Департамент інформаційної діяльності, культури,
національностей та релігій
Хмельницької облдержадміністрації

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека

До 120-річчя з часу
заснування бібліотеки

Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення

Збірник доповідей і повідомлень
науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 29 вересня 2021 року)

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ
Бук-Друк
Житомир • 2021

УДК 027.53(081):004-021.3]: 005.745(477.43)
Х 65

Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення : збірник доповідей і повідомлень науково-практ. конф., м. Хмельницький, 29 верес. 2021 р. / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021. – 336 с.: 24 с. фотоіл. – (До 120-річчя з часу заснування бібліотеки).

ISBN 978-617-8085-34-6

Збірник містить доповіді і повідомлення науково-практичної конференції з питань історичного та сучасного розвитку бібліотек, надання новітніх послуг користувачам через застосування веб-технологій.

Збірник розраховано на фахівців у галузі бібліотечної справи та суміжних галузей.

Друкується за рішенням редакційно-видавничої ради Хмельницької ОУНБ, протокол № 5 від 12.11.2021 р.

Редакційна колегія:

голова: *Прокопчук В. С., доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук, заслужений працівник народної освіти України*

заступник: *Чабан К. А., директор Хмельницької ОУНБ*

відповідальний секретар: *Маковська В. В., заступник директора з наукової роботи та інформатизації Хмельницької ОУНБ*

члени редколегії: *Григоренко О. П., доктор історичних наук, професор, академік Міжнародної академії інформатизації; Синиця Н. М., учений секретар Хмельницької ОУНБ, заслужений працівник культури України; Шмаль Т. А., завідуюча редакційно-видавничим відділом Хмельницької ОУНБ*

Матеріали конференції подаються мовою оригіналу та в авторській редакції.

© Автори статей, 2021
© Хмельниц. ОУНБ, 2021
© ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», видання, 2021

ISBN 978-617-8085-34-6

Шановне товариство!

Я щиро рада вітати представницький Форум бібліотекарів Хмельниччини, в переддень професійного свята – Всеукраїнського дня бібліотек!

Сьогодні держава і суспільство розуміє, що без різносторонньої інформації, яка зберігається в бібліотеках та послуг, які надають бібліотеки неможливе процвітання держави. Лише з інформацією, книгою, через довгі пошуки, старання і, звичайно, безцінних годин проведених в бібліотеці створюється успішне майбутнє кожної людини.

Публічні бібліотеки Хмельниччини стали для мешканців області центрами об'єднання, громадського діалогу та хабами цифрової освіти, вони сприяють посиленню згуртованості мешканців територіальних громад, залученню їх до впровадження різноманітних соціально-важливих проектів та ініціатив.

Мені приємно, що сьогодні є нагода привітати з 120-річням з часу заснування одну із найстаріших публічних бібліотек області ХМЕЛЬНИЦЬКУ ОБЛАСНУ УНІВЕРСАЛЬНУ НАУКОВУ БІБЛІОТЕКУ.

Розпочавши роботу, як публічна бібліотека для мешканців Проскурова за століття своєї історії вона перетворилася на потужний багатофункціональний науково-інформаційний, освітній, культурний та методичний центр області.

Ваш високопрофесійний колектив продовжує і примножує славні традиції попередників. Завдяки зусиллям працівників у закладі панує унікальна атмосфера, яка сприяє науковим дослідженням, навчанню та розвитку особистостей. Сервіс та відповідальність, відкритість та доступність, позитивна філософія роботи з користувачами, інновації – це те чим наукова бібліотека притягує до себе своїх читачів.

Сьогодні Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека є поправу головною публічною бібліотекою області, безумовним лідером у наданні бібліотечних інформаційних послуг користувачам та відповідає вимогам часу і потребам громад області.

Ювілей – це привід підбити підсумки, взяти з минулого досвіду найкраще, додати інновації та досягнення сьогодення, щоб, не змінюючи задумів засновників бібліотеки, служити книзі та людям ще багато-багато років.

Від усієї душі вітаю Вас зі святом і хочу побажати, щоб все, що оточує вас щодня, приносило нескінченну радість.

Щастя, здоров'я, натхнення та значних творчих досягнень!

Голова
Хмельницької обласної ради Віолета ЛАБАЗЮК

Шановні учасники та гості науково-практичної конференції!

Від щирого серця вітаю усіх з чудовим святом – Всеукраїнським днем бібліотек та 120-річним ювілеєм від дати заснування Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки!

У мережі бібліотечних установ області ця бібліотека є головною книгозбірнею, потужним інформаційним та просвітницьким осередком, обласним науково-методичним центром для бібліотек усіх систем і відомств області, депозитарієм краєзнавчої літератури. Її ресурсна база містить раритетні видання від XVIII – XIX століть, книги понад 40 мовами світу. Щорічно тисячі відвідувачів користуються послугами бібліотеки, тут вирує клубне життя для молодих та літніх, працюючих та пенсіонерів.

Завдяки активному впровадженню сучасних автоматизованих та інтернет-технологій бібліотека є визнаним лідером в області зі створення баз даних, навчання користувачів використання новітніх технологій та сервісів, з проєктної та грантової діяльності.

Відзначу внесок бібліотеки у науковій роботі, проведенні соціологічних досліджень, конференцій та бібліотечних форумів, видавничій діяльності, організації підвищення кваліфікації бібліотекарів області у Регіональному тренінговому центрі.

За 120-річну історію розвитку обласної книгозбірні нею написано чимало славних сторінок у культурному житті області та краю. Впевнена, що дана конференція виявить нові досі неопубліковані факти діяльності бібліотеки та інших бібліотек. Бажаю учасникам плідної роботи, активної співпраці і подальших здобутків.

Директор Департаменту інформаційної діяльності,
культури, національностей та релігій
Хмельницької обласної державної адміністрації Інна МИХАЙЛОВА

Шановні колеги!

Рада вітати учасників, гостей та організаторів науково-практичної конференції «Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення».

Дозвольте привітати всіх бібліотекарів Хмельниччини із Всеукраїнським днем бібліотек!

Хочу наголосити, що це не просто професійне свято бібліотекарів, а свято усіх, хто підтримує бібліотеки та бібліотекарів, хто ходить в бібліотеки. Це свято для влади, для наших читачів, для партнерів і для бізнесу. Я сподіваюся, що бізнес стане ще активніше підтримувати бібліотеки.

Я вітаю обласну універсальну наукову бібліотеку – головну регіональну бібліотеку Хмельниччини із 120-річчям. Це дуже поважний вік, але цей вік ні на що не впливає. Я знаю наскільки активна і молода в душі є ця бібліотека, бо душа бібліотеки – це її працівники, а вони є такими – активними, живими, дієвими та молодими. Тож я вітаю колектив, і впевнена, що далі буде ще багато цікавих соціальних ініціатив і проєктів. Бібліотека зможе активніше впливати на розвиток бібліотек регіону; ще активніше буде використовувати власні інструменти, і головне – територіальні громади та влада будуть активніше дослухатися до фахової думки бібліотекарів регіональної бібліотеки. Наші бібліотеки є точками опори для мешканців громад та влади. І якщо ще хтось цього не усвідомив, то нам потрібно «стукати» і доносити свою важливість, показувати, що ми можемо дати людям, владі та громаді.

У мене є надія і переконання, що бібліотеки стануть сильними та потужними із новим обладнанням, комфортним середовищем, новими книгами, швидкісним доступом до мережі Інтернет, а бібліотекарі будуть мати достойну оцінку своєї роботи та завжди повні зали користувачів.

Запрошую усіх бібліотекарів Хмельниччини долучатися до акцій, конкурсів, навчань, які оголошуються ВГО Українська бібліотечна асоціація.

Бажаю учасникам науково-практичної конференції плідної роботи та нових творчих здобутків.

Президентка ВГО Українська бібліотечна асоціація,
кандидатка наук з соціальних комунікацій, директорка
Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Оксана БРУЙ

І. ХМЕЛЬНИЦЬКА ОУНБ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Розколупа Наталія Іванівна,
заступник генерального директора з наукової роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, заслужений працівник культури України

ОБЛАСНІ УНІВЕРСАЛЬНІ НАУКОВІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ БІБЛІОТЕКИ РЕГІОНІВ

Найсуттєвіші зміни в мережі публічних бібліотек України відбулися у 2020 р. внаслідок реформи децентралізації.

Так, районні бібліотеки були передані до комунальної власності територіальних громад та набули статусу міських чи селищних. Однак, частина з них була ліквідована, як правило, з порушенням норм чинного законодавства.

Оскільки питання координації діяльності публічних бібліотек на рівні району зараз законодавчо не вирішено, зростає роль та обсяги роботи обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ).

Значна частина сучасних ОУНБ були засновані у другій половині XIX – на початку XX ст. як міські чи губернські. Зокрема, і Хмельницька обласна бібліотека була заснована 1901 р. як Проскурівська міська.

Мережа обласних бібліотек України сформувалася у 20-ті роки XX ст. як центральні губернські бібліотеки, згодом, після адміністративно-територіальних реформ – як центральні окружні, у 30-ті роки – обласні.

1966 р. ці заклади отримали сучасну назву відповідно до затвердженого 26.01.1966 р. Міністерством культури УРСР Типового статуту обласної бібліотеки.

На підставі цього та наступних нормативно-правових актів можна простежити еволюцію функцій ОУНБ.

Так, Типовий статут 1966 р. визначав ОУНБ як:

• *наукову бібліотеку універсального профілю;*

• *центральне обласне книгосховище вітчизняних творів друку, рукописів, літератури іноземними мовами;*

• *науково-методичний центр державних масових бібліотек, база обласного управління культури по координації та кооперуванню діяльності бібліотек всіх відомств і організацій.*

Але вже Типовий статут державної обласної універсальної наукової бібліотеки, затверджений наказом Мінкультури УРСР від 09.11.1983 р. № 1004, помітно змістив акценти в діяльності цих закладів:

• *ідеологічний та інформаційний заклад, що здійснює широку пропаганду літератури з метою комуністичного виховання трудящих і на допомогу науково-технічному прогресу;*

• *центральне обласне книгосховище вітчизняних творів друку, рукописів, депозитарій краєзнавчої літератури;*

• *організаційно-методичний центр державних масових бібліотек області, база обласного управління культури по розвитку бібліотечної справи, центр рекомендаційної бібліографії та міжбібліотечного абонементу;*

• *складова частина загальнодержавної системи інформації, центр галузевої інформації з питань культури та мистецтва області;*

• *центр, що забезпечує координацію та кооперування діяльності бібліотек всіх систем, відомств і організацій на території області.*

Чинна редакція Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначає ОУНБ як центральну бібліотеку області та регламентує такі основні її завдання:

• *формування, зберігання та надання в користування найбільш повного зібрання документів у межах своєї території, організація взаємовикористання бібліотечних ресурсів;*

• *надання методичної допомоги бібліотекам різних видів;*

• *участь у розробленні та реалізації державних і*

регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних правил обробки документів і обміну даних;

• *забезпечення взаємодії бібліотек різних видів.*

Додатково, відповідно до Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затвердженими постановою КМУ від 06.02.2019 № 72, ОУНБ є методичним, координаційним та науково-дослідним центром для бібліотек області, а також є центральним обласним книгосховищем, обласним депозитарієм краєзнавчої літератури, центром книгообміну та міжбібліотечного абонемента.

Відповідно до проекту нового Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (законопроект № 5002), який був схвалений у першому читанні Верховною Радою України 08.09.2021 р. і зараз готується до другого читання, ОУНБ визначається головною публічною бібліотекою відповідного регіону та:

• *формує, зберігає та надає у користування найбільш повні бібліотечні фонди;*

• *здійснює бібліографічну діяльність;*

• *координує діяльність та здійснює методичний вплив на бібліотеки;*

• *організовує заходи із підвищення кваліфікації працівників бібліотек;*

• *реалізує бібліотечні проекти (електронні бібліотеки, зведені каталоги, інші бази даних тощо);*

• *провадить краєзнавчу діяльність;*

• *бере участь у загальнодержавних та організовує проведення регіональних наукових досліджень у сфері бібліотечної справи;*

• *може здійснювати міжнародну діяльність у сфері бібліотечної справи.*

Зараз в Україні функціонує 22 ОУНБ, що становить 0,15 % від усіх публічних бібліотек. Але статистика говорить, що саме ці заклади відіграють особливо важливу роль у бібліотечній системі.

Частка ОУНБ у порівнянні з усіма публічними

бібліотеками:

- *Користувачі – 3 %*
- *Відвідування – 9,2 %*
- *Звернення на веб-сайти – 28,5 %*
- *Фонди – 11 %*
- *Бібліотечні фахівці – 6,1 %*
- *Кошти – 2,7 %.*

Можна виділити основні напрями діяльності ОУНБ як головних бібліотек регіонів.

1. Методична діяльність:
   - *видання методичного спрямування*
   - *консультування*
   - *організація заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації бібліотекарів.*
2. Координація діяльності бібліотек області, адміністрування спільних проектів:
   - *підготовка зведених планів, статистика, аналіз діяльності бібліотек області;*
   - *організація бібліотечних конкурсів, оглядів тощо;*
   - *адміністрування корпоративних баз даних, зведених каталогів, інших інформаційних ресурсів.*
3. Краєзнавча діяльність:
   - *формування фонду краєзнавчих документів;*
   - *підготовка бібліографічних посібників краєзнавчого характеру;*
   - *ведення ЕБД, інших інформаційних ресурсів краєзнавчого характеру.*
4. Науково-дослідна діяльність у сфері бібліотечної справи:
   - *участь у загальнодержавних дослідженнях;*
   - *проведення регіональних досліджень;*
   - *проведення локальних досліджень.*

Без сумнівів, провідна роль ОУНБ має зберегтися та законодавчо посилитися після прийняття нового Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу».

Чабан Катерина Анатоліївна,
директор Хмельницької ОУНБ

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА: ВІД ІСТОРІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

Як загальнодоступна публічна бібліотека Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека веде свою історію від міської публічної бібліотеки, відкритої у місті Проскурові 1901 року з дозволу імператора Олександра Першого. Відомо, що складалась вона переважно із російських і польських книг, значна частина яких була з приватних колекцій. На придбання літератури виділялись кошти частково з міської думи, частково з проведених заходів та читацьких внесків.

У буремні часи революції, громадянської війни, колективізації бібліотека переживала не кращі часи. Була вона повітовою земською, окружною, міською. Перебувала в одній із кімнат офіцерського зібрання 46-го Дніпровського полку по вул. Олександрівській.

Після утворення Кам'янець-Подільської області функції обласної виконувала одна із найстаріших в області – Кам'янець-Подільська публічна бібліотека – нині центральна міська бібліотека імені Костя Солухи. Із перенесенням обласного центру з міста Кам'янець-Подільський у м. Проскурів 1941 року статус обласної був наданий Проскурівській міській бібліотеці, яка була перейменована у Кам'янець-Подільську обласну. Хмельницькою бібліотека стала називатись лише згодом, у 1954 році, після перейменування області.

Розміщується бібліотека з 1944 року і донині в будівлі колишнього міського казначейства на розі вулиць Мільйонної та Кооперативної (нині Грушевського та Героїв Майдану). У 60-х роках будівля була реконструйована за проєктом архітектора Гната Чекірди. Відповідно до проєкту до основного корпусу було добудовано другий поверх та корпус книгосховища. Розширено читальні зали, інтер'єри були оздоблені дерев'яними різьбленнями та вітражами роботи Афанасія Триндюка. У

центральній частині вітража – постать Миколи Островського, ім'я якого бібліотека носила з 1952 по 2016 роки.

З 1944 по 1966 роки бібліотеку очолював фахівець бібліотечної справи Мілютін Микола Іванович. При ньому штат бібліотекарів зріс до 14 осіб, бібліотека розширила свою присутність на підприємствах та установах, організаціях, колгоспних станах. Пересувками було охоплено близько 7 тисяч читачів, а кількість книговидач таким читачам сягала 18 % від загальної. Активно використовувався міжбібліотечний та заочний абонемент. Разом з тим, мали місце закриті для читачів фонди, масові чистки ідеологічно та політично «шкідливої» літератури, яка зберігалась у створеному при обласній бібліотеці Спецфонді.

У ці роки були створені методичний, згодом, – бібліографічний відділи. Підготовлений перший бібліографічний покажчик, – 2-х томник «Література про Хмельницьку область». Зросла роль бібліотеки як методичного центру. Запроваджено семінари, курси підвищення кваліфікації для бібліотекарів області, бібліотечне учнівство, проведено перший обласний з'їзд бібліотекарів.

Як наукова бібліотека функціонує з 1966 року після затвердження Типового статуту наказом Міністерства культури УРСР. У даному документі було зафіксовано статус бібліотеки як центрального книгосховища творів друку документів різними мовами, обласного науково-методичного центру для бібліотек області, бази управління культури по координації бібліотек усіх систем і відомств. Під керівництвом Нагорної Римми Василівни в бібліотеці були створені відділи технічної і патентної літератури, обслуговування спеціалістів сільського господарства, нотно-музичний, сектор краєзнавства у відділі бібліографії, краєзнавчий депозитарій, а штат бібліотекарів за десятиліття зріс з 30 до 60 осіб. Бібліотека отримує перемогу у республіканському конкурсі методичної роботи, почесне звання «Бібліотека відмінної роботи», визнана базою вивчення використання рекомендаційної бібліографії.

Подальший розвиток бібліотеки у 80-х роках пов'язаний зі зміною нормативної бази та вимог. У новій редакції Типового

статуту ОУНБ визнається ідеологічним та інформаційним закладом, що здійснює пропаганду літератури на допомогу комуністичному вихованню трудящих, а також центром галузевої інформації з питань культури і мистецтва. Дані нововведення здійснено у бібліотеці під керівництвом директорів Василя Павловича Гуська та Галини Михайлівни Гордєєвої. У ці часи здійснено перехід на нові таблиці класифікації літератури – ББК, введено форматну систему розстановки фондів, проводиться централізація бібліотек області.

У 90-х роках бібліотекою активізовано наукову роботу, було створено соціологічну службу, якою забезпечено проведення локальних та участь у республіканських дослідженнях. На цей період припадають перші кроки з автоматизації, – встановлення АРМ, впровадження інформаційно-пошукової системи обробки фондів та організації каталогів. У 2000-х роках створені Інтернет-центр, веб-сайт бібліотеки, згодом – Центр регіональної інформації та регіональний інформаційний портал, бази даних «Бібліотечний раритет Хмельниччини» та «Регіон». Бібліотеку впродовж 15 років очолює Карван Станіслава Людвіківна, заслужений працівник культури України.

Нові горизонти перед бібліотекою відкрили її перемоги та реалізація грантових проєктів Lib, Бібліоміст, «Вікно в Америку», «Бібліотека-партнер Гете інституту» тощо. Колективом забезпечено впровадження АБІС ІРБІС, діяльність Центру європейської інформації, роботу в корпоративних проєктах створення центральноукраїнського корпоративного каталогу, «Історична Волинь», «Культура України». У цей час бібліотеку очолює Синиця Надія Миколаївна, заслужений працівник культури України.

В бібліотечному житті області започатковано книжковий форум та форум бібліотекарів області, проведено низку наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, у тому числі міжвідомчих та всеукраїнських, активізовано видавничу діяльність. В самій бібліотеці започатковано клуб органічного землеробства «Успішний дачник – здорова громада», надання

правових скайп-консультацій жителям віддалених населених пунктів, на договірній основі почав діяти клуб з правової просвіти населення Docudays UA. Знаковими подіями стали перемога бібліотеки в конкурсі на кращу інноваційну послугу Всеукраїнської ярмарки, відзначення колективу обласними преміями імені Мелетія Смотрицького, імені Т. Г. Шевченка та занесення на обласну Дошку Пошани «Кращі люди Хмельниччини».

На сучасному етапі Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека є провідним інформаційним закладом області, фонди якої становлять понад 600 тисяч примірників творів друку, серед яких близько 9 тисяч примірників – рідкісні і цінні документи, 15 тисяч примірників літератури іноземними мовами. З 2018 року в бібліотеці відкрито спеціалізований відділ медичної літератури. Бібліотека є краєзнавчим депозитарієм та отримує обов'язковий примірник друкованої продукції області, від держави книги за програмою поповнення бібліотечних фондів.

Щороку послугами бібліотеки користується понад 36 тисяч користувачів, яким видається понад 725 тисяч примірників документів. Проводиться понад 320 соціо-культурних заходів суспільно-політичного, літературно-художнього та іншого спрямування, діють 8 клубів за інтересами, у тому числі з вивчення іноземних мов, для переселенців з окупованих територій Донбасу. Перемогами у грантових конкурсах відзначена робота клубу медіапросвіти з прав людини Docudays UA «Право в об'єктиві», діяльність колективу бібліотеки по наповненню Вікіпедії.

Бібліотека є лідером в галузі краєзнавчої роботи. З 1966 року укладається щорічний «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини», анотований каталог «Книга Хмельниччини», близько 20 назв видань, серед яких: ретроспективні тематичні та персональні покажчики, довідники, каталоги, як то «Періодичні видання Хмельниччини у фондах ОУНБ», «Літератори Хмельниччини». Підтримуються бази даних «Зведений краєзнавчий каталог», «Каталог періодичних видань», укладається щомісячний дайджест «Хроніка

культурного життя Хмельниччини». Традицією стало щорічне визначення рейтингової краєзнавчої книги та проведення обласного форуму «Книжкова весна на Хмельниччині», який об'єднує роботу книгарень, видавців, літераторів, читачів та бібліотеки.

Комп'ютерна мережа бібліотеки нараховує 73 персональні комп'ютери, 66 з них підключено до мережі Інтернет. Технічний парк складається з 26 принтерів, сканерів, 19 багатофункціональних та мультимедійних пристроїв.

Веб-сайт бібліотеки щорічно реєструє понад 200 тисяч звернень користувачів. З 2020 року відкрито електронну бібліотеку, яка наповнюється власними виданнями бібліотеки, сканованими копіями документів з фонду бібліотеки та краєзнавчими виданнями на основі укладених з авторами угод. Бібліотека поєднана з електронним каталогом гіперпосиланнями та дає можливість багатоаспектного пошуку за автором, назвою, датою виходу та тематичними рубриками. За 2 роки електронна бібліотека зросла до 424 видань та є дуже запитуваною в структурі користувацьких звернень.

Бібліотека використовує соціальну мережу Фейсбук для своєчасного інформування користувачів про новинки, запрошення на заходи, які у період пандемії відбуваються у онлайновому форматі. Офіційно затверджено 12 сторінок: загальнобібліотечна, окремих структурних підрозділів (відділів виробничої, медичної, літератури іноземними мовами, краєзнавства, абонементу, читального залу, мистецтв, науково-методичної роботи), тематичні («Бібліограф Хмельницький», «Window on America Khmelnytsky», «Віртуальний музей Хмельницької ОУНБ»). Кожна зі сторінок має свій унікальний контент та своїх підписників, загальна кількість яких сягнула 6,8 тисяч осіб.

Як обласний аналітико-прогнозуючий та науково-методичний центр Хмельницька ОУНБ здійснює соціологічні дослідження, моніторинги, вивчення думки читачів, бібліотекарів та розробки на їх основі методичних рекомендацій. Щорічно готується до друку 8-10 видань методичного напрямку, серед них: щорічники «Аналіз

діяльності бібліотек Хмельниччини», «Бібліотеки Хмельниччини на сторінках преси», «Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини», видання серії «Я пропоную свій досвід» (за матеріалами обласних конкурсів) та інші. Заслуговує на увагу щоквартальний онлайновий дайджест «БібліоЖиття Хмельниччини», який другий рік поспіль виходить в інтерактивному форматі.

Як база передового досвіду ОУНБ надає консультації, майстер-класи в рамках підвищення кваліфікації бібліотекарів офлайново та онлайн. В середньому за рік проводиться близько 30 таких заходів. Тематикою семінарів за останні роки стали впровадження таблиць УДК, окремі напрямки довідково-бібліографічної, краєзнавчої, соціокультурної роботи, використання спеціалізованих програм та мережі Інтернет в роботі бібліотек тощо. Навчанням охоплено не лише працівників публічних бібліотек області, але й шкільних бібліотек, бібліотек ВНЗ, окремі групи медичних працівників, закладів освіти територіальних громад тощо.

Активізації навчання бібліотекарів цифровим навикам сприяло долучення Хмельницької ОУНБ до мережі хабів цифрової освіти в рамках реалізації загальнонаціонального проєкту за підтримки Української бібліотечної асоціації та Міністерства цифрової трансформації «Дія. Цифрова освіта». На базі публічних бібліотек області зареєстровано 74 таких утворень, їх кількість буде зростати у зв'язку з отриманням у 2021 році 300 одиниць комп'ютерної техніки та проходженням працівниками сільських бібліотек в ОУНБ тематичних тренінгів.

Чудовим майданчиком для популяризації рекреаційних можливостей бібліотек Хмельниччини як об'єктів туризму стала участь Хмельницької ОУНБ та бібліотек області в проєкті «Інтерактивна туристична мапа Хмельниччини, започаткованому Хмельницькою гімназією № 2 з ініційованим статусом ЮНЕСКО. В рамках проєкту на мапу області працівниками ОУНБ нанесено ті бібліотеки, які можуть зацікавити туриста музейною експозицією, літературним музеєм чи іншими об'єктами. Робота в проєкті вимагає постійного моніторингу та актуалізації інформації.

Своєрідним дискусійним осередком бібліотекарів області та майданчиком передового досвіду, архівним бібліотечним ресурсом під егідою ОУНБ стали групи у мережі Фейсбук «Бібліотекарі Хмельниччини» (об'єднує сьогодні 1,9 тисяч бібліотекарів та читачів) та «Віртуальний музей Хмельницької ОУНБ» (242 учасники об'єднані історією обласної книгозбірні та її працівників). Копітка робота по виявленню та оприлюдненню маловідомих сторінок з життя бібліотеки та її працівників дає можливість для подальших наукових досліджень та бібліотечних видань.

З 2015 року в області проходять процеси адміністративної реформи. Мережа публічних бібліотек зменшилась з 2016 року на 51 установу і становить 790 закладів. Актуальними для бібліотек області є отримання з боку ОУНБ консультацій щодо аспектів реорганізації, передачі бібліотек з однієї власності у іншу, дотримання вимог трудового законодавства при ліквідації та інші. Тому для бібліотекарів області на сайті ОУНБ підтримуються в актуальному стані ряд фахових ресурсів, серед яких сторінки фахових періодичних видань, блог «Бібліотечна поличка», клуб «Сучасний методист», обласне відділення Української бібліотечної асоціації.

Сьогодні Хмельницька ОУНБ відзначає своє 120-річчя й підходить до ювілею з усвідомленням важливості пройденого шляху та отриманих результатів, здобутків на ниві культури, просвітництва, краєзнавства, наукової та організаційно-методичної роботи. Колективом установи в різні історичні часи було нелегко долати труднощі воєнного лихоліття, відбудови, опанування нових знань та викликів. Перед обличчям епідемії Covid-19 фахівці пристосувались до нових умов та опанували новітні канали демонстрування ресурсів та комунікування з читачем та партнерами. Впевнена, що попереду у колективу обласної книгозбірні чимало славних перемог у літописі здобутків Хмельниччини та України.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності публічних бібліотек Хмельницької області за 2020 рік / Департамент інформаційної діяльності,

культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2021. – 48 с.

2. Віртуальний музей Хмельницької ОУНБ [Електронний ресурс] : [група в соц. мережі Фейсбук] / Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький, 2020. – Режим доступу : https://www.facebook.com/groups/560131414886060/about, вільний (дата звернення: 09.09.2021). – Назва з тит. екрана. – Оновлюється щодня.

3. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека [Електронний ресурс] : [веб-сайт] / Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький, 2014. – Режим доступу : http://ounb.km.ua, вільний (дата звернення: 09.09.2021). – Назва з тит. екрана. – Оновлюється щодня.

Баворовська Олена Олександрівна,
заступник директора з внутрішньобібліотечної роботи Хмельницької ОУНБ

КВАЛІФІКОВАНІ КАДРИ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

У статті проаналізовано кількісний та якісний склад бібліотечних працівників Хмельницької ОУНБ.

Ключові слова: бібліотекар, бібліотечні працівники, кадровий потенціал, продуктивність праці, структура персоналу, кваліфікація, бібліотечний стаж, рівень освіти, якісний склад, мотивація.

Сучасне суспільство досягло такого етапу, коли наявність висококваліфікованих кадрів є одним із найважливіших факторів розвитку будь-якої галузі. Дедалі більшого значення набувають такі чинники, як професіоналізм, компетентність, креативність, прагнення і здатність до отримання знань упродовж усього свого життя.

Розвиток бібліотек у нових соціальних умовах неможливий без наявності кваліфікованих бібліотечних працівників, здатних розв’язувати нелегкі завдання з

використанням науково-обґрунтованих методів та сучасних технічних засобів. Професіоналізм – явище динамічне, яке вимагає постійної підтримки, а професійні знання – безперервного оновлення, що дозволяє говорити про підвищення компетентності фахівця бібліотечної справи. Саме ефективне функціонування системи підвищення кваліфікації спеціалістів бібліотечної галузі забезпечує конкуренто-спроможність бібліотеки, поліпшення показників її виробничої діяльності, підвищення іміджу бібліотечної установи серед громадськості, а системна та послідовна самоосвіта дає високий професіонально-кваліфікаційний рівень.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека завжди мала хороший кадровий потенціал з високим рівнем професійної підготовки. Варто згадати спеціалістів, які зробили значний внесок у розвиток бібліотеки та бібліотечної справи на Хмельниччині, серед них: *Мілютін М. І., Гусько В. П., Логвиненко Т. В., Гуменюк С. К., Леонов В. І., Шпилько Р. Ф., Цикрович М. В., Бойко В. М., Єфремова О. П., Ковальчук А. М., Карван С. Л., Ісакова К. Г., Синиця Н. М., Безвушко Т. Г., Мельник В. О., Лісогор Г. С., Сліпун С. К., Онищук Н. П.* та багато інших досвідчених практиків галузі. Нині діяльність обласної наукової бібліотеки забезпечують *64 бібліотечних фахівці*, які щоденно, на різних ділянках бібліотечної роботи, задіяні у складних технологічних процесах інтеграції: систематизації та надання користувачам друкованої та електронної інформації; формування, збереження та упорядкування бібліотечних фондів; обслуговування читачів, забезпечення їх інформаційних та дозвіллєвих потреб. Кадровий склад спеціалістів бібліотеки є неоднорідний за віком, досвідом та освітнім рівнем підготовки. Спробуємо проаналізувати кількісні показники кадрового потенціалу бібліотеки за статтю, віком, стажем роботи та освітнім рівнем.

Твердження про те, що бібліотекар – жіноча професія, давно вже укорінилося в думках людей, і дійсно 98 % бібліотекарів ОУНБ – жінки. За освітнім рівнем кадровий ресурс обласної універсальної наукової бібліотеки має високий показник працівників вищої вузівської підготовки – це 48 *(75 %)*

фахівців з вищою освітою, 16 *(25 %)* з базовою вищою освітою. Від загальної кількості: 37 бібліотекарів *(58 %)* мають *бібліотечну вищу та базову вищу освіту;* 15 *(23 %) – вищу педагогічну освіту* та 12 *(19 %) іншу* – вищу гуманітарну та технічну освіту, разом з тим виконання посадових обов'язків потребує спеціальної бібліотечної освіти.

Безперечно, повноцінність, об'ємність та якість бібліотечного обслуговування залежить від стабільності кадрових ресурсів і стажу їх роботи. За стажем бібліотечної роботи фахівці бібліотеки характеризуються таким чином: до року працює – 2 фахівці *(3 %),* від 1 до 3 років – 9 фахівців *(14 %),* від 3 до 9 років – 5 фахівців *(8 %),* від 10 до 20 років – 13 фахівців *(20 %),* від 20 до 30 років – 11 фахівців *(17 %)* та понад 30 років – 24 фахівці *(38 %)*. Проаналізувавши кількісний та якісний склад бібліотечних фахівців обласної наукової бібліотеки можна зробити висновок, що значний відсоток – це люди вищої кваліфікації, мають певний професійний досвід, віддані бібліотечній справі, сприяють розвитку бібліотеки, впровадженню нових інформаційних технологій, перетворенню її на сучасний культурно-інформаційний центр.

За віковими особливостями склад бібліотекарів розподілився таким чином: 18-25 років – 2 фахівці (3 %); 26-35 років – 12 фахівців (19 %); 36-45 років – 12 фахівців (19 %); 46-55 років – 16 фахівців (25 %); 56-60 років – 12 фахівців (19 %) та понад 60 років – 10 (15 %). Середній вік бібліотекаря Хмельницької ОУНБ складає 48 років. За результатами аналізу можна намалювати узагальнений портрет фахівця бібліотеки. Це людина 48 років з вищою бібліотечною або базовою вищою освітою, яка пропрацювала у бібліотеці понад 20 років, постійно підвищує свою кваліфікацію і займається самоосвітою.

Видатні бібліотекознавці та професійні лідери вважають, що бібліотека буде життєздатною, якщо в ній підтримуватиметься рівновага вікових пропорцій, а саме співвідношення працівників за віковими групами:

33 % – молодь до 30 років;

33 % – фахівці середнього віку від 31 до 45 років;

33 % – фахівці понад 45 років.

Визначаючи склад фахівців за віковими особливостями відповідно до запропонованих вікових пропорцій, кадровий персонал бібліотечних працівників обласної наукової бібліотеки виглядає таким чином: молодих фахівців до 30 років – 5 фахівців *(8 %)*, середнього віку 31-45 років – 19 фахівців *(30 %)* та понад 45 років – 40 *(62 %)*.

Аналізуючи та порівнюючи склад бібліотечних фахівців за запропонованою схемою можна зробити висновок, що рівновага вікових пропорцій в ОУНБ перебуває у постійному коливанні та має змінний характер. Є певні чинники: історичні, життєві, соціальні, які в свій час вплинули по різному на цю ситуацію. В даний час в бібліотеці переважає більшість фахівців вікової категорії понад 45 років – 62 %, це люди, які мають значний професійний досвід, стали фахівцями своєї справи, відбулись як професіонали та мають певні здобутки, що ефективно підвищує кваліфікаційний ресурс та авторитет бібліотеки. Але з другої сторони, ця реальність показує, що існує проблема зі старінням кадрів та брак молодих спеціалістів. Найбільш турбує те, що найменший відсоток молодих фахівців – 8 %, і це є проблема для бібліотеки. Ймовірно ситуація обумовлюється тим, що бібліотечна професія сьогодні не є престижною серед молоді, вони шукають професію з гідною оплатою праці або з іншого боку, це вік, який передбачає створення сім'ї, народження дітей і не є для жінки першочерговим у плані професійного росту. Відсоток фахівців середнього віку – 30 %, найбільш наближений до запропонованої вікової пропорції. Як висновок – розрив, що намітився між бібліотечними поколіннями, говорить про те, що при збереженні такої тенденції в кадровому відношенні майбутнє бібліотеки стає досить проблематичним.

Неможливо обійти ще один з найважливіших напрямків бібліотечної справи сьогодення – професіоналізація бібліотечних кадрів, тобто показник для вимірювання ефективності й результативності діяльності бібліотеки. Вона напряму залежить від постійної роботи над собою в поповненні професійних знань: самоосвіта, підвищення рівня професійної майстерності, бажання та можливості максимально проявляти та

розвивати наявні компетенції. А досягти успіху може лише та бібліотека, колектив якої здатний щодня перевершувати свої особисті можливості.

У Хмельницькій ОУНБ створена система безперервного навчання та підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, заохочення та просування працівників, залучення колективу до управління інноваціями та операційними процесами. Щорічно понад 50 % працівників бібліотеки підвищують кваліфікацію беручи участь у тренінгах, семінарах, курсах, онлайн-вебінарах, лекціях і фахових заняттях, організованих Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), Всеукраїнською громадською організацією «Українська бібліотечна асоціація», провідними бібліотеками України та на різних освітніх платформах для дистанційного навчання. Неодноразово семінари за участю викладацького складу Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв проходили на базі обласної наукової бібліотеки. Реалізація безперервного підвищення кваліфікації дає можливість бібліотечним фахівцям набути нових знань, професійних навиків та підвищити свій професійний рівень завдяки дистанційній формі навчання, а головне без відриву від основного виду своєї діяльності.

Підсумовуючи, якісне кадрове забезпечення бібліотек є одним з головних завдань сьогодення, адже довготривалий успіх будь-якої установи залежить від наявності кваліфікованих працівників. Проте певною проблемою є кадрова політика бібліотек, яка потребує негайного вирішення. «Галузь» омолоджується недостатньою мірою, і найголовніші причини цього – невисока престижність професії в суспільстві, низька заробітна плата, незадовільні умови праці. Разом з тим бібліотечна сфера потребує працівників, що володіють сучасними знаннями та технологіями, іноземними мовами.

Отже щодо вирішення кадрової проблеми бібліотеки, потрібно в першу чергу зосередити увагу на співпраці з вищими навчальними закладами та коледжами України, що готують бібліотечного спеціаліста, сприяти проходженню їх виробничої практики на базі бібліотеки; по-друге, мотивувати працівників

бібліотеки на здобуття другої вищої – професійної бібліотечної освіти, що дозволить закріпитися в професії, надасть можливість для кар'єрного зростання та посилить соціальну захищеність; по-третє, приділити увагу підвищенню іміджу бібліотечної професії, активізувати ефективність системи наставництва і роботу конкретних наставників.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності публічних бібліотек Хмельницької області за 2020 рік. – Хмельницький, 2021. – 48 с.
2. Бабій Л. Роль творчого потенціалу молодих спеціалістів у формуванні гідного іміджу бібліотеки // Бібліотечна планета. – 2010. – № 3. – С. 32-33.
3. Бібліотека і час : ювіл. зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ. – Хмельницький, 2001. – 116 с. : іл.
4. Кадрові ресурси публічних бібліотек Житомирщини: стан та перспективи розвитку : за результатами аналізу соціологічного дослідження / ЖОУНБ ім. О. Ольжича, наук.-метод. відділ ; [уклад. Г. Г. Козаченко, О. О. Ковальчук] ; ред. вип. Г. Й. Врублевська. – Житомир, 2020. – 30 с. – (Соціологічні вивчення в бібліотеках Житомирщини; вип. 13). – Режим доступу : http://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/kadrovi_resursy_pb.pdf.
5. Стопова І. О. Кадровий потенціал бібліотеки ВДПУ: виклики сьогодення. – Режим доступу : http://library.vspu.edu.ua/polki/vistupi/stopa2.pdf.

Маковська Валентина Володимирівна,
заступник директора з наукової роботи
та інформатизації Хмельницької ОУНБ

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КРЕАТИВНИЙ ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлено яким чином Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека здійснює діяльність у сфері проєктного менеджменту та досвід бібліотеки в проєктній діяльності.

***Ключові слова*:** інформаційні ресурси, проєктна діяльність, електронні ресурси, бази даних, електронний каталог, інтернет-ресурси.

Для розвитку чималої кількості публічних бібліотек України проєктна діяльність стала вирішальним чинником та сприяла впровадженню у їхню роботу нових інформаційних технологій, створенню центрів вільного доступу до офіційної інформації, запровадженню нових бібліотечних послуг з доступом до мережі Інтернет.

Проєктна діяльність бібліотеки – спеціалізована практична сфера, що базується на використанні сукупності послідовних і взаємопов'язаних організаційних, технологічних та інших рішень і заходів, спрямованих на реалізацію в книгозбірні заздалегідь продуманих і розпланованих нововведень [4].

Написання проєктів, участь у грантових конкурсах – це не просто можливість бібліотеки отримати додаткове фінансування, але й активізація самих бібліотечних працівників, розвиток їх як людей творчих та ініціативних. Бібліотечні проєкти – це, насамперед, відповіді на ті проблеми, що виникають перед бібліотеками та користувачами під впливом соціально-політичного та інформаційно-технологічного чинників, можливість зосередити увагу на тих важливих напрямках бібліотечної роботи, які потрібно розвивати в першу чергу і які принесуть найбільшу користь користувачам.

Актуальність дослідження підтверджує значний досвід проєктної діяльності та активне впровадження результатів у практику роботи Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (далі – Бібліотека). Бібліотека − потужний інформаційний, культурно-освітній, краєзнавчий та соціокультурний центр для мешканців громад області. Проєктну діяльність Бібліотека проводить вже більше 20-ти років.

Перший грант був отриманий на створення електронної пошти та Інтернет-місця для користувача. Завдяки перемозі у відкритому конкурсі проєктів «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP), оголошеному Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Бібліотека першою в області почала надавати користувачам безкоштовний доступ до мережі Інтернет та відкрила Інтернет-центр на шість робочих місць [2, с. 21]. Робота Інтернет-центру в Бібліотеці стала невід'ємною частиною в діяльності не тільки Бібліотеки, а і навчальних закладів та бібліотек області. В подальшому було впроваджено проєкти, які отримували гранти для розширення інтернет-послуг у наступних раундах конкурсів: *LEAP-Plus, LEAP-Delta,* LEAP-Connect, LEAP-Connect – II.

У 2003 р. Бібліотека увійшла до першої черги по реалізації проєкту «Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі публічних бібліотек» [2, с. 46]. Регіональний портал – це точка входження у віртуальні ресурси Хмельниччини, він забезпечував структурований доступ до інформації місцевого і глобального значення; допомагав створювати однакові можливості для органів місцевої влади, недержавних організацій, закладів культури, освіти, бізнесових структур в презентації себе перед віддаленими користувачами. Цей проєкт дав можливість осучаснити традиційне бібліотечне обслуговування, а саме: розширився контингент користувачів за рахунок відкритого доступу до створеного електронного каталогу Бібліотеки та інформаційних ресурсів; Інтернет дав можливість отримати доступ до широкого спектру інформації в рамках одного пошуку. Функція обслуговування трансформувалася у функцію надання доступу до інформації.

Бібліотека брала участь у реалізації програми міжнародної технічної допомоги «Глобальні Бібліотеки "Бібліоміст-Україна"» з просування розвитку доступу до інтернету в 2009 – 2014 роках, яку адмініструвала та фінансувала Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX). У 2009 році було організовано роботу регіонального тренінгового центру для бібліотекарів у рамках програми «Бібліоміст».

Стрімкий розвиток глобального інформаційного простору спонукає бібліотечних працівників не тільки впроваджувати нові технології, а й змінювати підходи до власної діяльності, по-новому моделювати та організовувати інформаційне середовище. Результатом чотирирічної співпраці з програмою «Бібліоміст» стало проведення низки заходів та реалізації проєктів, спрямованих на впровадження нових сучасних послуг, зростання авторитету Бібліотеки. Найбільш успішними були такі проєкти: «Поінформована держава – демократична країна», «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», що передбачали залучення населення до вивчення та використання е-послуг, інструментів е-урядування. Проєкти реалізовувалися за підтримки програми «Бібліоміст», Хмельницької обласної ради, Управління культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації. За період реалізації проєктів на базі регіонального тренінгового центру Бібліотеки проведено цикл тренінгів по наданню вміння користуватися е-послугами для представників органів місцевого самоврядування, працівників бібліотек області, громадських активістів та пересічних жителів територіальних громад регіону [4, с. 7].

З метою розширення інформаційних знань користувачів Бібліотеки та жителів області, визначення наскільки вони орієнтуються в ресурсах е-урядування проведено бібліотечні квести «Відкрий для себе е-урядування». Проведено 4 тематичні вебінари для понад 300 мешканців населених пунктів області, в тому числі внутрішньо переміщених осіб, людей з обмеженими можливостями. Вебінари [5] – записані і розповсюджені в соціальних мережах, виставлені на сторінці Бібліотеки та

зроблені посилання на них на сайтах центральних публічних бібліотек області. Вони продовжують використовуватись при проведенні навчань користувачів у бібліотеках, переглядаються окремими користувачами в електронному режимі з метою підвищення власної інформаційної та правової культури.

Бібліотека брала активну участь в проєктах програми «Бібліоміст» і, як науково-методичний центр, сприяла її впровадженню в публічних бібліотеках області. Завдяки проведеним фахівцями Бібліотеки та тренерами регіонального тренінгового центру для бібліотекарів заходам та організації відповідного навчання, зусиллям бібліотечних працівників на місцях впродовж 2010 – 2014 років 94 бібліотеки стали активними учасницями і переможцями п’яти раундів конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету». Вони отримали 311 комп’ютерів, периферійне обладнання, програмне забезпечення та безкоштовний доступ до мережі Інтернет.

У 2005 році на базі Бібліотеки створено Центр європейської інформації. Цей проєкт підтримувався Міжнародним фондом «Відродження» і реалізовувався спільно з Громадським об’єднанням «Асоціація "Поділля Перший"». Впродовж усіх років діяльності Центр забезпечує доступ усіх бажаючих до інформаційних ресурсів та електронних баз даних матеріалів щодо інституцій Європейського Союзу (далі – ЄС), економіки, політики, освітніх та культурних процесів країн-членів ЄС та кандидатів. Велика увага приділяється обміну інформацією та налагодженню співпраці з освітніми установами, громадськими організаціями, органами державної влади, ЗМІ. Надаються консультації у пошуку інформації про ЄС, його структуру, керівні органи, соціально-економічне, політичне, культурне життя; проводяться зустрічі міських Євроклубів, різноманітні заходи, віртуальні подорожі країнами ЄС, презентуються книжкові виставки [2, с. 5].

З 2008 року розпочалася співпраця з німецько-українським культурним центром Goethe-Institut в Україні, завдяки якій реалізовувалися проєкти: «Заочний абонемент» та «Бібліотека-партнер Goethe-Institut: Мова. Культура.

Німеччина», мета яких забезпечити користувачів Бібліотеки сучасними і актуальними інформаційними матеріалами з Німеччини і про Німеччину; відбуваються різні просвітницькі заходи, навчання вчителів і студентів, робота з дітьми і молоддю, діє клуб розмовної німецької мови.

Проєкт «Ресурсно-інформаційний центр «Вікно в Америку» реалізується з 2010 року. У рамках проєкту для всіх бажаючих надається доступ до інформації про історію й сьогодення, освіту й культуру Америки, її програми допомоги та обміну, довідкові матеріали про США. Користувачам пропонуються англомовні книги, електронні читанки, аудіо-книги, бази даних на компакт-дисках, колекція документальних, художніх та анімаційних фільмів. У рамках проєкту діють клуби: «English Speaking Club», «Movie Club» та інші, де відвідувачі мають можливість спілкуватися з носіями мови та дивитися фільми англійською мовою. Тут постійно відбуваються зустрічі з працівниками Посольства США, з волонтерами Корпусу Миру в Україні, проводяться методичні семінари, просвітницькі та інформаційні заходи, години спілкування, фотовиставки тощо.

В середньому, протягом року, Бібліотека реалізовувала від 3 до 8-ми проєктів, а загалом було реалізовано понад 30 проєктних ініціатив, що дозволило на якісно новому рівні організувати роботу Бібліотеки, значно підвищити її імідж. Результатом втілення проєктів стало відкриття інформаційно-ресурсних центрів, інтернет-центру, регіонального тренінгового центру, центру доступу громадян до офіційної інформації органів державної влади та ін.

Таким чином, коло проблем проєктної діяльності Бібліотеки, досить об’ємне та різнопланове. Проєктна робота виступає креативним чинником інноваційного розвитку, трансформації Бібліотеки.

Висновок. Саме проєктна діяльність вплинула на трансформацію Бібліотеки, змінила ряд інформаційних функцій, розширила доступ до національних і світових мереж, спонукала до креативного вирішення бібліотечних питань, створенню власних баз даних, сучасної електронної бібліотеки,

модернізації, освоєння нових напрямів діяльності. Реалізація програм та проєктів – найкращий спосіб популяризувати себе, підвищити інформативність і престиж послуг бібліотеки, підкреслити роль і значимість в соціумі, це дає можливість одержати додаткові фінансові надходження, підвищити професійний рівень працівників, а головне − залучити нових користувачів до бібліотеки і книги.

Список використаних джерел:

1. Бібліотеки у створенні єдиного інформаційного простору Хмельниччини: матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф. / Управління культури Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського. – Хмельницький, 2004. – 146 с.

2. На шляху до Європейського Союзу : навч.-метод. посіб. / В. Ю. Іова, Л. В. Красномовець ; Асоціація "Поділля Перший"; Хмельниц. обл. ін-т післядипл. пед. освіти; Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського. – Хмельницький : [б. в.], 2008. – 93 с. : форми.

3. Поінформована громада – демократична країна: історії успіху бібліотек Хмельниччини за програмою «Бібліоміст» / Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., ХОУНБ ім. М. Островського; ХОВ Української бібл. асоц. – Хмельницький : ПП Заколодний М. І., 2015. – 68 с.

4. Українська бібліотечна енциклопедія [офіц. сайт]. – Режим доступу : https://ube.nlu.org.ua/article/_20%_8/. – Назва з екрана.

5. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://ounb.km.ua/e-uryad/index.php. – Назва з екрана.

Синиця Надія Миколаївна,
учений секретар Хмельницької ОУНБ,
заслужений працівник культури України

ФОРУМИ БІБЛІОТЕКАРІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ, ПРЕДСТАВЛЕННЯ ДОСЯГНЕНЬ ТА НОВИХ ІДЕЙ

У статті розкривається досвід проведення Хмельницькою ОУНБ щорічних форумів бібліотекарів Хмельниччини, які проходять в рамках відзначення Всеукраїнського Дня бібліотек і дають змогу представити бібліотечній спільноті свої досягнення, познайомитись з досвідом колег та впроваджувати кращі ідеї у бібліотеках територіальних громад.

Ключові слова: День бібліотек, бібліотечний форум, конференції, Державні соціальні нормативи, стратегія діяльності УБА, ярмарка соціальних ініціатив, бібліотечні акції, видання.

Всеукраїнський день бібліотек встановлений в Україні « …враховуючи великий внесок бібліотек України у розвиток вітчизняної освіти, науки і культури, необхідність дальшого підвищення їх ролі у житті суспільства та підтримуючи ініціативу бібліотечної громадськості…» Указом Президента України від 14 травня 1998 р. № 471/98. День бібліотек – це свято всіх, хто любить книгу і хто присвятив себе подвижницькій праці бібліотекаря. Сучасна бібліотека – це відкритий кожному безмежний інформаційний світ, це храм духовності, у якому можна отримати відповіді на свої питання. З нагоди першого всеукраїнського вшанування тих, хто зберігає і передає нащадкам найдорожче, що накопило людство, – інтелектуальний доробок, 30 вересня 1998 року у Національній філармонії України відбулися урочисті збори [1].

До присутніх звернувся віце-прем'єр-міністр України, академік Валерій Смолій, який оголосив привітання бібліотекарям від Президента України Леоніда Кучми. Міністр культури Дмитро Остапенко зачитав Указ Президента «Про відзначення нагородами України працівників бібліотек».

Всеукраїнський день бібліотек – особливий день, коли відзначається важливе значення Бібліотеки та Бібліотекаря: інформувати та просвіщати, організовувати доступ до інформації та ресурсів, допомагати і навчати орієнтуватися у потоці інформації.

Щороку у Хмельницькій ОУНБ та бібліотеках області напередодні цього свята проводяться різноманітні заходи, спрямовані на підвищення ролі книги в суспільстві, а також на вирішення проблем, пов'язаних з розвитком бібліотек: конференції, дні відкритих дверей, зустрічі з читачами, круглі столи тощо. У кожному заході беруть участь представники обласної ради та адміністрації, міської ради, профільного управління, обкому профспілки працівників культури, обласного відділення Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація».

В рік 105-ї річниці з часу заснування Хмельницької ОУНБ, напередодні професійного свята 26-27 вересня 2006 року проведено Перший форум бібліотекарів Хмельниччини. Автографом до форуму було взято висловлювання відомого бібліотекознавця ХХ століття І. Дерунова «Кожна бібліотека, перш за все, бібліотекарем тримається…».

Учасники форуму, а їх було понад 80 чол., представляли інтереси багатотисячної аудиторії користувачів, представників організацій, з якими співпрацюють бібліотеки та працівників різних бібліотек – від обласної до сільської. Організаторами форуму були управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА, обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського, обласна організація профспілки працівників культури, Хмельницьке обласне відділення Української бібліотечної асоціації.

Головною метою форуму було показати досягнення бібліотек, здійснити аналіз проблем та визначити стратегічні напрямки подальшого розвитку бібліотек області. В рамках форуму було проведено цілу низку заходів: науково-практичну конференцію «Бібліотеки регіону у формуванні інтелектуального та інформаційного простору»; відкритий круглий стіл «Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського: 105

років діяльності»; презентацію видань бібліотек Хмельниччини; розширене засідання президії Хмельницького відділення Української бібліотечної асоціації; урочисте засідання.

На науково-практичній конференції «Бібліотеки регіону у формуванні інтелектуального та інформаційного простору» розглядались питання бібліотечної політики в області; динаміки змін та розвитку бібліотек; можливості інформатизації та модернізації бібліотек; підготовки фахівців-бібліотекарів; перспективи розвитку сільських публічних бібліотек.

У виступі начальника управління Пивоварової Є. М. було відмічено, що бібліотеки є складовою культурної політики області, і їм належить особлива роль – здійснювати інформаційне забезпечення жителів. Бібліотечна Хмельниччина – одна з найбільших в Україні. В області діє 894 публічних бібліотеки з фондом 13 млн примірників. Послугами бібліотек користуються понад 600 тисяч користувачів, із них 65 % – жителі сільської місцевості.

На конференції крім представників влади та бібліотечних працівників виступили відомі особистості Хмельниччини: М. Кульбовський, М. Федунець, А. Сваричевський, І. Іов, В. Кундельський, які розповіли про роль бібліотеки у їхньому житті.

За матеріалами конференції видано збірник «Бібліотеки регіону у формуванні інтелектуального та інформаційного простору» [2].

У роботі відкритого круглого столу взяли участь фахівці обласної бібліотеки та бібліотек області, ветерани бібліотечної справи. Вони обговорили питання історії та розвитку бібліотеки за 105 років, впровадження новітніх технологій, зміну іміджу бібліотеки як наукової та центру бібліотечного краєзнавства.

На розширеному засіданні президії обласного відділення було відзначено, що зросла зацікавленість і назріла необхідність у розвитку професійних контактів, взаємовигідного співробітництва між бібліотеками різних відомств. Були намічені напрямки спільної діяльності відповідно до стратегії діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 року.

Учасники форуму ознайомились з виданнями обласних,

районних бібліотек, провідних бібліотек закладів вищої освіти міста. Закінчився форум вітанням творчих колективів області «Працівники мистецтв – бібліотекарям-берегиням скарбів духовних».

Наступний форум «Бібліотека – твоє вікно у світ», відбувся у 2009 р. Починаючи з цього року форуми бібліотекарів проходили щорічно, але кожного року вони мали свій формат, свою назву.

Проходили форуми за підтримки управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельницької обласної державної адміністрації обласного відділення ВГО УБА, обласної організації профспілки працівників культури. Форуми мали девіз, під яким працювали бібліотеки країни протягом року і віддзеркалювали найважливіші події, які відбувалися у бібліотечній діяльності та громадах області: 2010 р. – «Бібліотека – світ нових можливостей»; 2011 р. – «Бібліотека – інформація, знання, успіх»; 2012 р. – «Бібліотека: створи своє майбутнє»; 2013 р. – «Бібліотека – територія ідей»; 2014 р. – «Бібліотека – територія єдності».

У 2013 році на форумі було підписано угоди про співпрацю між ОУНБ і науковими бібліотеками Хмельницького та Кам'янець-Подільського національних університетів.

VI Форум бібліотекарів Хмельниччини «Бібліотек@ – територія єдності» розпочав свою роботу у сквері імені Тараса Григоровича Шевченка, де пройшла Ярмарка творчих ідей «Бібліотечні інновації для громади: створюємо майбутнє разом».

На ярмарці були представлені експозиції інноваційних послуг, які надають бібліотеки Хмельниччини, бібліотечні майстерні, креативні інсталяції тощо. Переможцями ярмарку стали Білогірська центральна районна бібліотека та Хмельницька і Кам'янець-Подільська міські централізовані бібліотечні системи. Також в рамках форуму були проведені акції добрих справ: «Подаруй книгу для учасників АТО», «Передплати газету або журнал для бібліотеки», «Стань читачем сьогодні» тощо. У всіх заходах звучали слова про неподільність, єдність України.

Пройшло розширене засідання Хмельницького обласного відділення Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація» під гаслом «Професійна консолідація – запорука успіху».

Як завжди учасників та гостей свята привітали представники влади, гості та друзі бібліотеки: голова Хмельницької обласної ради І. Гончар, перший заступник голови Хмельницької обласної державної адміністрації О. Симчишин, заступник начальника управління – начальник відділу управління культури, національностей та релігій облдержадміністрації В. Граділь, голова обласної організації профспілки працівників культури М. Луценко, відомі краяни.

Заключним етапом VI Форуму бібліотекарів Хмельниччини стало відзначення кращих фахівців бібліотечної галузі області, а також нагородження переможців обласного огляду-конкурсу бібліотек на краще сприяння поширенню практик електронного урядування. За результатами підсумків конкурсу в номінації «Краща центральна районна (міська) бібліотека Хмельниччини з надання доступу громадян до електронних послуг національного та регіонального рівнів» переможцями стали Віньковецька ЦРБ та Нетішинська ЦМБ; в номінації «Краща центральна районна (міська) бібліотека Хмельниччини з сприяння поширенню практик електронного урядування» перемогла Ярмолинецька ЦРБ.

Кращі фахівці бібліотечної галузі області, а також переможці обласного огляду-конкурсу та ярмарки творчих ідей були нагороджені грамотами, дипломами та цінними подарунками.

Наймасштабнішим був VII Форум «Бібліотек@ – діалог, культура, мир!», який проводився у 2015 році у кількох локаціях. Урочисте відкриття форуму відбулося у сквері ім. Т. Г. Шевченка. Тут було проведено Ярмарок соціальних ініціатив «Бібліотечні інновації для розвитку громад» [3]. На ярмарку свої експозиції представили понад 45 бібліотек області, у тому числі 16 сільських, які презентували інноваційні бібліотечні послуги та бібліотечні майстерні, спрямовані на розвиток та співпрацю з місцевими громадами. Кожна

бібліотека-учасниця підготувала «на продаж» власні оригінальні ідеї, з якими ознайомились учасники ярмарку. «Платою» за найцікавіші ідеї були зобов'язання втілити їх у власних бібліотеках.

Після ярмарку в приміщенні Хмельницької ОУНБ відбулася науково-практична конференція «Роль бібліотек в інформаційному забезпеченні розвитку громад», у якій взяли участь бібліотекарі різних систем і відомств.

На урочистому засіданні з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек було нагороджено кращих бібліотекарів області грамотами Міністерства культури України, обласної ради та адміністрації, переможців: ярмарку соціальних ініціатив (Городоцька ЦБС, Красилівська ЦРБ та Хмельницька МЦБС; обласного конкурсу на кращий вебсайт бібліотеки; на кращий відеопрезентаційний матеріал «Інформаційний пункт електронних послуг»; обласного конкурсу «Кращий краєзнавчий посібник».

Під час бібліотечного бранчу учасники форуму мали змогу обговорити роботу бібліотек області, поділитися новими послугами, історіями успіху щодо якісного обслуговування місцевих громад. Працівники бібліотеки провели флешмоб «Книга єднає!», метою якого було привернення уваги громадськості до бібліотек, зацікавити її до читання та показати, що читати – це престижно! Флешмоб розпочався на майданчику перед бібліотекою з книжково-ілюстративною виставкою «Книга – диво, створене людиною», на якій були представлені кращі зразки сучасної української книги. Продовжився флешмоб у сквері імені Тараса Шевченка під гаслами «Завітай в бібліотеку, що від тебе недалеко!», «Святкуйте з нами! Читайте з нами!», «Україна вся читає, книга нас усіх єднає!», «Читай! Формат не має значення», «Читати – це модно, читати – престижно», «Час читати!».

Протягом форуму тривала Всеукраїнська акція зі збору книг до бібліотек військових частин.

Свої корективи у проведення VIII Форуму «Бібліотека – сучасна, креативна, твоя!» (2016) внесла погода. Через дощ та вітер Ярмарок соціальних ініціатив «Впровадження кращих

ініціатив у роботі бібліотеки» пройшов у приміщенні бібліотеки. На ярмарку були представлені 34 експозиції бібліотек області різних рівнів, які презентували послуги, спрямовані на розвиток та співпрацю з місцевими громадами. Переможцями ярмарку стали Ружичнянська сільська бібліотека, Хмельницька та Кам'янець-Подільська МЦБС.

Важливою подією форуму був приїзд гостей з прифронтової зони – працівників Олександрівської ЦБС Донецької області. Фінансове забезпечення гостей – проїзд, проживання та харчування забезпечило обласне відділення УБА.

ІХ обласний Форум бібліотекарів Хмельниччини «Бібліотек@: знай, мрій, твори» пройшов у 2017 році. В рамках форуму 23 публічні бібліотеки області, з них 7 сільських, представили нові послуги та продукти на Ярмарку бібліотечних ініціатив. Грамотами і подарунками було відзначено переможців обласного конкурсу бібліотек з національно-патріотичного виховання громадян «Україна починається з тебе». Ними стали у номінації «Краща сільська бібліотека-філія»: Улашанівська сільська-бібліотека-філіал Славутської ЦБС; у номінації «Краща центральна бібліотека об'єднаної територіальної громади»: КЗ «Гуменецька публічна бібліотека»; у номінації «Краща центральна районна бібліотека»: Красилівська центральна районна бібліотека».

Кращими новаціями Ярмарку визнано і нагороджено подарунками Воробіївську сільську бібліотеку Білогірського району, Дашковецьку сільську бібліотеку Віньковецького району, Масівецьку сільську бібліотеку Хмельницького району та Кам'янець-Подільську центральну міську бібліотеку імені Костя Солухи.

Х обласний Форум бібліотекарів Хмельниччини 2018 року «Бібліотек@: все тут, всі тут» розпочався з вуличної акції «Бібліотека – світ нових можливостей», де бібліотека представила сучасні послуги для користувачів.

Головною подією форуму стала науково-практична конференція «Публічні бібліотеки в умовах реформування місцевого самоврядування: практика, досвід, перспективи» [4]. Враховуючи різнопланові інтереси доповідачів і напрями

наукових досліджень, на конференції були озвучені доповіді з питань діяльності бібліотек в об'єднаних територіальних громадах, надання якісних бібліотечних послуг, інформатизації бібліотек, діяльності центральних бібліотек як методичних центрів, краєзнавчої, проєктної діяльності бібліотек та форми співпраці з місцевою владою.

Як завжди привітати бібліотечну спільноту із професійним святом завітали представники владних структур, громадських організацій.

Грамотами і подарунками було відзначено переможців обласного конкурсу сільських бібліотек «Успішна бібліотека – дієва громада», огляду-конкурсу на кращий інформаційний куточок правопросвітницького проєкту «Я маю право!». На завершення учасники обговорили здобутки, поділилися досвідом, історіями успіху щодо якісного обслуговування місцевих громад.

У 2019 році у XI обласному Форумі бібліотекарів Хмельниччини «Бібліотека: час змін – час дій» взяли участь понад 80 представників бібліотек з центральних міських, районних, сільських бібліотек, бібліотек закладів вищої освіти, Кам'янець-Подільського коледжу культури та мистецтв.

Відбулась вулична акція «Бібліотека в дії», фотозона «Я люблю бібліотеку», виставка «Професійні видання: фаховість та креативність»; конкурси, представлення технічних новинок в інформаційній студії «Техніка та технології на службі бібліотеки».

Важливою подією форуму стала науково-практична конференція «Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад».

Грамотами і подарунками було відзначено переможців обласного конкурсу серед публічних бібліотек на краще облаштування прилеглої території «Бібліотечний простір», обласного конкурсу дитячих бібліотек «Бібліотечний простір для дітей».

Проведено перегляд літератури за Державною програмою «Нові книги – нові історії», презентації послуг бібліотеки: міжбібліотечного абонемента, відділів літератури

іноземними мовами, медичної літератури, інформаційних технологій та електронних ресурсів, прогулянки бібліотечними лабіринтами «Бібліотечне задзеркалля». Цікавими спогадами та історіями поділилися з присутніми ветерани бібліотеки.

У 2020 році перед бібліотеками постали нові виклики, пов'язані з пандемією коронавірусу Covid-19, що спонукало бібліотеки по-новому переглянути свої послуги й активізувати їх в дистанційному режимі. Робота бібліотек в умовах пандемії продемонструвала наскільки інформаційні та цифрові технології є необхідним інструментом, який дозволяє бібліотекам швидко реагувати і запроваджувати онлайн-послуги та онлайн-сервіси. XII обласний Форум бібліотекарів Хмельниччини «Бібліотека – Всесвіт у зручному форматі» відбувся у онлайн та офлайн форматі. На платформі Zoom приєдналися 39 центральних районних, міських бібліотек, центральних бібліотек об'єднаних територіальних громад. У рамках форуму відбулася прес-конференція на тему «Бібліотечна Хмельниччина мовою цифр», засідання за круглим столом в рамках консультацій з громадськістю «Бібліотека громади: відповідність соціальним нормативам», на якому обговорювались питання відповідності публічних бібліотек Хмельниччини Державним соціальним нормативам, Концепції реформування фінансування системи забезпечення населення культурними послугами.

В рамках форумів проводились обласні міжвідомчі науково-практичні конференції, круглі столи, Дні відкритих дверей, флешмоби «Мудрість під знаком Віри, Надії, Любові»; фотопрезентації «Бібліотеки області в часі і просторі»; панельні презентації видань бібліотеки; виставки «Невідома бібліотека»; презентації виставок «Бібліотека у двох століттях», «Книга – диво, створене людиною»; відеопрезентації проєктів, що реалізовувались бібліотеками області в рамках програми «Бібліоміст»; інформаційні відеоогляди ходу підготовки бібліотек області до відзначення 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка; розширені засідання президії обласного відділення УБА тощо.

На форумах підводяться підсумки та здійснюється нагородження переможців обласних оглядів-конкурсів: на

кращий методичний центр по організації роботи публічних бібліотек за напрямком «Влада. Бібліотека. Населення», на кращу організацію роботи клубу (об'єднання) за інтересами «Об'єднуємось за покликом душі» (2009 р.); на краще оформлення публічної бібліотеки «Бібліомагія» (2010 р.); краще використання новітніх інформаційних ресурсів «Бібліотека. Інтернет. Користувач» (2013 р.); кращу організацію роботи з правової освіти населення (2013 р.); краще сприяння поширенню практик електронного урядування; на кращу організацію та проведення заходів, присвячених святкуванню 70-річчя визволення Хмельницької області та України від фашистських загарбників (2014); обласного конкурсу «Кращий краєзнавчий посібник», «Кращий вебсайт бібліотеки» (2015); огляду-конкурсу сільських бібліотек «Бібліотека на службі громади» (2016); «Краща інноваційна послуга»; обласний конкурс на проведення циклу соціокультурних заходів національно-патріотичного спрямування «Україна починається з тебе» (2017); «Успішна бібліотека – дієва громада» (2018); на краще облаштування прилеглої території «Бібліотечний простір» (2019); конкурсу соціальних інновацій «Я пропоную свій досвід: робота бібліотек під час пандемії» (2020) [5].

Життя з кожним роком розширює коло завдань, які стоять перед бібліотеками. І проведення щорічних форумів бібліотекарів Хмельниччини дає змогу представити бібліотечній спільноті свої досягнення, познайомитись з досвідом колег та впроваджувати кращі ідеї у бібліотеках територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Фінадорін В. Відзначено Всеукраїнський День бібліотек // Культура і життя. – 1998. – 7 жовт.

2. Бібліотеки регіону у формуванні інтелектуального та інформаційного простору : матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф. 26 верес. 2006 р. / Управління культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського. – Хмельницький, 2006. – 94 с.

3. Бібліотечні інновації для розвитку громад: інформаційний проспект / Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка. –

Хмельницький : ХОУНБ, 2015. – 18 с. – (Ярмарок соціальних ініціатив).

4. Публічні бібліотеки Хмельниччини в умовах реформування місцевого самоврядування: практика, досвід, перспективи : матеріали обл. наук.-практ. конф. 25 верес. 2018 р. / Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький: ПП Стрихар А. М., 2018. – 176 с.

5. «Я пропоную свій досвід»: обласні конкурси – 2020 / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ; уклад. А. М. Гуменюк. – Хмельницький, 2020. – 12 с.

Лавренчук Інна Олександрівна,
завідуюча відділом формування, наукового опрацювання фондів Хмельницької ОУНБ

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОУНБ)

Формування бібліотечного фонду – це сукупність процесів комплектування, організації та вилучення творів друку й інших документів, один з основних бібліотечних циклів, що здійснюється згідно з установленими правилами, і складається з ряду менших за обсягом процесів, процедур і операцій.

Важливість кваліфікованого виконання кожного процесу, що становить зміст формування бібліотечного фонду, підкреслена в Положенні про бібліотечну справу, де зазначено, що бібліотечні працівники зобов’язані дотримуватися існуючих правил обліку, зберігання та використання фондів бібліотек і несуть повну відповідальність за їх порушення. Згідно з визначенням, технологічний цикл створення бібліотечних фондів розпочинається з процесу комплектування, котре має на меті забезпечення повноти відбору і оперативного придбання

творів друку та інших документів. Відібрані за бібліографічними посібниками та куплені в книготорговельних установах твори друку та інші документи потрібно привести в стан, придатний для їх використання користувачами, тобто прийняти, облікувати, технічно обробити, розмістити в приміщенні, яке відповідає певним нормам зберігання, розставити на полицях.

З часом виникає необхідність вилучення з фонду деяких документів. Саме процеси комплектування, організації і вилучення документів забезпечують виконання головної мети формування фонду – досягнення відповідності величини та складу бібліотечного фонду завданням бібліотеки і потребам її читачів.

У бібліотечній статистиці фонд розглядається як сумарна кількість документів, які до нього входять, і вимірюється їх загальною чисельністю і вартістю. Бібліотечному фонду, окрім зовнішніх ознак, що дозволяють виділити його серед інших об'єктів, притаманна наявність інших властивостей, або внутрішніх ознак.

Властивості класифікують за різними підставами. Виділяють властивості істотні, що додають бібліотечному фонду якісну визначеність, і другорядні, загальні для всіх фондів і специфічні для одного з них; необхідні і випадкові; внутрішні і зовнішні; сумісні і несумісні тощо. Розглянемо найголовніші з них.

Інтегративною властивістю бібліотечного фонду є цілісність. Цілісність забезпечується наявністю і проявом інших властивостей, їх взаємозумовленістю і взаємодією. Одним із засобів досягнення цілісності є цілеспрямованість.

Властивість, що характеризує наукову, художню (естетичну), виробничу, навчальну, духовну та іншу змістовність, важливість документів для користувачів, називається інформативністю.

Фонд характеризується також властивостями наповненості і чистоти. Склад і обсяг фонду повинні якнайповніше відповідати інформаційним потребам користувачів.

Ще одна значна особливість бібліотечного фонду – його гетерогенність. Гетерогенним називають фонд, у якому представлено документи різних типів і видів, різних років видання.

Надійність проявляється в повноті фонду, його працездатності, безвідмовності функціонування, довговічності, ремонтопридатності. Щоб фонд був у стані постійної готовності до негайної видачі, документи, що складають його, повинні завжди перебувати на призначеному для них місці, бути опрацьованими, тобто забезпеченими відповідними бібліотечними реквізитами, довгий час залишатися в справному стані. Збереженість досягається наступними способами: своєчасним ремонтом палітурки друкованих документів, придбанням документів підвищеного попиту в покращеному поліграфічному виконанні, своєчасною реставрацією. Надійності сприяє багатоаспектність розкриття змісту фонду в пошуковому апараті бібліотеки.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека – провідний інформаційний, просвітницький, культурний центр Хмельниччини, депозитарій краєзнавчих видань, одне з найбільших книгосховищ регіону, інформаційно-методичний та координаційний центр з питань бібліотекознавства і книгознавства для бібліотек усіх систем та відомств області. Загальний фонд ОУНБ складається з книг, брошур, періодичних видань, авторефератів, дисертацій, документів на електронних носіях. Ядром нашого фонду є видання універсального змісту.

На 01.01.2021 р. фонд складає 605292 примірників документів, з них: навчальна література – 187857 примірників (11986 назв); наукова література – 106468 примірників (21835 назв).

Документи розподіляються наступним чином: 64,5 % – книги, 28,3 % – журнали, 1,3 % – газети, 0,3 % – інформаційні видання, 0,1 % – карти, 3,3 % – ноти, 1,9 % – АУ, 0,6 % – ел. вид.

Фонд бібліотеки є універсальним та багатогалузевим. Основну частину його становить навчальна та наукова література з питань природничих наук, педагогіки,

мовознавства, психології, а також художня та технічна література.

Тип літератури	К-сть примірників	% від загальної к-сті літератури
Суспільно-політична	171856	28,4%
Художня література	156734	25,9%
Науково-природнича	36065	6,0%
Медична	29715	4,9%
Мовознавство, літературознавство	51949	8,6%
Мистецтво, спорт	59965	9,9%
Технічна	72954	12,0%
Сільськогосподарська	26054	4,3%

Одним із головних бібліотечних процесів є формування бібліотечного фонду. Добре скомплектований та стабільно оновлюваний фонд – основа ефективності роботи бібліотеки Хмельницької ОУНБ.

Сучасний процес формування фонду – це впровадження постійно діючої системи заходів, направлених на створення, планомірне поповнення, упорядкування сукупності документів відповідно до типу, мети і завдань бібліотеки, а також до потреб користувачів.

Щорічне поповнення фонду бібліотеки не є плановим і науково обґрунтованим. Тематико-типологічне планування формування фондів відійшло в минуле, відсутнє попереднє вивчення книжкового ринку та здійснення замовлень на запит користувача, адже немає стабільних джерел комплектування та планово виділених асигнувань, які б бібліотеки мали можливість використовувати впродовж року.

На формування бібліотечного фонду протягом року за кошти загального фонду бюджету розвитку та спеціального фонду було виділено 100,0 тис. грн, в тому числі 100,0 тис. грн – бюджетні кошти. З них:

97,2 тис. грн на передплату періодичних видань;

2,8 тис. грн на придбання літератури (2 %).

Крім того, Бібліотекою отримано:

- за розпорядженням Кабінету міністрів України від 05 липня 2019 р. № 598-р «Про затвердження переліку книжкової продукції, що придбається для поповнення бібліотечних фондів» – 370 прим.;
- місцевий обов'язковий примірник – 407 прим.;
- подарункові видання – 937 прим.;
- з обмінних фондів НБУ В. І. Вернадського, НБУ Ярослава Мудрого – 160 прим. (8,0 %);
- в межах обласної програми книговидання – 109 прим. (5,5 %) відповідно до наказу управління культури, національностей, релігій та туризму – 3,3 тис. грн (0,8 %).

Всього за рік в Бібліотеку надійшло друкованих книг та електронних видань на суму 140,4 тис. грн.

У 2020 році обсяг бібліотечного фонду зменшився на 6353 примірники документів. Взагалі, з одного боку, добре, що фонди очищуються від морально застарілих та зношених видань, але, на жаль, за незначної кількості нових надходжень, тому інформаційний потенціал фонду не зростає ні кількісно, ні якісно.

Впродовж року роботу по очищенню фондів від зайвих (фізично зношених, таких, що втратили актуальність, дублетних і т. п.) видань активізували майже всі відділи бібліотеки. Основна частина видань вилучаються з фондів через фізичну зношеність – 45,8 % та моральну застарілість – 15,2 %. Перший показник може свідчити про активне використання певної частини фонду, нестачу її кількості та у зв'язку з тим швидку її зношеність, а другий – про все ще перевантаженість фонду виданнями, які втратили актуальність.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека впродовж десятиліть проводить кропітку роботу, спрямовану як на формування, так і збереження фонду, що, в свою чергу, дає змогу здійснювати повноцінне інформаційне забезпечення користувачів.

Зберігання бібліотечного фонду є однією з базових фундаментальних проблем вітчизняного і світового бібліотечного фондознавства, переважним напрямом практичної діяльності бібліотек. Робота по збереженню бібліотечних фондів

– це безперервний кропіткий процес роботи, який починається з моменту надходження документів до бібліотеки і проходить шлях до його зберігання та використання. Оскільки у бібліотеці зібрано унікальні колекції, то потрібно вирішити проблеми та забезпечувати збереження і доступність фондів. Тому потрібно вдосконалювати та прискорювати процес оцифрування книжкових видань в електронну форму та об'єднувати їх в єдину інформаційну мережу. Також доцільно було б вирішити питання зі збереження бібліотечних на державному рівні шляхом створення нової загальноукраїнської програми збереження і захисту фондів у рамках сучасного реформування бібліотечної справи.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І. Сутність соціального чинника та його вплив на зберігання бібліотечних фондів // Вісник книжкової палати. – 2003. – № 1. – С. 24.

2. Гошанська І. С. Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечного фонду / І. С. Гошанська // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 50-річчю наук. б-ки Хмельниц. нац. ун-ту, 15-16 берез. 2012 р. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 220-225.

3. Столяров Ю. Н. Свойства библиотечного фонда / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки. – 2014. – № 11. – С. 39-52.

4. Столяров Ю. Н. Защита библиотечного фонда : учеб. пособ. – Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2006. – 503 с.

Шеін Оксана Миколаївна,
головний бібліограф відділу краєзнавства
Хмельницької ОУНБ

ЕЛЕКТРОННІ КРАЄЗНАВЧІ РЕСУРСИ ЯК СПОСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті висвітлено досвід використання електронних краєзнавчих ресурсів Хмельницької ОУНБ з питань забезпечення наукових, освітніх і інформаційних потреб користувачів, забезпечення доступності ресурсів бібліотеки, поширення краєзнавчих знань.

Ключові слова: електронні краєзнавчі ресурси, вебсайт бібліотеки, електронні бази даних, Хмельницька ОУНБ.

Краєзнавча діяльність бібліотеки неможлива без використання нових інформаційних технологій, що дозволяють полегшити доступ користувачів до необхідної їм краєзнавчої інформації з найбільшою повнотою і зручністю. Краєзнавча база Хмельницької ОУНБ – це досить стійка традиційна система, здатна всебічно представляти величезний масив краєзнавчої інформації. Разом з тим, інформаційні технології стали невід'ємним компонентом краєзнавчої діяльності бібліотеки. В останні кілька років стався значний прорив в області формування електронних краєзнавчих ресурсів.

З метою задоволення наукових, освітніх і інформаційних потреб різних категорій користувачів, забезпечення доступності ресурсів бібліотеки, поширення краєзнавчих знань в бібліотеці створено краєзнавчі бібліографічні та повнотекстові електронні бази даних, тематичні колекції, що включають великий обсяг інформації [2, с. 11-15].

Першим досвідом бібліотеки у віддаленому бібліографічному обслуговуванні користувачів стало створення електронної бази даних «Краєзнавство Хмельниччини», представленому на вебсайті бібліотеки у розділі «Ресурси», що містить більше 40 тис. бібліографічних записів із щоденним поповненням (http://ecatalog.ounb.km.ua/cgi-

bin/irbis64r_14/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&C21COM=F&I21DBN=KEZKK&P21DBN=KEZKK&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=&S21CNR=).

Крім того, фахівці відділу краєзнавства створили та наповнюють повнотекстову базу даних «Видатні особистості Хмельниччини», яка містить в собі матеріали про уродженців краю, життєво або творчо (фахово) пов'язаних з Хмельниччиною осіб. На основі зібраних матеріалів видано біобібліографічні видання «Академіки НАН України», «Лауреати Національної премії України ім. Т. Шевченка», «Герої України», «Народні депутати України», «Олімпійські чемпіони» (http://ounb.km.ua/vidanya/index.php).

З 2020 року Хмельницькою ОУНБ ведеться електронна бібліотека (http://ft-ounb.ounb.km.ua/), де представлені власні видання бібліотеки та краєзнавчі видання (скановані копії книг із фондів бібліотек, отримані від авторів копії видань) доступні через перегляд змісту, частини видання та використання послуги «Електронна доставка документів». На сьогоднішній день фонд електронної бібліотеки складає 366 примірників електронних документів. Пошук здійснюється за прізвищем автора, назвою джерела, темою та роком видання. Особливу цінність для науковців представляють видання кінця XIX – початку XX століття, що видані Подільським губернським земством та відображають суспільно-політичне, економічне та культурне життя краю тих часів.

Суттєву допомогу у вивченні краю надають віртуальні виставки та краєзнавчі розвідки, підготовлені до ювілейних дат та представлені на вебсайті бібліотеки (http://ounb.km.ua/vistavki/index.php).

Таким чином, використання в діяльності нашої бібліотеки сучасних інформаційних технологій дозволяє розвивати і вдосконалювати методи краєзнавчої роботи, краєзнавчі ресурси втілювати в нових формах. Інформація про край давно вийшла за стіни бібліотеки і стала доступною частиною світових інформаційних ресурсів. Представляючи її в глобальній мережі Інтернет, Хмельницька ОУНБ не тільки забезпечує її доступність користувачам, але і поширює знання

про свій регіон, сприяє формуванню і розвитку інформаційних краєзнавчих потреб, найбільшому їх задоволенню.

Безсумнівно, ця діяльність сприяє нарощуванню інтелектуального потенціалу рідного краю, збереженню культурної спадщини регіону, і, звичайно ж, забезпечує право кожної людини на вільний доступ до інформації.

Список використаних джерел:

1. Горобець О. Краєзнавча бібліографія в сучасному інформаційному просторі / О. Горобець // Бібліотечний форум України. – 2011. – № 4. – С. 26-27.

2. Григаш Л. Бібліотечне краєзнавство – шлях до об'єднання громади / Л. Григаш // Бібліотечна планета. – 2012. – № 2. – С.11-15.

3. Климчук Л. Інформаційні потреби користувачів краєзнавчих документів Поділля / Л. Климчук // Вісник книжкової палати. – 2011. – № 7. – С. 19-23.

4. Кучерява Н. Сучасні напрямки краєзнавчої роботи у наукових бібліотеках / Н. Кучерява, Н. Полянська // Бібліотечний форум України. – 2005. – № 3. – С. 53-55.

5. Мартюшова О. Нетрадиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек / О. Мартюшова // Бібліотечний форум України. – 2011. – № 1. – С. 31-34.

6. Онищенко С. Краєзнавчі ресурси на сайтах обласних бібліотек / С. Онищенко // Бібліотечна планета. – 2009. – № 2. – С. 18-22.

Співак Галина Григорівна,
провідний бібліограф відділу наукової інформації та бібліографії Хмельницької ОУНБ

АВТОРЕФЕРАТИ ДИСЕРТАЦІЙ У ФОНДАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОУНБ

У статті на основі аналізу дано характеристику наявного фонду авторефератів дисертацій. Аналіз проведено за класами та розділами Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК),

Універсальної десяткової класифікації (УДК), галузями знань, регіонами, науковим ступенем та гендерною приналежністю.

Ключові слова: автореферат дисертації, аналіз фонду, інформування користувачів.

Одним із критеріїв розвитку науки в Україні є кількість підготовлених до захисту дисертаційних досліджень. Дисертація є найважливішим засобом наукового формування фахівця вищої кваліфікації і перевіреною формою вираження дослідницької думки. Вона демонструє наукову зрілість вченого.

Відповідно до ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» автореферат дисертації – «наукове видання, що містить короткий виклад автором змісту наукової праці, поданої на здобуття вченого ступеня» [1].

Українська бібліотечна енциклопедія подає таке визначення: «Автореферат дисертації – наукове видання у вигляді брошури, що містить стислий виклад змісту дисертаційного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня. Дослідження готується автором відповідно до офіційно встановлених вимог шляхом стискування (компресії) тексту дисертації до 8-12 % від її фактичного обсягу. Частина накладу авторефератів дисертацій розсилається автором до найбільших наукових бібліотек та низки державних установ. Державна бібліографічна реєстрація авторефератів дисертацій здійснюється Книжковою палатою України ім. Івана Федорова в «Літописі авторефератів дисертацій» [2].

Основне призначення автореферату дисертації – інформувати наукову громадськість про виконане дисертантом дослідження та ввести отримані результати у сферу наукової комунікації. Суть автореферату полягає у точній відповідності змістові дисертації, а його зміст – дає повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість.

Написання автореферату – заключний етап виконання дисертаційної роботи перед поданням її до захисту. Автореферат друкують державною мовою. Публікація автореферату дає змогу одержати до дня захисту відгуки від спеціалістів даної галузі. Структурно автореферат складається із загальної характеристики роботи, основного змісту, висновків,

списку опублікованих автором праць за темою дисертації, анотацій українською, російською й англійською мовами.

Фахівцями Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (далі – Бібліотека) проведено дослідження наявності авторефератів дисертацій у фондах. Бібліотека не отримує обов'язкового примірника авторефератів, фонд формувався тільки за рахунок отриманих екземплярів від авторів чи організацій. Пошук документів у даній роботі відбувався шляхом вивчення електронного та карткового каталогів Бібліотеки, а також безпосереднього перегляду підсобних фондів відділів. Виявлено, що автореферати у фонд бібліотеки надходять з 1994 року, але наявні прогалини за 1995, 2000, 2012 – 2014 роки. Всі автореферати дисертацій видано українською мовою.

Аналіз наявного фонду здійснено за класами та розділами Універсальної десяткової класифікації (УДК) та Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), галузями знань, регіонами, науковим ступенем та гендерною приналежністю, кількісним та тематичним розподілом, місцезнаходженням документа у фонді бібліотеки, місцем видання, мовою видання. Проаналізовані видання розподілені в даному дослідженні у зворотній хронології та за алфавітною послідовністю прізвищ авторів всередині кожного року.

Аналіз бібліографічних записів авторефератів дисертацій за галузями знань дав змогу з`ясувати, що найбільше досліджень зафіксовано у розділі «Суспільні науки» – 152 назви, з них 67 – у 2018 році та 38 – у 2019 році. У розділі «Мистецтво» відображено найменшу кількість записів. Незначною є кількість авторефератів дисертацій з мовознавства та літературознавства. Найбільшу кількість авторефератів дисертацій отримано бібліотекою у 2018 році – 74 назви. Найменше надійшло у 1994, 1996 – 1999, 2001, 2011, 2016, 2017 рр. Визначити кількість дисертаційних досліджень по різних галузях знань можемо за допомогою табл. 1.

Таблиця 1

Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК та ББК

Рік	Заг. кількість авторефератів	Галузі знань							Мова видання
		Суспільні науки	Природничі науки	Технічні науки	Сільськогосп. та лісогосп. науки	Мистецтво-знавство	Мовознавство	Літературо-знавство	
1994	1	1							укр.
1996	1	1							укр.
1997	1	1							укр.
1998	1							1	укр.
1999	1		1						укр.
2001	1				1				укр.
2002	5	2	1	1	1				укр.
2003	5		3		2				укр.
2004	23	5	5	1	12				укр.
2005	12	7	3		2				укр.
2006	15	8	4		2		1		укр.
2007	3	1	1				1		укр.
2008	5	3	2						укр.
2009	4	3			1				укр.
2010	7	3				1	1	2	укр.
2011	1	1							укр.
2015	2	2							укр.
2016	1	1							укр.
2017	1	1							укр.
2018	74	67					6	1	укр.
2019	47	38		3			6		укр.

2020	7	7							укр.
Всього	218	152	20	5	21	1	15	4	

Встановлено, що основна частина авторефератів висвітлює наукові розробки в суспільних науках (69 %); майже в сім раз менше з природничих (9 %) та сільськогосподарських наук (10 %), 7 % – з мовознавства.

У табл. 2 відображено розподіл авторефератів дисертацій за місцем видання: найбільше від загальної кількості надруковано у містах Києві (88) та Хмельницькому (78) всього 76 %. У м. Хмельницький автори авторефератів дисертацій захищались у Національній Академії Прикордонної Служби України ім. Б. Хмельницького, Хмельницькому національному університеті, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. Наведені дані свідчать про стійкий інтерес місцевих науковців до популяризації своїх робіт у Бібліотеці та, відповідно, надання можливості професійної підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Таблиця 2

Розподіл авторефератів дисертацій за місцем видання

Місце видання	Кількість авторефератів
Київ	88
Хмельницький	78
Львів	10
Одеса	13
Дніпро	4
Харків	4
Кам’янець-Подільський	3
Чернівці	3
Вінниця	3
Миколаїв	3
Житомир	2
Севастополь	2
Біла Церква	1
Луганськ	1
Глеваха	1
Ялта	1

Б. м.	1
Всього	218

Таблиця 3

Розподіл авторефератів дисертацій за місцезнаходженням

Місцезнаходження документа у фондах бібліотеки	Кількість примірників
Відділ виробничої літератури	101
Читальний зал	81
Відділ краєзнавчої літератури	13
Відділ зберігання та реставрації бібліотечного фонду	10
Відділ мистецтв	6
Відділ літератури іноземними мовами	4
Відділ наукової інформації та бібліографії	2
Відділ науково-методичної роботи та інновацій в бібліотечній справі	1
Всього	218

Найбільше авторефератів дисертацій зберігається у відділі виробничої літератури та читальному залі бібліотеки. Невелика кількість даних видань припадає на відділ літератури іноземними мовами, відділ науково-методичної роботи та інновацій в бібліотечній справі, відділ наукової інформації та бібліографії, відділ мистецтв.

У табл. 4 і табл. 5 представлено результати аналізу авторефератів дисертацій за науковим ступенем та гендерною ознакою здобувача.

Таблиця 4

Розподіл авторефератів дисертацій за науковим ступенем та гендерною ознакою здобувача

Стать	Науковий ступінь		Науковий ступінь не вказано	Всього
	Доктор наук	Кандидат наук		
жінки	9	77	40	126
чоловіки	8	42	42	92
всього	17	119	82	218

З наведених даних видно, що із масиву авторефератів дисертацій (218 записів) кількість дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора становить 17 (9 %) записів та кандидата наук – 119 (55 %) записів. Як бачимо, зростання кількості кандидатських дисертацій значно перевищує такий показник докторських, це можна розцінювати, як свідчення збільшення притоку в науку молодих наукових кадрів.

Серед здобувачів наукового ступеня доктора або кандидата наук — 86 (40 %) жінок, чоловіків – 50 (23 %). В бібліографічному записі науковий ступінь не вказано у 82 (38 %) виданнях. Це цілком відповідає традиційному жіночому складу працівників, які зайняті у сфері суспільних наук.

Краєзнавчій тематиці присвячено 83 (38 %) автореферати дисертацій, з них за гендерною ознакою здобувача 47 авторів жінки (22 %), 36 (17 %) – чоловіки.

Таблиця 5

Розподіл авторефератів дисертацій за гендерною ознакою здобувача (краєзнавство)

Стать	Кількість авторефератів дисертацій
жінки	47
чоловіки	36
всього	83

Шифри Універсальної десяткової класифікації присвоєно 130 (60 %) авторефератам дисертацій, шифри Бібліотечно-бібліографічної класифікації – 88 (40 %) виданням.

У табл. 6 показано кількісний розподіл авторефератів дисертацій за класифікаційними системами: Бібліотечно-бібліографічною та Універсальною десятковою класифікаціями.

Таблиця 6

Розподіл авторефератів дисертацій за класифікаціями

	ББК	УДК	Всього
Кількість авторефератів дисертацій	130	88	218

Таким чином, аналіз наявності авторефератів у фонді Бібліотеки дозволить організувати більш оперативне інформування користувачів про розвиток науки на сучасному етапі та дасть можливість молодим науковцям отримати попередні відомості про розвиток наукового напряму в дальній та близькій ретроспекції.

Список використаних джерел:

1. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація : вид. офіц. – Київ : УкрНДНЦ, 2016. – 38 с.

2. Комаренко М. О. Автореферат дисертації // Українська бібліотечна енциклопедія. – Електрон. дані. – Режим доступу : https://ube.nlu.org.ua/Alphabit. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду : 23.06.2021.

Гуменюк Альона Миколаївна,
головний бібліотекар з питань соціологічних досліджень та розвитку РТЦ відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі Хмельницької ОУНБ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО РОЗВИНЕНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлюються основні аспекти діяльності наукової бібліотеки в напрямку науково-дослідної роботи, методи проведення соціологічних досліджень, їх актуальність в певні віхи розвитку інформаційного суспільства. Розкривається історія створення при Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці сектору соціологічних досліджень та його діяльність протягом 2007 – 2017 рр.

Ключові слова: бібліотека, соціологічні дослідження, науково-дослідна робота в бібліотеці, аналіз, читацькі інтереси, дослідження інформаційних потреб, Хмельницька ОУНБ, сектор

соціологічних досліджень.

Розвиток бібліотечної справи завжди базувався на науковому підході. Запровадження нових форм інформаційно-бібліотечного обслуговування, налагодження партнерств, вивчення матеріально-технічної бази, кадрового складу, забезпечення населення бібліотеками потребує проведення наукових, соціологічних та моніторингових досліджень. Науково-дослідна робота (далі – НДР) є важливим етапом організації ефективної діяльності наукової бібліотеки і бібліотек регіону в цілому, для яких вона є головним методичним центром.

Науково-дослідна робота – це чітко організований комплекс дій, спрямованих на отримання нових знань, що розкривають суть процесу і явищ в природі і в суспільстві з метою використання їх у практичній діяльності [8].

Автор наукових публікацій з соціологічної проблематики Дворецька Г. В. дає визначення, що соціологічне дослідження – це система логічних і послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур для отримання наукових знань про соціальне явище, процес [2].

Одним з головних ініціаторів розвитку науково-дослідної роботи в обласних універсальних наукових бібліотеках (далі – ОУНБ) є Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого (раніше – Національна парламентська бібліотека України). Провідна бібліотека країни з 1992 року випускає інформаційно-аналітичний бюлетень «Соціологічні дослідження в бібліотеках» для оперативного ознайомлення бібліотечної спільноти з програмами, методиками досліджень та іншими матеріалами щодо вивчень, які проводяться як в НБУ ім. Ярослава Мудрого, так і в інших бібліотеках країни.

Своєрідним оглядом потенціалу наукових здобутків ОУНБ стали соціологічні читання’93 «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації» (Суми) та соціологічні читання’98 «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства». Вони показали, що соціологічні дослідження стали невід’ємною частиною діяльності більшості

ОУНБ. З метою поліпшення НДР ОУНБ та підвищення їхнього іміджу як регіональних бібліотечних центрів силами Міністерства культури і мистецтв України та НПБУ у 1995 та 2001 рр. було організовано і проведено Перший та Другий всеукраїнські конкурси на кращу науково-дослідну роботу ОУНБ. Порівняння надісланих матеріалів засвідчило, що в 2001 році збільшилася загальна кількість, підвищився рівень підготовки програм та методик досліджень, висновків і пропозицій за їхніми результатами; складнішими стали проблеми, що розглядалися; розширилося територіальне охоплення; до проведення НДР почали приєднуватися не тільки фахівці ОУНБ, а й міських та районних бібліотек [4].

Організація соціологічних досліджень в бібліотеках найчастіше відбувається за власною ініціативою у відповідь на поточні проблеми в бібліотечній справі, потреби сучасного користувача, як швидке реагування на суспільні зміни, що стосуються соціальних, економічних питань, міжособистісних зв'язків тощо. Результатом дослідної роботи є інформаційно-аналітична продукція – об'єктивна інформація, яка є джерелом ухвалення управлінських рішень для підвищення ефективності роботи бібліотеки та суспільної значущості.

Бібліотечні соціологічні дослідження впливають на підвищення якості надання послуг та розширення їх спектру, створення нових інформаційних продуктів, впровадження інновацій, пошук можливостей для створення комфортного та сучасного бібліотечного простору. Соціологічні дослідження дозволяють вивчати як окремі напрямки роботи бібліотеки, так і більш масштабні проблеми, які виходять за межі її діяльності, але впливають прямо чи опосередковано на роботу, розвиток та планування.

Безпосередньому процесу соціологічного дослідження передує попереднє визначення проблеми та розробка програми дослідження. Структура програми, її зміст і обсяг, методика проведення залежить від того, яке дослідження планується проводити: всеукраїнське, обласне (регіональне), локальне; проводить його бібліотека самостійно або спільно з іншими структурами. Наступним етапом йде формування методології

дослідження, яка включає в себе: визначення проблеми, обґрунтування теми та потреби її вивчення (формулювання цільової мети), визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання завдань. Також потрібно визначити учасників, які проводитимуть дослідження, базу його проведення, розписати етапи та методику, очікувані результати. На завершальному етапі вивчається зібраний матеріал та готується звіт дослідження, який повинен бути підкріплений діаграмами, додатками, висновком та рекомендаціями.

Методи збору інформації під час бібліотечних соціологічних досліджень можуть бути різними: вивчення і аналіз документів, опитування (усне, анкетування, експертне опитування), соціологічне спостереження, метод експерименту, соціологічне тестування. Найчастіше в бібліотеках використовуються методи опитування та вивчення і аналізу бібліотечної документації. Анкетування є найпоширенішим методом збору інформації в соціології, в тому числі, і в бібліотечній. Метод дає можливість отримати конкретну інформацію від окремих респондентів. Від формулювання запитання залежить яку відповідь ми отримаємо від користувача, тому важливо, щоб вони були конкретними і зрозумілими та відповідали досліджуваній проблемі.

НДР завжди була важливим напрямком діяльності Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки як головного методичного центру області. У 2007 році для розвитку НДР в бібліотеках області при відділі науково-методичної роботи створено сектор соціологічних досліджень (з 2015 року – сектор соціологічних досліджень та розвитку РТЦ), який організовував соціологічні дослідження в Бібліотеці, курував та надавав методичну та консультаційну допомогу бібліотекам області, брав участь у всеукраїнських дослідженнях.

У 2008 році вийшов перший випуск збірника «Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини», який висвітив результати науково-дослідної роботи колективу Хмельницької ОУНБ та центральних бібліотек області протягом 2001 – 2005 років [5]. В ці роки проводилася комплексна робота з вивчення всіх аспектів діяльності бібліотек в регіоні. Найбільшу увагу

було приділено дослідженню таких тем: історія окремих бібліотек області, організація і зміст бібліотечного обслуговування користувачів, вивчення читацьких та інформаційних потреб користувачів, формування і використання бібліотечних фондів, розвиток бібліотечних ресурсів, організація і управління роботою бібліотек, впровадження нових технологій в бібліотеках. В цьому ж році вийшло ще два випуски збірника з представленням результатів науково-дослідної роботи обласної універсальної наукової бібліотеки за 2006 та 2007 роки. Всього, починаючи з 2008 року вийшло 15 випусків цього видання.

Пріоритетним напрямком для організації НДР Бібліотеки завжди було і залишається вивчення проблем публічних бібліотек області: збереження і поповнення бібліотечних фондів, забезпечення населення бібліотеками, проблеми читання, дослідження потреб користувача тощо. З розвитком інформаційних технологій змінився і вектор соціологічних досліджень, тому що змінився і сам користувач і напрямок руху бібліотеки на задоволення його потреб. Цьому сприяла, в тому числі, і участь публічних бібліотек області у програмі «Бібліоміст» [7], завдяки якій з 2009 по 2014 роки було обладнано комп'ютерною технікою 1500 публічних бібліотек країни. В Хмельницькій області в рамках програми «Бібліоміст» комп'ютеризовано 94 бібліотеки та отримано 311 одиниць комп'ютерної техніки [9].

Починаючи з 2013 року бібліотека організовує збір інформації для своїх досліджень через електронні google-анкети (додаток для адміністрування опитувань Google forms). Одним з перших таких опитувань було онлайн-дослідження «Послуги е-урядування в бібліотеці» (http://ounb.km.ua/biblio/soc/soc_oglad_2013.pdf), мета якого – виявити найбільш популярні серед користувачів бібліотеки види послуг е-урядування для їх ефективної популяризації серед потенційних користувачів, а також дослідити потреби відвідувачів бібліотеки для вдосконалення надання відповідних послуг. Поступово усі дослідження, які організовує Бібліотека, перейшли в онлайн-формат, що зручно економить ресурси та

час, адже програмне забезпечення Google forms дозволяє обробляти інформацію в режимі реального часу, зібрана інформація автоматично генерується в електронну таблицю, яку можна редагувати онлайн або завантажити і працювати в стандартній програмі Microsoft Excel.

У 2014 році Хмельницька ОУНБ ставить собі за мету дослідити зміни в читацьких уподобаннях, вивчити попит користувачів і бібліотечних працівників на книги місцевих авторів Хмельниччини та підвищити інтерес читачів до книг краєзнавчого характеру. Восьмий рік поспіль бібліотека проводить обласне дослідження «Краща книга Хмельниччини». Дослідження передбачає проведення опитування серед користувачів і бібліотекарів для аналізу попиту на книги місцевих авторів за типами: літературно-художнє видання, наукове та науково-популярне, довідкове видання.

На сайті бібліотеки (http://ounb.km.ua/) у розділі «Бібліотекарю – Соціологічні дослідження» можна переглянути консультації, огляди проведених досліджень, ознайомитися з усіма науково-дослідними виданнями (http://ounb.km.ua/biblio/soc/index.php).

Список використаних джерел:

1. Гранчак Т. Науково-дослідний напрям діяльності національних бібліотек як стратегічна складова системи національного інформаційного суверенітету [Електронний ресурс] / Т. Гранчак // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ : [сайт]. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1079:naukovo-doslidnij-napryam-diyalnosti-natsionalnikh-bibliotek-yak-strategichna-skladova-sistemi-natsionalnogo-informatsijnogo-suverenitetu&catid=127&Itemid=460. – Назва з екрана.

2. Дворецька Г. В. Соціологія / Г. В. Дворецька. – Київ : КНЕУ, 2002. – 355 с.

3. Кунанець Н. Е. Наукова робота Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»: досягнення та перспективи [Електронний ресурс] /

Н. Е. Кунанець. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21293/1/5-34-51.pdf. – Назва з екрана.

4. Любаренко Л. Науково-дослідна робота Національної парламентської бібліотеки України (1969 – 2009): стан і тенденції / Л. Любаренко // Бібліотечна планета. – 2010. – № 1. – С. 9-13.

5. Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини. Вип. 1 / Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький, 2008. – 27 с.

6. Проведення соціологічного дослідження у бібліотеці : консультація [Електронний ресурс] / держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей»; авт.-уклад. : О. Б. Петренко, Н. М. Загоруйко. – Київ, 2012. – 20 с. – Режим доступу : https://chl.kiev.ua/pdf/konsul_n.pdf. – Назва з екрана.

7. Програма «Бібліоміст» [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація : [сайт]. – Режим доступу : https://ula.org.ua/255-programi-proekti/655-programa-bibliomist. – Назва з екрана.

8. Шаравара Т. О. Інформаційний пошук і робота з бібліотечними ресурсами : навч. посіб. для аспірантів / Т. О. Шаравара ; М-во освіти і науки України, Полтав. держ. аграр. акад. – Київ : Ліра-К, 2016. – 256 с.

9. Bibliomist_peremozhtsi_Khmelnytska obl..pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ula.org.ua/bibliomist/documents/Winners%20by%20oblast/Bibliomist_peremozhtsi_Khmelnytska%20obl..pdf. – Назва з екрана.

Босюк Галина Альбінівна,
завідуюча відділом виробничої літератури
Хмельницької ОУНБ

ТВОРЧЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФАКТОР УСПІХУ РОБОТИ ВІДДІЛУ ВИРОБНИЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито тенденції становлення партнерських відносин та форм співпраці відділу виробничої літератури, інформаційне забезпечення обласних та національних програм і

проєктів виробничого спрямування.

Ключові слова: партнерство, бібліотека, співпраця, місцева громада, інформаційне забезпечення.

Важливим інструментом налагодження партнерства між обласною бібліотекою та широким колом організацій є співпраця бібліотеки з рядом громадських організацій, які позиціонують себе як центр місцевої громади. Це дає можливість залучити до бібліотеки якомога більше необхідних ресурсів, а отже – охопити широкий спектр соціальних, економічних, природоохоронних, інформаційно-комунікаційних та інших завдань, подолати умовні та реальні бар'єри й ефективно вирішувати важливі суспільні завдання, налагодити взаємозв'язки громади й органів влади на засадах відкритості, публічності й партнерства.

Коло партнерів сучасної бібліотеки досить широке і поповнюється щороку. Відділ виробничої літератури, маючи багаторічний досвід роботи з громадою та інформацією, проводить роботу по співпраці з суб'єктами соціального партнерства, які ґрунтуються на рівноправній, довгостроковій, взаємовигідній співпраці сторін, що поділяють існуючі соціальні проблеми і прагнуть їх вирішити. Співпраця розширює можливості надання бібліотечних послуг для інформаційної підтримки населення; спільного планування, організації та проведення інформаційно-просвітницьких заходів у відділі та інших організаціях; висвітлення у засобах масової інформації, на вебсайтах та сторінках у соціальних мережах спільної роботи. Фахівці налагоджують зв'язки з різними установами та закладами задля задоволення потреб громади; відкривають свої двері для всіх, кому потрібно комфортне та затишне робоче місце для продуктивної праці, навчання, зустрічей, пошуку нових ідей, проведення переговорів, презентацій, круглих столів та майстер-класів (коворкінг в бібліотеці).

Форми співробітництва різноманітні: інформаційне забезпечення обласних та національних комплексних програм та проєктів виробничого спрямування, які проводяться в бібліотеці та за її межами; спільні заходи, виставкова робота, заходи з підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, конференції,

конкурси, акції.

Партнери допомагають у проведенні бібліотечних заходів: надають лекторів, приміщення, техніку, регулюють учбовий процес, допомагають вирішувати організаційні питання.

Першим вдалим кроком відділу виробничої літератури була плідна співпраця та участь відділу у роботі Хмельницького Центру науково-технічної інформації. У зв'язку із створенням в області ХЦНТІ з бібліотеки передано 430120 примірників патентів, якими користувались винахідники та раціоналізатори області. Так зароджувалось творче партнерство з Хмельницькою радою товариства винахідників і раціоналізаторів України, Державним підприємством «Дослідне господарство «Самчики» Хмельницької ДСГДС ІКСГП НААН», Хмельницькою торгово-промисловою палатою, Хмельницьким інститутом інтелектуальної власності. Фахівці бібліотеки брали участь в підготовці та оформленні Салону винахідників і нових технологій, на базі якого проводились Дні винахідників і раціоналізаторів «Місце винахідників і раціоналізаторів у громадянському суспільстві України», брали участь в науково-практичних конференціях «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки», проводили круглі столи «Вплив глобальної економічної кризи на патентну активність», «Інновації в альтернативній енергетиці», Дні науки «Науковий та інноваційний потенціал регіону. Виклики часу», презентації книжково-ілюстративних виставок «Наукові досягнення Хмельниччини», зустрічі користувачів з видатними вченими у галузі медичних наук, професорами, академіками, заслуженими раціоналізаторами України.

Серед основних напрямків роботи відділу є популяризація літератури з питань науки, техніки та сільського господарства. Відділ координує свою діяльність з організаціями та установами, які причетні до формування наукового світогляду, пізнавальної, культурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетенцій особистості, популяризують науку та наукові знання в сучасних умовах.

Управління Держпраці у Хмельницькій області, ТОВ

«Будівельний Альянс Груп», ПАТ «Хмельницькобленерго», ДП «Подільський експертно-технічний центр Держпраці» та ТОВ Навчально-методичний центр «Охорона праці» до Всесвітнього дня охорони праці у відділі проводять виставки робіт та урочисте нагородження переможців І етапу Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка «Охорона праці очима дітей». Наші партнери беруть участь в презентаціях декад з питань охорони праці; доповнюють презентаційними матеріалами книжково-ілюстративні виставки «Культура безпеки праці», «Як зберегти здоров'я і життя – підкажуть книги», «Охорона праці – це охорона здоров'я і життя», на яких представляється література з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту населення та промислової безпеки, а саме: безпечного ведення робіт у сільському господарстві, деревообробній промисловості, лісовому та ліфтовому господарствах, в галузі комп'ютингу, медичній та торгівельній сфері, будівництві, на транспорті тощо. На заходах завжди присутні працівники управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в Хмельницькій області, Федерації профспілок Хмельницької області, інженери з охорони праці, викладачі, студенти коледжів та вузів.

Для користувачів відділу проводяться усні журнали «Охорона праці і пожежна безпека», презентуються книжкові виставки та відеопрезентації «Охорона праці – це охорона здоров'я і життя», «Стрес на робочому місці», «Безпечна праця – в руках самого працівника», «Удосконалення збору та використання даних про безпеку та гігієну праці». В рамках заходу відбуваються майстер-класи з виготовлення ватно-марлевих пов'язок.

Заходи відбуваються за участю фахівців Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Хмельницької області. Користувачі отримують інформацію про види надзвичайних ситуацій та фактори ураження від них; визначають алгоритм дій при виникненні надзвичайних ситуацій різного характеру; розвивають морально-психологічну стійкість та готовність до дій в

екстремальних ситуаціях; формують відповідальне ставлення до власної безпеки. Для студентів Хмельницького інституту МАУП та Хмельницького політехнічного коледжу проведено заняття з теми «Етика та питання охорони праці»; для студентів Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту – усний журнал «Надзвичайні ситуації та їх види» за сторінками: «Безпека на льоду», «Пожежна безпека взимку», «Терористичні загрози», «Як підготуватися до надзвичайних ситуацій». Фахівці служби цивільного захисту Хмельницьких курсів удосконалення керівних кадрів, відділу профілактики відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в м. Хмельницькому для користувачів відділу проводять лекції «Безпека праці – в руках самого працівника».

Фахівці Хмельницької міської організації Товариства Червоного Хреста України проводять бесіди з елементами тренінгу на тему «Надання першої медичної допомоги при нещасних випадках», уроки-тренінги «Алгоритм дій: надання першої медичної допомоги».

За підтримки місцевої екологічної служби, спеціалістів-екологів міста та області, спеціалістів лісового господарства відділ приділяє увагу популяризації екологічних знань.

Співпрацюючи з Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації, ГО «Хмельницький молодіжний клуб розвитку», Хмельницьким обласним осередком Всеукраїнської екологічної громадської організації «МАМА-86», Хмельницьким обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, Хмельницькою обласною спілкою садівників та городників, клубом органічного землеробства «Успішний дачник – здорова громада», навчальними закладами та громадськими організаціями бібліотека долучається до різноманітних всеукраїнських та обласних акцій еколого-економічного спрямування.

Проводяться Дні довкілля, Дні Землі, екологічні мандрівки, вікторини «Твій екологічний слід у природі», презентації екологічних бізнес-проєктів «Органік перспектива»; скайп-спілкування в рамках Миколаївських міських екологічних

читань «Збережемо для нащадків», Тижнів екологічного споживача «Органічне виробництво – здорова нація, процвітаюча країна!».

Підтримуючи акцію «Збережи довкілля», спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, відділ став ініціатором безкоштовного збору від населення (фізичних осіб) відпрацьованих батарейок. Користувачам бібліотеки та місцевим мешканцям запропоновано використані батарейки не викидати на смітник, а принести до спеціального контейнера у відділ виробничої літератури, біля якого розміщена актуальна довідкова інформація. Під час проведення Всесвітньої кампанії «Година Землі», найбільшої світової ініціативи на підтримку збереження Планети та сталого використання її ресурсів, фахівці бібліотеки разом з користувачами брали участь у посадці дерев, кущів, квітників під девізом «Посади дерево».

Підтримуючи спільний проєкт Національної академії педагогічних наук України, Державного агентства лісових ресурсів України, Хмельницького обласного управління лісового та мисливського господарства, Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, відділ взяв участь в презентації науково-популярного видання «Ліси Хмельниччини» для науковців, освітян, керівників учнівських лісництв загальноосвітніх навчальних закладів. Для учасників заходу презентовано книжкову виставку «Еко-книга Хмельниччини», відеоперегляди «Життєдіяльність людини і довкілля», «Еко-інновації як шлях до зеленої економіки».

Для проведення клубних занять, в рамках співпраці, відділ запрошує до співробітництва знавців землеробської справи, які знані не тільки на Хмельниччині, керівників хмельницького осередку клубу, очільників та активних учасників клубів «ОЗ» з усієї України та місцевих активістів клубу «ОЗ», послідовників органічного землеробства.

В осінніх засіданнях клубу на реаліті-виставку «Дивовижне в саду і на городі» запрошуються ведучі телепрограми «У колі домашніх турбот» обласної телерадіокомпанії «Поділля-центр» та представники

Департаменту природних ресурсів та екології, Департаменту розвитку промисловості та агропромислового комплексу Хмельницької обласної державної адміністрації, керівники сільськогосподарських підприємств, фермери, підприємці, городники та приватні землевласники з усієї області, представники ТОВ «Центр ефективних технологій», клубів органічного землеробства «Садиба», «Крокус», «Черешня», «Виноградарі Поділля», ГО «Агенція сталого розвитку «Астар», ГО «Мама-86 – Хмельницький».

До цих подій створювались відеопрезентації; записи для телепрограм; презентації книжково-ілюстративних виставок «Органічне землеробство: крок за кроком». Відеоролик про роботу клубу підготовлено на XXIX Міжнародну агропромислову виставку «Агро-2017».

В бібліотеці, на базі сектору літератури з питань сільського господарства, відбулася І пермакультурна зустріч «Екологічне фермерство і пермакультура». Учасники мали змогу перейняти досвід вітчизняних фермерів та експертів зі східної Європи, які розповіли про розвиток пермакультури в Україні, створення багатопрофільних сімейних ферм, фермерство у місті, природне землеробство.

З метою виховання у громадян дбайливого ставлення до довкілля та піклування про навколишнє середовище, популяризацію екологічних завдань Хмельниччини, позиціювання громадських активістів та ініціативної молоді в сфері еколого-культурного розвитку міста, сфери бізнесу у вирішенні екологічних проблем та розвитку корпоративної соціальної відповідальності в сфері екології на базі відділу виробничої літератури відбувся Обласний форум Взаємодії в рамках Всеукраїнської екологічної акції «Зробимо Україну чистою разом!».

Цю акцію організувало регіональне представництво «Let’s do it, Ukraine». Акція була частиною всесвітнього руху «Let’s Do It! World», що об’єднує понад 13 млн людей в 116 державах, які щорічно в обраний день виходять на прибирання у своїй країні, щоб піклуватися про екологію нашої планети. На заході були присутні представники місцевих органів влади,

партнери, потенційні спонсори та координатори акції у регіоні.

З метою привернення уваги до екологічної проблематики; інформування про вплив Чорнобильської катастрофи на Україну і світ відділ налагодив тісні зв'язки з Хмельницькою міською організацією Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України». На спільних заходах для користувачів проводяться уроки-реквієм «Чорнобиль. Трагедія. Пам'ять», переглядаються відеофільми «Чорнобиль – хроніка подій», презентуються книжково-ілюстративні виставки «Чорнобиль: від мирного атому до катастрофи», «Дзвони Чорнобиля», обговорюються книги спогадів учасників ліквідації аварії, статті з періодичних видань, художні твори про Чорнобильську катастрофу (В. Ф. Лукіянчук «Чорнобильці Хмельницького», «Медики Чорнобиля Хмельниччини»; Ю. Пархоменка, «Доля обрала нас», «У кожного своя правда»).

У співпраці з відділом представники ГО «Хмельницький молодіжний клуб розвитку» у формі дискусії проводять спілкування із студентами з питань впровадження технологій чистої енергетики в життя людини; нових програм, проєктів, технологій щодо впровадження чистої енергетики; розповідають про досвід використання чистої енергії в місті та регіоні, використання і впровадження енергозберігаючих технологій в практику діяльності; інноваційні технології переробки відходів в енергію. Для студентів Хмельницького професійного ліцею електроніки було представлено бібліографічний огляд літератури «Енергозбереження. Від виживання до розвитку» та презентацію «Альтернативна енергетика». В екологічному марафоні «Сортування сміття» для учнів Хмельницької гімназії № 1 взяв участь директор Хмельницьккомунтрансу, який висвітлив питання екологічних проблем світу, нестандартні шляхи вирішення екологічних проблем Швейцарії, Японії, Німеччини і Фінляндії; проблем сортування та переробки сміття в Україні; представив ЕКО-проєкти, які останнім часом реалізовувались у м. Хмельницькому. Для користувачів відділу фахівці громадської організації «Хмельницький молодіжний клуб розвитку», координатори проєкту «ЕСКОМ» у

Хмельницькому розповіли про перші кроки втілення енергозбереження у місті і ознайомили з «Планом дій зі сталого енергетичного розвитку міста Хмельницького на 2016 – 2025 роки», а саме: розробленням загальної стратегії зі скорочення споживання енергії, збільшенням кількості відновлюваних джерел енергії в місті; підвищенням рівня поінформованості громадськості через поширення інформації про застосування заходів з енергозбереження.

За ініціативи громадської організації «Агенція сталого розвитку «АСТАР» відділ виробничої літератури взяв участь у Всеукраїнському Інтернет-челенджі (естафеті) «Ми діємо». Ця акція реалізовувалася до Дня дій та проводилася в рамках програм «Активуй енергію», «Міста для життя» за підтримки міжнародної кліматичної організації 350.org. з метою розповісти про те, як організації працюють у напрямі протидії зміні клімату, енергоефективності та відновлюваних джерел енергії.

В рамках співпраці з Агенцією сталого розвитку АСТАР відділ виробничої літератури долучився до семінару «Традиції та інновації в тепличному бізнесі», організованого Центром підтримки бізнесу м. Хмельницький за сприяння Європейського банку реконструкції та розвитку та ініціативи «EU4Business». Фахівці відділу презентували книжково-ілюстративну виставку «Парники і теплиці як засіб підвищення врожайності», на якій була представлена література про особливості будівництва сучасних теплиць та парників, агротехнічні рекомендації, технології вирощування коренеплодів, листяних, капустяних овочів, полуниці тощо.

Відділ здійснював інформаційне забезпечення Міжнародної науково-практичної конференції «Бджільництво як компонент сталого розвитку», організованої Центром підтримки бізнесу в м. Хмельницький, за підтримки Європейського Банку Реконструкції та Розвитку, в рамках ініціативи EU4Business Європейського Союзу. Презентована книжково-ілюстративна виставка «Бджільництво – океан знань і досвіду» користувалася попитом серед науковців, бджолярів, представників заготівельних та виробничих компаній, фермерів та агрономів з України та Європи.

Партнерами бібліотек завжди були і залишаються освітні заклади. Інформаційна підтримка навчального процесу – головне завдання бібліотек. Інформування викладачів шкіл, вихователів про нову методичну літературу, залучення школярів та студентів до бібліотечних заходів, участь у серпневих конференціях вчителів – основні напрями співробітництва. Традиційно проводяться бібліотечні заходи разом з шкільними та вузівськими бібліотеками, зокрема, Місячники першокурсника, Дні знань, Міжнародні дні захисту дітей, презентації літнього читального залу, масові заходи в пришкільних та заміських таборах відпочинку.

В рамках співпраці з Департаментом освіти та науки Хмельницької міської ради відділ взяв участь у реалізації проєкту «80 днів навколо світу професій» з метою активізації профорієнтаційної роботи в початковій школі шляхом включення інформації з різних сфер трудової діяльності людей представників міста Хмельницького.

З метою виявлення, підтримки і розвитку культурно-освітнього рівня обдарованої учнівської молоді, створення сприятливих умов для задоволення потреб у творчій самореалізації відділ брав участь в обласному конкурсі-захисті науково-дослідницьких, винахідницьких та раціоналізаторських розробок «Мала академія наук» Хмельницького обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді з презентацією книжково-ілюстративної виставки «Найвидатніші відкриття та винаходи». Для учасників обласного конкурсу учнів молодшого шкільного віку з початкового технічного моделювання презентовано книжково-ілюстративну виставку «Початкове технічне моделювання».

Надійними партнерами бібліотек у профорієнтаційній роботі є міські й районні служби зайнятості. Вони беруть активну участь в семінарах бібліотечних працівників, надають бібліотекам різноманітні інформаційні матеріали, які допомагають учням при виборі професії. Плідна спільна діяльність пов’язує відділ виробничої літератури та Хмельницький міський центр зайнятості. У відділі проведено День робітничих професій «Профістарт – крок у твоє

професійне майбутнє» з нагоди участі відділу у реалізації проєкту «Від мрії до дії».

Фахівці бібліотеки презентували книжково-ілюстративну виставку «Професійна орієнтація та ринок праці», яка розкриває основи профорієнтаційної роботи та сучасні тенденції ринку праці України.

В рамках профорієнтаційної роботи до Дня кондитера в бібліотеці проведено інформаційну годину «Кондитер – чарівник смаків і ароматів» для учнів Хмельницького міжшкільного навчально-виробничого комбінату. Захід доповнювали наші партнери, майстри виробничого навчання Державного навчального закладу «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг», які продемонстрували майстерність оздоблення ласощів виробами з кондитерської мастики, а також показали способи декорування страв з допомогою карвінгу.

Для студентів та викладачів Хмельницького професійного ліцею електроніки презентовано книжково-ілюстративну виставку «Безпека в Інтернеті» та урок-практикум «Створюй, спілкуйся та поважай: кращий Інтернет починається з тобою» (До Дня безпечного Інтернету). Експерт-аналітик Агенції сталого розвитку «АСТАР» розповів про кібербезпеку в сучасному світі та провів тест на увагу. Фахівець відділу протидії кіберзлочинам в Хмельницькій області Подільського управління кіберполіції Департаменту кіберполіції провів навчання з онлайнової безпеки.

Головний спеціаліст відділу контролю у сферах захисту споживачів Головного управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області під час бліц-інфо «Право на безпеку та якість товарів і послуг» ознайомила відвідувачів із основними аспектами Закону України «Про захист прав споживачів», проблемами продажу товарів через інтернет-магазини та правилами оформлення позовної заяви про захист прав споживачів.

За участю фахівців Хмельницької обласної громадської організації Подільський центр «Гендерна рада» у відділі відбулася зустріч «Успішні жінки в науці» з нагоди

Міжнародного дня жінок та дівчат в науці. Формат заходу «жива бібліотека» презентував проєкти, присвячені жінкам-дослідницям та дискусію щодо місця та ролі жінок у вищій освіті та науці.

Соціальне партнерство бібліотеки з центрами здоров'я, медичними закладами допомагає у популяризації здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок. Відділ є постійним організатором інформаційно-пропагандистських акцій, круглих столів за участю лікарів, психологів, бібліотечних послуг для людей похилого віку.

Співпраця з Хмельницьким обласним центром соціально-психологічної допомоги, Хмельницьким міським Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, базується на проведенні різних заходів для людей старшого покоління. Практикуючі психологи проводять заходи до Всесвітнього дня психічного здоров'я. Юристи Хмельницької обласної громадської організації «Подільська правова ліга» проводять Дні інформації «Право власності на землю», консультують користувачів щодо прав на земельні ділянки, особливості їх реалізації та отримання спадщини. Фахівці відділу знайомлять присутніх з електронними та друкованими ресурсами бібліотеки з питань земельного законодавства, Публічною кадастровою картою України, діяльністю правозахисних організацій області.

До знаменних календарних дат, державних та релігійних свят відділ спільно з Хмельницьким міським територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) проводить святкові заходи для клієнтів територіального центру, членів громадських та ветеранських організацій. Для слухачів «Університет третього віку» організовано практичні заняття з основ володіння оргтехнікою; ознайомлено з літературою з технологічних процесів виготовлення, пошиття та ремонту одягу; проведено навчання з основ агроландшафту.

Отже, соціальне партнерство як вид взаємодії різних організацій націлений на реалізацію інтересів усіх учасників процесу і відкриває широкі можливості для бібліотек. Розвиток партнерського співробітництва бібліотек з громадськими організаціями, взаємовідносини з органами місцевого

самоврядування сприяють зміцненню їх ресурсної бази, розширенню асортименту бібліотечних послуг, поліпшенню якості інформаційно-бібліотечної діяльності, становленню бібліотеки як соціально-культурного інституту. Бібліотека сьогодні є тією установою, яка акумулює інтереси широких верств населення. Вона перебуває в постійному пошуку нових підходів до співпраці. На нинішньому етапі дуже важливо сформувати в суспільній свідомості образ значущої, інтелігентної бібліотеки як головного культурного та інформаційного центру. Адже саме вона стає основним каналом, через який все більше представників різних верств населення приєднується до процесу співпраці.

Філіпенко Зоя Вікторівна,
завідуюча сектором регіональної і правової інформації Хмельницької ОУНБ

СОЦІАЛЬНА МІСІЯ – ПРАВОВА ОСВІТА

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-правових проблем адміністративного права адміністративно-правового забезпечення. Досліджуються відповідні погляди вчених на поняття «правове забезпечення». Подаються приклади правової просвітницької діяльності на базі освітніх закладів та на базі Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (Хмельницька ОУНБ).

***Ключові слова*:** правова просвіта, права людини, бібліотека, кіноклуб.

Становлення України як демократичної правової держави неможливо без підвищення рівня правосвідомості громадян, формування соціальної поведінки, що базується на повазі до права і закону та ефективному механізмі захисту прав і свобод [7, с. 87]. На сьогодні важливим елементом у розвитку та виховному процесі є пошук методів та методик, які б були спрямовані на ефективність щодо просвітницької діяльності у межах правової освіти громадян.

Проблеми правового виховання, освіти та культури є

предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, цій проблематиці присвятили свої напрацювання: Є. Аграновська, О. Антонюк, Є. Білозьоров, Є. Гіда, М. Горшенєва, А. Завальний, І. Іванніков, М. Кащук, О. Костенко, А. Пашук, Н. Плахотнюк, Д. Проков'єва, О. Скакун, Г. Тараненко, В. Тацій, Є. Федик та інші.

Сучасні дослідники надають наступне визначення правової просвіти: «...це єдина загальнодержавна система вивчення законодавства, що охоплює всі верстви населення та всіх державних службовців. Правовий всеобуч і правова просвіта – за своєю суттю одне й те ж. Правова просвіта, як і правове виховання, являє собою процес засвоєння знань про основи держави і права, виховання у громадян поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності і правопорядку. Правова просвіта – необхідний елемент правової культури, умова правової вихованості особи» [3, с. 74].

На сьогодні ми маємо низький рівень обізнаності різних верств населення стосовно найпримітивніших питань прав та свобод. Насамперед це стосується сільського населення, дітей та будь-якої особи, щодо вузькоспеціалізованих питань, які виникають протягом певних життєвих ситуацій. Відповідно до цього правомірним є те, що Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 було розглянуто затверджену Національну програму правової освіти населення, що передбачає собою створення спеціалізованого інституту міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, які мають свою розгалужену будову у найрізноманітніших сферах функціонування. Тобто, основою є поширення знань щодо певних вікових категорій населення відповідно до їх попиту, рівнів та методик освоєння.

На сьогодні, важлива роль у рамках правової просвіти належить бібліотечним закладам, оскільки вони згуртовують та забезпечують потреби навчально-виховного процесу на всіх його рівнях. Варто зазначити їх поліфункціональність, оскільки вони мають значний вплив практично на всі верстви суспільства, мають досвід, технології, кадрове і ресурсне забезпечення. Просвітницька діяльність бібліотек у межах права

здійснюється як система методів та методик різного спрямування, зокрема це стосується таких форм роботи як: правові лабіринти, брейн-ринги, «круглі столи», онлайн-конференції, бесіди.

Великий досвід з правової просвіти має Хмельницька ОУНБ. Зокрема впровадження правової просвіти здійснюється на базі кіноклубу медіапросвіти з прав людини Docudays UA, який діє з 2015 року завдяки перемозі у спільному конкурсі Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA та Програми «Бібліоміст». З 2020 року кіноклуб має офіційну назву Кіноклуб медіапросвіти з прав людини Docudays UA «Право в об'єктиві» (коротко кіноклуб Docudays UA «Право в об'єктиві») (http://ounb.km.ua/clubs/club.php). Мета кіноклубу – формування правосвідомості знань, переконань, почуттів та певного рівня правової культури; здійснення впливу правових інститутів на свідомість, що дає змогу перетворювати правові знання і вимоги права на особисті переконання громадян (правова інтеріоризація); формування соціально активної особистості та розвиток критичного мислення. **Мета проєкту – засобами кіномистецтва привернути увагу українського суспільства до проблем правової освіти, сприяти розвитку відкритого діалогу про права людини та їх розумінню.**

Учасники кіноклубу мають можливість переглядати найкращі зарубіжні та вітчизняні авторські документальні фільми з колекцій Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA* [4].

Щорічно фестиваль змінює тематику. Оргкомітет фестивалю думає про те, що важливо та актуально буде в наступному році, про що буде вестися мова, яку топ-тему розкрити [1]. Саме теми визначають коло роздумів над тим, як змінюється повсякдення, звички та способи комунікації.

***Docudays UA** – єдиний в Україні міжнародний фестиваль документального кіно про права людини. Входить до Міжнародної мережі правозахисних кінофестивалів Human Rights Film Network. Відбувається щороку в Києві упродовж останнього тижня березня. Після завершення Docudays UA*

традиційно презентує найкращі фільми в регіонах України під час Мандрівного фестивалю.

Так, у 2019 році тема фестивалю – «Дозволити програмі змінити вашу свідомість», з появою цифрових технологій, які нові можливості вони відкривають для реальності й водночас, які загрози, пов'язані з контролем та інформаційною безпекою, вони ховають. Переосмислення концепції прав людини в умовах масової інтернетизації стають викликом для правозахисного середовища [4]. У 2020 році – тема дорослішання. Це час, коли чутливо та гостро реагуєш на дійсність, переосмислюєш та формуєш свої погляди, вчишся бути самостійним. Тема одужання у 2021 році. Говоримо про права людини на здоров'я. Досліджуємо й обговорюємо, як змінився світ і наша країна з минулого року: маски прижилися, самоізоляція стала шляхом самопізнання.

За всі ці роки фестиваль утвердився у статусі однієї з чільних східноєвропейських подій у світі документалістики. Він виростив свого думаючого глядача, що шукає відповідей на події в світі. Щорічно кінофорум оголює на широких екранах приховані важелі й закони, за якими діють суспільство, політика, економіка, релігія… [8].

Кіноклуб «Право в об'єктиві» функціонує постійно протягом року. Ліцензійні колекції фільмів демонструються безкоштовно раз в місяць. У колекції Мережі DOCU/CLUB – понад 120 стрічок для різної вікової категорії з медіатеки Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA, серед яких призери Sundance Film Festival, Sheffield Doc/Fest, Watch Docs та інших знакових фестивалів. Фільми перекладені й озвучені українською мовою. Стрічки, які обирають для показу, – різнопланові. За основу для переглядів фільмів береться календар пам'ятних дат або теми правових тижнів, які відбуваються в школах: цивільне право, право на освіту, Конвенція про права людини. Важливі й особисті вподобання аудиторії, в тому числі і підбірки фільмів, теми яких піднімають проблему алкозалежності, тютюнопаління, наркозалежності (http://ounb.km.ua/clubs/prava_ditey.php).

Основними етапами засідання кіноклубу є насамперед перегляд кінофільму. Фільми, які переглядаються, змушують замислитися. Кожен фільм є подія, що окреслює важливу тему в житті соціуму або окремої людини. Учасники засідань кіноклубу дізнаються правду з перших вуст. Головний герой кінострічок – це людина, яка несе зміни у суспільство [1] та намагається вирішити труднощі свого двору, села, суспільства власноруч. І тут уже не грає ролі масштаб або хронометраж картини (http://ounb.km.ua/clubs/event.php).

Перегляд документального кіно мотивує глядача до безпосередньо обговорення, що часто супроводжується дискусією. Присутні на засіданнях відкривають для себе Україну, усвідомлюють, що вона зовсім не така, як розповідають деякі телеканали в кожній країні [1], обмінюються думками та враженнями, намагаються дати відповіді на поставлені проблематикою фільму запитання.

Кіноперегляди правознавчого спрямування проводяться за підтримки працівників системи безоплатної правової допомоги, центру соціальної служби сім'ї та молоді, Національної поліції, ГО та учбовими закладами міста. Така співпраця дає можливість не лише підвищити рівень правової культури, але і «живого діалогу», що сприяє у подальшому формуванні чіткої громадянської позиції.

Одним з важливих аспектів продуктивності кіноклубу є доступність, ненав'язливість, інформативність, актуальність для кожного із відвідувачів.

Локдаун у 2020 році став можливістю більше заглибитися в тематику правової освіти, поспілкуватися з експертами. У результаті з'явилася ідея проводити засідання онлайн, розширити діяльність кіноклубу «Право в об'єктиві», до якого могли би долучитися не лише учні школи, а й батьки, педагоги, люди, які зацікавлені в документальному кіно про права людини не лише з міста, а й з територіальних громад області. Таким чином, документальне кіно стало доступним і сільським мешканцям.

Окрім кіноклубу, який діє на базі Хмельницької ОУНБ, кіноклуби медіапросвіти з прав людини з'явилися і у публічних

бібліотеках Красилівської, Волочиської (http://vollibrary.ucoz.net/news/kinopokaz_dokumentalnogo_filmu_mir/2021-10-13-531) та Дунаєвецької міських територіальних громадах області і увійшли у Мережу DOCU/CLUB (http://docuclub.docudays.ua/kinoclub/page13/).

У результаті участь у даному проєкті підвищить рівень обізнаності щодо практичних способів та інструментів захисту прав людини, щодо поточних демократичних реформ у сфері прав людини в Україні та супровідних державних кампаній, а також щодо того, як кожна організація та людина може допомогти просувати та впроваджувати їх. Також проєкт сприятиме просуванню та впровадженню демократичних реформ у сфері прав людини в Україні на регіональному та національному рівні, посиленню місцевої участі та відповідальності, реалізації практичних адвокаційних заходів.

Правова просвіта – це ціла розгалужена система спрямована на покращення обізнаності громадян різних вікових категорій, рівнів населення та професійної приналежності у сфері права. Проте, на сьогодні важливим аспектом є пошук ефективних методів та методик, спрямованих на позитивне, доступне не лише засвоєння знань, але і їх удосконалення впродовж життя кожної людини відповідно до всіх особливостей її життєдіяльності. Основою правової просвіти є бібліотечні мережі, що мають вплив практично на всі верстви населення. Особливістю закладів такого характеру є те, що вони утворюють різноманітні гуртки для реалізації поставлених цілей.

Відкриття кіноклубу Docudays UA на базі бібліотек – це чудова можливість додати ще одну сучасну послугу та залучити більше користувачів до бібліотек. Книгозбірня стане майданчиком, де відбуватимуться зустрічі кінолюбителів.

Діяльність кіноклубу Docudays UA надасть можливість ознайомити користувачів зі шляхами вирішення питань, які стосуються порушення прав та свобод. Доку-клуб – це крок, який робить ще ближчим кіно до людей. Саме така форма роботи, де задіяні та гармонійно взаємодіють журналістика, педагогіка, психологія, інформатика, культурологія,

мистецтвознавство, політологія, і соціологія буде цікавою. Кіноклубна просвіта у сфері прав людини дасть знання про людську гідність та права людини, навчить правил дискусії, критичного мислення, спонукатиме замислитися про цінність і неповторність кожної людської особистості.

Маючи невеликий досвід проведення кінопоказів, можна з впевненістю говорити про те, що саме форма подачі інформації є надзвичайно ефективною, саме завдяки документальному кіно й, власне кінофестивалю Docudays UA ми формуємо своє майбутнє, ми змінюємо світ на краще.

Список використаних джерел:

1. Баранівська М. Docudays UA як зміна свідомості // Дзеркало тижня. – 2019. – № 11 (23-29 берез.) – С. 16.
2. Баранівська М. Docudays UA-2019. Темні сторони Мережі // Дзеркало тижня. – 2019. – № 12 (30 берез. – 5 квіт.). – С. 14.
3. Головко Н. І. Правова педагогіка : навч. посіб. – Київ : МАУП, 2007. – 248 с.
4. Десятирик Д. Від кібербулінгу до прогулянок по воді // День. – 2019. – 20 берез. – С. 6-7.
5. Караман О. Л. Правове виховання неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах. – Режим доступу : http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/665. – Дата звернення : 12.06.2021.
6. Кофман Г. Ментальность документалістики // ШО. – 2016. – № 6-8. – С. 36-43.
7. Татаренко Г. В., Татаренко І. В. Правова просвіта населення як елемент правової культури суспільства // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – № 1 (37), 2019. – С. 87-94.
8. Філатов А. Docudays UA: розплющте очі і ввімкніть думки // Дзеркало тижня. – 2016. – № 12 (2-8 квіт.). – С. 14.

Семенюк Лілія Павлівна,
завідуюча читальним залом
гуманітарного профілю Хмельницької ОУНБ

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ РЕСУРС БІБЛІОТЕКИ

У статті розглянуто роль соціальних медіа як каналів комунікації бібліотек з користувачами. Висвітлено ефективність розміщення актуальної інформації про діяльність бібліотек у соцмережах для утримання своїх позицій у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі. Розкрито досвід Хмельницької ОУНБ зі створення та ведення офіційних сторінок у соціальній мережі Facebook.

Ключові слова: бібліотеки, соціальні мережі, Facebook.

Останнім часом бібліотеки, використовуючи різні форми роботи, значно розширили діапазон своєї діяльності. Велика увага приділяється креативним підходам, які дозволяють об'єднати традиційні і віртуальні комунікативні практики. Повсюдне поширення інтернету робить необхідним широкомасштабну присутність бібліотек в глобальній мережі за допомогою сайтів, блогів, сторінок та соціальних груп [1, с. 56].

Завдання бібліотеки полягає в тому, щоб люди не просто блукали інтернетом, а як можна частіше відвідували саме бібліотечні представництва в мережі, черпали на цих сторінках корисну, цікаву, правдиву інформацію, вступали в діалоги з постійними відвідувачами, залишали коментарі до публікацій, висловлюючи свої думки щодо різних питань [2, с. 139].

Чим активніше ми будемо рекламувати мережеву діяльність бібліотеки в процесі реального спілкування з читачами, тим вищою буде мотивація відвідувати бібліотечні мережеві ресурси. А чим частіше користувач буде бачити цікаву інформацію про фонди бібліотеки, конкурси, презентації та інші події, тим більша ймовірність того, що у нього з'явиться бажання відвідати бібліотеку.

Реклама книг в інтернеті – необхідна складова бібліотечної діяльності. До появи соціальних мереж, вибираючи

твір для читання, ми покладалися на думку друзів, близьких, бібліотекарів. І зараз для нас, як і раніше, важлива думка оточуючих. Тому організація дискусій з приводу прочитаних книг, рекомендації бібліотекарів, розміщення буктрейлерів, цитат з творів, посилань на електронні бібліотеки і різного роду сервіси, що дозволяють підібрати книгу для душі, – необхідний атрибут сторінок бібліотек в соціальних мережах [4].

Спілкування через соціальні мережі дозволяє віддалено привернути увагу користувачів до роботи бібліотеки і достатньо швидко встановити неформальний контакт. В соціальних мережах люди виявляються більш відкритими, ніж в реальному житті, в більшій мірі готовими спілкуватися та ділитися інформацією.

Тож, об'єктивні причини для створення бібліотечної групи або сторінки в соціальних мережах:

1. З'являється можливість заявити про себе широкій аудиторії.

2. Це пряме спілкування з читачами. Соціальні мережі руйнують межі, і в цьому їхня головна перевага.

3. Дає можливість миттєво повідомити великій аудиторії про нові книги, заплановані заходи та конкурси, поширити цю інформацію далі, а також миттєво отримати зворотній зв'язок, обмінятися коментарями.

4. Популяризація своєї бібліотеки та послуг.

5. А головне і принципово важливе – бібліотека спілкується зі своїми реальними та потенційними користувачами в звичному для них середовищі, вона стає доступною навіть в смартфоні [3].

Варто також пам'ятати, що сучасна молодь виросла в період активного використання віртуального простору, вона має специфічний погляд на світ, володіє своїми способами дій, по-іншому сприймає і уявляє інформацію. Для молоді стає нормою використовувати мережеві ресурси в повсякденному житті, вони живуть одночасно «в двох світах»: реальному та віртуальному; інформація, що оточує, сприймається нею як суцільний гіпертекст, за принципом тісного взаємозв'язку між об'єктами та явищами. Це люди, для яких мережева комунікація, взаємодія

з мультимедійними ресурсами знаходяться в числі необхідних умов для успішного особистісного і професійного розвитку.

Орієнтуючись на вищезазначене, в лютому 2011 року Хмельницька ОУНБ (далі – Бібліотека) створила профіль у соціальній мережі фейсбук під назвою «Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського» як додатковий канал зв'язку з читачами.

Через певний період фейсбук зауважив, що профіль належить не справжній особі, а організації, та попросив конвертувати профіль в сторінку, зберігши усіх «друзів», які стали підписниками сторінки.

Конвертація профілю на сторінку надала більше переваг та можливостей. Налаштування сторінки дозволяють додавати команду адміністраторів, редакторів та модераторів, які будуть наповнювати її, редагувати дописи, відслідковувати повідомлення та коментарі і відповідати на них.

За весь період існування сторінки, команда адміністраторів та редакторів змінювалася. Певний час доступ до офіційної сторінки бібліотеки мали усі завідуючі відділами та деякі працівники.

На сьогодні є 6 учасників команди ведення та редагування бібліотечної сторінки (2 адміністратори та 4 редактори). Сторінка має майже три тисячі підписників та майже стільки ж вподобань.

Після зміни назви бібліотеки, було змінено і назву офіційної сторінки у фейсбук на «Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека».

Сторінка щоденно поповнюється новими публікаціями: анонси подій, інформація з фото про проведений захід, повідомлення про нові надходження у фонд, реклама послуг бібліотеки онлайн тощо.

Крім офіційної сторінки бібліотеки у соціальній мережі «Фейсбук», кожен відділ веде власні сторінки, щоб бути на зв'язку зі своїми друзями та користувачами та ділитися актуальною інформацією.

Перелік офіційних сторінок відділів:

1. Window on America Khmelnytsky (створена у грудні 2018 року).

2. Бібліограф Хмельницький (створена у травні 2020 року).

3. Відділ абонементу Хмельницької ОУНБ (створена у липні 2020 року).

4. Відділ виробничої літератури Хмельницької ОУНБ (створена у березні 2014 року).

5. Відділ зберігання та реставрації бібліотечного фонду Хмельницької ОУНБ (створена у вересні 2016 року).

6. Відділ краєзнавства Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (створена у березні 2019 року).

7. Відділ літератури іноземними мовами Хмельницької ОУНБ (створена у липні 2019 року).

8. Відділ медичної літератури Хмельницької ОУНБ (створена у березні 2019 року).

9. Відділ мистецтв Хмельницької ОУНБ (створена у березні 2014 року).

10. Відділ науково-методичної роботи Хмельницької ОУНБ (створена у листопаді 2020 року).

11. Читальний зал Хмельницької ОУНБ (створена у березні 2014 року).

З метою дослідження діяльності Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки та людей, що творили її історію у квітні 2020 року створено групу «Віртуальний музей Хмельницької ОУНБ».

Про новини та бібліотечні цікавинки фахівці дізнаються з блогу відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі «Бібліотечна поличка». Крім того, відділ наукової інформації та бібліографії у блозі «Бібліогурман» здійснює щомісячне інформування про нові книги у фондах бібліотеки, на які варто звернути увагу.

Сьогодні віртуальні соціальні мережі сприймаються як необхідність, те, без чого не обійтися, користування ними практично не викликає сумнівів у їх учасників.

Якщо бібліотека хоче бути сучасною, прагне залучити нових користувачів і зберегти наявних, вона повинна орієнтуватися на їхні інтереси. Сьогодні майже у кожного є

власний акаунт в соціальних мережах, і бібліотекарям варто піти слідом за читачами.

Список використаних джерел:

1. Гуманітарні зрізи процесу розвитку соціальних мереж // Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України. – Київ : [б. в.], 2014. – С. 34-71.

2. Моршна Н. С. Роль соціальних медіа в формуванні бібліотечної спільноти [Електронний ресурс] / Н. С. Моршна // Молодий вчений. – № 1 (89). – 2021. – С. 137-140. – Режим доступу : https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/169/163. – Назва з екрана.

3. Соціальна мережа Фейсбук. Як створити сторінку бібліотеки [Електронний ресурс] : інформ.-метод. матеріали / Управління культури і туризму Харків. облдержадмін., Харків. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Н.М. Грачова. – Харків : ХОУНБ, 2019. – 20 с. – Режим доступу : http://library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000278.pdf. – Назва з екрана.

4. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз [Електронний ресурс] / В. Струнгар // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 329-344. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3390:predstavlennya-biblioteki-v-interaktivnomu-media-seredovishchi-zmistovij-analiz-2&catid=168&Itemid=515%D1%97. – Назва з екрана.

Ярмолюк Анжела Григорівна,
головний бібліограф відділу
наукової інформації та бібліографії
Хмельницької ОУНБ

СУЧАСНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлюється інформаційно-бібліографічна діяльність Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки, роль довідково-бібліографічного апарату та новітніх інформаційних технологій у забезпеченні інформаційних потреб користувачів.

Ключові слова: бібліографічна робота, інформаційні технології, наукова бібліотека, електронні ресурси.

Наукова бібліотека – це сучасний науковий, культурно-освітній, інформаційний центр, що забезпечує реалізацію потреб користувачів у одержанні найновішої інформації, одночасно формує інформаційну культуру майбутніх спеціалістів, які будуть працювати в принципово нових умовах інформаційного суспільства [1].

В останні роки із запровадженням комп'ютерних технологій посилилась роль бібліографії. Бібліографічні процеси поєднують бібліотечну та науково-інформаційну діяльність у задоволенні інформаційних потреб користувачів [9]. Сьогодні інформаційно-бібліографічне обслуговування в значній мірі визначає характер бібліотеки як науково-освітнього, інформаційного та культурного центру. Особливістю роботи відділу наукової інформації та бібліографії Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ) є інформаційно-бібліографічне забезпечення наукової діяльності при широкому використанні електронних ресурсів. Стрімкий розвиток інформаційних технологій впливає на зміст та форми довідково-бібліографічної роботи. Довідково-бібліографічний фонд, в його звичайному вигляді, доповнюється і замінюється електронними джерелами, які створюють основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Дуже

широко використовуються в ОУНБ такі види електронних джерел як бази даних, які надаються переважно в доступі онлайн.

Втіленням сучасного каналу доступу до різноманітних бібліотечних послуг та інформаційних ресурсів стали бібліотечні вебсайти, які відіграють особливу роль в довідково-бібліографічному обслуговуванні (ДБО) та посилюють значення бібліотеки [8]. З'явилися віддалені користувачі, які отримують інформацію з вебсайту бібліотеки. Завдяки електронним мережам бібліотека сьогодні має можливість без обмежень збільшити час обслуговування користувачів, надаючи інформацію про свої фонди через вебсайт та онлайн каталог.

Отже, наукова бібліотека активно розвиває послуги для читачів через сайт: надання доступу до великої кількості БД, онлайн-консультування, віртуальна довідкова служба, електронне замовлення видань із можливістю їх одержання. Новий сервіс – оцифрування видань на вимогу читачів, на які не поширюється дія авторського права. Ще один унікальний сервіс – це перспектива в збільшенні способів інформування читачів [5].

В книгозбірні сконцентровані всі засоби та інструментарій для пошуку і представлення наукової інформації та надання доступу до неї: електронний каталог (ЕК), електронна бібліотека (ЕБ), Бази даних аналітичного опису статей (БД), доступ до світових джерел інформації.

Головною складовою єдиного інформаційного середовища наукової бібліотеки, до якого користувачі мають цілодобовий доступ, став вебсайт бібліотеки, де розміщені всі вищезгадані джерела. Надається повна інформація про ресурси бібліотеки через систему ЕК – найголовнішої БД, що відображає активний книжковий фонд книгозбірні. Кількість записів в електронному каталозі бібліотеки щороку зростає. В його складі – близько 40 % наукових видань. Серед них фундаментальні загальні та галузеві енциклопедії, довідники, мовні словники, тематичні ретроспективні бібліографічні покажчики, монографічні праці. На сьогоднішній день електронний каталог – основний інформаційний ресурс, що забезпечує взаємодію

користувача з усім спектром бібліотечно-інформаційних послуг. Це найбільш орієнтована на читача частина електронної бібліотечної технології, що виконує роль навігатора в масиві інформаційних ресурсів бібліотеки. Впровадження ЕК у бібліотечно-інформаційне обслуговування стало стартовим майданчиком для самостійної роботи користувача, де він може вибирати стратегію спілкування з бібліотекою. Читачам надана можливість вибору: бути безпосередньо присутнім у бібліотеці або скористатися віддаленим доступом до ресурсів і сервісів бібліотеки. Але головне – тепер він самостійно вибудовує алгоритми пошуку необхідної інформації.

Електронний каталог видань на різних носіях інформації в бібліотеці формується і поповнюється за допомогою спеціального бібліотечного програмного забезпечення, яке призначено для вільного доступу користувачів Інтернет до бібліографічних баз даних бібліотек. Даний продукт використовується в якості одного із основних компонентів бібліотечних Інтернет-серверів і Інтернет-комплексів [10].

Представлена також наукова періодика. Доповнює ЕК електронна систематична картотека статей – аналітичний розпис періодичних видань та наукових збірників. Ця унікальна система якнайширше розкриває фонд, його розділи, складові частини документів, дає можливість здійснювати швидкий тематичний пошук за різними параметрами і дає відповідь на наявність того чи іншого документа. Неодмінна умова підвищення інформативності фонду бібліотеки – використання прийомів аналітичного розкриття його змісту. Зокрема, це стосується бібліографічного опрацювання збірників різної тематики: допомагає знаходити потрібні твори у збірках, що вийшли у світ під загальною назвою, навчальних посібників, особливо якщо їхні розділи висвітлюють нове бачення окремих подій, нові теми, які нещодавно ввійшли до програм навчальних закладів і про які можна дізнатися тільки з підручників історії України. Це спонукає бібліотекаря до ведення робочих картотек, що полегшує виконання складних бібліографічних довідок. За найбільш актуальними темами складаються рекомендаційні бібліографічні списки літератури, аналітичні довідки.

Кількість звернень до Web-серверу бібліотеки неухильно зростає, а звичайні відвідування – поступово знижуються. Читачі вважають за краще працювати з фондами і послугами бібліотеки у режимі онлайн та отримувати необхідну інформацію на власний комп'ютер чи мобільний пристрій. Обслуговування віртуального читача повинно бути не гірше за обслуговування читача реального – це провідна теза розвитку бібліотечно-інформаційних послуг сучасності [10].

Використання новітніх технологій в обслуговуванні віддалених користувачів стало невід'ємною складовою комплексу послуг бібліотеки. При цьому головне завдання бібліотечних працівників полягає у збереженні традиційних принципів обслуговування користувачів.

Однією із нових форм довідково-бібліографічної роботи ОУНБ є участь у Центрально-Українському Кооперативному Каталозі (ЦУКК), створеному Кіровоградською ОУНБ ім. Д. Чижевського з метою накопичення спільного банку даних аналітичних описів матеріалів української періодики, прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення дублювання процесів та отримання реальних переваг сумісного використання бібліографічних ресурсів. Вхід до ЦУКК та перекачка даних – один із інноваційних напрямків роботи як бібліотеки в цілому, так і відділу наукової інформації та бібліографії. Приймаються замовлення та здійснюється підбір джерел інформації до тем наукових праць від читачів та абонентів бібліотеки, установ та організацій області.

На сайті бібліотеки представлена така нова форма ДБО як вебліографія. Бібліографи створюють тематичні путівники по Інтернет як джерела якісно відібраної та добре описаної інформації, які знаходять широке застосування. Бібліографічна служба одна із перших відчуває зміни, які відбуваються в житті суспільства. Найчастіше саме за станом інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачі оцінюють роботу бібліотеки в цілому.

Сучасні комп'ютерні технології значно розширили можливості задоволення інформаційних потреб читачів, надання якісних інформаційних послуг [7]. Разом з тим, багато залежить

від того, наскільки якісно, оперативно конкретний читач спроможний орієнтуватися в безмежному інформаційному світі, своєчасно знаходити, отримувати та ефективно використовувати нову інформацію. Тому особлива роль у формуванні інформаційної культури користувачів належить бібліотеці. В ОУНБ постійно проводяться заняття для студентів та учнів старших класів з основ бібліотечно-бібліографічної грамотності, на яких роз'яснюються правила бібліографічного опису творів друку та правила користування довідково-бібліографічним апаратом (ДБА). Консультації, бесіди, заняття із студентами та магістрантами з питань використання довідкового апарату проводяться безпосередньо біля карткових каталогів та картотек, ЕБД. Обов'язковим та важливим елементом занять є практичне засвоєння методів пошуку інформації на комп'ютерах.

Працівниками бібліотеки надається допомога у пошуку та уточненні бібліографічних даних, складанні списків літератури до наукових праць (рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт, кандидатських дисертацій).

Новою формою обслуговування користувачів в Інтернет стали віртуальні довідкові служби. «Віртуальна довідка» дає можливість розширити зону обслуговування за рахунок віддалених користувачів. Вона дає змогу за допомогою консультанта значно скоротити час самостійного пошуку та одержати кваліфіковану відповідь провідних фахівців бібліотеки. В ОУНБ «Віртуальна довідка» працює з 2006 року. Довідковий сервіс дозволяє всім бажаючим, не відвідуючи бібліотеку, звернутись з питаннями і отримати відповідь. Віртуальна довідково-бібліографічна служба – одна із найбільш перспективних форм розвитку довідково-бібліографічної діяльності бібліотеки.

Віртуальна книжкова виставка – це публічна демонстрація в мережі Інтернет за допомогою засобів вебтехнологій спеціально підібраних та систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, що рекомендуються користувачам бібліотеки для огляду, ознайомлення і використання. Виставка надає віртуальну презентацію видань,

яка розкриває їх зміст, а також доступ до матеріалів бібліографічного, фактографічного характеру, що існують в електронному вигляді та доступні в мережі Інтернет.

Автоматизація бібліотек прискорила застосування нових форм інформування користувачів. Важливе місце у процесі інформування в режимі ВРІ та ДОК (вибіркове розповсюдження інформації і диференційоване обслуговування користувачів) відіграють власні бібліографічні та інформаційні БД бібліотеки [10]. Досить об'ємна та змістовна робота ведеться по індивідуальному інформуванню користувачів в системі ВРІ та ДОК. Для передачі інформації активно використовується електронна пошта, що дає змогу економити час. Окрім того, читач має можливість звертатись на сайт бібліотеки, де представлена інформація про нові надходження літератури.

Користувачі звертаються до бібліотеки з найрізноманітнішими запитами, що викликані різними потребами. Саме тому однією із основних форм інформаційно-бібліографічної роботи залишається надання довідок.

Традиційний напрямок наукової роботи бібліотеки – створення бібліографічних покажчиків (БП) із використанням комп'ютерних технологій. Електронні версії покажчиків розміщуються на сайті бібліотеки. Тематика БП спрямована на: висвітлення діяльності визначних науковців, громадських та культурних діячів; розкриття різних економічних і політичних аспектів життя країни; відзначення ювілейних та пам'ятних дат, подій внутрішнього і міжнародного життя; ознайомлення з життям та діяльністю певних регіонів (посібники регіональної тематики, краєзнавчі покажчики); відображення вмісту фондів бібліотек та ін.

Велика робота ведеться працівниками бібліотеки по підготовці та друку бібліографічної продукції. Підготовлено та видано друком біля 200 різноманітних покажчиків, інформаційних видань, буклетів.

Новою формою ДБО є облік звернень користувачів до електронних ресурсів [6]. На сайті бібліотеки встановлена програма, яка дає можливість відслідковувати активність звернень до ресурсів бібліотечного сайту, динаміку попиту. На

сьогоднішній день довідково-бібліографічну роботу в бібліотеці неможливо уявити без використання новітніх технологій, впровадження нових форм та методів обслуговування користувачів. Адже це підвищує оперативність, якість та забезпечує повноту задоволення інформаційних потреб. Тому бібліотека, виконуючи роль наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та просвітницького центру, постійно удосконалює традиційні і розвиває нові форми і методи інформаційно-бібліографічного забезпечення користувачів.

Книгозбірня орієнтується не на безмежне збільшення свого фонду, а на надання користувачам доступу до віддалених інформаційних ресурсів. Для цього створена Електронна бібліотека ОУНБ (ЕБ), яка здатна надавати більш якісний та повний сервіс. Основними завданнями ЕБ є:

- інтеграція ресурсів та послуг Бібліотеки у всесвітній інформаційний простір;
- підвищення ефективності використання документів з бібліотечних фондів;
- надання доступу до краєзнавчих ресурсів в електронному вигляді;
- реалізація сучасних форм бібліотечного та інформаційного обслуговування;
- налагодження співпраці з місцевими авторами та видавництвами щодо надання обов'язкового примірника документів.

Фонд електронних документів у ЕБ складається з колекцій:

- «Власні видання бібліотеки»;
- «Краєзнавчі видання».

Колекція краєзнавчих видань ЕБ надається користувачам через використання послуги «Електронна доставка документів» на вебсайті бібліотеки.

До фонду ЕБ включаються електронні документи, які отримані:

- від авторів (правовласників) творів на підставі авторських договорів;

- шляхом оцифровування документів з бібліотечних фондів;

- шляхом створення електронного видання Бібліотекою.

Електронні документи ЕБ, що мають друкований аналог у фонді Бібліотеки, відображаються у Електронному каталозі Бібліотеки та мають відповідні позначки з посиланням на електронний ресурс.

В умовах дефіциту навчальної та наукової літератури ЕБ ОУНБ доповнює книжковий фонд, стає засобом розширення доступу до повнотекстових інформаційних ресурсів. Електронна бібліотека – комплексна інформаційна система, в якій документи зберігаються і можуть використовуватися в електронній формі; програмними засобами забезпечується єдиний інтерфейс доступу з однієї точки до електронних документів, що містять тексти і зображення [11].

Доступ до ЕБ бібліотеки надається в мережі Інтернет з будь-якого АРМ.

Електронна бібліотека – бібліотека нового тисячоліття. Але, разом з тим, вона зберігає традиційні, вивірені роками функції – допомагати користувачам орієнтуватись в її величезних ресурсах, володіти навиками ефективного пошуку інформації [4].

Можливості використання інформаційних ресурсів безмежні.

Цікавий факт, що сьогодні в науковій бібліотеці можна зустріти не тільки традиційних читачів, які звертаються до друкованих документів, а й таких, що прийшли до бібліотеки користуватися фондами колекцій на електронних носіях, відео чи інформацією мережі Інтернет. І таких користувачів стає все більше.

Спостерігаються нові тенденції щодо задоволення інформаційних запитів не тільки наукових працівників, але й інших категорій читачів. Забезпечення потреб жителів інформацією соціального змісту теж одне з пріоритетних завдань бібліотеки [3]. Слід відзначити конкретизацію інформаційного забезпечення окремих груп споживачів. Особливо це стосується незахищених верств населення: людей з

фізичними обмеженнями, представників так званого «сивого покоління», дітей. У той же час бібліотека активно співпрацює із владними структурами, соціальними та громадськими організаціями, підприємцями.

На сьогодні актуальні завдання бібліотекарів-бібліографів полягають у розкритті інформаційних ресурсів бібліотеки, інтеграції бібліографічних продуктів і послуг у мережеве середовище, розширенні технологій координації та кооперації з іншими бібліотеками та інформаційними центрами [2].

Колектив бібліотеки продовжує пошуки та впроваджує нові форми і методи діяльності, робить все можливе для збереження цінних видань, дбає про піднесення на більш високий рівень бібліографічної та інформаційної роботи, підвищення професійного рівня обслуговування користувачів, прагне зробити свій внесок у підвищення авторитету нашої установи.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О. Сучасні інформаційні технології в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету / О. Б. Айвазян, В. О. Глухенька, В. М. Петрицька // Комп'ютерні технології в Хмельницькому національному університеті : інформ. зб. / за ред. С. Г. Костогриза. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – С. 22-31.

2. Воскобойнікова-Гузєва О. Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки / О. Воскобойнікова-Гузєва, А. Бровкін // Бібліотечний вісник. – 2005. – № 6. – С. 9-15.

3. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 17-23.

4. Гранчак Т. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2008. – Вип. 21. – С. 24-36.

5. Іваницька Т. Інформаційний простір бібліотеки: нові технології – нові можливості // Вища школа. – 2011. – № 4. – С. 113-122.

6. Каращук О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 596-610.

7. Лобузіна К. Онлайнові бібліотечні послуги: нові підходи та технології. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 4. – С. 30-35.

8. Охтень С. Веб-сайт як потужний канал інформаційної діяльності бібліотеки // Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяченого 55-річчю наукової б-ки Київського нац. ун-ту культури і мистецтв. – Київ, 30 листоп. 2018 р. – Режим доступу : http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Biblioteka-mistse-traditsiy.pdf.

9. Шемаєва Г. Бібліотечна діяльність в інформаційному забезпеченні науки: стратегії розвитку // Вісник книжкової палати. – 2006. – № 9. – С. 17-20.

10. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку // Бібліотечна планета. – 2006. – № 4. – С. 21-24.

11. Ярошенко Т. Наукові комунікації XXI століття: електронні ресурси для науки та освіти України // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 5. – С. 17-22.

Пасічник Вікторія Вікторівна,
провідний методист відділу
науково-методичної роботи та інновацій
у бібліотечній справі Хмельницької ОУНБ

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ МЕТОДИЧНИХ СЛУЖБ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ОБЛАСТІ: РОЛЬ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОУНБ

У статті висвітлюється діяльність відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки з підвищення кваліфікації працівників методичних служб публічних бібліотек області.

Ключові слова: бібліотека, методична діяльність, Хмельницька ОУНБ, підвищення кваліфікації, онлайн-клуб, професійна компетентність, конкурс професійної майстерності, онлайн-бюлетень.

В умовах децентралізації методична діяльність, як і бібліотечна загалом, зазнала значних змін. В кращому випадку відбувається процес реорганізації методичних відділів, в гіршому – ліквідації. Відповідно змінилися не тільки форми методичної роботи, а й значно зросли кваліфікаційні вимоги до посади методиста. Методист повинен володіти організаторськими та педагогічними здібностями, широким кругозором, мати навики в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, уміти швидко реагувати на усі зміни, які відбуваються та приймати швидкі рішення, уміти орієнтуватися у інформаційному просторі, постійно опановувати нові знання та уміти передавати їх працівникам бібліотек, постійно навчатися та вдосконалюватися [1].

Методична діяльність має важливе значення для бібліотек. Особливо для сільських бібліотек, яким надано статус центральної або покладено функції центральної бібліотеки. Їм необхідна методична допомога з питань поповнення, комплектування, обробки бібліотечного фонду, підвищення

фахового рівня, планування та звітності, впровадження інновацій та ін.

У громадах, де відсутня центральна бібліотека, методичне супроводження діяльності бібліотек здійснюють спеціалісти відділу (сектору) культури та туризму, працівники яких раніше не мали ніякого відношення не те що до методичної, а й бібліотечної діяльності загалом, і сфера методичної роботи яких обмежується в основному представленням інформації про діяльність бібліотек з різних напрямків або збором статистики. В основному в штаті такого відділу один фахівець, який займається питанням бібліотек.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека є головним методичним центром області та надає методичну допомогу усім публічним бібліотекам [4]. Участь у методичному забезпеченні беруть усі структурні підрозділи обласної бібліотеки, але загальна координація покладена на відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі, в складі якого 3 працівники.

Одними із важливих напрямків роботи методичного центру є впровадження інновацій в практику роботи та організація/проведення заходів з підвищення фахового рівня бібліотечних кадрів. Створена система підвищення кваліфікації включає різноманітні форми професійного навчання: традиційні та інноваційні (семінари, практикуми, тренінги, дні обласної бібліотеки, вебінари, школи сільського бібліотекаря, майстер-класи, творчі лабораторії, стендові презентації, конкурси та ін.), за допомогою яких працівники вчаться самостійно вирішувати комплексні питання, працювати в команді [2, 8]. У зв'язку із пандемією COVID-19 більшість професійних бібліотечних заходів, в тому числі й з підвищення кваліфікації працівників, проводиться в онлайн-режимі за допомогою програми Zoom.

Професійні заходи проводяться для різних категорій фахівців за ключовими напрямками діяльності: керівників бібліотек, методистів, краєзнавців, бібліографів та фахівців відділів обслуговування, комплектування, роботі з фондами та працівників сільських бібліотек [3, 5, 6].

Особлива увага приділяється навчанню працівників

методичних служб. Адже професіоналізм бібліотекарів визначається не тільки освітньо-кваліфікаційним рівнем, а й рівнем професійної компетентності методистів.

Традиційно, щороку проводиться лабораторія професійної майстерності на базі однієї з центральних бібліотек області. Заняття лабораторії тривають протягом 3 днів, програма включає професійне спілкування, розгляд актуальних питань бібліотечної діяльності, консультації провідних фахівців обласної бібліотеки за різними напрямками роботи та консультації фахівців інших установ/організацій, ознайомлення з досвідом роботи, дискусійні обговорення, майстер-класи, практичні заняття, міні-тренінги, мозкові штурми тощо.

Однією з нових форм підвищення кваліфікації є професійні об'єднання, які сприяють професійному розвитку та самовдосконаленню. Прикладом такого об'єднання є онлайн-клуб **«Суч@сний методист»**, створений працівниками відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі обласної наукової бібліотеки для професійного спілкування [7, 8].

Онлайн-клуб **«Суч@сний методист»** – це об'єднання фахівців методичних служб публічних бібліотек області, що працюють в інтересах збереження та розвитку бібліотечної справи, вивчення та впровадження в практику роботи бібліотек передового досвіду, виявлення нових форм і методів роботи. В засіданнях беруть участь усі члени клубу, фахівці обласної бібліотеки, а також працівники методичних служб бібліотек інших областей. Засідання проходить щоквартально, а також за потреби учасників.

Онлайн-зустрічі завжди є цікавими, насиченими та проходять у форматі жвавого діалогу, під час якого учасники обговорюють актуальні питання, діляться з колегами своїм досвідом роботи та новими методами та формами роботи, адже кожному учаснику є чим поділитися. Усі учасники супроводжують свої виступи мультимедійними презентаціями.

Щороку проводиться моніторинг серед учасників онлайн-клубу із застосуванням Google-сервісів, а саме за допомогою Google Forms. Даний моніторинг дає можливість:

– визначити недоліки в діяльності онлайн-клубу;

– визначити теми для наступних засідань;

– дізнатися пропозиції щодо покращення діяльності онлайн-клубу та врахувати це у подальшій роботі.

Онлайн-клуб працює відповідно до Положення та програми, яка складається на рік. Клуб має емблему та девіз **«Досвід кращих – кожному»** та інформаційну вебсторінку на сайті бібліотеки (http://www.ounb.km.ua/biblio/club_about.php), доступ до якої мають лише його учасники (персональний логін та пароль).

На сайті обласної наукової бібліотеки створено спеціальний розділ «Бібліотекарю» (http://ounb.km.ua/), який містить наступні рубрики:

- ✓ Методична робота
  - *Методичні рекомендації*
  - *Офіційні документи*
  - *Підвищення кваліфікації*
  - *Обласні огляди-конкурси*
  - *Список тем консультацій фахівців ОУНБ*
  - *Видання методичного характеру*
  - *Цікаве від методиста*
  - *Онлайн-клуб «Суч@сний методист»*
  - *Блог відділу «Бібліотечна поличка»*
- ✓ Фахова періодика
- ✓ Соціологічні дослідження
- ✓ Обласне відділення УБА.

Ще одним із каналів комунікації з методистами області, який допомагає оперативно у віддаленому режимі надавати консультації з актуальних питань, інформувати про зміни та інновації в роботі, обмінятися корисними матеріалами та посиланнями, донести свої рекомендації, продемонструвати нове та краще є блог відділу «Бібліотечна поличка» (http://nmvkm.blogspot.com/), який створений у 2013 р. Для представлення матеріалів на блозі: консультацій, презентацій, відеороликів використовуються інтернет-сервіси (Calameo, YouTube, Google-диск).

Майданчиком для професійного спілкування з колегами

є сторінка відділу у соціальній мережі Facebook (https://bit.ly/3hYPzw2). Сторінка дає можливість знайомитися з новинами, оперативно інформувати колег про заплановані та проведені заходи, професійні досягнення, конкурси та інновації у роботі, ділитися корисними посиланнями. Серед відвідувачів блогу: Україна, Швеція, Сполучені Штати, Німеччина, Росія.

Працівники методичного центру обласної бібліотеки намагаються оперативно реагувати на зміни у суспільстві та у тенденціях розвитку бібліотек, відповідно, шукають нові шляхи здійснення методичної діяльності.

Надання консультаційно-методичної допомоги є одним із важливих напрямків роботи. Індивідуальне та колективне консультування здійснюється як в традиційній формі, так і на основі використання мережевої комунікації: листування по e-mail, спілкування у Viber-спільноті «Суч@сний методист», учасниками якої є лише фахівці методичних служб публічних бібліотек області.

Важливим засобом розвитку професійної компетентності, самовдосконалення та творчого розвитку є конкурси професійної майстерності [5, 8]. Так, у 2015 році започатковано проведення щорічного конкурсу професійної майстерності «Кращий методист» (http://ounb.km.ua/biblio/best_metod.php). Конкурс проводиться з метою виявлення та поширення інноваційного досвіду, активізації інноваційної діяльності, підвищення статусу професії, підтримки і заохочення талановитих, творчо працюючих методистів бібліотек області. Умови участі та вимоги до конкурсних робіт представлені в Положенні. Визначення та нагородження переможця проходить під час щорічної лабораторії професійної майстерності.

Методичне забезпечення бібліотек області здійснюється за допомогою видань методичних матеріалів. Відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі, самостійно та спільно з іншими підрозділами бібліотеки здійснюють підготовку методичних посібників з актуальних проблем діяльності бібліотек, методичних порад, консультацій, видань про кращий досвід бібліотек. Усі видання відділу

представлені на сайті обласної бібліотеки (http://ounb.km.ua/vidanya/index.php).

Впровадження новітніх технологій дало можливість створювати видання нового типу. Так, з 2016 року виходить щоквартальний онлайн-бюлетень «БібліоЖиття Хмельниччини», в якому висвітлюються досвід роботи бібліотек області, події, які відбуваються у діяльності бібліотек тощо.

Фахівці методичного центру завжди у пошуку нових ідей та форм роботи. Для того, щоб впроваджувати інноваційні форми в практику роботи та навчати інших, працівники відділу завжди навчаються та самовдосконалюються самі, займаються самоосвітою [3]. Беруть участь у різноманітних конференціях, форумах, вебінарах, семінарах, тренінгах, Всеукраїнській школі методиста (Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), у заходах і програмах Української бібліотечної асоціації та ін.

Задовольнити потребу у підвищенні професійного рівня та вдосконаленні додаткових професійних навичках допомагає професійне читання фахової літератури, особливо читання фахової періодики, що дозволяє оперативно реагувати на різноманітні нововведення, які відбуваються у бібліотечній галузі. Розширенню професійного світогляду сприяють знання отримані під час проходження онлайн-курсів на різноманітних дистанційних платформах, зокрема: «ВУМ-online», «Prometheus», «EdEra», «Дія. Цифрова освіта», «Європейський Простір», «Культура і Креативність» та ін.

Працівники відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі намагаються шукати, впроваджувати інновації в практику роботи бібліотек області, приділяючи особливу увагу підвищенню кваліфікації бібліотечного персоналу. Адже, щоб виконувати свою роботу ефективно та якісно, бути професіоналом своєї справи, необхідно безперервно навчатися та самовдосконалюватися, не дивлячись на те, де ти працюєш та яку посаду займаєш.

Список використаних джерел:

1. Ванеев А. А. Библиотечное дело. Теория. Методика. Практика / А. Ванеев; СПбГУКИ. – СПб. : Профессия, 2006. – 368 с.

2. Гречко Г. Професіоналізм + креативність = сучасна бібліотека (професійне навчання персоналу в дитячій бібліотеці) / Г. Гречко, І. Базиленко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – № 3. – 2019. – С. 43-44.

3. Грудецька Т. Методичний супровід діяльності публічних бібліотек // Аспекти діяльності публічних бібліотек : збірник матеріалів / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ ; уклад. : В. В. Маковська, Т. А. Шмаль. – Хмельницький, 2020. – С. 4-16.

4. Грудецька Т. Науково-методична діяльність Хмельницької ОУНБ як головного центру з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників області // Публічні бібліотеки Хмельниччини в умовах реформування місцевого самоврядування: практика, досвід, перспективи : матеріали обл. наук.-практ. конф. 25 верес. 2018 р. // Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ ; уклад. : В. В. Маковська, Т. А. Шмаль. – Хмельницький, 2018. – С. 56-61.

5. Гуцул Н. Забезпечення професійного розвитку бібліотечних фахівців як пріоритетне завдання методичної діяльності / Н. Гуцул // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – № 3. – 2017. – С. 39-42.

6. Маковська В. Організація підвищення кваліфікації новостворених центральних бібліотек ОТГ: досвід Хмельниччини // Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук.-практ. конф. 25 верес. 2019 р. // Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; уклад. : В. В. Маковська, Т. А. Шмаль. – Хмельницький, 2019. – С. 57-62.

7. Онлайн-клуб «Суч@сний методист» [Електронний ресурс] : офіційний сайт Хмельницької обласної універсальної

наукової бібліотеки. – Режим доступу : http://ounb.km.ua/biblio/club.php. – Назва з екрана.

8. Пасічник В. Навчання як засіб підвищення ефективності професійної діяльності // Аспекти діяльності публічних бібліотек : збірник матеріалів / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ ; уклад. : В. В. Маковська, Т. А. Шмаль. – Хмельницький, 2020. – С. 4-16.

ІІ. БІБЛІОТЕКА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Волошінська Ніна Олександрівна,
завідувач сектору краєзнавчої роботи науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України
Михайлова Ольга Володимирівна,
завідувач науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС «АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ. ЗМІНИ І ДОПОВНЕННЯ» – АКТУАЛЬНИЙ СЕРВІС НА ДОПОМОГУ КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Про електронний ресурс «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення», що відображає поточні зміні в адміністративно-територіальному устрої країни.

Ключові слова: електронні ресурси, Національна історична бібліотека, довідники, адміністративно-територіальний устрій України.

Електронний ресурс – БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» (далі «Ресурс») є складовою частиною проєкту «Інтегрований краєзнавчий ресурс «Історія міст і сіл України» і створюється фахівцями науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України.

Мета повідомлення: ознайомити з причинами створення, принципами наповнення, пошуковими можливостями, методичним забезпеченням електронного ресурсу довідкового характеру Національної історичної бібліотеки України, що відображає зміни в адміністративно-

територіальному устрої країни.

Ресурс створюється виключно на основі офіційних джерел (офіційний портал Верховної Ради України, «Відомості Верховної Ради України», «Урядовий кур'єр» тощо), оскільки, згідно Конституції України, Верховній Раді України належить право утворювати і ліквідовувати райони, встановлювати й змінювати межі районів та міст, а також вирішувати питання про найменування і перейменування населених пунктів та районів (п. 29 ст. 85), також порядок вирішення питань зміни адміністративно-територіального устрою має визначатися виключно Законом України (п. 13 ст. 92).

Ресурс, започаткований наприкінці 2015 року як службова довідкова база даних для модераторів краєзнавчого ресурсу «Історія міст і сіл України», сьогодні є повноцінним загальнодоступним онлайновим довідником, що відображає інформацію про поточні зміни в адміністративно-територіальному устрої України з 2015 року, а саме:

• перейменування населених пунктів;

• зміну статусу, меж чи підпорядкування населених пунктів;

• зняття населеного пункту з облікових даних;

• створення територіальних громад;

• утворення, ліквідацію або зміну кордонів адміністративних одиниць.

Скористатися Ресурсом можна на сайті НІБУ – Головна сторінка, розділ «Проєкти НІБУ» або у відповідному розділі на спеціалізованій сторінці «Бібліотекарю-краєзнавцю».

Пошуковий інтерфейс Ресурсу орієнтований на пошук за назвою населеного пункту, як діючою, так і попередньою (ця опція стосується лише населених пунктів перейменованих після 2015 року).

[**Про перейменування міста Щорс Щорського району** Чернігівської області на місто **Сновськ Сновського району**] [Текст] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 12.05.2016 № 1353-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 23.

Географічні назви:

Щорс, місто -- Щорський район -- Чернігівська область

Сновськ, місто -- Сновський район -- Чернігівська область.

[**Про перейменування Щорського району** Чернігівської області на **Сновський** район] [Текст] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 12.05.2016 № 1353-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 23.

Географічні назви:

Щорський район, Чернігівська область

Сновський район, Чернігівська область.

Для забезпечення максимальної релевантності та зручності користування Ресурсом передбачена можливість при пошуку користуватися «Словником». Зважаючи на те, що у Ресурсі на червень 2021 року зареєстровано більше п’ятдесяти населених пунктів з назвою «Іванівка» або «Андріївка» в різних регіонах, користування «Словником» є вже не стільки приємним бонусом, скільки необхідністю.

АНДРІЇВКА, СЕЛИЩЕ -- БАШТАНСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- БАШТАНСЬКИЙ РАЙОН -- МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

АНДРІЇВКА, СЕЛИЩЕ МІСЬКОГО ТИПУ -- ВОЛНОВАСЬКИЙ РАЙОН -- ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

АНДРІЇВКА, СЕЛО -- ІЧНЯНСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- ІЧНЯНСЬКИЙ РАЙОН -- ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

АНДРІЇВКА, СЕЛО -- ІЧНЯНСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- ПРИЛУЦЬКИЙ РАЙОН -- ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

АНДРІЇВКА, СЕЛО -- АНДРІЇВСЬКА СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- СЛОВ’ЯНСЬКИЙ РАЙОН -- ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

***

АНДРІЇВКА, СЕЛО -- ШАРГОРОДСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- ЖМЕРИНСЬКИЙ РАЙОН -- ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

АНДРІЇВКА, СЕЛО -- ЯКИМІВСЬКА СЕЛИЩНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА -- ЯКИМІВСЬКИЙ РАЙОН -- ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

12 червня 2020 року Уряд України затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня, було прийнято 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад в областях. У результаті в країні створено 1469 територіальних громад – нових одиниць адміністративно-територіального поділу. 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Згідно з документом, в Україні ліквідовано 490 районів й одночасно утворено 136 районів у нових межах.

Тому, у 2021 році пріоритетом при роботі з Ресурсом стала фіксація цих змін. На кінець другого кварталу 2021 року у БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» вже створено географічні рубрики на майже 10 тисяч населених пунктів України, які можна вважати нормативним записом для відображення адміністративних координат.

Методичне забезпечення Ресурсу складається з «Науково-методичних рекомендацій з опрацювання документів для електронного ресурсу «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» від 2019 [1] року та підготовленого у 2021 році «Додатку» [2] до згаданих методичних рекомендацій, в якому представлено структуру та специфіку бібліографічного запису, зокрема, ретельно визначені правила складання «географічних рубрик» для відображення змін в адміністративно-територіальному устрої України станом на 01.01.2021, а також наведено посилання на офіційні ресурси, що містять відомості про ліквідацію та утворення районів, територіальних громад, зміну адміністративного підпорядкування окремих населених пунктів тощо, зокрема,

реєстр номерів «Урядового кур'єру» за 2020 рік з постановами про зміни в адміністративному устрої по областях.

Звертаємо увагу, що ресурс «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» є реєстраційним, тому первинні бібліографічні записи не редагуються і відображають інформацію про зміни в адміністративному устрої України за певний період, дозволяючи простежити історію цих змін.

Наступні приклади наочно ілюструють як можна прослідкувати зміни в адміністративно-територіальному устрої населеного пункту:

[Про утворення **Річківської сільської територіальної громади** Білопільського району Сумської області] [Текст] : Рішення Горобівської, Іскрисківщинської, Коршачинської, Ободівської, Павлівської, Рижівської, Річківської сільських рад від 4 та 5 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 43. – С. 42.

[Про виключення з облікових даних **Річківської сільської територіальної громади** Білопільського району Сумської області] [Текст] : Рішення Горобівської, Іскрисківщинської, Коршачинської, Ободівської, Павлівської, Рижівської, Річківської сільських рад від 24 листопада 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 40. – С. 16.

[Про утворення **Річківської сільської територіальної громади** Білопільського району Сумської області] [Текст] : Рішення Горобівської, Коршачинської, Вирівської, Річківської сільських рад від 14, 18 та 19 червня 2018 року // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 40. – С. 16.

[Про ліквідацію Білопільського району в Сумській області] [Текст] : Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» № 807-IX від 17 липня 2020 року // Офіційний вісник України. – 2020. – № 59.

[Про утворення Сумського району з адміністративним центром у місті Суми у Сумській області] [Текст] : Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» № 807-IX від 17 липня 2020 року // Офіційний вісник України. – 2020. – № 59.

Географічні назви:

Бездрицька сільська територіальна громада, Сумський район, Сумська область.

Верхньосироватська сільська територіальна громада, Сумський район, Сумська область.

***

Річківська сільська територіальна громада, Сумський район, Сумська область

Садівська сільська територіальна громада, Сумський район, Сумська область

Степанівська селищна територіальна громада, Сумський район, Сумська область

Сумська міська територіальна громада, Сумський район, Сумська область

Хотінська селищна територіальна громада, Сумський район, Сумська область

Юнаківська сільська територіальна громада, Сумський район, Сумська область.

Річківська сільська територіальна громада Сумський район Сумська область [орган місцевого самоврядування – **Річківська сільська рада територіальної громади**]: утворена відповідно до Розпорядження КМУ Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Сумської області від 12 червня 2020 р. № 723-р // Урядовий кур'єр. – 2020. – № 135 (16 лип.).

Таким чином, Національна історична бібліотека України пропонує зручний у користуванні довідковий сервіс – електронний ресурс «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» розрахований на будь-які категорії користувачів. Одночасно, комплекс методичних рішень, в першу чергу, щодо структури та принципів формування географічних рубрик, і зафіксованих у відповідних методичних рекомендаціях, можуть сприяти певній уніфікації підходів до формування електронних ресурсів краєзнавчого характеру.

Список використаних джерел:

1. Науково-методичні рекомендації з опрацювання документів для електронного ресурсу «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» / Нац. іст. б-ка України ; підгот. Н. О. Волошінська; ред.: О. В. Михайлова, С. І. Смілянець ; відп. за вип. А. В. Скорохватова. – Київ, 2019. – 20 с. – Ел. версія : https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2019/10/18/metod_rek_bd_atu.pdf.

2. Науково-методичні рекомендації з опрацювання документів для електронного ресурсу «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення». Додаток. Адміністративні одиниці станом на 01.01.2021 / Нац. іст. б-ка України ; підгот. : Н. О. Волошінська, О. В. Михайлова. – Київ, 2021. – [15] с. : табл. – Ел. версія : https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2021/04/27/atu_mr2021.pdf.

Марченко Оксана Ігорівна,
головний бібліотекар науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України

КОЛЕКЦІЯ КИРИЛИЧНИХ ВИДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Книжковими пам’ятками є видання, у яких органічно поєднуються цінні в науковому, літературному, історичному або іншому значенні тексти з відповідним оформленням. Тобто, вони є цінними зразками не тільки духовної, але й матеріальної культури. Книжковими пам’ятками можуть бути певні книжкові колекції, зібрання, бібліотеки в цілому – як зібрання одиничних книжкових пам’яток, так і зібрання пам’яток культури певної епохи.

Саме таким зібранням книжкових пам’яток є колекція книг кириличного друку, що зберігається у науково-дослідному відділі стародруків, цінних та рідкісних видань Національної

історичної бібліотеки України. В колекції налічується понад 800 примірників документів, більша частина з яких релігійного та церковного змісту – мінеї, служебники, апостоли, євангелії, а також октоїхи, тріоді, псалми, ірмологіони. Представлені праці таких визначних особистостей як Максим Грек, Іоанн Златоуст, Іоаникій Галятовський, Петро Могила, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Данило Туптало, Феофан Прокопович, Іоанн Максимович та багатьох інших.

В колекцію входять видання, надруковані на території України і за її межами: в Росії, Білорусі, Польщі, Югославії, Чехословаччині, Німеччині, Литві, Австрії.

За часом видання книги розподілились так: Острозькі – з 1580 р., Вільно – 1600 р., Дермань – 1603 р., Стрятин – 1604 р., Єв'ю – 1611 р., Львів – 1614 р., Київ (КПЛ) і Рахманів – 1619 р., Москва – 1633 р., Кутейн – 1637 р., Чернігів – 1647 р., Почаїв – 1651 р., Могильов – 1698 р., Санкт-Петербург – 1722 р., Гродно – 1781 р., Клинці – 1787 р., Варшава, Відень, Галле, Тарнава, Ясс, Будин – 1692 – 1791 рр.

Найдавнішими творами слов'янського друку в колекції є острозькі видання. Серед них видатні пам'ятки української культури: «Цариця книжок» (як назвав її митрополит Іларіон – «Острозька Біблія» (1581) [1, с. 366], «Новий завіт з псалтирем» (1580) та інші.

Вагомою частиною даної колекції (більше 200 видань) є книги, видані в друкарні Києво-Печерської Лаври. Серед них ранні видання – «Анфологіон» (1619), «Книга о вере» (1620), «Патерик Печерський» (1661), всі три видання першого підручника з вітчизняної історії – «Синопсиса» (1674, 1678, 1680) та багато інших цінних видань.

Виявлення та збереження таких унікальних раритетів, дослідження та популяризація книжкового фонду – основна мета і завдання працівників НІБУ.

Реалізація цих завдань здійснюється через видання друкованих каталогів; підготовку доповідей, повідомлень; організацію книжкових виставок; публікацій про окремі примірники видань та колекцію в цілому у фахових виданнях, засобах масової інформації. Рідкісні кириличні видання НІБУ

широко представлені в електронному просторі на сайті Бібліотеки, в соціальних мережах.

Одним із пріоритетних напрямків роботи є оцифрування видань, що дозволить зберегти книги, запропонувавши користувачам їх електронний варіант.

Існує думка, що стародруками може зацікавитися тільки вузьке коло фахівців. Та, безпосередньо спілкуючись з користувачами, виявилось, що інтерес до них є і у студентів, учнів, спеціалістів різних галузей знань. Врешті решт, ці книги – частина нашої історії. Тому виникла ідея створити проєкт, який дозволив би широкому загалу долучитись до потрібної інформації. Для цього коротко подавати найбільш важливий матеріал про кириличні стародруки та розміщувати його на сайті.

Реалізувалась ця ідея в проєкті «Абетка українських стародруків», який нині користується популярністю. На сайті НІБУ регулярно пропонується користувачам нова інформація про певне стародруковане видання, що складається:

- з довідкової статті за типом енциклопедичної, яка включає в себе: загальну інформацію, що пояснює назву конкретного стародруку, інформацію про певні примірники, які зберігаються в фонді НІБУ;
- бібліографічного опису книги;
- ілюстрацій – титульного аркуша, якщо він є, або обкладинки та інших ілюстрацій, наприклад, гравюр;
- посилання на електронний примірник.

Зручне розташування на сайті дозволяє без проблем знайти головну сторінку «Абетки» [2]. На ній, окрім загальної інформації про проєкт, представлена ще й таблиця з літерами. Натискаючи на них можна потрапити на сторінку з описом та інформацією про конкретний стародрук на певну літеру. Якщо ж потрібний тільки відсканований текст видання, можна зайти безпосередньо на сторінку сайту НІБУ «Електронна бібліотека «Історична спадщина України» [3]. Вона формується за принципом профільних тематичних колекцій і містить електронні документи – рідкісні та цінні видання з фонду Національної історичної бібліотеки України. Із списку колекцій

потрібно вибрати «Видання церковнослов'янською мовою», потім відсортувати книги за автором чи назвою, або вибрати опцію «пошук», якщо вас цікавить конкретне видання [4]. Натиснувши на іконку з зображенням обкладинки книги, ви потрапите на сторінку з описом книги та посиланням на її електронну версію і зможете ознайомитися з нею у зручний для вас час.

Найбільш дієвими та численними засобами популяризації кириличних видань є книжкові виставки та презентації – як традиційні, так і віртуальні, підготовлені в НІБУ, чи в співпраці з іншими організаціями та установами.

Багаторічна творча співпраця поєднує Національну історичну бібліотеку України та Національний заповідник «Києво-Печерська лавра». Щорічно НІБУ бере участь (книжкова виставка та виступ-огляд видань НІБУ) у міжнародних наукових конференціях – «Могилянських читаннях» та «Несторівських студіях». Були презентовані спільні тематичні виставки, наприклад, «Друковано в Святой Великой Лавре Киевопечарской» (2015 р.), «Князі Острозькі: європейський вимір української історії» (2017 р.) тощо. Окремим виданням представлений каталог книжкової виставки «Видання Києво-Печерського патерика у фондах Державної історичної бібліотеки України» [5].

У цьому році був підготовлений та переданий до друку каталог «Кириличні видання друкарні Києво-Печерської лаври: каталог колекції Національної історичної бібліотеки України». Вперше каталог на цей фонд було видано 40 років тому [6]. Наразі, виникла потреба в укладанні нового його видання. Не лише тому, що каталог став бібліографічною рідкістю, а й з цілої низки причин, серед яких найважливішими є наступні:

- укладено опис на 256 примірників книг (у попередньому виданні – 204), зокрема :
  - описано кожний примірник видання;
  - описано приплетені книги, які не увійшли в попередній каталог;
  - описано примірники, що поповнили колекцію після 1981 року;

- бібліографічний опис здійснено за оригіналом видання, а не в російському перекладі, як у попередньому каталозі; сторінки або аркуші в описі вказані саме ті, які наявні в кожному примірнику книги;

- до наукового опису стародруків додано такі важливі опції як особливості примірника та стан його збереження.

В каталозі представлено стародруки XVII – XVIII ст. та рідкісні кириличні видання XIX – XX ст., тобто повний репертуар кириличних видань Києво-Печерської лаври з фонду НІБУ.

Рідкісні книги – це не лише джерело інформації, але й документи, що мають особливу соціально-культурну цінність. З огляду на це, співробітники НІБУ беруть участь у семінарах, нарадах, інших заходах присвячених збереженню унікального фонду книг кириличного друку. Так, на Науково-практичний семінар «Книжкова спадщина України – складник європейського культурного надбання» (до відзначення Року охорони культурної спадщини в Україні) у 2018 році був підготовлений виступ-презентація «До питання збереження колекцій стародруків і рідкісних видань в Національній історичній бібліотеці України».

Робота з колекцією кириличних видань в НІБУ є багатогранною та планомірною. Сподіваємося, що попереду нас чекає ще чимало нових цікавих проєктів.

Список використаних джерел:

1. Іларіон, митрополит. Українська церква: нариси з історії української православної Церкви. – Вінніпег, 1992 – С. 366.

2. Абетка українських стародруків [Електронний ресурс]: (проект) – Режим доступу : https://nibu.kyiv.ua/projects/abetka_starodrukiv/. – Назва з екрана.

3. Історична спадщина України [Електронний ресурс] : електронна бібліотека / НІБУ. – Режим доступу : http://nibu.kiev.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi. – Назва з екрана.

4. Історична спадщина України. Колекція Видання церковно-слов'янською мовою [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : http://nibu.kiev.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi?a=p&p=about&c=admin-co1. – Назва з екрана.

5. Марченко О. І. Видання Києво-Печерського патерика у фондах Державної історичної бібліотеки України : каталог книжкової виставки. – Київ, 1998. – 10 с. : іл.

6. Славянские книги кирилловской печати XVII – XX вв.: каталог книг, изданных в Киево-Печерской лавре / Гос. ист. б-ка УССР ; сост. Г. Е. Варварич. – Киев, 1981. – 79 с.

Погорілець Олег Григорович,
директор Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», заслужений працівник культури України
Западенко Ігор Валентинович,
заступник директора з наукової роботи Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»

ЗАСНУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ У МЕДЖИБІЗЬКОМУ УЧИЛИЩІ АДАМА ЧАРТОРИЙСЬКОГО: СВІДЧАТЬ ДОКУМЕНТИ (1818 – 1819 РР.)

В історії стародавнього Меджибожа та його фортеці є немало сторінок, пов'язаних з військовими подіями. Проте є і сторінки, які розказують про просвітницьку місію Меджибожа – це і братство при Успенській церкві, де навчався Гунашевський, і діяльність повітового училища на поч. XIX ст., і просвітницькі заклади поч. XX ст., діяльність єврейської, російської та української шкіл протягом XX ст.

Проте про систематичну освіту у Меджибожі можна говорити в світлі подій, коли в 1818 р. Адам Єжи Чарторийський (1770 – 1861) заснував у Меджибізькому замку повітову школу.

Адам Єжи Чарторийський (*14 січня 1770 – †15 липня 1861) – польсько-литовський князь, польський освітній, російський політичний діяч. Був членом так званого таємного

комітету та міністром закордонних справ Російської імперії (1804 – 1806). Намагався добитися об'єднання всіх територій колишньої Польщі, поділених між Росією, Австрією та Пруссією шляхом династичної унії Польського королівства з Російською імперією. Представляв інтереси частини великого дворянства, яке намагалося пристосувати кріпосні умови до умов капіталістичного розвитку. Брав участь у Віденському Конгресі 1814 – 15 рр., де був радником царя Олександра І з польського питання. Створення Королівства (Царства) Польського відповідало його політичним планам. З 1815 р. – сенатор Королівства Польського Конгресового.

Постійні порушення царським урядом польської конституції та наростання реакції спричинили перехід Чарторийського до табору ліберальної опозиції. Під час Листопадового повстання 1830 – 31 рр. очолював Національний уряд, який виступав за відновлення Польсько-Литовсько-Руської держави у кордонах 1772 р. Після поразки повстання емігрував до Франції, де жив у Парижі.

В еміграції очолював консервативно-аристократичний табір. Розвивав програму відновлення незалежної Польщі за підтримки західноєвропейських держав. До боротьби проти Російської імперії намагався залучити і українців. Серед його близьких співробітників – вихідці з України Ф. Духінський і М. Чайковський. Щодо українського питання його політичні плани передбачали створення у Наддніпрянській Україні козацької держави, яка б перебувала у федеративних зв'язках з Польщею; Галичина мала перебувати у складі Польської держави.

Виділив кошти на побудову дзвіниці в Меджибожі (1812 р.)

В Плані-проекті попечителя Віленського навчального округу Адама Чарторийського міністру духовних справ і народної освіти О. Голіцину щодо заснування межибізького повітового училища від 13 листопада 1818 р. записано: «Между тем, пока ученики усовершенствуются, строение замка внутри собственным моим коштом переделаю так, чтобы с истечением трех лет 8 учителей, составляющих сословие поветового

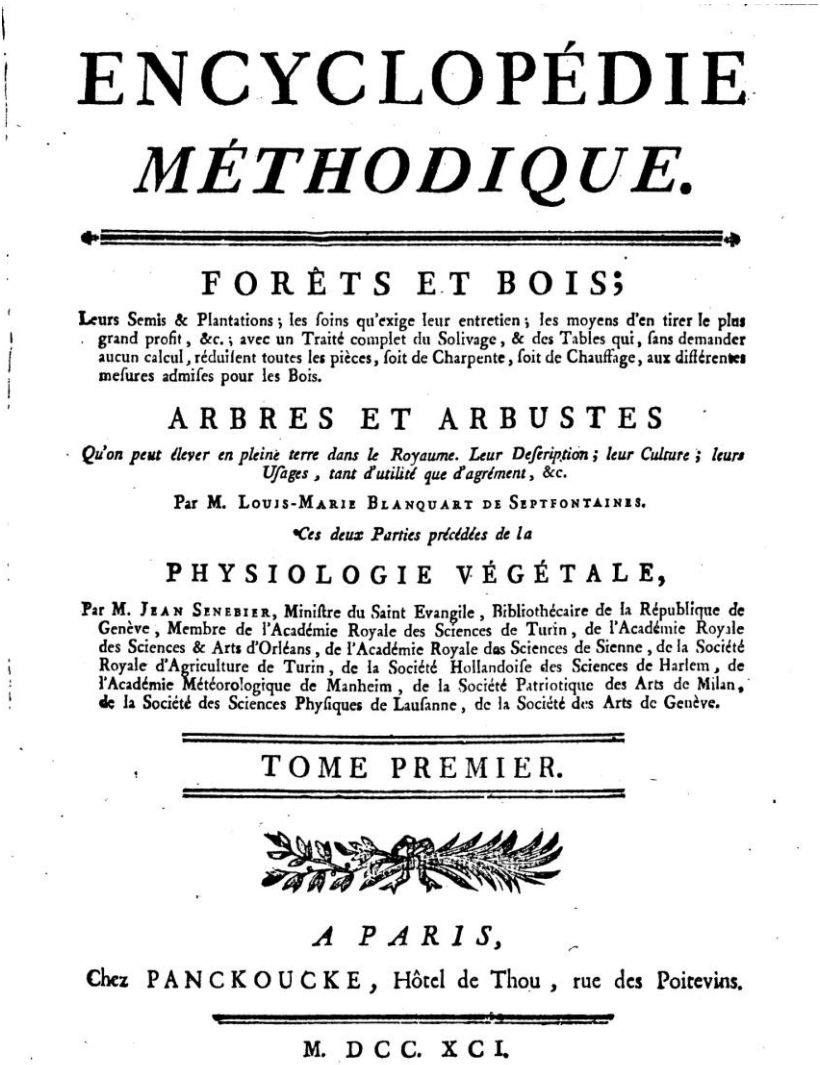
училища с целым их домом и хозяйством, а также шесть залов для классов, два кабинета и библиотека выгодно могли поместится».

Саме в цьому документі Адам Чарторийський планував обладнати в училищі бібліотеку:

«…а для библиотеки и кабинетов доставлю на первый случай нужнейшие книги и инструменты для достаточного всего вышеизложенного объяснения» [1].

В договорі між училищним начальником і економією Адама Чарторийського про передачу замку під потреби училища в п. 10 записано: «Библиотеку училищную нужными книгами его сиятельство законный наследник на первый раз снабдить обязывается, некоторые также нужнейшие пособия математические и физические на первый раз пожертвовать обещается и все сие однажды пожертвованное навсегда предоставляет в пользу училища» [2].

Щодо складу бібліотечного фонду на початку діяльності Меджибізької повітової школи є, зокрема, такі відомості: «З волі його милості ясновельможного князя новозаснована школа меджибізька отримала в дарунок на перший початок бібліотеки близько 500 праць, вибраних з дублікатів, відповідних до свого призначення, а між ними 239 томів енциклопедії методичної in quarto» [6, 9]. На час відкриття повітової школи єдиним енциклопедичним виданням, яке мало обсяг понад 100 томів та відповідало б зазначеній назві, була французька Encyclopédie méthodique, ou par ordre de matières (Charles J. Panckoucke, Henri Agasse), систематична енциклопедія, 212 томів якої видавалися з 1782 по 1832 рік, і котра охоплювала «повноту наук» [7]. Оскільки її томи були не алфавітними, а тематичними з певних галузей знань, дублікати могли передаватися до бібліотеки в кількох примірниках.

ENCYCLOPÉDIE
MÉTHODIQUE.

FORÊTS ET BOIS;

Leurs Semis & Plantations; les ſoins qu'exige leur entretien; les moyens d'en tirer le plus grand profit, &c.; avec un Traité complet du Solivage, & des Tables qui, ſans demander aucun calcul, réduiſent toutes les pièces, ſoit de Charpente, ſoit de Chauffage, aux différentes meſures admiſes pour les Bois.

ARBRES ET ARBUSTES

Qu'on peut élever en pleine terre dans le Royaume. Leur Deſcription; leur Culture; leurs Uſages, tant d'utilité que d'agrément, &c.

Par M. LOUIS-MARIE BLANQUART DE SEPTFONTAINES.

Ces deux Parties précédées de la

PHYSIOLOGIE VÉGÉTALE,

Par M. JEAN SENEBIER, Miniſtre du Saint Evangile, Bibliothécaire de la République de Genève, Membre de l'Académie Royale des Sciences de Turin, de l'Académie Royale des Sciences & Arts d'Orléans, de l'Académie Royale des Sciences de Sienne, de la Société Royale d'Agriculture de Turin, de la Société Hollandoiſe des Sciences de Harlem, de l'Académie Météorologique de Manheim, de la Société Patriotique des Arts de Milan, de la Société des Sciences Phyſiques de Lauſanne, de la Société des Arts de Genève.

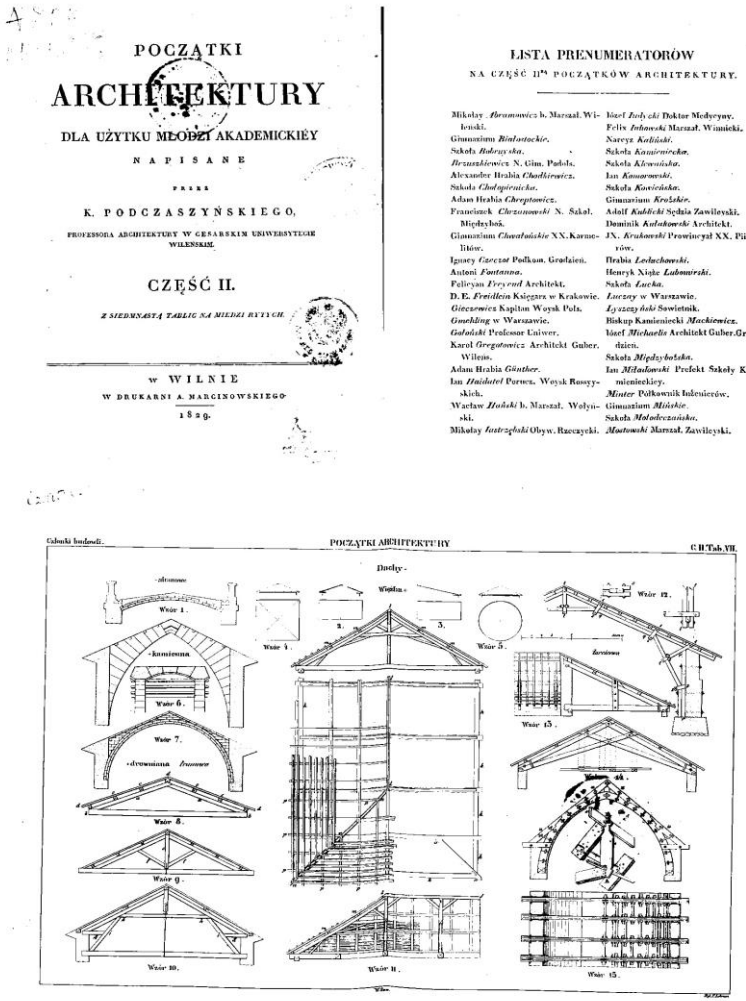
TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez PANCKOUCKE, Hôtel de Thou, rue des Poitevins.

M. DCC. XCI.

Рис. 1. "Енциклопедія методична або речі за порядком. Ліси та деревина. Дерева і чагарники. Фізіологія рослин. Том перший". Париж, видавництво Pankoucke, 1791 р. Титульний аркуш

POCZĄTKI

ARCHITEKTURY

DLA UŻYTKU MŁODZI AKADEMICKIEY

NAPISANE

PRZEZ

K. PODCZASZYŃSKIEGO,

PROFESSORA ARCHITEKTURY W CESARSKIM UNIWERSYTECIE WILEŃSKIM.

CZĘŚĆ II.

Z SIEDMNASTĄ TABLIC NA MIEDZI RYTYCH.

W WILNIE

W DRUKARNI A. MARCINOWSKIEGO.

1829.

LISTA PRENUMERATORÓW

NA CZĘŚĆ II^gą POCZĄTKÓW ARCHITEKTURY.

Mikołay *Abramowicz* b. Marszał. Wiłeński.
Gimnazium *Białostockie*.
Szkoły *Bakrzyckie*.
Brzuzkiewicz N. Gim. Podola.
Alexander Hrabia *Chodkiewicz*.
Szkoła *Chołopienicka*.
Adam Hrabia *Chreptowicz*.
Franciszek *Chrzanowski* N. Szkoł. Błędzyńsk.
Gimnazium *Chwałuńskie* XX. Karmelitów.
Ignacy *Czeczot* Podkom. Grodzień.
Antoni *Fontanna*.
Felicyan *Fryczeni* Architekt.
D. E. *Freidlein* Księgarz w Krakowie.
Giecewicz Kapitan Woysk Pols.
Gmehling w Warszawie.
Gołuchi Professor Univer.
Karol *Gregorowicz* Architekt Guber. Wileńs.
Adam Hrabia *Günther*.
Ian *Haidutel* Porucz. Woysk Rossyyskich.
Wacław *Hołuski* b. Marszał. Wołyńsk.
Mikołay *Iwinzyński* Obyw. Rzeczycki.
Józef *Jeły ski* Doktor Medycyny.
Felix *Jełowski* Marszał. Wiłeński.
Narcyz *Kaliński*.
Szkoły *Kamieniecka*.
Szkoła *Kiwaiska*.
Ian *Komarowski*.
Szkoła *Kowieńska*.
Gimnazium *Krożskie*.
Adolf *Kublicki* Sędzia Zawileyski.
Dominik *Kulakowski* Architekt.
JN. *Krukowski* Prowincyał XX. Piiarów.
Hrabia *Lechochowski*.
Henryk Xiąże *Lubmirski*.
Szkoła *Łucka*.
Łuczay w Warszawie.
Łyszczyński Sowietnik.
Biskup Kamieniecki *Mackiewicz*.
Józef *Małachelis* Architekt Guber. Grodzień.
Szkoła *Międzybołska*.
Ian *Mikałowski* Prefekt Szkoły Kamienieckiey.
Minter Półkownik Inżenierów.
Gimnazium *Mińskie*.
Szkoła *Mołodeczańska*.
Montowski Marszał. Zawileyski.

Рис. 2. Підручник з початків архітектури (1829 р., фрагменти II тому) Кароля Подчашинського, який у 1825 р. інспектував повітову школу в Меджибожі. Меджибізька школа зазначена у списку передплатників цього видання

Про фундацію школи в Меджибожі і створення при ній бібліотеки в своїх дослідженнях «Освіта на давніх кресах (1795 – 1832 р.) пише і Dr. Antoni J… (Юзеф Ролле): «Школа повітова в Меджибожі відкрита 10 жовтня 1819 р., створена коштом кн. Адама Чарторийського, власника містечка, котрий віддав для цього замок гетьманів Сенявських. В дитинці замку фундатор збудував конвікт для 150 учнів, які отримували за невелику плату вельми пристойне утримування. Князь забезпечив школу сталим доходом від землі та торгових складів, заснував бібліотеку і дав початок невеличкому музею… *(Школа, – авт.)* існувала 12 років, маючи по 200 і 250 учнів. В 1832 р. меджибізький ключ, що складався з містечка і 41 села, разом 11 256 мешканців, був конфіскований, уряд тут сформував військове поселення (*wojennoje poselenie*), замок Сенявських великої вартості (оцінено 2,000.000 злотих), перебудовано на царський палац [8, с. 189].

Погіршення справ в училищі засвідчує Доповідна записка директора училищ Подільської губернії Ф. Телешова попечителю Київського навчального округу Є. Ф. фон Брадке про стан запроектованих повітових училищ від 4 березня 1833 р.: «Экономия по самому пожертвованию г. Чарторижского сего замка не исполнила еще многих статей к совершенной очистке некоторых частей замка для сдачи, и потому только части сии находятся в заведовании экономии; еще Виленский университет домогался исполнения сего дела и экономия имела приказ от владельца кончить все, по устройству даже и вещей училищных; но по причине наступивших перемен в училищном начальстве и после **нещастий** для сих сторон все сие осталось не совершенным. Следовательно, от экономии можно иметь помощь и в настоящих починках и в устройстве даже столов, вывезенных из сего училища и в других предметах надобности по усмотрению. Для сего нужно только сношение с Подольскою Казенною палатою, составившею ныне особенную комиссию для разбора претензий на имения, поступающие от мятежников в казну; прием просьб посему продолжится до 1 июня. Директор Федор Телешев» [3].

Але з імперської точки зору найбільшою проблемою

діяльності Меджибізького училища була полонізація. Імперська російська культура та освіта, попри майже 50-річне перебування Поділля у складі імперії, не прищеплювалися учням Меджибізького училища, і це було зазначено у рапорті директора училищ Подільської губернії помічнику попечителя київського навчального округу В. І. Карлгофу щодо Межибізького повітового училища: «Библиотека училища, состоящая в заведывании штатного смотрителя, находится в должном порядке и каталоги хронологический и систематический имеются. Помещение библиотеки выгодное но многие книги требуют переплета. Преимущественный недостаток этой библиотеки малое количество русских сочинений, почему основываясь на 5 пункте циркулярного предписания его сиятельства г. попечителя от 14 декабря 1839 года, я вновь предложил г. штатному смотрителю составить в педагогическом собрании список русским сочинениям, которые полезно было бы приобрести для училища сверх того, я предложил также г. смотрителю донести мне о числе книг требующих переплета, предоставив справочную цену, по которой обойдется переплет каждой книги и соображение как по переплете книг, так и на выписку новых русских сочинений для исходатайствования по сему предмету разрешения» [4].

Діяльність училища тривала ще принаймні до 1841 – 1842 навчального року. Є документальне свідчення про стан бібліотеки та кількість видань у її фонді у 1842 році:

«9) Систематический и хронологический каталоги ведутся исправно и хранятся в целости.

а) В неподвижной библиотеке находятся книг названий 603, томов 1466.

в) географических карт 50, но почти все ветхие и к употреблять мало годны, глобусов 4, из них довольно ветхи.

10) Русских сочинений названий 359, томов 960.

11) Заведующий библиотекою в настоящее время учитель русского языка Александр Туманов» [5].

Що сталося після подальшого реформування (а, фактично, закриття) з самою школою, бібліотекою і музеєм при ній ми, наразі, інформації не маємо. В списках прислуги та

граціалістів (утриманців за рахунок Чарторийського) посади бібліотекаря ми не віднайшли, а в подальшому Меджибізька фортеця використовувалась як місце квартирування військових підрозділів російської імператорської армії. Документів, які б свідчили про існування в цей час бібліотеки у фортеці, не знайдено.

Про долю самого ж навчального закладу ми дізнаємось з «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета. Приходы и церкви Подольской епархии. 1901»: «В 1819 г. в М. основана была князем Адамом Чарторыйским поветовая школа, помещавшаяся в замке. После конфискации М. эта школа была закрыта, но в 1838 г. вместо нее основано здесь дворянское училище, которое впоследствии тоже было упразднено. В 1869 г. устроена была сельская школа, преобразованная в 1871 г. в министерское одноклассное народное училище, которое перенесено в предместье Трибуховцы..., а в Меджибоже с 1898 г. открыта школа грамоты для девочек» [10].

Список використаних джерел:

1. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 314. № 18. Арк. 14-15 зв.
2. ЦДІАК. – Ф. 707, Оп. 1. № 419. – Договор заключенный между училищным начальником и экономиею Адама Чарторийського.
3. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 1. – № 419. – Арк. 7-8 зв. – Доповідна записка директора училищ Подільської губернії Ф. Телешова попечителю Київського навчального округу Є. Ф. фон Брадке про стан запроектованих повітових училищ. 1833, Березня 4. – Кам'янець-Подільський.
4. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 6. № 78. Арк. 2-8.
5. ЦДІАУК. – Ф. 707. – Оп. 8. – № 334. – Арк. 45-52 зв.
6. Sienkiewicz K. Katalog duplikat Biblioteki Puławskiej Których Licytacja ma odbyć się Dnia 29 Września i następnych 1829 r. w Warszawie / Karol Sienkiewicz. – Puławy: Drukarnia Biblioteczna, 1829. – S. X.
7. Tkaczewski D. Ważniejsze dzieła encyklopedyczne w historii nauki / Dariusz Tkaczewski // Ottův slovník naučný na tle

czeskiej tradycji leksykograficznej: encyklopedia – twórcy – język / Dariusz Tkaczewski. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2013. – S. 44–50.

8. Oswiata na dawnych kresach (1795 – 1832 r.). Przewodnik naukowy i literacki.

9. Западенко І. Друковані джерела XIX ст. до історії Меджибізької повітової школи князя А. Є. Чарторийського / І. Западенко // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзн. збірник. Вип. 20. – Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2019. – С. 59-73.

10. Приходы и церкви Подольской епархии / под редакцией Евфимия Сецинского. – Біла Церква : Видавець О. Пшонківський, 2009. – С. 455.

Павлюк Олександра Ярославівна,
завідувач відділення Кам'янець-Подільського фахового коледжу культури і мистецтв, відмінник освіти України

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ КОЛЕДЖУ: ПОДІЇ, ФАКТИ, ОСОБЛИВОСТІ

Перші роки історії бібліотеки коледжу – це роки з організації її роботи, інтенсивного комплектування фондів, проведення перших масових заходів для студентів – голосних читань, оглядів новинок літератури, газет, журналів та обговорень книг. Проте, скупу інформацію про роки створення бібліотеки ми отримали лише із спогадів перших випускників, так як документальні джерела про роботу навчального закладу довоєнного періоду не збереглися.

Друге народження бібліотеки, так як і навчального закладу, розпочинається з березня 1944 року, коли відновив свою роботу технікум політосвіти і розпочав підготовку фахівців за двома спеціальностями – клубна та бібліотечна справа. Ще точилися бої за визволення України, а у нашому навчальному закладі студенти вже приступили до навчання. Це були особливі юнаки і дівчата, багато з яких пройшли горнило Другої світової війни, і, сівши за парти, знову взялися за зброю,

якою була книга. Бібліотека навчального закладу стала для студентів важливою ланкою, місцем для здобуття нових знань та підвищення їх культурного розвитку. Очолила бібліотеку – Сороката О. Т., яка була не тільки її керівником, а також і палким популяризатором друкованого слова. В цей період роль бібліотеки в організації освітнього процесу набирає особливої ваги, адже вона є не тільки просвітницьким підрозділом навчального закладу, але і лабораторією бібліотечних процесів, в якій шліфують свою професійну майстерність майбутні бібліотекарі.

У книгах наказів, які зберігаються в архівному підрозділі коледжу, містяться відомості про працівників бібліотеки, які працювали в перші роки її становлення та розвитку.

В 1945 році Сороката О. Т. призначена на посаду з окладом 292 карбованці, а в червні 1945 року їй встановлено робочий день з 13.00 до 21.00 годин (наказ від 05.06.1945 № 51). В цей період плідно працюють Семенова О. Т. (1946) та Топольська О. Г. (1947).

У віснику «Радянський студент» (1947 рік), який видавався в навчальному закладі, розміщено багато цікавих фактів з історії технікуму, студентського життя, роботи бібліотеки, зокрема списки новинок літератури.

В статті «Робота технікумівської бібліотеки», завідувачка бібліотеки Топольська О. Г. зазначає, що «за 1946 – 1947 учбовий рік значно покращилась робота технікумівської бібліотеки. Бібліотека поповнилась соціально-економічною, художньою і технічною літературою. Наприкінці минулого навчального року в бібліотеці налічувалось 4824 томів книг. Станом на 15 червня 1947 року книжковий фонд зріс до 6450 томів. В бібліотеці налічується 105 читачів. Серед них особливо виділяються читачі: Борис, який прочитав 102 книги, Чернушін – 53, Сінькевіч – 49, Соліно – 46, Яворська – 50, Лазар – 47, Ковба – 52 та інші. Студенти Гавриленко, Харченко, Попченко, Джобулда, Салінон щоденно відвідують бібліотеку, регулярно перечитують газети, журнали, новинки художньої літератури. Це допомагає їм збагачувати свої знання, розширювати загальний кругозір. Студент ІІ курсу клубного відділу

Нечипор В. за рік прочитав 52 книги, крім художньої літератури він цікавиться літературою на природничо-наукові теми. Наприклад, він прочитав книгу Суботіна «Происхождение и возраст земли». Олена Григорівна також зазначає, що «з кожним днем збільшуються вимоги до бібліотеки і тому в наступному навчальному році роботу необхідно налагодити так, щоб задовільнити найрізноманітніші запити читачів, потрібно зробити газетну вітрину, поповнити бібліотеку навчальною та художньою літературою, добитись того, щоб всі студенти технікуму були активними читачами технікумівської бібліотеки» [5].

В 1947 році бібліотекарем працювала Рудько М. П. – молодий фахівець, яка після закінчення Харківського інституту культури була направлена до нашого навчального закладу на посаду викладача бібліотечних дисциплін. Марфа Павлівна, окрім викладацької роботи, проводила велику просвітницьку діяльність: організовувала роботу кабінету бібліотечних дисциплін та створила при ньому бібліотечний гурток, головним завданням якого стала популяризація книги серед студентів технікуму та жителів міста і району. Вона зазначала в статті «Значення бібліотеки і роль бібліотекаря», яка розміщена у віснику «Радянський студент» (№ 2, 1947) що «… бібліотекар повинен бути культурною, політичною грамотною людиною, повинен знати і любити книгу та вміти працювати з нею» [5].

На посаду бібліотекаря в 1948 році призначена Гайчук М. О., їй встановлено робочий день з 12.00 до 20.30. Продовження робочого дня бібліотекаря у вечірній час свідчить про те, що у нашому навчальному закладі створювались належні умови студентам для самостійної підготовки до занять. В наказі директора зазначено, що бібліотекар, окрім обслуговування читачів, зобов'язаний забезпечити «класоводів» (кураторів груп) текстом державного гімну та матеріалами для проведення політінформації.

Володимир Волохівський, випускник бібліотечного відділення, згадує: «Арсен Зуськов – моложавий, середнього зросту чоловік, неодмінно в дорогому, гарно пошитому костюмі. Він чарував усіх гарними манерами, розповіддю про древню

Трою, сліпого співця Гомера, подовгу міг говорити про особливості творчості Софокла, Вергілія. Пам'ять викладача зберігала десятки імен героїв древньої Еллади і Риму. Арсен Іванович викладав у бібліотекарів курс античної літератури і працював бібліотекарем, вражав ерудицією та артистизмом» [1].

В 50-60-ті роки в бібліотеці плідно працюють: Ковальчук О. Г. (1950); Кумановська О. Н. (1950); Зуськов А. І. (1951); Андріянова О. Г. (1951); Кривець М. А. (1952); Тіманіна А. О. (1956); Андронюк Н. Ю. (1957); Вуколова Н. І. (1958); Банковська Г. Ф. (1960). Це ентузіасти бібліотечної справи, які шукали і знаходили нові форми популяризації книги та задоволення різноманітних запитів читачів, невтомні працівники, чия копітка праця не завжди була помітна, але саме вона лежала в основі розбудови бібліотеки.

У 1961 році технікум підготовки культурно-освітніх працівників перейменовують у культурно-освітнє училище. В цей період у бібліотеці сумлінно працюють високопрофесійні бібліотекарі, ентузіасти, ті, для кого книга стала невід'ємною частиною життя – Ганіна М. В. (1963), Родкіна В. І. (1965), Хижняк (Трубіцька) К. С. (1966), згодом голова циклової комісії бібліотечних дисциплін, яка виховала цілу плеяду бібліотечних фахівців. Колеги та студенти цінували її за принциповість і працездатність, непохитні моральні принципи та переконання.

Бібліотекарі Данилюк Л. Б. (1967), Трофимчук Л. С. (1971), Тарасенко Е. С. (1972), Сорока О. О. (1975), викладач загальноосвітніх дисциплін, вражала енциклопедичністю знань і оригінальним мисленням; Шкуратова Н. О. (1976). Вони завжди дбали про авторитет бібліотеки, започатковували нові цікаві творчі справи, адже були твердо переконані, що освіта і бібліотека – невід'ємні одне від одного.

60-80-ті роки в історії бібліотеки – це роки організаційних змін, пов'язаних з розширенням надання освітніх послуг, створення нових спеціалізацій та предметних комісій на клубному відділі. Це період пошуків нових форм роботи з читачами. Бібліотекарі активно впроваджують інноваційні форми роботи, спрямовані на розкриття книжкових фондів, більш ефективне їх використання, створення умов для

індивідуальної роботи читачів. Активними помічниками бібліотеки стають студенти-бібліотекарі, які здійснюють видачу книг у вечірній час, організовують чергування в читальному залі, допомагають студентам у підборі літератури та періодичних видань для рефератів, політінформацій, а також укладають списки літератури для поглибленого вивчення навчальних дисциплін, проводять цікаві просвітницькі заходи – читацькі конференції, обговорення книг, години політичного інформування.

Багато зусиль доклали працівники бібліотеки для зміцнення її матеріальної бази та урізноманітнення форм і методів роботи в щоденному спілкуванні з читачами. Бібліотечні працівники вважають, що книжковий фонд – основа діяльності кожної бібліотеки. Тому значна увага в цей період приділялася поповненню бібліотечного фонду не лише книжковими надходженнями від державних видавництв «Основа», «Либідь», «Музика», «Музична Україна», «Український письменник», «Освіта», але й з книжкових магазинів та власних бібліотек викладачів навчального закладу.

З 1978 року розпочинає працювати в бібліотеці Білявська Д. І. – викладач бібліотечних дисциплін, професіонал своєї справи, компетентний фахівець із формування фондів, здійснює потужну роботу з організації довідково-бібліографічного апарату, алфавітного каталогу, систематичного каталогу та картотек бібліотеки.

Випускниця нашого навчального закладу, а сьогодні адміністратор баз даних бібліотеки Філіпчук Т. М. згадує: «Діна Іванівна Білявська навчила мене любити книгу, грамотно оформляти книжкові виставки та працювати з фондом, окрім професійних знань давала нам, молодим дівчаткам, цінні життєві поради, вчила бути порядними людьми». Діна Іванівна, будучи на заслуженому відпочинку, постійно відвідувала бібліотеку, цікавилась новинками бібліотечної роботи та спілкувалася з майбутніми бібліотекарями.

У 1980 році відкривається бібліотечний пункт в гуртожитку. В складі фонду – підручники, художня література, які допомагали студентам у підготовці до занять. Цікаві заходи

– літературні вечори, читацькі конференції, години цікавих повідомлень, диспути сприяли розширенню світогляду студентів та формуванню їх як майбутніх фахівців галузі культури.

80-90-ті роки стали наступною сходинкою в розвитку бібліотеки – покращується її матеріально-технічна база, зокрема, здійснюється реконструкція приміщення бібліотеки, значно розширюється площа читального залу, придбано нові меблі та стелажі. Особлива увага приділяється якості професійної підготовки студентів, зростає і роль бібліотеки в освітньому процесі. В цей період в бібліотеці творчо працюють випускники навчального закладу, які впроваджують в практику роботи інноваційні технології та сучасні форми і методи бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів: Осадчук Г. А. (1985 – 1999), завідуюча бібліотекою; Зайцева С. М. (1987), Зелінська Г. С. (1987), Осадчук Л. А. (1988), розпочинає роботу старшим бібліотекарем; Зайцева Л. М. (1997), бібліограф, Зюбровська Г. І. (1993 – 1994).

У цей час робота бібліотеки не змінила своїх принципів, а впроваджувала нові форми і методи бібліотечного обслуговування. Основні завдання, які ставили перед собою бібліотекарі: бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів у забезпеченні всіх напрямків освітнього процесу; розширення бібліотечно-інформаційних послуг на основі удосконалення традиційних і впровадження нових бібліотечних форм і методів роботи; впровадження в роботу бібліотеки новітніх інформаційних технологій; формування у студентів умінь та навичок користування бібліотекою; сприяння вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов’язку; всебічне сприяння підвищенню фахової майстерності викладачів шляхом інформування їх про новинки педагогічної літератури; бібліотечно-інформаційне забезпечення потреб користувачів у дозвіллєвій діяльності та майбутній професійній діяльності.

В 1991 році культурно-освітнє училище перейменували в училище культури.

Штат бібліотеки складається з трьох працівників, фонд

бібліотеки налічує 29080 примірників навчально-методичної, довідкової, нотної та художньої літератури. Бібліотека має два читальних зали (в центральному корпусі та гуртожитку), два абонементи (в центральному корпусі та на бібліотечному відділені) і пункт видачі літератури в навчальному корпусі № 2.

Початок 90-х років – найскладніший період в історії бібліотеки. Через повну відсутність бюджетних асигнувань виникли труднощі з комплектуванням фонду бібліотеки. Різко зменшилася передплата періодичних видань та скоротилися надходження нової літератури.

У цей період, з метою координування діяльності бібліотеки з навчально-виховним процесом, була створена бібліотечна рада – дорадчий орган, в складі якого активні користувачі та прихильники бібліотеки. Головним завданням ради стало сприяння роботі бібліотеки з питань планування, удосконалення інформаційно-бібліографічного обслуговування читачів та якісного комплектування фонду.

В часи економічної кризи бібліотека не змінила своїх принципів, а навпаки, зміст її роботи доповнився привабливими рисами, що знайшли своє відображення в її діяльності, а саме: реклама бібліотеки та бібліотечних послуг; запровадження платних послуг, шляхом надання додаткових бібліотечних послуг; зміцнення матеріальної бази та придбання цінних видань, сучасних підручників та довідників за зароблені кошти; розширення зони обслуговування (створено бібліотечні пункти на всіх відділеннях та в гуртожитку); створення фонду електронних версій конспектів-лекцій та методичних рекомендацій викладачів; створення банку даних кращих робіт та рефератів студентів.

Навчальний процес швидкий та динамічний, бібліотека покликана йти в ногу з часом, розвиваючи та коригуючи свою роботу згідно з навчальними планами підготовки фахівців культурно-мистецької галузі. Протягом 1990 – 2000 років бібліотекарі активно сприяють інтенсивному пошуку ефективних форм та методів організації освітнього процесу, який сприяє стимулюванню пізнавальної активності і самостійності студентів, систематично інформують викладачів

про досягнення педагогічної науки та популяризують передовий досвід роботи освітян.

Творчо та наполегливо в бібліотеці працюють: Сікора О. А. (1999 – 2000), бібліотекар, випускниця навчального закладу; Лугачова Н. Г. (1999), бібліотекар бібліотечного відділення; Вергун А. І. (2010 – 2012), бібліотекар.

Велику увагу в цей період бібліотекарі приділяють проведенню не тільки традиційних масових заходів – літературно-мистецьких читань, оглядів літератури, але й Днів інформацій, Днів нової книги, складанню інформаційних списків та створенню підбірок літератури на допомогу навчальному процесу. Зростає видача бібліографічних довідок. Бібліотека активно долучається до проведення відкритих занять із різних навчальних дисциплін. Підбір літератури, створення тематичних тек, рекомендаційних списків літератури, організація тематичних полиць та книжково-ілюстративних виставок – пріоритетний напрямок діяльності бібліотеки.

Бібліотекарі – активні учасники педагогічної ради, на якій вони виступають з оглядами нових надходжень, влаштовують презентації нових видань, знайомлять зі списками літератури з тієї чи іншої педагогічної технології, що впроваджується в освітній процес, організовують виставки та перегляди літератури. На ярмарках педагогічних інновацій бібліотека представляє рубрику «Зернини досвіду» та бере активну участь у роботі школи педагогічної майстерності, методичних фестивалях, сприяє ефективній роботі навчальних кабінетів та клубів за інтересами.

Важливим напрямком роботи бібліотеки в цей період є сприяння в плануванні та проведенні виховної роботи педагогічного колективу. Бібліотекарі здійснюють пошук матеріалу з досвіду виховної роботи та впровадження сучасних, нетрадиційних форм проведення виховних заходів, поповнюють картотеку цікавих назв, беруть участь у проведенні всіх виховних заходів.

Бібліографічне інформування викладачів є одним із пріоритетних завдань, які стоять перед бібліотекарями – сформувати в студентів навички роботи з книгою,

бібліографічною інформацією, навчити їх самостійно здобувати знання та вести науково-пошукову роботу. Бібліотека коледжу всіма формами та методами сприяє успішному засвоєнню студентами навчальних програм, зокрема: на виховних годинах знайомить студентів із фаховою періодикою; випускає щомісячні інформаційні бюлетені для студентів; створює фонд інформаційних матеріалів «Ювілеї: імена, події, факти»; виконуються різні види довідок: тематичні, фактографічні, методико-консультативні та створено архів виконаних довідок; проводяться заняття бібліотечно-бібліографічної грамотності: «Самоосвіта – необхідна умова становлення фахівця», «Виховання культури читання» та «Методика складання списків використаної літератури при написанні курсових робіт та рефератів»; випускається інформаційний бюлетень «Бібліотека радить прочитати».

Всю свою роботу бібліотека коледжу спрямовує на забезпечення освітнього процесу всіма формами та методами бібліотечного та інформаційного обслуговування, бере активну участь в організації та проведенні навчально-виховної роботи.

2000 – 2020 роки характеризуються як період трансформації освіти в умовах інформації суспільства, який неминуче вплинув і на зміни в змісті діяльності бібліотеки. Впродовж цих років бібліотека перетворюється в сучасний інформаційний центр навчального закладу, спрямовуючи свою діяльність на впровадження новітніх інформаційних технологій та розвиток власних інформаційних ресурсів. Значно покращується рівень інформованості користувачів, використовуючи Інтернет, бібліотекарі намагаються створити умови для повноцінного забезпечення інформацією педагогів і студентів.

В 2005 році розпочав роботу WEB-сайт коледжу, на якому створена сторінка бібліотеки, що дало змогу інформувати користувачів про бібліотечні можливості і послуги. Бібліотека створила електронну базу даних підручників із загальноосвітніх та фахових дисциплін [2].

В 2009 році училище культури перейменовано в коледж культури і мистецтв. Змінюється не тільки назва навчального

закладу, але і вимоги до освітнього процесу. Він удосконалюється та стає складнішим та динамічнішим. Працівники бібліотеки роблять усе, щоб він отримав міцну інформаційно-методичну підтримку, адже бібліотека є одним із основних комунікативних каналів, які забезпечують зберігання і використання величезних інформаційних ресурсів. Вона є не тільки інформаційною базою коледжу, яка забезпечує доступ і формує уміння орієнтуватися в світових, національних наукових і освітніх ресурсах, але і потужним просвітницьким центром.

Бібліографічне інформування викладачів стає пріоритетним у діяльності бібліотеки. Бібліотекарі систематично інформують раду при директорові та педагогічний колектив про нові документи в галузі освіти, матеріали з викладання навчальних дисциплін, методики проведення сучасного заняття та нові підручники, що вийшли з друку. Це здійснюється за допомогою індивідуальної, групової та масової форм роботи. Найефективнішими формами масового інформування є інформаційні огляди нових книг, періодичних та інших видань, книжкові виставки, бібліографічні огляди.

Впродовж багатьох років активно діє бібліотечна рада, яка функціонує з метою розвитку основ колегіальності у вирішенні питань інформування викладачів та студентів про діяльність і можливості бібліотеки. На засіданнях ради обговорюються плани роботи бібліотеки та звіти, розподіл посадових обов'язків працівників, розглядаються умови впровадження інноваційних технологій обслуговування користувачів, стан забезпечення навчальною та методичною літературою, створення електронного каталогу, переведення фонду бібліотеки на УДК тощо. Читацький актив, до складу якого входять представники адміністрації та активні читачі, є надійним помічником бібліотекарів та постійно залучається до управління бібліотекою і до оцінки її діяльності.

Бібліотека у своїй діяльності тісно співпрацює з методоб'єднанням кураторів груп.

На допомогу студентським наставникам у проведенні виховних годин створюються тематичні теки, інформаційні зони та методичні матеріали. На тематичних засіданнях

методоб'єднання бібліотека презентує книжкові виставки та матеріали з інноваційного педагогічного досвіду.

Водночас життя бібліотеки – це не лише якісне обслуговування користувачів, а ще й організація цікавого та корисного їх дозвілля: презентації книжкових та віртуальних виставок, креативні соціокультурні заходи, відзначення державних, професійних дат та зустрічі з творчими людьми. Саме з такого розмаїття заходів і складаються бібліотечні будні. Мабуть, таким і має бути життя бібліотеки навчального закладу – оснащеним новітніми інформаційними технологіями, креативними бібліотечними ідеями, наповненим добрими справами, цікавими подіями та хвилюючими зустрічами.

Сьогодні бібліотечне обслуговування користувачів здійснюють Осадчук Л. А. – завідуюча бібліотекою, випускниця коледжу (працює з 1988 року), закінчила Київський державний інститут культури імені О. Корнійчука за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія» (1996); є головою міського методоб'єднання завідуючих бібліотек закладів фахової вищої освіти; Владика Л. І. – бібліотекар, випускниця коледжу (працює з 2003 року), закінчила Державну академію керівних кадрів культури і мистецтв за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність» (2006), керівник студентського клубу любителів поезії «Душі криниця» та Філіпчук Т. М. – організатор баз даних бібліотеки, бібліотекар, випускниця коледжу (1986) (працює з 2006 року). Закінчила Харківський державний інститут культури за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія» (1990). Разом із викладачами працює над створенням електронних підручників, мультимедійних супроводів занять та віртуальних книжкових виставок.

Читачі люблять свою бібліотеку, постійно вітають бібліотекарів із професійним святом. У привітанні з нагоди Всеукраїнського Дня бібліотек (2015) зазначено: «Бібліотека коледжу є центром ділового спілкування, оперативного та якісного інформування викладачів та студентів. В бібліотеці завжди затишно, комфортно, тут можна підготуватись до занять, самостійно попрацювати з книгою, а ще можна змістовно

провести дозвілля із «свіженьким» номером улюбленого періодичного видання і просто поспілкуватися з одногрупниками.

Наші бібліотекарі постійно допомагають нам зорієнтуватися у книжковому світі, постійно дбають про те, щоб кожна книга знайшла свого читача, щоб фонд бібліотеки постійно поповнювався новими підручниками і періодичними виданнями з фаху та дозвілля».

Реалізація освітньої функції завжди була і залишається сьогодні невід'ємною складовою частиною діяльності бібліотеки коледжу. Працівники бібліотеки, враховуючи сучасні освітні тренди – впровадження інтерактивних форм навчання, дистанційної освіти, використання в освітньому процесі різноформатних матеріалів, а також специфіку студентської аудиторії сприяють підвищенню ефективності реалізації бібліотекою покладених на неї завдань та продовжують творити її історію.

Список використаних джерел:

1. Волохівський В. Зелений літачок у юність // Подолянин. – 2005. – 29 лип. – Погляд крізь роки.

2. Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв : [сайт]. – Режим доступу : http://kpkkim.km.ua/.

3. Климчук Л. В. Внесок Кам'янець-Подільського технікуму політосвіти в становлення бібліотечної освіти на Хмельниччині у перші повоєнні роки // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені Івана Огієнка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 4. – С. 83-87. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).

4. Павлюк О. Я. Історичні аспекти підготовки бібліотечних працівників у Кам'янець-Подільському коледжі культури і мистецтв // Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. ОДА ;

Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2019. – С. 18-26.

5. Топольська О. Г. Робота технікумівської бібліотеки [Рукопис] // Радянський студент : щорічний студентський журнал. – Кам'янець-Подільський політосвітній технікум. – 1947. – № 2.

Прокопчук Віктор Степанович,
доктор історичних наук, професор,
академік Української академії історичних наук,
заслужений працівник народної освіти України
Айвазян Олена Борисівна,
кандидат історичних наук,
відмінник освіти України

РЕПРЕСІЇ 1920 – 1930-Х РОКІВ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

У статті аналізуються факти репресивних дій радянської влади в бібліотечній галузі в округах, які 1937 року ввійшли до складу новоутвореної Кам'янець-Подільської області.

Ключові слова: бібліотека, книга, бібліотекар, Головліт, цензура, чистки, вилучення, репресії, арешти.

Питання репресивної політики в бібліотечній галузі вже аналізувалося дослідниками, зокрема Л. А. Дубровіною, О. С. Онищенком, В. О. Баб'юхом та ін. [16; 19]. Деякі факти чистки бібліотечних фондів та бібліотечних кадрів знайшли відображення і в працях авторів [27-29]. У цій статті робиться спроба підійти до проблеми комплексно, розкрити суть і завдання цензурної політики радянської влади, а на прикладі названих подільських округ – механізм їх реалізації.

В усі часи та епохи мала місце цензура, тобто контроль офіційної (світської або духовної) влади за змістом, випуском у світ і поширенням духовної продукції, творів сценічного, образотворчого та кіномистецтва, радіо- і телепередач, а нерідко й приватного листування (перлюстрація) з тим, щоб не допустити або обмежити поширення ідей, інформації, яка

визначалася владою небажаною або шкідливою [33, с. 382]. Пригадаймо, з якою люттю 1610 року польський король Сигізмунд ІІІ та його владці у Вільно накинулись на автора «Треноса» («Плачу») Мелетія Смотрицького, та і саму книгу, в якій була піддана критиці католицька ієрархія, показане важке становище переслідуваного православного населення України і Білорусії в складі Речі Посполитої. Король заборонив продавати і купувати книги Віленського братства під загрозою штрафу в 5 тис. червоних злотих, братську друкарню наказав конфіскувати, тираж вилучити і спалити, складачів і коректора заарештувати. Тоді ректор Віленської школи і коректор книги Леонтій Карпович був ув'язнений на два роки, а М. Смотрицький врятувався терміновим виїздом з міста. У царській Росії боротьба з небажаною інформацією була поширена і на мову видань – українську [37, с. 51]. Однак більшовицька влада витонченістю й масштабом боротьби перевершила й царську цензуру.

Вже з перших кроків вона визначила місце бібліотек у реалізації своєї політики, розглядаючи їх як складову ідеологічної діяльності, опорну базу для розгортання масово-політичної роботи серед народних мас, залучення їх до народногосподарських і культурних перетворень. А це вже визначало не тільки форми і методи роботи, але, у першу чергу, зміст бібліотечних фондів, які мали формуватися на основі принципів партійності, ідеологічної відповідності завданням нової влади. Книги і періодичні видання, які не відповідали цим принципам, оголошувалися шкідливими і вилучалися з бібліотечних фондів.

Після революційного перевороту в Петрограді 1917 року почалося формування органів, які здійснювали цензурний нагляд і репресії по відношенню періодики і книг, створених за Української Центральної Ради, Української Держави та Української Народної Республіки: Бюро друку при Раднаркомі (1918 р.); 28 січня 1918 року – Революційний трибунал друку, який отримав право карати за порушення вимог декрету про пресу – піддавати ЗМІ громадському осуду, штрафувати, забороняти видання, піддавати арешту й ув'язненню винних,

конфісковувати папір і саму друкарню; з 6 червня 1922 року – Головне управління в справі літератури і видавництв (Головліт), підпорядковане Народному комісаріату освіти; з 26 серпня 1922 р. – Центральне управління у справах друку (ЦУСД). Головліт мав свої низові структури – губернські (у тому числі – Подільський та Волинський), повітові, згодом окружні, обласні відділи. 1925 року був впроваджений інститут районних уповноважених, в обов'язки яких входив *«систематичний нагляд за книготоргівельними організаціями і бібліотеками з метою недопущення розповсюдження і збереження цими організаціями конфіскованих видань, суворо і точно керуючись при цьому списками конфіскованих видань Головліту і крайоблітів»*[15, арк. 54]. Їх діяльність була під постійним контролем центрального управління та партійних комітетів. Наприклад, з 28 листопада по 3 грудня 1923 року Головліт обслідував стан контролю за друком у Шепетівській окрузі, 1938 року військовий цензор Головліту Дубінський ревізував роботу Вінницького облліту, перевірялась робота райлітів, складались акти, у разі потреби видавались і накази [16, с. 106]. Цензурним наглядом займалися також органи держбезпеки – ВУЧК (з 1922 року – ДПУ, з 1923-го – ОДПУ).

Теоретичну основу їх діяльності склали праці В. Леніна і Н. Крупської, в яких підкреслювалася важлива роль книги і бібліотеки у формуванні свідомості та необхідність посиленого контролю за формуванням фондів. «*Бібліотека може принести велику користь,* – твердила Н. К. Крупська, – *та вона може нанести і значну шкоду*…» [Цит. за: 16, с. 184]. Нормативно-правову опору – у першу чергу «Декрет про пресу», 27 жовтня 1917 року підписаний В. Леніним [22, с. 9-10], низка партійних і урядових постанов [23, с. 40-46], різних положень та інструкцій, які регламентували діяльність центральних і периферійних цензурних органів. На виконання цих вимог вже в 1917-му – на початку 1918 р. було закрито 50 видань, з 212 газет, що діяли в Україні 1918 року, через три роки залишилося 73, 63 із них були органами нової влади [16, с. 56]. Водночас почалися масові чистки бібліотечних фондів.

У 1920-х роках відбулося три потужних хвилі чисток: у

1923 – 1924 рр.; 1926 року; 1929 року [36]. Однак почались вони значно раніше.

Вже 1921 року згідно з розпорядженням Всеукраїнського видавництва від 13 серпня № 1939 Подільський губвидав вилучив частину «контрреволюційної» літератури і передав її представнику Всеукраїнського видавництва Мюлеру для відправки до Харкова [9, арк. 92]. Згодом було вилучено ще 52 назви книг – 88855 прим. Акт засвідчує, що контрреволюційними в основному були україномовні книги, крім марксистсько-ленінських, звичайно. Серед вилучених – «Проект єдиної школи на Вкраїні» – 1940 прим., Васильківського «Релігійність Шевченка» – 7712 прим., журнал «Шлях» за 1918 р. – 1310 прим., Біднова «Що читати по історії України» – 625 прим., Білецького «Народність чи національність в творах Шевченка» – 8323 прим., Хведоріва «Московсько-українська термінологія елементарної математики» – 500 прим., «Історія України в народних думах» – 6888 прим., «Про Палестину» – 1400 прим., Дорошенка «Білоруси та їх національне відродження» – 1885 прим., Клепатського «Гулак-Артемовський» – 3600 прим., «Сковорода» – 3000 прим., «Марко Вовчок» – 2500 прим., «Іван Котляревський» – 2000 прим., Т. Шевченка «Маленький кобзарик» – 2500 прим., Григоріїва «Всесвітня історія», Ч. 1 – 900 прим., «Літературно-науковий вісник» – 343 прим. [8, арк. 55-56].

У квітні 1921 року в пошуку заборонених книг співробітники Кам'янецького ВУЧК у бібліотеці Інституту народної освіти зірвали підлогу [11]. І надалі фонд постійно переглядався, заборонена література вилучалася, нерідко й книги, які мали наукове значення. 1922 року навіть політкомісар П. В. Чалий звертався телеграмою до НКО УСРР за роз'ясненнями. «*Агенти ГПУ,* – повідомляв він, – *вилучають з фундаментальної бібліотеки ІНО літературу несоціалістичного змісту, яка слугує виключно для дослідницьких робіт і для читання не видається. Прошу термінових директив»* [13].

Удару в першу чергу зазнали бібліотеки «Просвіти».

Спочатку радянська влада навіть виділяла кошти для поповнення їх літературою за умови посилення більшовицького ідеологічного впливу на населення. Зрозуміло, що таким завданням фонди, та й ідеологія просвітянських бібліотек, не відповідали. Тому 1921 року під приводом анкетування була проведена перевірка, вилучена заборонена «буржуазна націоналістична література», здійснені численні арешти серед просвітників, закриття просвітянських товариств. У листопаді 1922 р. Народний комісаріат освіти УСРР прийняв рішення перетворити осередки «Просвіти» в хати-читальні. Роботу провели оперативно: якщо на початок 1923 р. на Поділлі діяло 206 осередків «Просвіти», то на 1 квітня – 185, а на 1 липня не залишилося жодного [18, с. 173-174].

Цензурний нагляд за фондами публічних бібліотек, як уже зазначалося, здійснював створений 1922 року Головліт, головним завданням якого був *«попередній перегляд всіх призначених до розповсюдження рукописних та друкованих творів, підготовка списків забороненої літератури для використання в бібліотеках та видання правил і розпоряджень для бібліотек»* [34, с. 30-35]. Чистка бібліотечних фондів 1923 року здійснювалася у відповідності з «Інструкцією про перегляд книжкового складу бібліотек», 1924 р. – на основі «Інструкції по вилученню шкідливої літератури з книжкових магазинів, бібліотек, читалень». Незабаром на місця пішов потік списків «шкідливої літератури».

На виконання розпоряджень про вилучення літератури в округах створювались комісії, які перевіряли шкільні, публічні бібліотеки і відбирали «шкідливі» книги. 1923 року внаслідок їх діяльності з публічних бібліотек Волинської губернії було вилучено 6936 видань, у Кам'янецькій окрузі – 1099, Гайсинській – 3558, Тульчинській – 1182, Могилів-Подільській – 772, Проскурівській – 325 [19, с. 123]. Частину вилучених книг передавали до місцевих архівів, частину вивозили до бібліотек Києва та Харкова, значну кількість розбрушурованої літератури реалізовували торгівельним організаціям та паперовим фабрикам, деякі просто знищували.

Зокрема 1924 року в м. Кам'янці-Подільському до

комісії з відбору літератури, виданої в Українській Народній Республіці в 1918 – 1920 рр., входили від наросвіти Беляєв, від парткому – Шодхін, а також керівник науково-дослідної кафедри Клименко та завідувач Кам'янецького історико-археологічного музею Неселовський [6, арк. 36]. У 2-й трудовій школі частину *«небажаної для користування дітей»* літератури передали з учнівської до учительської бібліотеки, а частину склали в окремий ящик і опечатали [7, арк. 7]. У бібліотеці 4-ї трудової школи комісія відібрала 545 примірників і знищила їх у спосіб розброшурування та реалізації п'яти пудів «бумбраку» [7, арк. 11].

Перевірку бібліотеки Смотрицького райсельбуду 1924 року проводила комісія в складі секретаря Смотрицького районного партійного комітету Задорського, члена райвиконкому Мельника та інспектора райвідділу освіти і вилучила українські книжки «Кохаймося в рідній мові», «Мазепа», «Жовті води», «Історія України», «Національне виховання». Вилучена література була відправлена до окружного відділу освіти [6, арк. 28].

У ході першої хвилі чисток постали так звані спецохорони, що на думку деяких дослідників, яку розділяємо і ми, відіграли й певну позитивну роль. 1923 року з'явилися перші інструкції за підписом Н. К. Крупської, які дозволяли в закритих шафах зберігати не більше двох примірників вилучених книг [16, с. 206-207]. 1924 року дозвіл залишати у великих бібліотеках з обмеженням видачі визнані шкідливими, але цінні як джерельний матеріал книги надійшов і від Центрального управління у справах друку. Згодом ця практика була поширена на окружні та обласні й деякі інші великі книгозбірні. Окремі полиці у відділах збереження, шафи чи сейфи, недоступні читачеві, зберегли до наших днів видання 1917 – 1921 рр., книги 1918 – 1930-х рр., написані «ворогами народу», емігрантами, з цінним суспільним досвідом попередників. Ці спецфонди не були окремими структурними підрозділами, про них не згадувалося в бібліотечній періодиці чи бібліотекознавчих виданнях, але вони існували, за їх збереженням і правильним використанням відповідали

конкретні працівники. Такі спецфонди діяли і в архівах, з 1938 року – у музеях (а в них – портрети, фотографії, особисті речі репресованих, їх спогади, книги тощо). Проіснували закриті фонди аж до середини 1980-х, початку горбачовської перебудови і гласності.

1926 року нову хвилю чисток фондів спричинила інструкція НКО УСРР «Про порядок перегляду літератури на предмет її ідеологічного спрямування та вилучення шкідливої літератури з книгозбірень і читалень, книгарень та кіосків, книжкового ринку», в якій зазначалося, що *«… за часи громадянської війни на Україні при Центральній Раді, Гетьманщині та інших контрреволюційних урядах видавалася та поширювалася контрреволюційна і шовіністична література»* і ставилося завдання вилучення української літератури, виданої в 1917 – 1923 рр. в Україні [21, с. 32]. Протягом 1925 – 1926 рр. було перевірено 586 публічних, 265 шкільних бібліотек, вилучено 77 тис. примірників творів І. Огієнка, В. Винниченка та інших авторів [19, с. 124].

Третя хвиля чисток викликана сфальсифікованою справою «Спілки визволення України», а отже посиленням репресій проти наукової і творчої інтелігенції, боротьбою з троцькістсько-зінов'євським блоком. На місця був направлений інструктивний лист і Головполітпросвіта 1929 року провела чергову чистку книгозбірень. У результаті, незважаючи на активне поповнення бібліотек новою радянською літературою, творами класиків марксизму-ленінізму, документами і матеріалами пленумів і з'їздів партії, фонди зменшилися вдвічі [21, с. 32].

Ще з більшим розмахом проводилися чистки бібліотечних фондів у 30-і роки, особливо в час «великого терору» – пік сталінських репресій. Посилив партійне керівництво і контроль у цій справі культпропвідділ ЦК КП(б)У, у складі якого 1930 року діяли: сектор науки і освіти – здійснював ідеологічний контроль за діяльністю клубів, сельбудів, бібліотек, хат-читалень, лікнепів; сектор пропаганди – контроль за змістом політичних видань; сектор преси – партійний нагляд за роботою видавництв, періодичними

виданнями та ін.) [2]. А 16 липня 1935 року з наростанням темпів репресій ЦК КП(б)У своєю постановою поклав контроль за проведенням чисток бібліотечних фондів на других секретарів обкомів партії, добавивши до неї і список творів, які підлягали негайному вилученню. Серед них – твори Б. Антоненко-Давидовича, В. Підмогильного, М. Вороного, К. Гордієнка, М. Куліша, Г. Косинки, П. Козланюка [16, с. 186-187]. За пів року, з 1 липня по 30 грудня 1937 року, тільки у Вінницькій області, а до 27 вересня це стосувалося і Кам'янець-Подільщини, було вилучено 385795 книг [16, с. 193].

У розгул репресій циркуляри про вилучення літератури надходили на місця ледь не що два дні. Ось один із таких листів, які 1935 року надіслав на місця Вінницький облліт:

«*Всім начальникам рай(міськ)літів Вінницької області … забезпечити неухильне здійснення такого порядку вилучення троцкістсько-зінов'ївської контрреволюційної та політично-шкідливої літератури:*

1. Негайно вилучити із бібліотек і склепів троцкістсько-зінов'ївську і націоналістичну літературу, суворо додержуючись доданих при цьому списків (додаток № 1, 2). Вилученню підлягають також видані на Україні переклади книжок, зазначених в списку № 3 (додаток № 1).

2. Вилучення зазначеної у доданих списках літератури провадиться начальниками рай(міськ)літів спільно з райуповноваженими НКВС.

3. На вилучену за доданими списками літературу складається акт, книжки опечатуються і відсилаються разом з актом про вилучення до обласного управління НКВС.

4. Всі книжки, які раніше вилучені з бібліотек за наказом НКО, що був скасований пізніше, та які не збігаються з доданим до цього списку зін.-троц. л-ри, повинні бути за актом повернені бібліотекам по належності.

5. Всі вилучені за списками Головліту УСРР № 1-2 українські видання так само передаються до обласних управлінь НКВС.

6. Облліт попереджає, що доданих до цього списків розмножувати не можна.

Про перебіг вилучення інформувати Облліт до 10 серпня 1035 р.» [15, арк. 26].

На 1937 – 1938 рр. припадає масовий потік таких листів.

«*Вінницький обліт – райлітам*

Згідно Розпорядження Головліту УРСР від 16-го липня 1937 р. за № 139 вилучити з продажу та вжитку книготоргівельних організацій та бібліотек всі видання, за всі роки, всіма мовами твори і портрети таких авторів: Хатаєвич М. М., Саркісов О.

Зам. нач. облліту Кирилкіна» [15, арк. 14].

29 липня того ж року Головліт своїм циркулярним листом вже зажадав вилучення творів першого очільника Головліту І. Ю. Кулика, заарештованого НКВС [15, арк. 20], 31 серпня – окремих видань, збірок і хрестоматій П. П. Любченка, а також творів за його редакцією [15, арк. 25].

4 березня 1938 року Головліт Росії своїм наказом зажадав виключення з бібліотек книг 49 авторів, у тому числі – письменника Б. Пильнюка, воєначальників Алкеніса, Дубового, Дибенка, Уборевича, Якіра, Тухачевського, Ейдельмана. Наприкінці березня – ще 36 авторів. Наказ від 11 квітня стосувався книг 56 осіб, зокрема – маршалів Єгорова, Блюхера та ін. [16, с. 191-192]. Того ж 1938 року, не справляючись з наростаючим обсягом вилучень, центральні та обласні цензурні органи активізували участь районних цензорів у вилученні «контрреволюційної» літератури [16, с. 190].

Таблиця про динаміку бібліотечної мережі Кам'янець-Подільської області у 1937 – 1938 рр., завізована начальником облуправління господарського обліку Козловським та начальником сектору обліку культурного будівництва Шевченком, зафіксувала ріст одних і зменшення кількості інших книгозбірень. Якщо 1937 року в області функціонувало 25 самостійних сільських бібліотек з фондом 17026 книг, то 1938-го їх залишилося тільки 4 з фондом 7348 книг, тобто кількість бібліотек зменшилася в 6 разів, а книг – у 3 рази. Крім того на 52 зменшилася кількість колгоспних бібліотек, на 19325 прим. – книжковий фонд. Незважаючи на приріст книгозбірень інших відомств все ж загальна кількість бібліотек зменшилася з

1001 до 994. Під таблицею автори документу зафіксували й основну причину цих скорочень: «*…через вилучені книжки і не поповнені фонди*» [14, арк. 19].

Спрацьовувала зустрічна ініціатива та самоцензура, породжені страхом.

У квітні 1939 року, демонструючи партійну пильність, І секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов у листі до Й. Сталіна пропонував вилучити з обігу збірник статей і промов голови ВУЦВК Г. Петровського, в якому були фотографії і згадувалися імена нових народних ворогів С. Косіора, П. Любченка, В. Балицького та ін. [16, с. 191-192].

Вінницький обліт та відділ обкому партії 1937 року направили підпорядкованим їм органам свій лист з переліком книг для вилучення, оскільки в них згадувались імена «місцевих контрреволюціонерів», зокрема колишнього партійного секретаря Самутіна, Левади та ін.

Потік листів, інколи схожих на доноси, йшов і з низів.

«*До Вінобллітy від. Нач. Райліту Бекмана*

Проскурівський райліт просить терміново повідомити, чи підлягають вилученню:

1. Михайло Грушевський. Історія України.

2. Н. Костомаров. Русская история» [14, арк. 34].

Собків із Зеленчанської семирічної школи Дунаєвецького району, можливо учитель, що відав шкільною бібліотекою, страхуючись від звинувачень та кримінальної відповідальності, через районну газету «Сталінським шляхом» доносив, що шкільна та сільська бібліотеки засмічені антирадянськими книжками, що директор школи Шевченко чекає політінспектора з наросвіти, а завклубом – уповноваженого райліта, які чомусь не спішать. Не забув дописувач і завнаросвітою Каменєва, який, на його думку, теж стояв осторонь… [32].

У план роботи Кам’янець-Подільського єврейського клубу на 1934 рік його директор М. Кутчер та зав. бібліотекою М. Маламуд занесли й такий пункт: запросити райпросвіту дати вказівки по бібліотечній справі «на предмет вилучення шкідливої та нерекомендованої літератури», «організувати

чистки в клубі та пересувках на виробництві» (ДАХмО. Ф. Р-2629. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 16).

У пік сталінських репресій вилучення переходили мільйонні позначки. Тільки у 1938 – 1939 рр. Головліт та його підрозділи на місцях видали 199 наказів і розпоряджень, у відповідності з якими було вилучено 24 138 799 примірників книг 1860 авторів. У Вінницькій області за перший квартал 1939 року на виконання 53 наказів Головліту було вилучено 142986 примірників, а за увесь рік – 182097 [16, с. 193-194].

Вилучення нерідко набирали характеру некерованого процесу – страхуючись від переслідувань, борці за ідейну чистоту фондів вилучали все, що їм здавалося підозрілим, навіть шкільні підручники і дитячі книжки. Це обурювало прогресивну громадськість, зокрема М. Горького, академіка Соколовського, які вважали такий підхід до книги варварством. Член колегії НКО і член ЦКК М. Мальцев направив наркому НКО СРСР Бубнову обурливого листа «Про варварські чистки бібліотек». На такі звернення була й реакція. 1935 року, наприклад, Вінницький обліт зажадав «*під особисту відповідальність нач. рай(міськ)літів негайно покласти край огульним чисткам бібліотек та фактам вилучення з них книжок поза списками Головліту*» [15, арк. 26]. Однак чистки продовжувалися, маховик вилучень набирав ще більшого розмаху.

Заборонялося критично згадувати державних діячів, критикувати партію, уряд, армію, НКВС, згадувати місця позбавлення волі, життя за кордоном і, звичайно, голодомор, репресії тощо. Так вимальовувалися межі дозволеного, утверджувалися так звані ідеологічні лекала, які діяли аж до середини 1980-х років. Свого часу нами було проведено анкетування активних творців хмельницького тому «Історії міст і сіл Української РСР», які на питання, чи висувалися в ході написання нарисів і довідок якісь ідеологічні вимоги, обмеження, відповідали: «*Жодних вказівок у друкованому чи усному вигляді ми не отримували, все вирішували редколегії*» (М. І. Мехеда, колишній голова облредколегії); «*Вимоги були, але про це не говорилося. Було само собою зрозуміло, про що не можна було тоді писати*…» (А. П. Гаврищук, доцент); «*Кожен*

мусив діяти за системою ідеологічних вимог» (І. В. Гарнага, заст. директора облдержархіву) [26, с. 300].

Репресії стосувалися не тільки книг, їх авторів та книгозбірень, не обійшли вони і самих бібліотекарів – хранителів суспільного досвіду, карбованого в книзі.

У першу чергу удару зазнали «старі кадри», ті, хто отримав добротну освіту, мав досвід бібліотечної роботи. 1921 року був заарештований Ю. Й. Сіцінський – колишній голова Бібліотечної комісії, перший помічник бібліотекаря фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (так тоді називалася посада заступника директора бібліотеки). Під арешт потрапили й інші працівники книгозбірні. Михайло Ілліч Ясинський, який з серпня 1920 по вересень 1922 року очолював бібліотеку Кам'янець-Подільського інституту народної освіти, у звіті про роботу бібліотеки зафіксував, що протягом пів року – з січня по червень 1922 року – вона не працювала, бо під арештом були четверо бібліотечних працівників.

1920 року, як тільки українсько-польські підрозділи ввійшли до Києва, спішно покинув бібліотеку ще один помічник бібліотекаря, згодом всесвітньовідомий бібліографознавець Левко Биковський. Ще півтора року працював він у Всенародній бібліотеці України, а в жовтні 1921 року покинув і Київ. Свої плани обговорив з близькими друзями, зокрема академіком А. Ю. Кримським, отримав відрядження до Луцька для обслідування архівів і опинився на Волині, приєднаній до Польщі за Ризьким договором 1921 року, звідки не повернувся. Це рішення згодом пояснив у спогадах: *«Спостерігаючи довколишнє життя, я остаточно переконався, що воно простує в сліпий кут, і що серед тих обставин мені особисто і так загрожує національно-моральна «смерть!»…* [17, с. 92].

За кордоном опинився С. О. Сірополко, керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету, який поставив її роботу на наукові основи, зробив однією з кращих книгозбірень регіону.

1922 року був звільнений з посади бібліотекаря і

М. І. Ясинський, оскільки в бібліотеці було виявлено кілька випадків видачі студентам клерикальних книг [12]. Влада не зважила на те, що Михайло Ілліч водночас завідував бібліотечною секцією в Кам'янець-Подільській окружній політосвіті, підготував «Короткий підручник для упорядкування селянських бібліотек», вже в Кам'янці-Подільському опублікував низку бібліотекознавчих праць [27, с. 57].

Нового удару бібліотечні кадри зазнали 1929 – 1930 рр. у зв'язку із сфальсифікованою депеушниками справою «Спілки визволення України». Вдруге був заарештований Ю. Й. Сіцінський. Йому намагалися приписати керівництво Кам'янецькою філією СВУ, однак довести неіснуюче не змогли і на той раз знову відпустили [29, с. 94].

26 серпня 1929 року був заарештований директор Вінницької філії Всенародної бібліотеки Всеукраїнської академії наук Валентин Дмитрович Отамановський, підданий психологічному і фізичному тиску підписав «зізнання» в причетності до неіснуючої СВУ і в Харкові на показовому процесі, в народі названому «оперою СВУ на лібретто ДПУ», засуджений на 5 років суворої ізоляції [25, с. 352].

У 1930-і набирала обертів кампанія звинувачень бібліотекарів у шкідництві – наданні читачам забороненої літератури. Істерія набирала всеохоплюючого характеру. 1930 року всеукраїнська нарада профспілок у своїй резолюції зафіксувала наявність шкідництва в бібліотечній роботі, засміченість класово-ворожими елементами і закликала посилити пильність і боротьбу з ними [22, с. 293]. Не обійшла вона стороною й подільський регіон. 1932 року в ході чистки радянського апарату були звільнені з роботи завідуючий бібліотекою Кам'янець-Подільського інституту соціального виховання Й. Ф. Ленартович та бібліотекар Л. Г. Белінська. У протоколі № 12 засідання комісії чистки радапарату Кам'янець-Подільського району від 22 січня 1932 р. щодо Йосипа Федоровича зазначено: «*Звільнити з роботи по 2-ій категорії і заборонити йому будь-яку роботу (навіть чорну) в прикордонній смузі. В інших місцевостях терміном на 3 роки заборонити йому працювати в наукових та навчальних закладах*

і займати відповідальні посади». Серед причин такого рішення вказано: «*Ініціативи в роботі не проявляє. У бібліотеці є багато невитриманої літератури, між іншим він не турбується про її чистку. У громадському житті участі не бере. Елемент – не радянський*». Таку ж характеристику отримала Любов Григорівна Белінська: «*У Польщі має братів (у Варшаві). З роботою не справляється. У громадській роботі участі не бере. Видає заборонену літературу студентам для читання. Елемент – не радянський*». Присуд – аналогічний [27, с. 217]. Так новоявлені репресанти калічили людські долі.

У 1937 – 1938 рр., час «великого терору», бібліотечні працівники жили і працювали в постійному напруженні і страху. В особливо важкому становищі опинилися члени ВКП(б), оскільки в партійному середовищі йшов процес скрупульозного пошуку ворогів і самоочищення.

26 серпня 1937 року був заарештований житель смт Ямпіль на Білогірщині, член партії з 1926 року, культпрацівник промартілі, який водночас відав і невеликою артільною бібліотекою. Він був звинувачений у «фашистській пропаганді», 28 листопада трійкою УНКВС Кам'янець-Подільської області засуджений до розстрілу [30, с. 438].

Непростою виявилася доля одного з останніх директорів Кам'янець-Подільської окружної бібліотеки Володимира Никифоровича Фіщука, 1901 р. н., уродженця с. Велика Прилука Турбівського району Вінниччини, члена партії з 1929 року, випускника Харківського комуністичного інституту 1935 року. Того ж року отримав він призначення на посаду викладача Тульчинського бібліотечного технікуму й, водночас – завідуючого бібліотекою навчального закладу. Однак 26 листопада 1936 року закриті збори партійців технікуму прийняли рішення «*за протаскування троцькізму під час політзанять… виключити В. Н. Фіщука з лав партії*». У чому полягало оте протаскування? Виявляється, 25 листопада під час політзаняття з комсомольцями по матеріалах VII конгресу Комінтерну, зокрема – доповіді Вільгельма Піка, даючи відповідь на питання, чому збройна боротьба в лютому 1934 року в Австрії, у жовтні того року в Іспанії не привела до

перемоги пролетаріату, заплутався з потрактуванням лозунгів і «*підмінив лозунг більшовицької партії «перетворення війни імперіалістичної у війну громадянську» на меншовицько-троцкістський лозунг «війна – війні», трактуючи його як лозунг комуністичної партії*». У такий спосіб нібито пропагандист намагався виправдати троцькістське тлумачення… [5, арк. 2].

Не забули тульчинські однопартійці і той факт, що ще в період навчання в інституті отримав він догану «*за притуплення більшовицької пильності*», бо під час одного з студентських вечорів фізкультурником Брусенцовим було влаштовано так звані політвудочки – голосування: хто за Леніна, а хто за Троцького. Гру визнали контрреволюційною, а в науку іншим за втрату пильності, комуністу і тоді члену журі Володимиру Фіщуку, який не присік протягування троцькізму, оголосили догану… [4, арк. 36].

Догана була знята, рішення партзборів Тульчинського бібліотечного технікуму 7 грудня 1936 року відмінено, оскільки бюро Тульчинського райкому партії протягування троцькізму в діях керівника комсомольської політшколи не виявило. Однак за слабку підготовку до політзанять оголосило йому чергову догану [5, арк. 4].

В умовах цькування, недовіри та вже з тавром «троцькіста» працювати в технікумі ставало не тільки некомфортно, а й небезпечно. І Володимир Никифорович, як і багато інших комуністів в ту складну пору, вирішив змінити місце роботи й проживання, попросив Вінницький облВНО надати йому іншу роботу. Керівництво освітньої галузі області розуміло всю надуманість звинувачень, врахувало, що фахівців з вищою бібліотечною освітою критично не вистачає, тому запропонувало йому вакантну посаду директора Кам'янець-Подільської окружної бібліотеки, яку він прийняв без особливого роздумування. Пройшов співбесіду з партійним секретарем Самутіним і у відповідності з наказом облВНО 10 серпня 1936 року обійняв запропоновану посаду.

На той час Кам'янець-Подільська окружна бібліотека, яка почала працювати 21 листопада 1922 року з фондом 13 тис. прим. [31, с. 32], стала найбільшою книгозбірнею округи –

1 січня 1934 року мала 36 тис. примірників, а після ліквідації педінституту і поповнення літературою з ліквідованої інститутської бібліотеки – 58 тис. прим. [20].

Крім обслуговування читачів бібліотека виконувала функції центральної методичної установи. На її базі здійснювалася теоретична і практична підготовка кадрів для бібліотек округи. Призначення бібліотечних працівників у місті проводилося після прослуховування ними теоретичного курсу, практичного стажування і здачі іспитів у центральній бібліотеці. Тут проходили перепідготовку працюючі бібліотекарі, відбувались наради, семінари [7, арк. 46, 48, 50].

Крім того окрполітосвіта переклала на неї функції координатора діяльності усіх бібліотек Кам'янця-Подільського. З цією метою було створено бібліотечну координаційну раду. У період інтенсивної чистки бібліотечних фондів за вимогою окрполітосвіти бібліотека навіть утворила контрреволюційний відділ для збереження в ньому вилученої окрлітом літератури з інших книгозбірень [7, арк. 67]. Власне, було до чого докладати зусиль новопризначеному директору. І поки з Тульчина не прибули партійні документи комуніста В. Н. Фіщука, йому працювалося і цікаво, і спокійно. А коли вони потрапили до рук місцевих партійних керівників, відчув, що до нього почали пильно приглядатися.

Першого удару зазнав на зборах партійного активу округу, міста Кам'янця-Подільського та району. 21 лютого 1937 року у доповіді секретаря окружкому партії Триліського про підсумки жовтневого 1936 року пленуму ЦК КП(б)У, на якому розглядалася ситуація у Вінницькому обкомі партії, перший секретар якого Чернявський був заарештований як «ворог народу», він був підданий критиці. А під час обговорення отримав слово для пояснень. Розповів активу, хто він і як попав у Кам'янець, за що отримав партійні стягнення. Однак і цією сповіддю спокійного життя собі не вимолив. У заключному слові той же Триліський поставив завдання бюро райпарткому перевірити «кожен факт про Фіщука»[4, арк. 86].

Наприкінці зборів актив у листі на адресу «*дорогого нашого Йосипа Віссаріоновича*» запевнив, що «*усвідомив*

важкість великих політичних помилок, допущених окружною партійною організацією». Обіцяв, що буде підвищувати більшовицьку пильність і непримиренність, «*розвінчає до кінця ворогів – контрреволюційних троцькістів, зінов'ївців, правих націоналістів та інших, в якому б кутку не ховались і якою маскою не прикривались…*» [4, арк. 87].

Ділом доказуючи задекларовану непримиренність, тільки Кам'янець-Подільський райком партії 1937 року виключив з рядів партії 62 члени і 16 кандидатів у члени партії, всього – 78 осіб. Із них були заарештовані 37 і виїхали, власне, втекли подалі від біди, 22 особи [10, спр. 28]. І це тоді, коли окружком не мав кадрів, щоб замістити вакантні посади секретарів Староушицького, Миньковецького та низки інших райкомів партії. Схоже комуністи о тій порі почувались, як риба на розпеченій пательні. «Енциклопедія українознавства» зафіксувала і таку статистику: у час масового терору, так званої «єжовщини», «*…зникло 162000 членів КП(б)У, що становило 35 % її членства, на 98 % винищено склад ЦК КП(б)У й уряду УСРР, на 80 % – обкоми партії та виконкоми обласних рад*» (ЕУ. Львів, 1993. Т. 2. С. 651).

В одній з публікацій стверджується, що 1937 року Володимир Никифорович був звільнений з посади, заарештований і що подальша його доля невідома [24, с. 253]. Насправді ж йому і того разу повезло – був звільнений з посади директора бібліотеки, але залишився членом партії, виїхав на Турбівщину, де того ж 1937 року обійняв посаду інспектора шкіл. І хоч подальша доля В. Н. Фіщука не пов'язана з бібліотечною справою, зауважимо, що система таки добила його. 1938 року він був виключений з рядів партії, звільнений з посади інспектора відділу освіти, а 1944 року 43-річний учитель історії був заарештований, звинувачений в антирадянській діяльності і розстріляний [1; 35].

Завершуючи розгляд порушеного питання, можемо з впевненістю твердити, що репресії 1920 – 1930-х рр. завдали важких втрат не тільки фондам і професійно підготовленим кадрам, усій бібліотечній справі, а й привели до спотворення історичного полотна – перекручень фактів, фальсифікацій,

лакун, а відтак – деформації історичної пам'яті кількох поколінь українців.

Список використаних джерел:

1. Архів Управління Служби безпеки України у Вінницькій області. П-7940 Кримінальна справа Фіщука Володимира Никифоровича. 52 арк. 1944 р.
2. Державний архів Хмельницької області. Ф. П-3 Кам'янець-Подільський окружний комітет партії. Оп. 1. Спр. 322 Виписки з рішень та директиви ЦК з питань агітації та пропаганди. Арк. 12.
3. Там само. Спр. 334 Поточне секретне листування з парт. і рад. органами. 71 арк. 1935 р.
4. Там само. Спр. 402 Протоколи зборів окружного, міського і районного партактиву. 111 арк. Поч. 29.01. – закінч. 23.02.1937 р.
5. Там само. Спр. 613 Матеріали на В. Н. Фіщука. 4 арк. 1937 р.
6. Там само. Ф. Р-5 Інспектура народної освіти виконкому Кам'янецької окружної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1923 – 1930 рр. Оп. 1. Спр. 750 Циркуляри Подільського губернського відділу політосвіти, протокол зібрання по організації бібліотечної роботи в м. Кам'янці-Подільському, списки політосвітніх установ, при яких організовані бібліотеки. 1924 р. 51 арк.
7. Там само. Спр. 861 Доповідні записки та звіти про роботу і стан окружної бібліотеки, квартальні плани роботи і анкети бібліотеки, списки книг для хат-читалень і червоних кутків. 1925 р. 73 арк.
8. Там само. Ф. Р-6 Відділ народної освіти Кам'янецької повітової ради. 1921 – 1923 рр., 243 од. зб. Оп. 1. Спр. 178 Відношення та заяви культосвітніх установ і шкіл про видачу їм підручників, акт передачі книг київським краєвим видавництвам до повітового відділу наросвіти. 1921 рік. 60 арк.
9. Там само. Спр. 179 Відношення культосвітніх установ, шкіл і військових частин про забезпечення їх підручниками та інші документи. 1921 р. 100 арк.

10. Там само. Ф. П-26 Кам'янець-Подільський РК КП(б)У. Оп. 1. Спр. 28 Списки виключених з партії. 2 арк. 1937 р.

11. Там само. Ф. Р-302 Кам'янець-Подільський інститут народної освіти. Оп. 1. Спр. 194 До т. ректора Кам'янець-Подільського українського університету. Арк. 34. 1921 р.

12. Там само. Спр. 218 Звіт про роботу Кам'янець-Подільського ІНО за 1922 р. Арк. 26.

13. Там само. Спр. 367 До т. ректора Кам'янець-Подільського ІНО. Арк. 26. 1922 р.

14. Там само. Ф. П-487 Кам'янець-Подільський обласний комітет КП(б)У. Культосвітня робота. Оп. 1. Спр. 219 Інформація райкомів КП(б)У про стан культосвіт. роботи. 1938 –1939 рр. 79 арк.

15. Там само. Ф. Р-1211 Проскурівська міська рада робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Оп. 3. Спр. 36 Директиви та листування райліта за 1935 р. 55 арк.

16. Баб'юх В. А. Политическая цензура в советской Украине в 1920 – 1930-е гг. : монография. – Казань: Издат. КНИТУ, 2012. – 224 с.

17. Биковський Л. У. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918 – 1922). – Мюнхен; Денвер : Дніпрова хвиля, 1971. – 153 с. – (Серія: Мемуаристика: Укр. іст. т-во; № 2).

18. Вінниця : іст. нарис / гол. ред. А. М. Подолинний. – Вінниця : Книга-Вега, 2007.

19. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в XX столітті. – Київ, 2009. – 530 с.

20. З історії Кам'янець-Подільської міської бібліотеки. – Режим доступу : http: kampodcmb. zzz.com.ua.

21. Каракоз О. Бібліотечна цензура в Україні в двадцяті роки XX ст. // Вісник книжкової палати. – 2004. – № 11. – С. 31-32.

22. Книга и книжное дело в Украинском ССР : сборник док. и матер. 1917 – 1941. – Киев : Наук. думка, 1985. – 478 с.

23. Культурне будівництво в Українській РСР. 1928 – червень 1941 : зб. док. і матеріалів. – Київ : Наук. думка, 1986. – 416 с.

24. Нестеренко В. А. Бібліотечна справа на Кам'янеччині в 1920 – 1930-ті роки // Бібліотеки в інформаційному суспільстві : матеріали науково-практ. конф., присвяченої 100-річчю Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського, 21 верес. 2001 р. – Хмельницький, 2001. – С. 248-254.

25. Пристайко В. І., Шаповал Ю. І. Справа «Спілки визволення України»: невідомі документи і факти : науково-докум. вид. – Київ : Інтел, 1995. – 448 с.

26. Прокопчук В. С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років XX – початку XXI ст.: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту : монографія. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2005. – 600 с.

27. Прокопчук В. С., Філінюк Л. Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с. : іл.

28. Прокопчук В. С. Бібліотеки і освіта // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область / ред. рада: В. Г. Кремень (голова) та ін.; редкол. тому: О. М. Завальнюк (голова) та ін. – Київ : Знання України, 2010. – С. 56-72.

29. Його. Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність : монографія. – 2-ге вид., доп. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2014. – 312 с.

30. Реабілітовані історією. У 27 т. Хмельницька обл. / ред. тому: Вавринчук М. П. (голова) та ін.; упоряд.: Л. Л. Місінкевич, Р. Ю. Подкур; рец.: Григоренко О. П., Прокопчук В. С. – Хмельницький, 2009. Кн. 2. – 1182 с. : іл.

31. Соціалістичне будівництво на Хмельниччині. 1921 – 1941: док. і матеріали. – Львів : Каменяр, 1989. – 207 с.

32. Сталінським шляхом. – 1937. – 20 трав. (№ 54).

33. Універсальний літературний словник-довідник / авт.-уклад.: Оліференко С. М., Оліференко Л. В. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 432 с.

34. Федотова О. Книга як об'єкт цензурної політики // Вісник книжкової палати. – 2002. – № 6. – С. 30-35.

35. Фіщук В. Н.: картка репресованого // Національний

банк репресованих. Запис № 28221. – Режим доступу : Url:reabit.org.ua/nbr/?id=28221/.
36. Хронологія радянської цензури. – URL: uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення: 03.04.2021).
37. Яременко П. К. Мелетій Смотрицький. Життя і творчість. – Київ : Наук. думка, 1985. – 160 с.

Хоптяр Юрій Анатолійович,
кандидат історичних наук,
професор кафедри архівознавства,
спеціальних історичних та правознавчих
дисциплін Кам'янець-Подільського національного
університету ім. І. Огієнка

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА НА ЯРМОЛИНЕЧЧИНІ (XX СТ. – ПОЧ. XXI СТ.)

В статті здійснюється спроба аналізу бібліотечної справи у Ярмолинецькому районі (існував до жовтня 2020 р.) Хмельницької області в період XX – початку XXI ст. Пропонується дослідження про утворення, розвиток бібліотек Ярмолинеччини, вказуються кількісні показники примірників книг у різний час, наводиться кошторис на утримання існуючих бібліотек, а також відзначається будівництво нових бібліотечних приміщень.

Ключові слова: бібліотекарі, бібліотеки, бібліотечна справа, духовні запити, книги, ліквідація неписьменності, навчання, сільбуди, хати-читальні, Ярмолинеччина.

На початку XX ст. мережу бібліотечних закладів Подільської губернії складали 102 бібліотеки різних форм власності, причому народних бібліотек-читалень налічувалось 60 (58,9 %), бібліотек товариств – 19 (18,6 %), приватних – 16 (15,7 %), державних – 7 (18,6 %) [1, с. 316]. Поруч з цим 62 % населення Подільської губернії складали неписьменні [2, с. 83]. Створення і функціонування бібліотек на Поділлі сприяло підвищенню освітнього рівня населення та відіграло помітну роль у культурно-просвітницькому житті краю.

В перші роки мирного будівництва, після громадянської війни розвиток промисловості, сільського господарства стримувався масовою неписьменністю, безпритульністю, надзвичайно слабким рівнем освітніх закладів, бібліотек тощо. Необхідно було вирішувати, у сфері освіти та культури, такі основні завдання як введення загальнообов'язкового початкового навчання, повну ліквідацію неписьменності, задоволення духовних запитів населення та інші.

На початку 1920-х рр. у Ярмолинецькому районі мережа бібліотек, що виникали спершу як хати-читальні, почала швидко розвиватись. Зокрема, у містечку Ярмолинцях 1923 р. з хати-читальні у будинку М. Волошиної, за її ініціативою, утворилась бібліотека. Бібліотеку розмістили в одній невеликій кімнаті, а її фонд вмістився у одну шафу. Кількість постійних читачів не перевищував 35 осіб [14, с. 33].

Особлива увага зверталась на ліквідацію неписьменності жінок і дітей: при клубах, гуртожитках відкривались хати-читальні, дитячі майданчики і гуртки крою та шиття. В цей час у Ярмолинцях розпочали роботу два гуртки лікнепу і школа для підлітків. Крім того, виділялись кошти і приміщення для клубу піонерів [3, с. 646].

З кожним наступним роком кількість культурно-освітніх установ зростала. У грудні 1925 р. на Поділлі діяло 527 бібліотек, 821 хата-читальня, 229 клубів та сільбудів і 66 театрів. Порівнюючи з 1921 р., у губернії нараховувалось 153 бібліотеки, 743 хати-читальні і 78 клубів [4, с. 237]. У Проскурівському окрузі наприкінці відбудовчого періоду функціонувало 23 бібліотеки і 28 хат-читалень, в тому числі і у Ярмолинцях [5, с. 216].

З метою підвищення культосвітнього рівня майбутніх спеціалістів Наркомат освіти 29 серпня 1928 р. прийняв постанову «Про викладання іноземних мов у вузах». Згідно цієї постанови було введено обов'язкове вивчення іноземних мов в трудовій, професійній школі, вузі, передбачалось створити для цього необхідні умови, зокрема, наповнити відповідною літературою фонди бібліотек.

В доповідній записці Наркомпросу УРСР від

15.03.1929 р. до уряду республіки вказувалось, що населення усвідомило значення бібліотек, сільбудів, хат-читалень як громадських установ, що повинні працювати на задоволення виробничо-культурних і політико-виховних вимог селянства [6, с. 99].

На початку 1930-х рр. вся мережа культосвітніх закладів націлювалась на боротьбу з пияцтвом, хуліганством, антисемітизмом, знахарством. В цей час заклади культури були втягнені у розпалювання політичної боротьби, наступу на заможне селянство та релігію.

Бібліотечні працівники Ярмолинець і району залучались до роботи тримісячних «наймитських незаможніх курсів» по підготовці до вступу на рабфак. Таких курсів у Проскурівському окрузі працювало 31 [6, с. 109].

В кінці 1930-х рр. функціонувала районна бібліотека у Михайлівці, а у самих Ярмолинцях працювало уже дві бібліотеки: для дорослих і дітей. Вони розташовувались в одному приміщенні в центрі містечка. Бібліотека для дорослих мала одну кімнату і невеликий фонд, а для того, щоб стати її читачем необхідно було принести 2-3 книги. За таких умов літератури не вистачало і для одержання книг утворювалась черга, тому великою популярністю користувались громадські приватні бібліотеки [7].

8 липня 1941 р. фашисти захопили містечко, а бібліотеки знищили: книги викидали на вулицю і палили. В період окупації бібліотеки в Ярмолинцях і окрузі не функціонували.

Весна 1944 р. принесла містечку рятівне визволення і уже в липні відчинила двері районна бібліотека. Вона розташовувалась в одній не обладнаній кімнатці у приміщенні Аврумідера, де нині «Ощадбанк», а силами читачів здійснили необхідний ремонт [14, с. 33]. Прагнучи відновити бібліотеку, мешканці містечка та району зносили до неї власні книги і, в такий спосіб, поступово формувалися її фонди. В цей час на посаду першого бібліотекаря районної бібліотеки призначили Васіштейна Е. І.

У післявоєнні роки, через нестачу бібліотек, у районі при районній бібліотеці діяли пересувні фонди.

На початку 1946 р. налагодив роботу районний відділ культури (зав. відділом Міхєєва М. І.), першочерговим завданням якого став розвиток культури на Ярмолинеччині взагалі і нарощення бібліотечної справи зокрема. Так, відповідно до наказу № 3 від 24 жовтня 1946 р. в Ярмолинцях, у приміщенні школи, відкрилась бібліотека для дітей та юнацтва, роботу якої очолила Коновалова З. В.

Поруч з тим, постійно працювала районна бібліотека для дорослих, хоча не мала окремого приміщення і знаходилась у будинку культури. Працівники бібліотеки Дудко Н., Рак Н. активно трудились над поповненням фондів, залученням ширшого кола читачів, вихованням справжніх любителів книги.

В кінці 40-х рр. бібліотеки почали відкриватися у Ярмолинецькому районі. У 1949 р. в с. Правдівка відкрилась перша сільська бібліотека, а ще через рік утворились бібліотеки в селах Березівці і Буринцях.

Перед бібліотеками району ставились завдання щодо залучення всього дорослого населення до читання, поєднання комплексного та індивідуального підходу до різних груп і категорій відвідувачів. На поповнення книжкових фондів бібліотек виділялись кошти колгоспів, радгоспів, підприємств, профспілок. Тому, як наслідок, протягом 1944 – 1955 рр., тільки у районній бібліотеці книжний фонд зріс до 10 тис. примірників, якими користувалися понад 500 читачів.

У 1955 р. на посаду завідуючої районної бібліотеки призначили Широку С. М., під керівництвом якої розпочалось будівництво нового приміщення (завершилось 1966 р.), здійснювалась перебудова усієї роботи [14, с. 33].

Виконавчий комітет Ярмолинецької районної ради, райвідділ культури проводив роботу щодо поліпшення змісту і пожвавлення діяльності культурно-освітніх закладів. У 1956 р. в Ярмолинецькому районі систематично проводився інструктаж та навчання завідувачів і працівників бібліотек [8, арк. 77]. Виконком у своїх звітах відзначав сільські бібліотеки сіл Буйволівці (205 читачів із них 69 колгоспників), Борбухи, Соснівки та інші [8, арк. 78]. Крім того, у своїх рішеннях Ярмолинецька райрада підкреслювала необхідність підвищення

рівня роботи сільських і клубних бібліотек, наполягала на максимальному залученню населення до читання книг шляхом проведення читацьких конференцій, колективного обговорення прочитаних творів [8, арк. 79].

Ярмолинецька районна бібліотека у 1958 р. отримала новозбудоване приміщення із просторим читальним залом, допоміжними кімнатами для книжних фондів і абонементом. Вона стала головною книгозбірнею району звідки здійснювалося організаційно-методичне керівництво роботою сільських бібліотек, мережа яких зросла до 30. В цей час у бібліотеках відбувалось оформлення книжкових виставок, проводились огляди літератури, читацькі конференції, зустрічі. Робота бібліотек неодноразово висвітлювалась на сторінках преси [9].

У 1958 р. Ярмолинці переведено до розряду селищ міського типу, що вимагало поруч з іншим і поліпшення матеріальної бази бібліотек. Особливо не відповідали вимогам життя старі приміщення більшості сільських закладів культури, тому збільшувались асигнування на їх будівництво та літературу. Комплектація бібліотек літературою здійснювалась різними шляхами, як централізовано через книжні магазини, так і надходження від читачів. На початку 60-х рр. фонди районних бібліотек у Ярмолинцях помітно зросли і становили 30593 примірники в бібліотеці для дорослих і 16972 – в дитячій [5, с. 223].

Виконком Хмельницької обласної ради у 1960 р. прийняв спеціальне рішення про перспективний план розвитку бібліотечної мережі і поліпшення культосвітнього обслуговування населення області на 1960 – 1962 рр. В зв’язку з цим, у Ярмолинцях та сільських радах розроблялися єдині міжвідомчі плани удосконалення роботи у всіх бібліотеках, які обслуговували на той час 45 % населення району.

Перед бібліотеками ставилось завдання щодо залучення всього дорослого населення до читання, ведення пропаганди комплексно, з індивідуальним підходом до різних груп і категорій населення. Планувалось відкрити стаціонарні бібліотеки у всіх населених пунктах, де проживає 500 чоловік [10].

В зв'язку з цим, почала зростати інформаційна функція бібліотек, пропаганда літератури з різних галузей знань. У райбібліотеці запровадили відкритий доступ до книжних фондів, створили алфавітний каталог, склали списки рекомендованої літератури, бібліографічні покажчики літератури, картотеки, оформлені бібліотечні плакати. У 1962 р. обласна преса відзначала роботу бібліотек сіл Баламутівка, Іванівці, Михалківці [11].

У 1965 р. до районної бібліотеки для дорослих добудували нове приміщення, а дитяча районна бібліотека у 1966 р. перемістилась у нове світле приміщення площею у 302 кв. м. До послуг читачів стали читальний зал на 100 місць, два абонементи, кімната для методичної роботи. Фонд районної бібліотеки для дорослих налічував тоді 24350 томів [3, с. 650].

Бібліотеки району розгорнули масову виробничу, технічну, сільськогосподарську і, особливо, партійно-політичну пропаганду. Почала розгортатись краєзнавча робота, широкого розповсюдження набрали історико-літературні, меморіальні куточки, що знайомили читачів з життям і діяльністю видатних земляків, громадських діячів, письменників, героїв. Так, у районній бібліотеці проводились вечори пам'яті, присвячені героїчному шляху ярмолинчанина С. І. Хоптяра.

Однією із найбільших в районі була бібліотека у с. Михайлівка, фонди якої нараховували понад 15 тис. книжок. Тут широко пропагувалась творчість земляка – українського письменника К. О. Гордієнко.

У 1969 р. до послуг населення Ярмолинецького району були 52 сільські і 2 районні бібліотеки, з книжковим фондом 457705 примірників. До читання залучались тоді понад 57 тис. чол., що складало 72,4 % дорослого і майже всіх дітей шкільного віку [12, арк. 37].

В районі особливо виділялась робота бібліотек у селах: Буйволівці, Глушківці, Жилинці, Іванківці, Корначівка, Левківці, Лугове, Москалівка, Проскурівка, Савинці, Соколівка, Сутківці, Ясенівка, а також Ярмолинецька районна бібліотека [12, арк. 48]. Налагоджували роботу у цих населених пунктах вмілі організатори бібліотечної справи, активні пропагандисти

книги: Альошко Л., Бойко Л., Вознюк І., Криклива Ф., Чомкал В. та багато інших [12, арк. 49].

В цей час досить значний масив літератури зосереджувався у с. Солобківці, де діяли чотири бібліотеки. Тут у сільській бібліотеці для дорослих нараховувалось близько 27 тис., а в бібліотеці для дітей – 15 тис. книжок. Ще у двох шкільних бібліотеках налічувалось близько 10 тис. примірників.

У 1970 р. Ярмолинецька районна бібліотека для дорослих вийшла переможцем у Всесоюзному огляді роботи бібліотек і удостоєна нагороди диплому І-го ступеня. До того ж, за наполегливу працю бібліотеку включили до Книги Трудової Слави району. Сільські бібліотеки сіл Березівки і Буринець у 1972 р. перейменували у міську, відповідно, № 1 і № 2.

Новий етап розвитку бібліотек району розпочався у середині 1970-х рр. З метою надання населенню більших можливостей для використання книжкових фондів, розширення об'єму бібліотечно-бібліографічних послуг, економічного і раціонального використання коштів, у квітні 1977 р. в районі утворили централізовану бібліотечну систему, центром якої стала районна бібліотека (ЦРБ). Ця система складалась з двох районних, 54 сільських, 40 шкільних бібліотек, 84 галузевих пересувок та 5 пунктів видачі [12, арк. 140-141].

У зв'язку з цим, суттєво змінилась структура ЦРБ, де утворилися нові функціональні відділи: комплектування та обробки літератури, організації і збереження книжкового фонду, методичний центр. Штат цього закладу зріс до 22 працівників, на чолі з Широкою С. М. Щорічно до ЦРБ надходило 5-6 тис. книг, а загалом по району – 60-65 тис.

Працівники бібліотек знаходились у процесі постійного пошуку нових форм популяризації книги, роботи з читачами та їх обслуговуванням. З метою поглибленого вивчення запитів та уподобань відвідувачів проводилось анкетування, усне опитування, що сприяло зростанню інтересу до цих закладів. Особлива увага приділялась індивідуальній роботі з молоддю та дітьми.

На початку 1987 р. ЦРБ отримала просторі приміщення у новозбудованому будинку культури. Вона розташувалась на

одному із поверхів, де гостинно розчинили двері світлого читального залу, абонементу, краєзнавчої кімнати. Відвідувачі отримали можливість не тільки знайомитись з книгами та періодичними виданнями, але й користуватися технічними засобами [14, с. 33].

Постійно здійснювалась робота щодо пошуку нових форм обслуговування читачів, зокрема утворювалися клуби за інтересами, а також проводилися тижні дитячої, юнацької книги, зустрічі з письменниками та поетами Поділля.

Варто зауважити, що протягом тривалого часу у бібліотечній роботі мало місце чимало формалізму, приписування у формуляри міфічних читачів, були й звіти про читацькі конференції, які насправді не проводилися. Заходи, що дійсно відбувалися були наскрізь заідеологізовані, перейняті ідеями «пролетарського інтернаціоналізму» та багатьох інших «ізмів». Окремі недоліки в роботі знайшли своє відображення у звітах та постановах райради [12, арк. 50-51].

Після проголошення незалежності України у діяльності бібліотек району відбулися зміни. Ці заклади культури одразу включились в процес відродження історичних традицій, у вивчення історії свого краю. В зв'язку з цим, зросла потреба у літературі рідною мовою. У бібліотеках організовувались куточки народознавства, де вчителі проводили з учнями уроки. Працівники бібліотек району стали ініціаторами створення альбомів пам'яті загиблих воїнів-земляків та альбомів з історії сіл.

У 1994 р. мережа бібліотек Ярмолинецького району складалася з ЦРБ, міської, дитячої та 50 сільських бібліотек, у яких працювали 83 бібліотекарі. Кількісний показник бібліотечних фондів на той час складав 596,5 тис. примірників у всій мережі бібліотек району, в тому числі у ЦРБ – 52,6 тис., міській – 12,4 тис., дитячій – 26,3 тис., сільських – 505,3 тис. Кількість читачів в цей час у бібліотеках району становила 32086, із них 3279 зареєстровані у ЦРБ, 580 – у міській, 1250 – у дитячій, 26977 – у сільських [5, с. 227-230].

Поруч з цим, економічна криза, в якій опинилась Україна у 1990-х рр., боляче вплинула на стан бібліотечної

справи. З кожним роком почали зменшуватися надходження на придбання літератури, підтримання матеріальної бази. У 1995 р. на кожну сільську бібліотеку припадало, в середньому, по 2-3 газети і 1-2 журнали. Однак, становище ставало дедалі складнішим.

Періодом випробування через відсутність фінансування стали 1996 – 1998 рр. В цей час скорочуються об'єми надходжень книг. Якщо до ЦРБ у 1996 р. надійшло 1800 книг, то у 1997 – 104, а у 1998 – 90.

Брак коштів призвів до скорочень робочих місць, зокрема скоротили 4 посади у ЦРБ і закрили 13 сільських бібліотек. Натомість утворили 11 бібліотечних пунктів, а за рахунок вивільнених фондів і перерозподілу літератури відкрили бібліотеку-філію у мікрорайоні смт Ярмолинці.

На початку XXI ст. більше літератури почало надходити до всіх 45 бібліотек району. Так, у 1999 – 2000 рр. надійшло, відповідно, 758 і 938 примірників [13, с. 50]. Певне пожвавлення стану трьох бібліотек спостерігалося у Ярмолинцях, де працювало 14 спеціалістів, які обслуговували 5,5 тис. читачів. Директором центральної бібліотеки призначили М. А. Гриб, яка докладала чимало зусиль, щоб бібліотека стала справжнім інформаційним центром, центром спілкування і духовного надбання. Про це свідчили діючі при бібліотеці клуби за інтересами: «Автограф», «Юність і закон», «Берегиня» та інші [14, с. 33].

Фактично у кожній бібліотеці за всіх часів працювали справжні ентузіасти своєї справи, які виховували честь, гідність, талант. Бібліотечну роботу піднімали на високий рівень висококваліфіковані працівники: Гриб М. А., Бабій Р. С., Кудряшова Т. М., Кухар Є. Д., Лісовська О. І., Москаленко В. М., Ткачук Є. Ф. та інші.

За останні роки в районній бібліотеці значно поліпшилась краєзнавча робота, що стала одним із пріоритетів бібліотечної діяльності. Ще одним важливим напрямком її роботи було відзначення державних свят та громадсько-політичних подій: 55-річчя Перемоги, 600-річчя з часу заснування Ярмолинець, відзнаки з нагоди дня народження

Т. Шевченка, Л. Українки, Дня Конституції.

Поруч з тим, для удосконалення бібліотечного та інформаційного обслуговування читачів впроваджується бібліотечний маркетинг, «центр регіональної інформації». Їх завдання полягають у вивченні інформаційних потреб користувачів, розширення нових видів послуг.

Список використаних джерел:

1. Хоптяр Ю. А. Розвиток бібліотечної справи в Подільській губернії (70-ті рр. XIX ст. – початок XX ст.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2001. – Т. 5 (7). – С. 316-320.
2. Малий В. В. Освітній рівень подолян наприкінці XIX ст. (за даними Всеросійського перепису населення 1897 р.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Т. 1. Кам'янець-Подільський: (Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет). – 1998. – С. 83-89. (Підрахунки автора).
3. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область. – Київ : АН УРСР, 1971. – 706 с.
4. Нариси історії Поділля: на допомогу вчителю / Л. В. Баженов, І. С. Винокур, С. К. Гуменюк, О. М. Завальнюк та інші. – Хмельницький, 1990. – 328 с.
5. Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини. – Хмельницький : ПП «Прометей», 1998. – 420 с.
6. Культурне будівництво в Українській РСР (1928 – 1941 рр.): Збірник документів і матеріалів. – Київ : Радянська школа, 1986. – 386 с.
7. Радянське Поділля. – 1962. – 28 лютого.
8. ДАХО, ф. р. – 6243, оп. 1, спр. 137, арк. 77, 78, 79.
9. Радянське Поділля. – 1960. – 27 серпня.
10. Радянське Поділля. – 1961. – 19 вересня.
11. Тучапець В. Скарбниці передового досвіду // Радянське Поділля. – 1962. – 14 квіт.
12. ДАХО, ф. р. – 6243, оп. 1, спр. 138, арк. 37, 48, 49, 140-141, 50-51.

13. Снігур О. С. Ярмолинці (короткі історичні нариси). – Ярмолинці, 2000. – 64 с.

14. Козак А. Р. Ярмолинці і ми. – Хмельницький : ТОВ «Поліграфіст», 2007. – 36 с.

Берека Віктор Євгенович,
доктор педагогічних наук, професор
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

МІСЦЕ БІБЛІОТЕЧНОЇ УСТАНОВИ В ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РІВНЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (1944 – 1950 РР.)

У даній статті досліджується культурно-освітня сфера українського села у 1944 – 1950 роки. Особлива увага приділяється процесам відновлення мережі бібліотек та їх діяльності в складних суспільно-політичних та економічних умовах повоєнного часу.

Ключові слова: бібліотечне обслуговування; книгозабезпечення; книжковий фонд; комплектування бібліотек книжковими фондами; сільські бібліотеки; тематика комплектування сільських бібліотек.

Актуальність теми. Сільські бібліотечні установи були основними культурно-освітніми та інформаційними осередками села, відігравали важливу роль у формуванні світогляду та підвищення загального культурного рівня сільського населення.

Відновлення та налагодження їх роботи відбувалося в складних умовах, оскільки сільські бібліотеки під час окупації і воєнних дій зазнали великих втрат.

Аналіз актуальних досліджень. Виконуючи свої службові повноваження та й просто цікавлячись культурно-освітнім життям сільських мешканців я неодноразово мав зустрічі зі знавцями життя та побуту краян, краєзнавцями та знаними місцевими істориками. Ознайомлення з маловідомими справами Хмельницького обласного архіву, матеріалами

опублікованими в місцевих засобах масової інформації, рідкісних видань Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, розширили знання пов'язані не лише про культурно-освітнє життя Подільського краю, але й про діяльність окремих представників бібліотек їх відданості своїй справі. По крупинках зібрано матеріали відродження бібліотечної справи, її ролі у забезпеченні інформаційного забезпечення повоєнного села. Думаю що стаття спонукатиме місцевих істориків, краєзнавців, культосвітніх працівників підняти пласт маловідомих відомостей про діяльність сільських бібліотек.

Мета статті. Висвітлити маловідомі факти відновлення сільських бібліотек, їх комплектування літературою, впливу на культурно-освітній рівень сільського населення.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на неймовірні труднощі відбудовного періоду на звільнених територіях почало відновлюватися бібліотечне обслуговування сільського населення, організаторами якого виступали районні бібліотеки. У Новоушицькому районі вона нараховувала майже півсотні так званих пересувок, які працювали переважно в селах, де не було відновлено роботи бібліотек.

В умовах ще триваючої війни тоді годі було сподіватися на централізоване поповнення книжкового фонду бібліотек. Тому основним джерелом комплектування книгозбірень було виявлення уцілілих книг та прийом книг від населення.

Вже в березні 1944 р., відразу після визволення від окупантів с. Струги, незважаючи на розруху і відсутність умов, відновила роботу бібліотека. Вона була розміщена в звичайній сільській хаті [2]. Люди зносили врятовані бібліотечні книги, а також дарували свої.

Зрозуміло, що доброчинність громадян не могла розв'язати проблеми. Тому на початок 1945 р. книжковий фонд сільських бібліотек складав не більше 750 примірників [3].

Тодішнє керівництво республіки всіляко стимулювали розвиток бібліотечної справи. 5 березня 1947 р. було прийнято спеціальну постанову «Про заходи до зміцнення районних і сільських бібліотек». В ній відмічалося, що значна частина

бібліотек розміщувалася в непридатних приміщеннях, не мали читалень та дитячих відділень, в багатьох випадках незадовільно здійснювалось комплектування бібліотек книжковими фондами [1].

Тому слід було вжити невідкладних заходів щодо зміцнення. Однак, реальний стан справ з організації бібліотечного обслуговування сільського населення був далеким від задовільного.

Характерні недоліки в роботі сільських бібліотек, які відображають байдужість багатьох сільських керівників до проблем сільської культури можна простежити в збережених архівних матеріалах. Вказувалось на незадовільне поповнення книгозбірень книгами. Зокрема називалися конкретні господарства, які значні кошти тратили на поповнення бібліотечних фондів. Але за них ніхто не відповідав, бо вести роботу без оплати ніхто не погоджувався. Як наслідок, належного обліку не було заведено, закуплені книги зберігалися аби як.

Зокрема в с. Струга Новоушицького району для бібліотеки, яка обслуговувала 58 читачів і мала книжкового фонду 790 книг, брошур було виділено одну кімнату і шафу. Керувати цією бібліотекою доручили за сумісництвом рядовій колгоспниці, яка не мала ніякої професійної підготовки і після роботи в колгоспі могла приділити бібліотеці не більше 1-2 годин на день, а про якусь масову роботу не могло бути й мови [1].

Сповна задовольнити свої художньо-естетичні потреби засобами книги сільські читачі не могли, оскільки в книжкових фондах сільських бібліотек питома вага художньої літератури, яка використовувалась особливим попитом серед масового читача, була низькою. Натомість у великій кількості були ідеологічно заангажовані суспільно-політичні, сільськогосподарські книги. Така диспропорція у комплектуванні бібліотечних фондів була складовою. Політика тодішньої влади була однозначною: використовувати бібліотеки як провідників своєї ідеології.

Таке ставлення до організації бібліотечної справи, мала чисельність і тематична обмеженість книжкового фонду

сільських бібліотек, в поєднанні з важкими умовами сільського життя значно знижували їх роль у формуванні освіченої і високо духовної особистості жителів села.

Складно йшов процес поповнення книжкових фондів за рахунок колгоспів.

Так у 1948 році в примусовому порядку колгоспи зобов'язувались придбати літературу для сільських книгозбірень.

Вони, за існуючим тоді порядком, змушені були придбати праці класиків марксизму-ленінізму, твори російських і українських класиків та радянських письменників, видані у 1947 – 1948 рр., крім того до сільських бібліотечок входила сільськогосподарська література (переважно брошури).

В Струзькій сільській бібліотеці в 1948 році дуло лише 470 художніх книг, що складало 23,4 % книжкового фонду. В цій бібліотеці практично не було дитячої літератури [2].

Крім книг партійно-тематичної тематики, бібліотечні фонди сільських книгозбірень поповнювались художньою літературою, основу якої складали твори спрямовані на виховання особистості в дусі радянського патріотизму, готовності на самопожертву в ім'я соціалістичної Батьківщини. Серед тематики книг переважали «Партійні організації України» М. С. Хрущова, «Молода гвардія» О. Фадєєва, «Повесть о настоящем человеке» Б. Полевого, «Анна Каренина» Л. Толстого та ін.

Тоді ж у бібліотеки придбали книги «Прапороносці» О. Гончара, «Підпільний обком діє» О. Фадєєва і їм подібні.

За розпорядженням партійних органів та цензорного відомства в сільських бібліотеках періодично проводили перевірки усієї наявної літератури щодо її відповідності ідеологічним вимогам.

Робота сільських бібліотек повоєнного часу всіляко ідеологізувалась і підпорядковувалась завданням партійної пропаганди і агітації. В багатьох з них в обов'язковому порядку створювались виставки літератури, в яких були представлені твори класиків марксизму-ленінізму, посібники і методичні матеріали, для керівників політшкіл та гуртків з вивчення історії

партії організовувались «куточки пропагандиста», де поряд з методичними матеріалами, навчальними планами і програмами політосвіти були тематичні куточки, папки з газетними вирізками та бібліографічними вирізками. Та й самі бібліотечні працівники займалися в основному пропагандистською роботою. До їх обов'язків входила організація «куточків пропагандиста».

Таке відношення до роботи сільських бібліотек заважало їм виконувати роль інформаційних осередків, а малочисельність і тематична обмеженість книжкового фонду в поєднанні з важкими умовами сільського життя значно знижувало їх роль у формуванні освіченої і високодуховної особистості жителів села.

Сповна задовольняти свої художньо-естетичні потреби засобами книги сільські читачі не могли, оскільки книжковий фонд сільських бібліотек питома вага художньої літератури, яка користувалася особливим попитом серед масового читача, була незначною. Натомість у великій кількості були ідеологічно заангажовані суспільно-політичні, економічні, сільськогосподарські книги. Така диспропорція у комплектуванні бібліотечних фондів була складовою політики тодішньої влади, яка використовувала бібліотеки як провідників своєї ідеології.

Висновки. Відновлення та налагодження роботи бібліотек повоєнного села відбувалося в складних умовах, викликаних окупацією, воєнними діями, а також труднощами відбудовчого періоду.

Знищена матеріальна база книгозбірень, комплектування бібліотечного фонду здійснювалося за рахунок уцілілих книг та прийому книг від населення. Фінансування бібліотек проводилося незадовільно, бюджетні асигнування, як правило, не використовувались, заробітна плата працівникам здійснювалась незадовільно.

Книжковий фонд бібліотек поповнювався в основному працями класиків марксизму-ленінізму, творами російських і українських класиків, а також суспільно-політичною та сільськогосподарською літературою.

Список використаних джерел:

1. Моя бібліотека (Струзька сільська бібліотека) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.slideshare.net/Libna dvirna/ss – 79674552/.
2. Публічна бібліотека – центр інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lib.zt.ua/sites/defanlt/files/publication/dosv_.rob/pdf.
3. Сільська бібліотека – інформаційний осередок повоєнного села [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.bing.com/learch?.
4. Струзька сільська бібліотека – інформаційний, культурно-просвітницький осередок громади села [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://struga.blogspot.com1221/.

Дитинник Людмила Вікторівна,
директор бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

Бібліотека – це один із найважливіших винаходів людської цивілізації. Її діяльність пов'язана із суспільством упродовж усієї історії його існування. Виникнення цієї соціальної організації було зумовлене потребами людства у накопиченні та зберіганні знань. І сьогодні бібліотеки є потужними інформаційними центрами та культурними осередками. А бібліотека вищого навчального закладу – це не тільки своєрідний острівець культури, де мусить існувати така атмосфера, в якій кожен одержав би задоволення від творчості, але і сприяти освітньому процесу.

Упродовж 95 років бібліотека ХГПА пройшла великий та складний шлях становлення та розвитку. Їй доводилося долати чимало труднощів, але водночас її діяльність була різноманітною і динамічною, із постійним впровадженням нових ідей, розвитком новітніх бібліотечних технологій,

реалізацією накреслених планів.

Назва бібліотеки змінювалась залежно від зміни статусу навчального закладу: 1921 р. – бібліотека Проскурівських педагогічних курсів; 1924 р. – бібліотека педагогічного технікуму ім. Т. Г. Шевченка; 1944 р. – бібліотека Хмельницького педагогічного училища; 1999 р. – бібліотека Хмельницького гуманітарно-педагогічного коледжу; 2000 р. – бібліотека Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту; 2006 р. – бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Бібліотека – це один із найважливіших винаходів людської цивілізації. Її діяльність пов'язана із суспільством упродовж усієї історії його існування. Виникнення цієї соціальної організації було зумовлене потребами людства у накопиченні та зберіганні знань. І сьогодні бібліотеки є потужними інформаційними центрами та культурними осередками.

В силу історичних обставин та геополітичного фактора Поділля перебувало в епіцентрі подій боротьби за українську державність. Із початку 20-х рр. ХХ ст. зазнало посиленого ідеологічного тиску у зв'язку з активними державотворчими процесами, інтенсивністю збройної боротьби з більшовиками, в першу чергу пов'язаними з перебуванням у краї Директорії УНР.

У березні 1920 р. Всеукраїнська нарада з питань освіти, організована Наркомосом УСРР, затвердила новий зміст системи освіти Радянської України. Із 1920 – 1921 н. р. в УСРР запроваджувався єдиний тип трудової семирічної школи, на базі якої будувалася професійно-технічна школа. У складних умовах нового соціалістичного ладу Радянська Україна продовжила попередньо розпочатий курс на розбудову освіти, яка, однак, зазнавала дедалі більшої ідеологізації. Зіткнувшись із серйозними проблемами, пов'язаними з нестачею кваліфікованих педагогів, у першу чергу для початкової школи, нарком освіти УСРР Г. Гринько 20 липня 1920 р. підписав постанову «Про педагогічні школи (учительські семінарії)». Документ регламентував різнобічні аспекти, пов'язані з організацією та функціонуванням учбових закладів подібних

типів [1]. Все це створило необхідні умови для створення в місті Проскурові (тепер Хмельницький) закладу з підготовки педагогічних кадрів, нестача яких у регіоні була очевидною.

Створення кадрів нової культурної інтелігенції стало невідкладним завданням радянської влади. Для підготовки вчителів на Поділлі діяли Кам'янець-Подільський і Вінницький інститути народної освіти та у 15 населених пунктах 3-річні і короткотермінові учительські курси. Саме такі короткотермінові курси розпочали роботу влітку 1921 р. у м. Проскурові [1].

Роком заснування бібліотеки у якості книгозбірні педагогічних курсів вважається 1921 р. Відкрив її директор Проскурівських педагогічних курсів Дмитро Іванович Попа. На той час бібліотечний фонд нараховував 179 примірників книг спеціального та 612 примірників белетристичного й політико-економічного характеру. Архівні документи свідчать, що першим бібліотекарем Проскурівських педагогічних курсів була Цинурдєєва Ольга Іванівна, інтелігентна, освічена людина. Бібліотека займала окрему кімнату, у якій в першу половину дня йшло навчання, а в другу – діяв читальний зал.

У житті закладу в передвоєнне десятиріччя було чимало складного, тривожного й трагічного. Та все ж колектив педтехнікуму в досить важких умовах прагнув готувати кваліфікованих спеціалістів. І не останню роль у цьому відігравала бібліотека, фонд якої формувався відповідно до політики держави і можливостей навчального закладу. Однією з найголовніших проблем, що вимагала постійної уваги, було забезпечення навчально-виховного процесу потрібною літературою. Проблеми фінансування, комплектування, зберігання фонду відчували бібліотекарі всіх поколінь.

Під час фашистської окупації бібліотека разом із закладом припинила свою діяльність. Нова сторінка в її історії була відкрита на початку квітня 1944 р., коли після визволення міста від фашистських окупантів відновилось навчання в училищі. Оскільки під час окупації була втрачена велика кількість навчальної літератури, формувати книгозбірню довелося майже заново. Очолювала бібліотеку у післявоєнний період Чорна Ганна Марківна.

Книжковий фонд бібліотеки поповнювався навчально-методичною та популярною літературою в міру зміцнення матеріальної бази закладу: 1945 р. – 312 примірників; 1946 р. – 885; 1947 р. – 1712; 1949 р. – 4988 примірників.

Однак іще тривалий час бібліотека займала лише одну кімнату в приміщенні навчального закладу.

Із кожним роком в училищі удосконалювався навчально-виховний процес, поліпшувалась якість підготовки вчителів, відповідно й зростав книжковий фонд бібліотеки: так у 1957 р., у порівнянні з 1946 р., він збільшився у 10 разів і становив 22 441 примірник художніх творів, політичної та методичної літератури, підручників. Завідуюча бібліотекою Лідія Петрівна Косовська та бібліотекар Тамара Михайлівна Троян впорядкували книжковий фонд, розпочали роботу зі створення алфавітного і систематичного каталогів.

У 1960 – 1980-х рр. основним напрямом у діяльності бібліотеки було формування фонду книгозбірні та покращання організації довідкового апарату. Пропагувалися джерела марксизму-ленінізму, матеріали комуністичної партії та інша ідеологічна продукція, актуальна у той період, яка планово надходила до бібліотеки. Так, у 1967 р. бібліотека педучилища нараховувала вже понад 40 тисяч примірників навчальної та художньої літератури.

До 1975 р. завідуючою бібліотеки була Бондар Тетяна Григорівна, але у зв’язку з її переведенням на посаду викладача теорії піонерської роботи, очолювати бібліотеку було призначено Салюк Антоніну Олександрівну. Бібліотекарями у ці роки працювали Стародуб Галина Михайлівна, Чернишенко Любов Арсентіївна, Віннікова Алла Володимирівна.

За діяльності А. О. Салюк на посаді завідувачки бібліотеки Хмельницького педучилища впроваджено групову видачу навчальної літератури на уроки, що дало змогу оперативно забезпечити комплектами студентів. Пріоритети надавалися першокурсникам, які ще до початку навчального року були забезпечені навчальною літературою. Методика групової видачі комплектів навчальної літератури на урок зберігається до сьогодні.

У 1977 – 1978 рр. збулася мрія учнівського і викладацького колективу, особливо його директора – Федора Григоровича Гончарука. Зусиллями керівництва міста й області з 9 грудня 1978 р. училище почало працювати в новому навчальному корпусі (теперішнє приміщення академії), де було обладнано окремі приміщення бібліотеки, яка нараховувала понад 68 тисяч примірників різноманітної літератури та читальний зал на 60 посадочних місць.

У серпні 1981 р., після виходу А. О. Салюк на заслужений відпочинок, завідувачкою бібліотеки стає Любов Арсентіївна Чернишенко.

Плідний розвиток бібліотеки впродовж наступних десятиліть відбувався завдяки професіоналізму, відповідальності та любові до своєї справи працівників бібліотеки багатьох поколінь, що сприяло подоланню труднощів.

Співробітники бібліотеки проводили невтомну й подвижницьку працю, спрямовану на збереження писемної культури народу, відродження духовності, виховання молоді, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів.

Із 1987 р. по 2000 р. завідуючою бібліотеки стає Ісаєнко Галина Йосипівна – мудра, людяна, вродлива жінка, оптимістка, яка більшу частину свого життя присвятила бібліотечній справі. Плідну роботу бібліотеки у ці роки забезпечували шість спеціалістів: Гарлицька Галина Францівна, Герасименко Таїсія Арсентіївна, Салюк Антоніна Олександрівна, Станецька Ніна Антонівна, Стародуб Галина Михайлівна, Якубовська Тетяна Мануїлівна.

У 1996 р. у діяльності педучилища відбулися суттєві кадрові зміни. Директора педучилища Михайла Павловича Мельника, котрий очолював колектив упродовж 11 років, змінив Микола Миколайович Дарманський, прихід якого відкрив нові сторінки в історії навчального закладу. Міністерство освіти і науки України підтримало пропозиції Хмельницької облдержадміністрації та обласної Ради щодо реорганізації Хмельницького педучилища спочатку в педагогічний коледж (1999 р.), а потім – у гуманітарно-педагогічний інститут

(2000 р.).

У 2000 р. директором уже бібліотеки вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації був призначений Володимир Петрович Халайцан (2000 – 2004 рр.).

Книжковий фонд бібліотеки тоді налічував 90 798 примірників, а її діяльність налагоджували кваліфіковані бібліотечні працівники: Леонід Васильович Бочковський, Людмила Вікторівна Дитинник, Галина Йосипівна Ісаєнко, Світлана Іллівна Кухар, Галина Михайлівна Стародуб, Тетяна Мануїлівна Якубовська. У цей час було розпочато створення фонду рідкісної книги та стародруків.

Із 2004 р. очолювати ХГПІ призначено Віктора Євгеновича Береку, завдяки якому продовжується активна інтенсифікація діяльності бібліотеки. У цей час відбуваються активні реформаційні процеси в діяльності вузу, так що з 1 вересня 2006 р. навчальний заклад функціонує в статусі гуманітарно-педагогічної академії, першої і єдиної тоді в Україні.

У серпні того ж року директоркою бібліотеки інституту призначена Л. В. Дитинник. При підтримці адміністрації закладу (ректора В. Є. Береки, проректора з економічних питань О. П. Біницької) у 2006 р. зроблено ремонт та оздоблення читального залу. Удосконалюється навчально-методична база, зростає бібліотечний фонд.

У цей час створено інформаційно-бібліографічний відділ та відділ комплектування і наукової обробки літератури. Поступово збільшувався штат бібліотеки до десяти наполегливих, відданих бібліотечній справі співробітників, які вболівали за зростання її іміджу в рамках академії та Подільського краю : Наталія Петрівна Бондарчук, Леонід Васильович Бочковський, Людмила Олександрівна Волосова, Світлана Миколаївна Доротюк, Галина Йосипівна Ісаєнко, Аліна Миколаївна Качур (Кикилик), Світлана Іллівна Кухар, Тетяна Миколаївна Повар (Рибак), Маргарита Євгенівна Станецька (Кривенька), Тетяна Мануїлівна Якубовська.

Із 2007 р. розпочато впровадження проєкту комп’ютеризації бібліотеки, який і на сьогодні посідає значне

місце в її діяльності. За базове обрано програмне забезпечення «УФД-Бібліотека», яка окрім ведення електронних каталогів та картотек, охоплює різноманітні сфери діяльності бібліотеки: пошук необхідної інформації; виконання бібліографічних довідок; друкування бібліографічних списків нових надходжень, тематичних списків за спеціальностями та ін.

Із 2009 р. ректором Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії обрано Інну Михайлівну Шоробуру, яка сприяла удосконаленню діяльності бібліотеки, удосконаленню її роботи на базі використання нових інформаційних технологій.

Завдяки зусиллям адміністрації академії та співробітників бібліотеки, вона успішно трансформується в сучасну комфортну, прогресивну структуру навчального закладу, справжній науково-інформаційний центр. Так, на сьогодні створені власні інформаційні ресурси на допомогу навчальному процесу та науковій роботі академії, що сприяють ефективному пошуку інформації: Бази даних «Праці вчених академії», «Публікації про академію», «Дисертацій та авторефератів», «Книгозабезпеченість навчального процесу», «Колективний автор».

На даний час діяльність бібліотеки ХГПА характеризується наступними цифрами: книжкові фонди – **119 113** примірники (за цільовим призначенням: наукова – **5 080**; навчальна – **68 416**; літ.-худ. – **43 459**, іноземної – **1 581**, рідкісних – **30**; **448** на електронних носіях).

Обсяг електронного каталогу – 49 086 записів.

Функціонує вебсайт бібліотеки www.biblio.km.ua, електронна пошта biblio.kgpa@gmail.com.

Щорічне поповнення фонду складає до 2 000 примірників; загальна кількість читачів, що обслуговується на всіх пунктах видачі, − до 6 000; за день до бібліотеки звертається в середньому до 300 читачів.

Формування локальної інформаційної мережі на рівні навчального закладу дозволило об’єднати ресурси та забезпечити широкий доступ користувачів до інформаційного продукту, а максимальне використання існуючих інформаційних технологій дозволяє комплектувати нестачу

книжкових видань і забезпечити потребу користувачів у різноманітній інформації.

Забезпечення інформацією навчального процесу та науково-дослідної діяльності академії здійснює інформаційно-бібліографічний відділ, очолюваний досвідченою спеціалісткою, яка більше 40 років віддала бібліотечній справі Людмилою Олександрівною Волосовою. Креативність, ініціативу та високий професіоналізм проявляє бібліограф Наталія Миколаївна Підгурська, надаючи оперативну та актуальну інформацію викладачам і студентам, виконуючи складні тематичні довідки, формуючи і вдосконалюючи довідковий апарат книгозбірні.

Важливим напрямом діяльності бібліотеки на сьогодні є сприяння збереженню та пропаганді доробку науковців академії. З цією метою створено інституційний репозитарій – електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, у якому представлено цифрові колекції наукових публікацій викладачів академії.

За останні роки активізувалась наукова діяльність бібліотеки, спрямована на інформування викладачів, аспірантів та магістрантів академії з актуальних для них проблем; бібліографування творчого доробку працівників академії, укладання та видання біобібліографічних покажчиків серії: «Бібліографія вчених Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії» (з 2008 р.) 18 випусків; участі в наукових конференціях, семінарах, презентаціях в стінах академії та поза її межами; проведення соціологічних досліджень думки користувачів та бібліотечних працівників; аналіз діяльності підрозділів бібліотеки та окремих процесів; реферування наукового видання «Педагогічний дискурс»; шифрування збірників, статей, дисертацій, науково-методичних посібників викладачів академії тощо.

Попри усі сучасні інформаційні можливості бібліотеки, основним джерелом інформації незмінно у її діяльності залишається книга. Адже загальновідомо, що читання не тільки розвиває інтелект, але й виховує духовно зрілу особистість.

Сучасні студенти із задоволенням користуються послугами мережі Інтернет, проте досить активно використовують у навчанні підручники та навчально-методичні посібники на традиційних носіях. Паперовий ресурс користувач бібліотеки може отримати в відділах обслуговування – абонементі та читальному залі, де студентів, викладачів та співробітників академії, які не можуть уявити своє життя без читання, обслуговують висококопрофесійні працівники відділу – Світлана Миколаївна Доротюк, Світлана Іллівна Кухар, Ріта Олександрівна Яриновська, Інна Володимирівна Яцик. Вони беруть активну участь у всіх творчих заходах бібліотеки й академії, презентують змістовні книжково-ілюстративні виставки, які сприяють духовному та естетичному розвитку читача, проводять масові заходи.

Бібліотека ХГПА продовжує членство в Українській та регіональній бібліотечній асоціаціях, активно співпрацює з Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського, Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою, Хмельницькою обласною бібліотекою для юнацтва, Хмельницькою обласною бібліотекою для дітей ім. Т. Г. Шевченка, науковою бібліотекою ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, науковою бібліотекою ХНУ, науковою бібліотекою Кам'янець-Подільського університету ім. І. Огієнка та ін.

Досягнуті успіхи не є межею розвитку, а лише результатом зусиль адміністрації навчального закладу та співробітників бібліотеки. Саме кваліфікований колектив бібліотекарів уможливлює реалізацію всіх ідей та напрямів роботи книгозбірні в сучасних мінливих умовах. Усі вони мають вищу освіту, володіють комп'ютерними технологіями та прагнуть професійно вдосконалюватися.

У цілому, діяльність бібліотеки ХГПА на усіх етапах її розвитку підтверджує слова Миколи Реріха: «Бібліотеки – це місце роботи, і «храм думки», і науково-дослідницький центр, і лабораторія, і музей, і вища школа, і місце високих духовних радощів, світ розуму і очей».

Список використаних джерел:

1. Дарманський М. М. 80 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницького педучилища, педколеджу, гуманітарно-педагогічного інституту / М. М. Дарманський, Ю. В. Телячий, Л. Ф. Шумлянська. – Хмельницький : Поділля, 2001. – 132 с. : іл.

2. Дитинник Л. В. Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: від витоків до сьогодення: іст. нарис, присвячений 95-річчю з дня заснування б-ки навч. закладу / Л. В. Дитинник. – Хмельницький : Бібліотека ХГПА, 2016. – 64 с.

Валігура Ірина Миколаївна,
бібліотекар І категорії відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

ФОНД ВІДДІЛУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ ВІННИЦЬКОЇ ОУНБ ІМ. К. А. ТІМІРЯЗЄВА: ІСТОРИЧНА ДОЛЯ І СУЧАСНИЙ СТАН

У статті йдеться про становлення відділу рідкісних і цінних видань, у хронологічній послідовності подано стислий книгознавчий аналіз фонду, шляхи надходження книг.

Ключові слова: Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, відділ рідкісних і цінних видань, Вінницька філія Всенародної бібліотеки при УАН, інкунабула, палеотипи, ельзевіри, стародруки, кириличні видання, прижиттєві видання, автографи, «Подільський книжник».

З часу існування Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва (як правонаступниці Гоголівської бібліотеки, відкритої в 1907 р.) з різних джерел сформувався унікальний фонд рідкісних і цінних видань. У 2000 р. в бібліотеці з метою створення оптимальних умов для довготермінового зберігання документів, їхньої повної реєстрації та всебічного дослідження був створений самостійний структурний підрозділ «Відділ рідкісних і цінних видань» (далі – РіЦ) [1, с. 254]. Для вивчення досвіду працівники новоствореного відділу виїжджали в

Національну бібліотеку України ім. Ярослава Мудрого, в Харківську державну наукову бібліотеку ім. В. Г. Короленка, опрацьовували матеріали з фахових видань, методичні напрацювання інших бібліотек. Були розроблені регламентуючі документи, правила користування фондом РіЦ, які захищають найцінніші раритети. У період становлення відділу спільно з колегами з відділу зберігання основного фонду був проведений відбір документів, створений систематичний картковий каталог. З 2001 р. працівники відділу системно працюють над створенням електронних баз даних «Рідкісна книга» і «Рідкісна книга аналітика». З 2003 р. відділ РіЦ розпочав обслуговування користувачів, з яких 70 % становлять науковці та спеціалісти. На сьогодні фонд відділу налічує майже 40 тис. документів, які охоплюють видання XV – XXI ст. Серед них – книги, альбоми, атласи, репродукції, нотні та періодичні видання, у тому числі 8 тис. примірників видань іноземними мовами.

Вагому частку фонду становлять книги, які походять із Вінницької філії Всенародної бібліотеки України, що діяла при Всеукраїнській академії наук і була розташована в історичному комплексі «Мури». Її діяльність розпочалася відповідно до наказу Подільського Губернського ревкому від 23.09.1920 р. В одному з його пунктів ідеться про те, що «…у склад бібліотеки переходить все майно, яке досі належало до Подільського обласного архіву у Вінниці, а саме: книжки, газети, рукописи, портрети, малюнки і взагалі всі старовинні речі». Основу фонду становили націоналізовані радянською владою впродовж 1919 – 1920 рр. книжкові зібрання приватних осіб, книги з бібліотек навчальних закладів, ліквідованих установ та організацій [1, с. 31]. З фондів Гоголівської бібліотеки до її фондів відповідно до інструкцій були передані дореволюційні видання, рештки родових бібліотек польської шляхти та ін., з яких до нашого часу збереглося близько 500 книг. У філії були відділи – «Україніка», «Шевченківський», «Подоліка», загальний, газетно-графічний, рукописів і стародруків, відділ марксизму. Успішна діяльність філії припинилася після арешту її директора В. Д. Отамановського, якому інкримінували організацію в м. Вінниці осередку СВУ. У 1930 р. Вінницька філія була

розформована, а фонди передані до Округової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, яка стала правонаступницею Гоголівської бібліотеки в листопаді 1923 р. [1, с. 43].

За хронологією зібрання відкриває одна з найвідоміших інкунабул-велетнів – «Registrum huius operis Libri cronicarum…» (Нюрнберг, 1493) німецького гуманіста Гартмана Шеделя, ілюстрована розфарбованим від руки розкішним ініціалом та численними дереворитами. Особливістю примірника є рукописне зауваження латиною, у якому невідома особа повідомляє, що книгу довіряє фундатору бібліотеки острозьких капуцинів.

Серед пам'яток друку XVI ст. маємо 19 томів, надрукованих у різних західноєвропейських країнах. Найдавніший палеотип з фонду РіЦ – двотомне зібрання творів Горація, яке видав відомий французький гуманіст і письменник Йоссе Баде (1462 – 1535) в Парижі 1519 р. Титул книги прикрашений видавничою маркою із зображенням друкарського верстата. Слід згадати також відомий атлас фламандського картографа Авраама Ортелія (1527 – 1528) «Theatrum Orbis Terrarum» (Антверпен, 1595), який був надрукований у знаменитій друкарні Кристофора Плантена (1514 – 1589). Маємо також латиномовний примірник хроніста Алессандро Ґваньїні (1538 – 1614) «Sarmatiae Europeae descriptio» (Шпеєр, 1581), який позначений печаткою засновника Варшавської публічної бібліотеки Юзефа Анджея Залуського (1702 – 1774). До конволюта законів магдебурзького права (Краків 1565 – 1587), укладених польським юристом Бартоломео Ґроїцьким (1519 – 1599), приплетено унікальний рукописний текст присяги кам'янецького маршалка, який проголошувався перед збором податків. Неабиякий інтерес представляє один з перших у Європі підручник з бухгалтерського обліку Доменіко Манцоні «Libro Mercantilea» (Венеція, 1574).

Колекція видань XVII ст. нараховує 108 книг, друкованих 9 мовами на території 11 сучасних європейських країн. У 1959 р. для складання бібліографічних описів стародруків дирекція бібліотеки запросила чудового знавця латини, викладача педагогічного інституту, кандидата

філологічних наук В. М. Страшкевича (1875 – 1962). Його робота полягала у вивченні та атрибуції фонду стародрукованої книги латинським шрифтом. Під час роботи в 40 – 60-х рр. він чимало консультувався з працівниками відділу рідкісних і цінних видань Державної публічної бібліотеки АН УРСР (тепер НБУ ім. В. Вернадського). У результаті його досліджень на кожне видання було складено коротку історичну довідку, яка містила інформацію з титульного аркуша, звернень до читача, передмов та післямов, присвят автора або видавця твору, а також спеціальної та довідкової літератури. Сьогодні матеріал цих довідок частково зберігається в робочій документації відділу РіЦ.

Більшість видань XVII ст. присвячена історичним дисциплінам. Наприклад, з історії Франції маємо монографію історика й поета Ж. Коррозета «Le Tresor de l'Histoire de France» (Париж, 1645), про правові проблеми претендентів на королівський престол ідеться в книзі Ж. де Кассана «La Recherche des droicts du Roy» (Руан, 1643), А. Обері присвятив історичну працю кардиналу Рішельє «L'Histoire du Cardinal Duc de Richelieu» (Париж, 1660). Низка праць про європейські монарші династії належить італійському історику Д. Палацці, про історичні події на теренах Речі Посполитої йдеться в «Annalium Poloniæ» (Краків, 1688) В. Коховського, епітафії знаменитих поляків зібрані Ш. Старовольським у «Monumenta sarmatarum» (Краків, 1655), теорію геральдики викладено Ф. Шпенером у книзі «Illustriores Galliae stirpes tabulis genealogicis comprehensæ» (Франкфурт-на-Майні, 1689). Маємо також лондонське перевидання Женевської Біблії 1611 р., філософські трактати Дж. Кардано «Mediolanensis philosophi ac medici celeberrimi operum» (Ліон, 1663) і одного із засновників масонства Р. Фладда «Utriusque Cosmi…», «De macrocosmi historia in duos tractatus...» (Лондон, 1617 – 1624).

Серед видань XVII ст. на особливу увагу заслуговує продукція знаменитої голландської книговидавничої династії Ельзевірів, яка панувала на європейському ринку майже три століття. Їхні книги вражають чіткими шрифтами, охайним друком та дизайнерським оформленням. Загалом у фонді РіЦ

зберігається п’ять ельзевірів, з них маємо два лейденських видання творів античних авторів – Вергілія 1636 р. і Тіта Лівія 1644 р.

Серед наукових видань згадуваного періоду слід відмітити медичну літературу. Маємо книгу найкращого з тогочасних анатомів і ботаніків Й. Веслінга «Syntagma anatomicum» (Амстердам, 1666), блискуче дослідження печінки, шлунку й кишківника англійського лікаря Ф. Гліссона в трактаті «Anatomia hepatis» (Амстердам, 1665), в історію світової медицини увійшли праці з анатомічної будови центральної нервової системи та діяльності головного мозку «Cerebri anatome cui accessit nervorum descriptio et usus» (Амстердам, 1664) лікаря Т. Вілізія, італійського хірурга і алхіміка Л. Фіораванті «Del compendio de secreti rationali» (Венеція, 1620).

Декілька років тому завдяки небайдужим до книжкової спадщини приватним особам колекція XVII ст. була поповнена унікальними кириличними виданнями – «Анфологіон» (Новгород-Сіверський, 1678) і «Мінея общая» (Київ, 1680).

Колекція видань XVIII ст. репрезентує європейську видавничу справу й нараховує 422 видання, друковані кириличним та латинським шрифтами 10 мовами. Більшість з них походить з родових бібліотек польської шляхти на Поділлі, серед яких – Ґрохольські, Здзеховські, Руссановські, Собанські, Якубовські, Ярошинські, російське дворянство представляє бібліотека Гейденів, а польсько-російське – Потоцьких-Строганових-Щербатових.

У цій колекції найціннішими є пам’ятки українського книгодрукування, до яких належать почаївські стародруки «Тріодіон» (1744), «Тріодіон цвітний» (1768), «Літургікон або Служебнік» (1778) і «Євангеліє» (1780). З друкарні Ставропігійського братства у Львові маємо Євангеліє (1722) і «Тріодь пісну» (1753), київська Лаврська друкарня представлена Біблією 1758 р. Окрасою кириличних друків є прижиттєва праця Л. Магницького «Арифметика» (Москва, 1703), яка до середини XVIII ст. була основним посібником з математики в Росії. Гідно представлені зібрання книг «гражданського» шрифту з санкт-

петербурзьких друкарень Імператорської академії наук, Морського кадетського корпусу, Морської друкарні й Московського університету.

Варто відмітити унікальні іноземні видання цього періоду, серед яких є укладена італійським філософом та вченим Ф. Б. де Феліче енциклопедія в 30 томах «Encyclopédie, ou Dictionnaire universel raisonné des connoissances humaines» (Івердон, 1770 – 1780), рідкісний практичний посібник з мінералогії німецького лікаря К. К. Шміделя з розфарбованими від руки кольоровими гравюрами «Erz Stuffen und Berg Arten mit farben genau abgebildet» (Нюрнберг, 1753), маємо сім томів монументальної ілюстративної енциклопедії античності «L'Antiquité expliquée et représentée en figures» (Париж, 1722 – 1724) від засновника грецької палеографії та археології як науки французького історика та філолога Б. де Монфокона. Офіційному історіографу ордену мальтійських лицарів Р. О. де Верту належить «Histoire des chevaliers hospitaliers de s. Jean de Jerusalem» (Париж, 1726). Розкішними ксилографічними гравюрами вирізняється фундаментальна праця дослідника генеалогії та геральдики Речі Посполитої К. Несецького «Korona Polska» (Львів, 1743).

У XVIII ст. існувала мода на мініатюрні та малоформатні книги, які видавці ілюстрували витонченими малюнками. За приклад маємо опис життя перського царя Кира в книзі історика Ж. Пернетті «Le repos de Cyrus» (Париж, 1732), зібрання творів Плутарха (Париж, 1762), збірку ірландського письменника О. Ґолдсміта «Essays» (Альтенбург, 1774), прижиттєві авторські описи захопливих подорожей відомого мореплавця Д. Кука «An Abridgement of Captain Cook's First and Second Voyages» (Лондон, 1778). Зразком мініатюрних видань XIX ст. є так звана «Бібліотечка для подорожі». В обтягнутому шкірою дерев'яному ящику, розділеному на чотири полички, вміщено 63 книжечки з художніми творами європейських класиків. Вони друковані в Парижі, Брюсселі, Лондоні англійською та французькою мовами в 1824 – 1837, мають елегантне оформлення палітурок та вишукані ілюстрації.

Серед видань XIX – поч. XX ст. більша частина

походить з родових бібліотек подільського дворянства – Гейденів, Ґрохольських-Чарторийських, Здзеховських, Потоцьких-Строганових-Щербатових, Руссановських, Собанських, Якубовських, Ярошинських, місцевих лікарів, педагогів, юристів, інженерів, священників. Печатки, штампи, тиснення на корінцях книг є на книгах з бібліотек немирівських гімназій, Вінницького реального училища, місцевих органів управління, громадських організацій. Слід зазначити, що маємо на збереженні 386 томів з унікальної бібліотеки Вінницького товариства «Просвіта», яке діяло в 1917 – 1920 рр.) [2, с. 16]. На книзі «По степах і хуторах» уміщено дарчий авторський підпис Д. Марковича – одного із засновників товариства, відомого політичного та державного діяча часів УНР.

Зібрання автографів на книгах з фонду РіЦ є цінним історичним джерелом з історії культурного й інтелектуального життя на подільських теренах. Серед великого списку підписантів є історики – В. Базилевич, В. Отамановський, М. Кареєв, Ю. Кулаковський, В. Модзалевський, М. Слабченко, Є. Тарле, етнографи – В. Боржковський, М. Закревський, учені – П. Гамалія, М. Гордієвський, А. Кримський, О. Совєтов, політичні та громадські діячі – В. Науменко, С. Остапенко, С. Щ. Потоцький, М. Позен, С. А. Стемповський, письменники – Т. Н. Ланге, О. Маркович, Ю. Нємцевич, М. Старицький [3].

Окрему групу становить велика кількість прижиттєвих видань видатних письменників, наприклад, М. Гоголя «Арабески» (Санкт-Петербург, 1835), О. Кобилянської «Юда» (Київ, 1917), М. Коцюбинського «Для загального добра» (Чернігів, 1904), І. Нечуя-Левицького «Невинна» (Київ, 1918), В. Стефаника «Дорога» (Львів, 1917), П. Куліша «Отпадение Малороссии от Польши» (Москва, 1888), І. Франка «Коваль Бассім» (Львів, 1901), Т. Шевченка «Кобзар» (Санкт-Петербург, 1860).

Книги XIX – поч. XX ст. репрезентують видавничу продукцію найвідоміших західноєвропейських, російських і українських друкарень. Вітчизняне книгодрукування представлене книгами з типографії знаменитого видавця С. Кульженка, з київських видавництв «Дзвін», «Вернигора»,

«Час», «Сяйво», «УАН», львівськими – «Рух», «Просвіта».

Чимало видань вирізняються високохудожнім оформленням, досконалим поліграфічним виконанням і палітурним мистецтвом. Насамперед це книги, до яких належать ілюстровані знаменитим художником Г. Доре казки Ш. Перро «Contes de Perrault» (Париж, 1867) і «Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu» (Варшава, 1873 – 1874), роман Дж. Мільтона «Потерянный и возвращенный рай» (Санкт-Петербург, 1895). Володіємо повним комплектом з 12 випусків зібрання гравюр Д. Ровінського «Материалы для русской иконографии» (Санкт-Петербург, 1884 – 1891), який вийшов накладом у 125 примірників і є бібліографічною рідкістю. Унікальними є гравюри Н. Орди «Album widoków» (Варшава, 1880) і великоформатне видання в розкішній палітурці художника-баталіста Я. Матейки «Album Jana Matejki» (Варшава, 1873).

У 1989 р. працівники бібліотеки мали можливість придбати на 2-му київському антикварному аукціоні кілька цікавих книг. Серед них – конволют видання Євангелія (Москва, 1906 – 1911), який має чудово збережену палітурку, обтягнуту оксамитом бузкового кольору, і футляр. Текст книги надрукований у дві колонки слов'янською й українською мовами. До редагування української частини причетні подільські священники, зокрема Ю. Сіцінський і М. Яворовський. Також пощастило придбати унікальний медичний порадник лікаря Х. Пекена «Домашний лечебник» (Санкт-Петербург, 1765), який став першою народною лікарською книгою на теренах Росії.

Вагому частку фонду становлять періодичні видання, які виходили в західноєвропейських країнах, Російській імперії, на території України. Особливо цінними є номери часописів «Дзвін» (Київ, 1913 – 1914), «Киевская старина» (1882 – 1906), «Літературно-науковий вістник» (Львів, 1900 – 1918), «Основа» (Санкт-Петербург, 1861 – 1862), «Сяйво» (Київ, 1913). Слід згадати також про подільську періодику, яка друкувалася в Кам'янці-Подільському та Вінниці: «Земля» (1918), «Освіта» (1918 – 1919), «Подольские губернские ведомости» (1842 –

1858), «Справочный листок Подольского общества сельского хозяйства» (1903 – 1914), «Экономическая жизнь Подолии» (1913 – 1918).

У наш час до фонду РіЦ надходять найкращі зразки вітчизняного книгодрукування. Це лімітовані номерні видання, які вийшли в серії «Ексклюзивна бібліотека» харківського видавництва «Фоліо», факсимільні видання від видавничих домів «АДЕФ-Україна», «Школа» і розкішно оформлені книги видавництва «Корбуш».

З книжковими багатствами книжкового фонду РіЦ можна більш детально ознайомитися на сторінках альманаху «Подільський книжник». Збірник виходить щорічно, починаючи з 2008 р., містить цікаві книгознавчі дослідження й привертає увагу до книги як до пам'ятки культури та поліграфічного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення. – Вінниця, 2007. – 310 с.

2. Книги з бібліотеки Вінницької «Просвіти» (1917 – 1920 рр.) у фонді Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: каталог. – Вінниця, 2012. – 107 с.

3. Litera scripta manet : каталог автографів на кн. від. рідкіс. і цінних вид. Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2016. – 88 с.

Антонюк Оксана Юріївна,
завідувачка відділу краєзнавства
Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва,
член Національної спілки краєзнавців України

ВІННИЦЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. К. А. ТІМІРЯЗЄВА В ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦЯ СЕРГІЯ ГАЛЬЧАКА

Бібліотека як інформаційна та культурно-просвітницька інституція Вінниччини завжди привертала увагу науковців до накопиченого роками інтелектуального, історико-краєзнавчого потенціалу, яким вона володіє. Саме через висвітлення інформації про бібліотеку в історико-краєзнавчих дослідженнях можна стверджувати, що вся діяльність, яка ведеться провідними фахівцями, є актуальною та потрібною.

Метою дослідження є висвітлення інформації щодо краєзнавчої, видавничої, соціокультурної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, внесок окремих її провідних фахівців у розвиток Вінниччини в історико-краєзнавчих дослідженнях науковця Сергія Гальчака.

Виклад основного матеріалу. Яскравим представником українських дослідників є Сергій Дмитрович Гальчак – доктор історичних наук, голова правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, член Президії НСКУ, член-кореспондент Української академії історичних наук, заступник голови Вінницької обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, заслужений працівник культури України, почесний краєзнавець України, професор кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Він – автор низки монографічних досліджень, історико-краєзнавчих книг, численних наукових статей, упорядник науково-документальних збірників, присвячених різним аспектам

історичного минулого: подіям Другої світової війни, долі подільських (українських) остарбайтерів, становленню та розвитку краєзнавства в Подільському регіоні тощо.

Науковець Сергій Дмитрович Гальчак знаний на Поділлі як людина активного способу життя, обдарований талантом, сповнений повсякденними, науково-дослідницькими, творчими клопотами. Він перебуває в постійному пошуку нових краєзнавчих сторінок.

Вінницьку ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва пов'язують довгі роки плідної співпраці з науковцем. Саме він свого часу стояв біля джерел створення науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю» (березень 2011 р.) та є його незмінним активним учасником. Сергій Дмитрович завжди долучається до різноманітних заходів, які організовує книгозбірня. Він бере участь у численних міжнародних науково-практичних конференціях, організованих бібліотекою, у підготовці матеріалів до щорічного хронологічного довідника «Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини» та науково-допоміжних бібліографічних посібників, поповнює фонд книгозбірні історико-краєзнавчими виданнями, презентує свої нові книги.

У довіднику «Краєзнавці Вінниччини» автор вмістив за абеткою 281 біографію людей, котрі самовіддано, невтомно, безкорисливо своєю працею досліджували та досліджують регіональну історію, відроджують історичну пам'ять, актуалізують імена видатних постатей, що жили та працювали у Вінницькому краї. Як зазначає автор, «…в серці кожного з них струменить любов до краси України – Поділля, його багатої історії…» [3]. Слід відзначити, що особливе місце в здійсненні краєзнавчої пошукової роботи належить фахівцям бібліотеки. Адже саме вони збирають, зберігають та популяризують інформацію про життєдіяльність Вінниччини, фіксуючи цю неоціненну інформацію для нинішніх та прийдешніх поколінь. Серед краєзнавців, представлених у довіднику, є, зокрема, провідні фахівці обласної книгозбірні: Авраменко Галина Миколаївна, Колесник Вікторія Василівна, Ніколаєць Ольга Григорівна, Циганюк Василь Федорович, Шлеймович Марина Семенівна, Шпильова Людмила Мстиславівна.

Результатом багаторічних досліджень є монографія Сергія Дмитровича «Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: XIX – поч. XXI ст.» (2011, 2013 рр.) [1, 2]. Видання розкриває, деталізує краєзнавчий рух, основні форми краєзнавства впродовж XIX – на початку XXI ст. на прикладі Східного Поділля (Вінниччина). Саме тут представлено велику кількість біографічних довідок про дослідників історії, культури та природи регіону. Книга складається із шести деталізованих розділів, починаючи від зародження до розвитку краєзнавства в умовах сьогодення. Знаковим є те, що в кожному розділі прослідковується участь та роль наукової бібліотеки в розвитку краєзнавства вінницького регіону. Шостий розділ «Краєзнавці Східного Поділля», що є найбільшим за обсягом, містить біобібліографічні енциклопедичні довідки про 470 науковців і краєзнавців-дослідників історії, економіки, культури та природи Східного Поділля від початку XIX ст. й до сьогодення. Поряд із інформацією про відомих постатей, які відіграли особливу роль у розвитку поділлєзнавства, тут подано біографічні відомості про багатьох фахівців бібліотеки та їхній бібліографічний творчий доробок. Серед них – *Авраменко Галина Миколаївна* – бібліограф, заслужений працівник культури України (2007), краєзнавець. Упродовж 1970 – 2020 рр. працювала у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва: організатором відділу краєзнавчої літератури, завідувачкою відділу науково-бібліографічного та інформаційного обслуговування (1983 – 2007 рр.), провідним бібліографом відділу літератури та інформації з питань краєзнавства. Досліджує і широко популяризує літературу про історію, природу Вінниччини, життя та діяльність письменників-земляків, видатних діячів Поділля. Персонально й у співавторстві підготувала та відредагувала понад 150 бібліографічних видань, статей, методичних матеріалів. *Кізян Ольга Іванівна* – бібліотекар, бібліограф, краєзнавець, завідувачка відділу наукової інформації та бібліографії. З 1986 р. працює у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва. Автор та упорядник численних тематичних та біобібліографічних видань. *Колесник Вікторія*

Василівна – історик, бібліограф, музеєзнавець, краєзнавець, почесний краєзнавець України (2010). Упродовж 1994 – 2000 рр. працювала у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва; *Котуз Тетяна Вікторівна* – бібліотекар, краєзнавець, завідувачка відділу літератури та інформації з питань краєзнавства (2010 – 2014 рр.), організатор науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю» (березень 2011 р.), що функціонує при відділі краєзнавства. *Морозова Наталія Іванівна* – бібліотекознавець, заслужений працівник культури України, директор Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (2007 – 2018 рр.), краєзнавець. Автор ряду краєзнавчих публікацій, організатор науково-краєзнавчих конференцій. *Ніколаєць Ольга Григорівна* – бібліотекар, бібліограф, краєзнавець, завідувачка відділу краєзнавчої літератури (1994 – 2008). Вивчає, систематизує та популяризує бібліографію краю. Учасниця регіональних історико-краєзнавчих конференцій. *Отамановський Валентин Дмитрович (1893 – 1964)* – доктор історичних наук, професор, краєзнавець, у 20-х роках ХХ ст. працював на посаді завідувача Вінницької філії Всенародної бібліотеки при ВУАН, створивши при ній всесвітньо відомий Кабінет виучування Поділля (1924 р.), з котрим співпрацювало понад 50 наукових установ Західної Європи, Америки, Близького Сходу та понад 180 закладів колишнього СРСР. *Соломонова Тетяна Робертівна* – бібліотекар, бібліограф, музеєзнавець, краєзнавець, доктор історичних наук, професор, за сумісництвом працює з 2007 р. у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва. Коло дослідницьких інтересів науковиці – історичне книгознавство, історична інформатика, історична урбаністика, музеєзнавство, історичне краєзнавство. Автор понад 200 наукових публікацій. Експерт з культурної спадщини Поділля. Опікується публічною історією Вінниці та Поділля. *Циганюк Василь Федорович* – режисер, педагог, заслужений працівник культури України, директор Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (1999 – 2006 рр.), краєзнавець, громадський діяч. Активно займався краєзнавством, вивченням розвитку культури на Поділлі.

Цимбалюк Поліна Іванівна – бібліотекар, бібліограф, заслужений працівник культури України, краєзнавець. З 1974 р. працює у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва на різних посадах. За її участі понад 30 років у головній книгозбірні області та районах відбуваються традиційні Стусівські читання, присвячені життю та творчості Героя України В. С. Стуса. Автор низки статей краєзнавчого змісту, співавтор краєзнавчих видань. *Шлеймович Марина Семенівна* – бібліограф, редактор, краєзнавець. Довгий час працювала у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва. Автор, співавтор, упорядник, редактор численних бібліографічних, біобібліографічних покажчиків, вступних статей, післямов до ряду краєзнавчих видань. *Шпильова Людмила Мстиславівна* – бібліограф, краєзнавець. Працювала у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва на різних посадах: завідувачкою відділу краєзнавчої літератури, заступником директора. Учасниця регіональних історико-краєзнавчих конференцій. Проживає в США. Вивчає, систематизує, популяризує бібліографію Поділля.

Помітною подією на Вінниччині стало створення Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України (2010 р.), на чолі якої став Сергій Гальчак. Основною метою діяльності організації є «розвиток національної культури та краєзнавчого руху в органічному поєднанні всіх його державних, громадських і шкільних форм, використання досвіду, здобутого в цій галузі в Україні та за кордоном, створення та оприлюднення документально-публіцистичних та науково-популярних творів з історії та культури краю». Як результат роботи та здобутків краєзнавців Вінниччини впродовж 2010 – 2020 рр. Сергій Дмитрович реалізував проєкт своєрідного літопису – «З любов'ю до малої батьківщини». Видання у «щоденниковій» формі фіксує діяльність Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України з часу її створення (12.01.2010 р.) по сьогодні. Всього у світ вийшло 5 книг [5, 6, 7, 8, 9]. Варто зазначити, що у виданнях зображено найяскравіші заходи

Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва протягом 2010 – 2020 рр. Насамперед це засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю», на яких відбулися презентації нових видань – С. Гальчака «Словом і багнетом: журналісти Вінниччини у Другій світовій війні», Г. Погончика, І. Кацапа «Кровоточащая рана» та ін., круглі столи, краєзнавчі бесіди, зустрічі з цікавими людьми тощо. Тематика різнобічна, загалом присвячена історії та сьогоденню населених пунктів Вінниччини, діяльності видатних земляків. Подано численну соціокультурну діяльність усіх відділів бібліотеки. Це Стусівські читання, Міжнародний день рідної мови, День української писемності та мови, літературно-мистецькі заходи, присвячені 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка, 150-річчю Михайла Коцюбинського, урочистості з нагоди 10-річчя журналу «Вінницький край» тощо.

Розкрито та представлено цілу низку науково-просвітницьких, культурно-мистецьких заходів, круглих столів, науково-практичних та науково-краєзнавчих конференцій бібліотеки: «Роль краєзнавства в соціально-економічному і культурному розвитку регіону» (2012), «Роль та місце Свято-Усікновенського Лядівського скельного чоловічого монастиря у культурно-духовному житті Подільського краю» (2013), «Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності» (2014), «Усноісторичні дослідження: сучасні тенденції, напрямки та перспективи» (2016), «Усна історія: теорія, метод, джерело» (2018), «Усна історія: теорія і практика досліджень на сучасному етапі» (2020), які традиційно стали потужним осередком наукових дискусій. Це, зокрема, і творчі зустрічі з науковою та творчою інтелігенцією Вінниччини – О. А. Коляструк, Ю. В. Легуном, К. В. Завальнюком, А. М. Подолинним, В. П. Рекрутом, Г. О. Погончиком, А. Н. Нагребецьким, В. В. Войтовичем, С. П. Колесником, О. Ф. Чорногузом, В. П. Буздиган, В. М. Вітковським, Н. Ю. Гнатюк, М. Ф. Каменюком, М. О. Рябим, Т. В. Яковенко, І. С. Волошенюком, А. Г. Гончаром, П. В. Маніленком, В. М. Паламарчуком, М. Н. Дорошем, О. І. Роговим,

З. В. Вільчинською, В. В. Колесник та ін.

За висловлюванням науковця, «…постійно лину до неї, як тільки випадає слушна хвилина. Без перебільшення, «Тімірязєвка» стала для мене другою рідною домівкою. Тут сповна пірнаю в інформаційний океан, збагачуюсь необхідним науковим фактажем, який стає важливим елементом нових монографій, краєзнавчих праць, черпаю творче натхнення, ентузіазм» [4].

Висновки. З історико-краєзнавчих досліджень науковця Сергія Гальчака випливає, що краєзнавчий осередок Вінниччини – Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва – з її діяльністю та здобутками провідних фахівців є важливою інституцією у відродженні та збагаченні духовних основ національного розвитку, інтеграції в життя сучасного суспільства краєзнавчих традицій.

Список використаних джерел:

1. Гальчак С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: XIX – поч. XXI ст. / С. Гальчак ; рецензенти: П. П. Брицький, І. М. Романюк, О. А. Удод. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 788 с.

2. Гальчак С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: XIX – поч. XXI ст. / С. Гальчак ; рецензенти: П. П. Брицький, О. М. Завальнюк, І. М. Романюк. – 2-ге вид., допов. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2013. – 876 с.

3. Гальчак С. Д. Краєзнавці Вінниччини : біогр. бібліогр. / С. Гальчак. – Вінниця : Кн.-Вега, 2005. – 224 с.

4. Гальчак С. Д. Наукова, культурно-просвітницька скарбниця Вінниччини [Електронний ресурс] / С. Д. Гальчак // Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього : матеріали наук.-практ. конф. 12 верес. 2017 р., Вінниця / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Електрон. текст. дані (163422208 байт). – Вінниця, 2017. – 1 електрон. оптич. диск (CD-ROM) : кольор. – Систем. вимоги: Pentium-II ; 128 Mb RAM ; Windows 95/98/NT. – Назва з контейнера. – (До 110-ї річниці заснування ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва). – Режим доступу : https://library.vn.ua/Konf2017/proceeding.html (дата звернення:

18.05.2021), вільний.

5. З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2010 – 2015 рр.) : (зап. з щоденника) / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак; заг. ред. О. П. Реєнта. – Вінниця : Балюк І. Б., 2016. – 284 с. : іл.

6. З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2016 – 2017 рр.) : (записки з щоденника). Кн. 2 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак ; заг. ред. О. П. Реєнта. – Вінниця : Балюк І. Б., 2018. – 196 с. : кольор. фот.

7. З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2018 р.) : (записки з щоденника). Кн. 3 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Балюк І. Б., 2019. – 160 с. : кольор. фот.

8. З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2019 р.) : (записки з щоденника). Кн. 4 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Балюк І. Б., 2020. – 188 с. : фот.

9. З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2020 р.) : (записки з щоденника). Кн. 5 / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. ; авт.-упоряд. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Балюк І. Б., 2021. – 160 с. : фот.

ІІІ. БІБЛІОТЕЧНІ КАДРИ ТА ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ

Прокопчук Віктор Степанович,
доктор історичних наук, професор,
академік Української академії історичних наук,
заслужений працівник народної освіти України

ОДИН З ТВОРЦІВ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті досліджується бібліотечно-бібліографічна діяльність Л. У. Биковського – одного з творців фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету, його внесок у бібліотеко- і бібліографознавство як в Україні, так і на скитальщині.

Ключові слова: Левко Богацький, Іван Огієнко, бібліотека, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія, західна українська діаспора.

Про діяльність Л. У. Биковського в царині бібліотекознавства, бібліографії й бібліотечної справи в Україні та за її межами писали С. Наріжний, О. Заремба, О. Завальнюк, Н. Казакова, Т. Ківшар, М. Тимошик, В. Ляхоцький, В. Прокопчук, Н. Лелікова та інші дослідники [19; 12; 10; 11; 24; 14-16]. У цій статті робиться спроба простежити початок його бібліотечної і бібліографічної діяльності в Кам'янець-Подільському державному українському університеті та Всенародній бібліотеці України Всеукраїнської академії наук, його подвижницьку працю з популяризації та поширення інформації про українську книгу в західному світі.

Левко Богацький прибув у Кам'янець-Подільський, маючи 24 роки від роду та чималий багаж знань і життєвого досвіду. Родом з козацького краю – Черкащини, з села

Вільховець Звенигородського повіту, де побачив світ 10 (23) квітня 1895 року. По лінії батька-лісничого мав польське коріння, по маминій – українське. У 1905 – 1912 рр. навчався у Звенигородській комерційній школі, у 1912 – 1915 рр. – у Санкт-Петербурзі – у політехнічному і лісовому інститутах, брав активну участь в українській студентській громаді. У роки Першої світової війни служив десятником військово-шляхового будівництва на Північному фронті, у 1916 – 1917 рр. – техніком на російсько-турецькому, був організатором української громади в Трапезунді, де надрукував свою першу статтю. З січня 1918 року – у Києві, працював книгарем у видавничому товаристві «Друкар», прилучився до творення Всенародної бібліотеки України [28-30].

Восени 1919 року, після окупації Києва денікінськими військами, Левко Устимович перебрався до Кам'янця-Подільського, який тоді виконував роль державного центру УНР. Спочатку звернувся до міністерства пропаганди і був навіть прийнятий на роботу, але, зрозумівши безперспективність своєї праці в цій галузі, вирішив зайти до ректора державного українського університету Івана Огієнка. *«У Ректора я зустрів цілковите зрозуміння становища й далекойдучу негайну опіку,* – згадував пізніше. – *Він призначив мене другим помічником бібліотекаря (першим лишився М. Ясинський) з відповідним утриманням. Отже, Ректор дав мені можливість: 1. перебути тодішній скрутний для мене час та вчитися в університеті, 2. працювати в любому мені бібліотечному фаху, 3. продовжувати теоретичну науку в царині книгознавства й бібліотекознавства»* [3, с. 45].

На цей час вже окреслився остов університетської книгозбірні, вона почала надавати інформаційну підтримку викладачам і студентам. Хоча починалася практично з нуля – перших кількадесяти десятків книг, переданих ректором. З його ініціативи в жовтні 1918 року була створена Бібліотечна комісія для вирішення питань організації бібліотеки. Насамперед – поповнення фонду, яке відбувалося за рахунок можливих в умовах блокадного становища закупівель книг, але здебільшого – дарувань, які здійснювали на звернення ректора

як державні організації, навчальні заклади, так і окремі громадяни, а також підготовки й друкування підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, монографій професорами і доцентами університету. Книги передали Київський університет Св. Володимира, Київська духовна академія, Подільська духовна семінарія, 408 томів – Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові, 6600 книг – Подільський губернський статистичний комітет, 2716 видань – міська чоловіча гімназія, 179 рідкісних книг і стародруків – Подільське церковне історико-археологічне товариство, 2230 книг подарував М. Хитьков, 642 – С. Русова, 273 – П. Бучинський, 43 – В. Біднов. Батько Олімпіади Пащенко Михайло Федорович, завідувач Великокарабчіївської початкової школи, передавши книжкову збірку, яку громадив упродовж 40 років, навіть попросився безкоштовно допомагати бібліотеці в упорядкуванні фонду [24, с. 18].

25 грудня 1919 року бібліотеку очолив Степан Онисимович Сірополко, заслужений діяч на ниві шкільництва, бібліотекознавства, просвітництва. У професійному тандемі – І. І. Огієнко, С. О. Сірополко, Л. У. Биковський, М. І. Ясинський, І. Г. Сливка – процес творення фундаментальної бібліотеки університету набув помітного прискорення. За ініціативи С. О. Сірополка була сформована Бібліотечна рада в складі бібліотекаря, його помічників та представника від бібліотечних службовців для колегіального вирішення поточних бібліотечних справ. Попри свою зайнятість загальноуніверситетськими та державними справами (протягом січня – квітня 1919 року І. І. Огієнко очолював Міністерство народної освіти, 15 вересня 1919 року призначений Міністром ісповідань, 15 листопада 1919-го – Головноуповноваженим уряду УНР для зносин з неукраїнською владою, *«захисту інтересів громади перед тою неукраїнською владою, яка займе м. Кам'янець»*) ректор вникав в усі деталі бібліотечного життя. Активну участь Івана Огієнка в творенні університетської книгозбірні високо охарактеризував очевидець і співучасник тих зусиль Л. У. Биковський: *«Мав нагоду бачити, яка сильна творча особовість ректора професора д-ра Ів. Огієнка вітала,*

як опікунчий дух, над бібліотекою. Можна сказати, що вона тому й стала головною установою університету. Він дбав не тільки про її поповнення книгами, але й про її належну внутрішню організацію. При всьому своєму обтяженні обов'язками: викладача, ректора-адміністратора, згодом Головноуповноваженого уряду УНР – проф. Ів. Огієнко знаходив час на постійні наради з бібліотекарем Ст. Сірополком в бібліотечних справах. Незалежно від того частенько й сам навідувався до бібліотеки не тільки як професор-читач, але й дорадник у поточних бібліотечних справах. Наслідком того університетська бібліотека відзначалася своїм порядком, організацією та докладністю в праці» [3, с. 47]. За дорученням ректора в другій половині грудня 1918 року Л. У. Биковський забрав бібліотеку графа Андрія Холоневського – вагон книг і, заразившись тифом, а отже не маючи можливості особисто відправити їх до Кам'янця, залишив їх на збереження директору Жмеринської чоловічої гімназії [21, с. 586-587].

Саме в цей час у фундаментальній бібліотеці була започаткована теоретична бібліотекознавча й бібліографічна праця, підтримана ректором. Вона знайшла організаційний вияв у діяльності Бібліотечного товариства, покликаного посилити теоретичний рівень бібліотечних працівників (у бібліотеці працювали здебільшого студенти, поєднуючи навчання з працею), їх добровільного активу та бібліографічного гуртка М. А. Плевако, де студенти осягали теорію і методику бібліографування, готували бібліографічний покажчик творів Б. Грінченка [4]. 1919 року С. О. Сірополко в друкарні Подільської губернської народної управи видав свою працю «Народні бібліотеки. Організація і техніка бібліотечного діла», в якій розглянув низку актуальних питань – про значення народних бібліотек, принципи і методику їх створення, організації діяльності, критерії відбору й способи підготовки бібліотечних кадрів, класифікацію літератури, ведення обліку тощо.

Лев Биковський в газетах «Українська старина», «Наш шлях», у журналах «Наше життя», «Нова думка» вмістив близько 30 теоретичних бібліотекознавчих розвідок, списків,

оглядів літератури, рецензій [21, с. 597-599]. Саме він рецензією «Бібліотечна справа» повідомив фахівців про вихід у світ посібника С. О. Сірополка «Народні бібліотеки». Організація і техніка бібліотечного діла» [1]. Низку статей присвятив історії бібліографічної праці в Україні та за кордоном, започаткуванню діяльності Головної української книжкової палати та Бібліографічного інституту в її структурі, бібліографічного гуртка М. А. Плевако як нової української бібліографічної організації. У своїх перших працях торкнувся важливих проблем теорії книгознавства, дав зразок різних форм практичного бібліографування.

Завдяки діяльності цих корифеїв бібліотечної справи фундаментальна бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету стала помітним вогнищем науки і освіти в Україні, певний час виконувала функції державної бібліотеки УНР, зібравши 35951 документ [8, с. 18].

На початку травня 1920 року польсько-українська армія здобула Київ. «*Перечекавши доки налагодиться залізничне сполучення,* – згадував Л. У. Биковський, – *я подякував Ректорові за притулок в університетській бібліотеці, і в другій половині травня 1920 року виїхав з Кам'янця-Подільського до Києва*» [21, с. 590]. Однак із завершенням Кам'янець-Подільського періоду життя не обірвалися зв'язки з кам'янецькими колегами і, передовсім, з ректором Іваном Огієнком, як і діяльність у царині українського книгознавства, бібліотекознавства і бібліології Левка Биковського, за відданість цій галузі знань і подвижництво названого «Дон Кіхотом української бібліографії».

Після повернення з Кам'янця-Подільського майже півтора року працював у Всенародній бібліотеці України, а в жовтні 1921 року покинув і Київ. Свої плани обговорив з близькими друзями, зокрема академіком А. Ю. Кримським, отримав відрядження Всеукраїнської академії наук до Луцька для обслідування архівів і опинився на приєднаній за Ризьким договором 1921 року до Польщі Волині, звідки не повернувся. Це рішення згодом пояснив у спогадах: *«Спостерігаючи довколишнє життя, я остаточно переконався, що воно*

простує в сліпий кут, і що серед тих обставин мені особисто і так загрожує національно-моральна «смерть!»… Я вирішив втікати з Києва. Шлях на виміряний «Захід» практично стелився через сусідню з Україною Польщу. Справа полегшувалася тим, що ще раніше виїхали з України в Польщу мої батьки, хоч я й не знав, де саме вони перебувають» [3, с. 92].

Протягом 1921 – 1922 років проживав у Варшаві, навчався в університеті на філософському факультеті та бібліотекознавчих курсах при Варшавській публічній бібліотеці, в якій одночасно й працював. Налагодив контакти з українською еміграцією в Чехії і після заснування 1922 року в Подєбрадах, за годину їзди від Праги, Української господарчої академії вступив до неї. У списку осіб, які 1927 року закінчили академію, знаходимо й прізвище Левка Биковського, інженера-економіста, вихованця економічно-кооперативного факультету [19, с. 154].

З перших днів перебування в УГА він включився до творення бібліотеки вишу, розробив «Докладну записку про організацію бібліотеки при Українській Господарчій Академії в ЧСР». У ній визначив й обґрунтував основоположні ідеї формування книгозбірні – рухливість, простота, економність, організованість, доцільна бібліотекономність, запропонував структуру з двох підрозділів – основний «з робітнею й магазином» та «читальня з підручною бібліотекою» [12, с. 55]. Л. У. Биковський вважав, що бібліотека повинна мати своє окреме приміщення, або хоча б 5 кімнат: «1) канцелярію – кабінет бібліотекаря; 2) робітню; 3) магазин; 4) випозичальню-каталожню; 5) читальню», оптимальний набір бібліотечних меблів і приладдя. Він виклав свій погляд на питання добору, розстановки і виховання бібліотечних кадрів, організацію управління, в якому, на його думку, важливе місце мала займати Бібліотечна рада, на постановку роботи – формування, облік і каталогізацію фонду, статистику, гласність. За зразком «Літопису Національної бібліотеки Української держави в Києві» та «Літопису бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету», які свого часу вів, Левко Устимович запропонував вести Літопис бібліотеки УГА,

який давав би цікаві матеріали для аналізу діяльності книгозбірні та написання її історії [12, с. 58].

Такі пропозиції студента, добре обґрунтовані й вмотивовані, були покладені в основу формування бібліотеки академії, а їх автор став одним з перших працівників книгозбірні. Трудився під началом доцента УГА Ісаака Мазепи, у Кам'янецький період голови уряду УНР, разом з такими бібліотечними службовцями, як викладач М. Левинський, колишній командувач Дієвої армії УНР генерал М. Омелянович-Павленко, студент О. Питель [12, с. 61].

При бібліотеці сформував бібліографічний гурток, редагував збірник «Українське книгознавство». І хоч вийшло його три числа, все ж вони відіграли помітну роль у розвитку українського бібліотекознавства, популяризації українських видань в еміграційному середовищі, засвідчили поетапний розвиток книгознавчих, бібліотекознавчих поглядів Л. Биковського.

У першому числі збірника (травень 1922 р., 32 с., 150 пр.) вмістив свою статтю «Українська бібліографія на еміграції», яку присвятив аналізу збірника «Книга», що вийшов під редакцією Дмитра Антоновича в грудні 1921 р. у Відні як орган «Об'єднання українських видавців». У серпні побачив світ наступний номер збірника (48 с., 150 пр.) зі статтею Л. Биковського «Книговживання», в якій розглянуто низку книгознавчих проблем. Під криптонімом «Л. Б.» у цьому ж числі опублікував статтю «Бібліотековіана Національної бібліотеки України». У «Матеріалах до історії українського бібліотекознавчого руху» повідомив про хід і рішення 4-го з'їзду представників українських студентських громад у Варшаві, на якому виступав і від імені якого звернувся до керівництва Українського вільного університету в Празі «про необхідність утворення на вкраїнських університетах кафедр по 1) загальному книгознавству, 2) бібліотекознавству та 3) бібліографії» [12, с. 52].

Водночас Л. Биковський вів серію «Книгозбірня Українського бібліографічного мікроба», планував видати 8 назв. До 1928 року, його повернення до Варшави, побачило

світ 7 книг і брошур [13, с. 14]. 1923 року в другому випуску серії «Книгозбірня українського бібліографічного мікроба» були надруковані його «Замітки про книгознавство та книговживання», своєрідний посібник з бібліографії та бібліотечної справи. У праці дав дефініції основних книгознавчих понять, навів низку фактографічних матеріалів, документи про Український науковий інститут книгознавства в Києві. Порушені питання були замічені в Україні і знайшли відгук у рецензії Ю. Іванова-Меженка, вміщеній у 4-му числі «Бібліологічних вістей».

Бібліотечна діяльність і бібліотекознавча, книгознавча дослідницька активність Левка Биковського вилилась за межі Української господарчої академії. Він співпрацював з «Українським економістом» – друкованим органом Товариства українських економістів у Чехії, публікувався поруч з такими авторами, як Борис Мартос, Віктор Приходько, вступив до очолюваного Степаном Сірополком Українського товариства прихильників книги, долучився до його науково-теоретичної і практичної діяльності та організації бібліотеки товариства. 1925 року в Подєбрадах вийшла його праця «Український науковий інститут книгознавства», 1926-го – «Книжна справа в Чехословаччині».

Після закінчення Української господарчої академії, а отже завершення вищої освіти, Левко Устимович деякий час працював асистентом кафедри економічної географії, а незабаром повернувся до Варшави, де протягом 1928 – 1944 рр. працював у міській публічній бібліотеці під керівництвом відомого польського бібліотекознавця Ф. Червінського, завідував відділом комплектування, бібліографії, редагував бібліотечні видання, у 1942 – 1944 рр. очолював Варшавську публічну бібліотеку [13, с. 18]. Займався й педагогічною діяльністю в сформованих 1928 року за його участі Вищих курсах бібліотекознавства, став автором програми цієї школи та низки посібників для її слухачів. З 1929 року редагував «Biuletyn Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy», вмістив там чимало своїх праць. 1937 року обраний членом бібліографічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, заснував

серію «Фундація сприяння бібліотекознавству ім. М. Гочалковської» (побачило світ 17 видань цієї серії). Співпрацював з представниками української еміграції, колишнім ректором УГА професором Іваном Шовгенівим і письменником Юрієм Липою. 1940 року заснував Український Чорноморський інститут, де виконував обов'язки секретаря, видав бібліографічний покажчик праць про Туреччину – сусідню з Україною морську державу (майже 1000 назв) та бібліографічні праці, присвячені І. Шовгеніву і С. Рудницькому.

У час Варшавського повстання рятував фонд бібліотеки та її приміщення від пограбування, у тому числі й українські книжкові та архівні пам'ятки, зокрема холмську бібліотеку митрополита Іларіона (проф. І. Огієнка), військові архіви УНР, Воєнно-історичного товариства, особистий архів Юрія Липи та ін. [13, с. 25].

З січня 1945 року перебував в таборах для переміщених осіб у Німеччині, там втратив дружину. І навіть у цих важких умовах не припиняв наукових занять – перевидав кілька своїх праць [2] та з нагоди шостої річниці українських Суходолового, Морського та Океанічного інститутів опублікував матеріал про діяльність цих структур, їх науковий доробок [6].

У червні 1949 року перебрався на постійне місце проживання до США, поселився в Нью-Йорку, став співробітником Українського вільного університету, секретарем його книгознавчої секції.

У цей період спілкувався і плідно співпрацював з колишнім своїм ректором І. Огієнком – вже митрополитом Іларіоном, який розпочав духовну службу у Вінніпезі. Листування 1951 – 1953 рр. засвідчує шанобливість їх стосунків, взаємну допомогу в наукових заняттях, регулярний обмін виданнями. У жовтні 1951 року Л. Биковський отримав «Трираменний Хрест» митрополита Іларіона. У відповідь надіслав шосте число «Києва» за 1951 р., а до журналу «Наша культура» – статті про Бібліологічну групу УВАН у Німеччині в 1947 – 1950 рр., «Науково-видавничий рух на скитальщині за 1945 – 1950 рр.», «Україніка в російській генеалогії на еміграції» та ін. [16, с. 53, 60].

Левко Устимович взявся добирати автуру для «Нашої культури», радив І. Огієнкові нав'язати стосунки з вдовою професора А. Животка Олександрою Черновою, яка мала в чоловіковім архіві чимало рукописів, проф. М. Міллером, П. Одарченком, О. Оглоблиним, О. Домбровським, дав їх адреси. Від імені керівництва УВАН у США запросив І. Огієнка, як дійсного члена УВАН у Канаді та члена Секції книгознавства УВАН у США, виголосити на пленарній частині конференції та на засіданні Секції дві доповіді, запропонував тематику, яка б зацікавила членів конференції – про Львівський «Апостол» 1574 р. та про «Слово о полку Ігоревім». Водночас порадив прибути не як митрополит, а науковець і професор, що дало б можливість дискутувати навколо проблемних питань. Шануючи Л. Биковського як науковця-бібліолога, митрополит Іларіон запросив його до наукової редакції «Нашої культури». Відповідь засвідчує серйозне ставлення Левка Устимовича до наукової праці. *«Лишаюся тільки в своїх інститутах і УВАН і цього досить, якщо хочеш щось навсправжки робити, а не займатися «хлестаковщиною», як то тут багато дехто робить»*, – писав він І. Огієнкові 7 березня 1952 року з Нью-Йорка. – *Я буду в міру своїх сил Вам помагати своїм посередництвом і статтями…*» [16, с. 58].

У квітні 1955 року митрополит Іларіон зробив Левкові Биковському ще одну пропозицію: *«Звертаюсь до Вас у важливій справі, яка завжди була люба Вашому серцю. Тут у Вінніпегу ми закладаємо центральну Українську Бібліотеку з Архівом, і там потрібний буде Директор для цієї установи. Думаю, що кращого від Вас Директора на цю установу не знайти»* [16, с. 61]. Однак і ця пропозиція не була прийнята – Левко Устимович з дружиною Марією Олександрівною Ковальською вже обживали нове місце осідку – м. Денвер у штаті Колорадо, куди переїхали 1954 року.

Тут він 10 років працював у публічній бібліотеці, з головою поринув у діяльність Денверської групи УВАН, створеної того ж 1954 року. Вона об'єднала активних дослідників української історії і культури – Л. Винар, Б. Винар, В. Гаєвський, С. Глушко, І. Громик, В. Гвоздецький,

Л. Донченко, Г. Заводович, Ю. Карбин, О. Миколайський, Т. Олексіюк, М. Рущицький, Ю. Сластіон, М. Галун-Блок, О. Савицька, очолених головою дійсним членом УВАН у США В. Тимошенком та науковим (вченим) секретарем Л. Биковським. Левко Устимович долучився до проведення близько 100 засідань групи, наукових конференцій, виголосив доповіді «Вклад УВАН у США в шевченкознавство» (1964), «Деякі проблеми української науки на Заході ЗДА» (1965), «Рух спротиву серед молоді України» (1966), «Перша документація української економічної літератури», «Етимологічний словник» (1969), «20 літ науково-організаційних зусиль на Заході ЗСА. 1954 – 1974» (1974) та ін. [9, с. 95].

У контакті з багатьма відомими українцями та в співпраці з Українським історичним товариством, його друкованим органом «Українським істориком», особливо – професором Любомиром Винаром, Інститутом дослідів Волині у Вінніпезі підготував більше 50 статей, рецензій, бібліографічних покажчиків, серед яких «Секція книгознавства УВАН (1946 – 1953)» (1954), «Книгозбірня Митрополита Іларіона: [спомини]» (1963), «Вклад в шевченкознавство УВАН у США за 1950 – 1960 рр.» (1964), «Єврейський педагог УГА-УТГІ: силуети, проф. С. Гольдельман як педагог» (1965), «Василь Кузів, 1887 – 1858: його життя й діяльність» (1966), «Професор Василь Дубровський, 1897 – 1966» (1966), спогади «На кавказько-турецькому фронті» (1968), «Від Привороття до Трапезунду» (1969), «Книгарні – бібліотеки – академія» (1971), «Українські книгознавчі періодики і збірники першої половини XX ст.» (1978), «Мої зустрічі з Олександром Лотоцьким» (1979).

Підсумком особистої наукової діяльності стала бібліографічна праця «У службах українській книзі», яка включила його біографію до початку 70-х років та бібліографічну інформацію про 450 друкованих і рукописних творів [13, с. 28]. Дуже цінував вчене звання доцента, яке 1971 року присудила йому професорська рада Українського техніко-господарського інституту в США, члена-кореспондента УВАН (США), члена НТШ та члена Українського історичного товариства [13, с. 30].

11 січня 1992 року Л. У. Биковський помер.

В Україні здійснено низку заходів з вшанування його пам'яті. У Києві з нагоди 100-річчя від дня народження Л. У. Биковського відбулася науково-практична конференція. 5 жовтня в урочищі Привороття на Звенигородщині встановлена гранітна брила з надписом *«Тут стояв будинок, в якому провів дитячі та юнацькі роки відомий український публіцист і книгознавець Левко Устимович Биковський. 1895 – 1992 рр.»* [9, с. 96].

Маємо підстави стверджувати, що саме фундаментальна бібліотека створеного 1918 року Кам'янець-Подільського державного українського університету не тільки об'єднала видатних діячів освіти і бібліотечної справи І. І. Огієнка, С. О. Сірополка, Л. У. Биковського, М. І. Ясинського, а й дала поштовх розвитку бібліотекознавчих ідей, можливість їх апробації в ході створення університетської книгозбірні, сприяла дальшому розвитку книгознавчих, бібліотекознавчих досліджень в Україні.

Яскравий слід у царині українського бібліотекознавства і бібліології в Україні та еміграції залишив Л. У. Биковський. Спираючись на кам'янецький досвід, він виробив і втілював у життя план розбудови бібліотеки Української господарчої академії в Подєбрадах, в якій працював під час навчання, створив студентський бібліографічний гурток, видавав збірник «Книгознавство», серію «Бібліотека українського бібліографічного мікроба». П'ятнадцять років віддав Варшавській публічній бібліотеці, в якій очолював провідний відділ, а протягом 1942 – 1944 рр. – саму книгозбірню, зробив помітний внесок у підготовку бібліотечних кадрів на сформованих за його участі Вищих курсах бібліотекознавства, виробив програму занять, навчальні посібники, видав низку книгознавчих та бібліографічних праць. У Сполучених Штатах Америки, де жив протягом 1948 – 1992 рр., очолював Книгознавчу секцію УВАН у Нью-Йорку, у 1954 – 1963 рр. працював у Денверській публічній бібліотеці та Денверській групі УВАН. Він залишив більше 500 наукових праць, у першу чергу книгознавчого та бібліографічного характеру. Ставши на

службу книзі, він там, на скитальщині, вірою і правдою служив рідній Україні, популяризуючи її науку, культуру, книгу.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. У. Бібліотечна справа / Л. Биковський // Наш шлях. – 1920. – 20 лют. (Чис. 34). – С. 3-4. Рец. на кн. Сірополка С. О. «Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла».

2. Биковський Л. У. Варшавські бібліотеки в серпні, вересні і жовтні 1944 р. Женева, 1947. – 13 с. (Фундація плекання бібліотекознавства ім. М. Гочалковської; № 9); Початки Національної бібліотеки Української метрополії 1918 – 1921 / УВАН, 2-ге вид. – Женева, 1947. – 19 с. – (Фундація плекання бібліотекознавства ім. М. Гочалковської; № 10).

3. Биковський Л. У. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918 – 1922). – Мюнхен; Денвер: Дніпрова хвиля, 1971. – 153 с. – (Серія: Мемуаристика: Укр. іст. т-во; № 2).

4. Биковський Л. У. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Наш шлях. – 1920. – 20 трав. (Ч. 98). – С. 4.

5. Биковський Л. У. У службах українській книжці: біобібліографія : передмова Л. Винара. – Денвер, 1972. – 278 с. : 79 фото. – (Укр. бібліол. ін-т).

6. Биковський Л. У. Шостиліття діяльності Укр[аїнських] Суходолового, Морського та Океанічного інститутів, 1940 – 1946. Женева; Майнц-Кастель, 1946. – 7 с. : іл. – (Укр. Черномор. ін-т; № 45).

7. Воротняк Т. І. Бібліографічні студії на шпальтах канадського українськомовного часопису «Віра й культура» / Т. І. Воротняк // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. Вип. 1. – С. 175-181.

8. Геринович В. О. До історії Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / В. Геринович // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. – Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. – 92 с.

9. Гринько М. Левко Биковський – Дон Кіхот української бібліології / М. Гринько // Слово і час. – 2010. – № 12. – С. 90-97.

10. Завальнюк О. М. Іван Огієнко – творець національної освіти в Україні, фундатор і ректор Кам'янець-Подільського державного Українського університету / О. М. Завальнюк // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. Вип. 5. – С. 297-321.

11. Биковський Л. У. Українська еліта і творення університетської освіти: фундатори і будівничі (1917 – 1920 рр.). – Кам'янець-Подільський : «Абетка-Нова», 2005. – 496 с.

12. Заремба О. С. Видавнича та бібліотечна діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині (1918 – 1939) / О. Заремба. – Київ : Логос, 2006. – 176 с.

13. Левко Устимович Биковський (1895 – 1992) : біобібліогр. нарис // Нац. парлам. б-ка України; [авт.-уклад. Н. В. Казакова]. – Київ, 1996. – 62 с. – (Серія: Видатні діячі української книги; вип. 5).

14. Леликова Н. К. Ладислав Живный – Лев Быковский : вклад в книговедение и библиографию // Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами … / Н. К. Леликова. – Прага, 1995. Ч. 2. – С. 755-761.

15. Леликова Н. К. «Мой бог – украинская книга независимо от направлений и партий...» : (к 100-летию со дня рождения Льва Быковского) / Н. К. Леликова // Историко-библиографические исследования : сб. науч. тр. / Рос. нац. б-ка. – Санкт-Петербург, 1996. Вып. 6. – С. 148-174.

16. Листування митрополита Іларіона (Огієнка) / НУ «Києво-Могил. акад»; Ін-т укр. археогр. та джерелозн. НАН України; упоряд. О. М. Мицик. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2006. – 566 с. – (Серія «Джерела з іст. укр. еміграції»).

17. Літопис Волині. – Вінніпег (Канада), 1978. Ч. 12. – 234 с.

18. Ляхоцький В. П. Тільки книжка принесе волю українському народові … Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона). – Київ : Вид-во

Олени Теліги, 2000. – 663 с.

19. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний; НТШ ім. Т. Шевченка. – 2-ге вид. – Львів; Кент; Острог, 2008. Ч. 1. XX. – 372 с. : CCXXXII с. : фото.

20. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету // К-ПНУ; [редкол. : О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. – 400 с. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство; вип. 1).

21. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету // К-ПНУ; [редкол. : О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2010. – 648 с. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство; вип. 2).

22. Огієнко В. В. Родинні зв'язки (про долю родичів Івана Огієнка) // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2009. – С. 279-283. – (Серія історична та філологічна; вип. 6).

23. Огієнко І. І. Організаційні та теоретичні передумови українознавчого бібліографічного репертуару // Книголюб. 1927. Кн. 3. – С. 1-10.

24. Прокопчук В. С., Філінюк Л. Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с. : іл.

25. Їх. Друге життя бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету // Студентський меридіан. – 2007. – 30 серп.

26. Сохацька Є. І. Штрихи до портрета Івана Огієнка – книголюба (за матеріалами його перших канадських журналів «Слово істини» та «Наша культура») / Є. І. Сохацька // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету : Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. Вип. 1. – С. 48-54.

27. Тимошик М. С. «Лишусь навіки з чужиною…». Митрополит Іларіон і українське відродження. – Вінніпег; Київ :

Укр. правосл. собор Св. Покрови; Наук.-видав. Центр «Наша культура і наука», 2000. – 548 с. : іл.

28. Лев Устимович Биковський // Вікіпедія / URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=41806 (дата звернення: 11.02.2020).

29. Казакова Н. В. Биковський Лев Юстимович (1895 – 1992). До 115-річчя від дня народження // Українська бібліотечна енциклопедія / URL: ube.nlu.ua/article/Биковський%20Лев%20Юстимович%20 (дата доступу: 11.02.2020).

30. Герасимова Г. П., Казакова Н. В. // Енциклопедія сучасної України / URL: http://esu.com.ua/-search_articles.php?id=41806 (дата звернення: 11.02.2020).

Григоренко Олександр Петрович,
доктор історичних наук, професор,
академік Міжнародної академії інформатизації,
член Національної спілки краєзнавців України,
Почесний краєзнавець Хмельниччини
Григоренко Вадим Володимирович,
учень Хмельницької гімназії № 2, член МАН

ДОКТОР ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР ВІКТОР ПРОКОПЧУК – ДИРЕКТОР НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І. ОГІЄНКА

Доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук, заслужений працівник освіти України, почесний краєзнавець України, заступник голови Хмельницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат премії Національної спілки краєзнавців України імені академіка Петра Тронька, лауреат Хмельницьких обласних премій імені Юхима Сіцінського, академіка Іона Винокура Віктор Степанович Прокопчук є добре знаним науковій спільноті не тільки як авторитетний дослідник важливих

проблем вітчизняної історії, а також як талановитий організатор бібліотечної справи в нашій країні. Він народився 20 липня 1944 року в селі Блищанівка Дунаєвецького району на Хмельниччині. Тут з 1896 року дід Іван Якович, а згодом у 1930 – 1940-х роках і батько Степан Іванович Прокопчуки працювали шанованими вчителями місцевої школи, започаткували династію педагогів-освітян [1, с. 52].

Батькові не довелося на власні очі побачити сина Віктора, який народився через два місяці після того, як він пішов на фронт і загинув у боях за визволення Польщі. На його долю випали важкі часи повоєнної скрути – без батька, без його моральної і матеріальної підтримки. Спочатку навчався у Блищанівській семирічці, а потім у Рахнівській середній школі, куди доводилося щоденно, крім неділі, відмірювати пішою ходою загалом до 10 кілометрів. Навчальні завдання завжди виконував швидко і якісно. Йому дуже хотілося бути схожим і на свого батька-педагога, якого бачив лише на фотокартках, і на тих освітян, яких запізнав упродовж десяти років і твердо вирішив наслідувати їх професійно. Закінчивши школу зі срібною медаллю отримав пропозицію очолити Слобідськорахнівську бібліотеку, яка на певний час опинилася без керманича. Згодом працював піонервожатим, вчителем у школах Дунаєвецького району, що визначило його професію на все подальше життя. В 1962 році став студентом історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (нині – Національний університет імені Івана Огієнка). Навчався виключно на відмінно. Попри філологічний профіль майбутньої професії, тягнувся також і до історичного пізнання минулого, якого студентів майстерно навчали Л. А. Коваленко, П. Ф. Лаптін, І. С. Зеленюк, П. Ф. Щербина. Особливо вагомий вплив справив тоді на Віктора Степановича відомий вчений-археолог І. С. Винокур, який фактично став його наставником на багато наступних років [2, с. 732-733]. Під впливом цих та багатьох інших викладачів формувалися історичні знання та навички науково-дослідницької праці студента. 1967 року закінчив інститут з відзнакою і твердими намірами зайнятися науково-

дослідницькою працею [3, с. 322].

В 1972 – 1990-х роках В. С. Прокопчук займав відповідальні посади у Дунаєвецькому районі і вніс чималий внесок у розбудову краю, розвиток освіти, культури, краєзнавства, відкриття районного історичного та низки меморіальних музеїв. Найважчими були 1990-ті роки. Систематично об'їжджав школи, годинами розмовляв з сільськими педагогами, налаштовував на оптимістичний лад, особливо людей пенсійного та передпенсійного віку, відповідав на їх непрості запитання, запевняв в скоминучості важких матеріальних проблем. Побував у всіх 60 загальноосвітніх школах, 53 дошкільних і 5 позашкільних закладах району, де навчалося майже 10 тисяч учнів, утримувались 1775 дошкільнят [4, с. 594]. Поступово кризові явища були в основному подолані, поліпшувалося фінансування. Так, у 2001 – 2003 роках вдалося придбати 100 персональних комп'ютерів нового покоління для інформатизації навчального процесу. Понад 20 шкіл отримали доступ до мережі Internet [5, с. 312].

Найбільш продуктивними у трудовій і науковій біографії В. С. Прокопчука стали 2004 – 2015 роки, які пройшли у трудовому колективі Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Ще в 1994 році він захистив кандидатську дисертацію з проблеми розвитку історичного краєзнавства на Поділлі. Наприкінці серпня 2004 року ректор університету професор О. М. Завальнюк, який добре знав ділові та організаторські здібності Віктора Степановича, запросив його обійняти посаду директора університетської наукової бібліотеки, що була однією з найбільших в системі вищої школи України [6, с. 188-189]. Одночасно за сумісництвом на пів ставки працював професором на одній з кафедр історичного факультету. Талановитий організатор вищої освіти нашої країни ректор університету професор О. М. Завальнюк, як показали наступні роки, не помилився у своєму виборі. Новий директор добре усвідомлював, що бібліотека, в якій концентруються знання, думи і переживання попередніх поколінь, завжди була і залишатиметься скарбницею суспільного досвіду, храмом високої духовності. Розпочав свою роботу із знайомства з

підрозділами – базою і людьми, вияснення проблемних питань, збору інформації для аналізу, роздумів, прогнозування і планування покрокових дій. Відвідав бібліотеки Хмельницького національного університету, Кам'янець-Подільського державного аграрно-технічного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Кам'янець-Подільської міської імені В. П. Затонського (нині – імені першого голови подільської «Просвіти» лікаря Костя Солухи), Хмельницьку обласну універсальну наукову бібліотеку. У той же час засів і за літературу – його цікавила історія бібліотеки, її традиції і здобутки. А проблеми після двомісячної роботи з вивчення стану справ окреслилися самі по собі і досить виразно.

Почав з низки організаційно-управлінських заходів. Наказом по університету створили бібліотечну раду для розгляду важливих питань діяльності бібліотеки на чолі з проректором з науково-педагогічної роботи. Відновили роботу методичної ради, яку очолила заступник директора бібліотеки. Негайно приступили до створення посадових інструкцій. Участь у цьому процесі брали керівники підрозділів, розкладаючи основні функції підрозділу на конкретних працівників. Далі над інструкцією працювали заступник директора, методист, директор. Після ознайомлення працівника, усунення можливих суперечностей посадову інструкцію підписували відповідальний працівник, керівник підрозділу, директор бібліотеки. Посадову інструкцію затверджував ректор університету. Статус кожного працівника, тобто його права і обов'язки, набирали правового зафіксування і усували низку непорозумінь між виконавцями тих чи інших функціональних обов'язків. Такий документ максимально відповідав принципу конкретності і контрольованості дій та надавав роботі колективу бібліотеки чіткості і злагодженості.

На пропозицію директора ввели систему стимулів для працівників бібліотеки. Виробили чіткі критерії оцінки роботи підрозділів, проміжні підсумки проводили за півріччя, надавали гласності результатам виконання усіх 12 показників для роздумів, коригування дій, а за підсумками року визначали місце кожного підрозділу. Преміювали переможців, а на руки

усім – таблицю виконання показників у порівнянні з минулим роком. Ввели атестацію кадрів, яка відбувалася раз у п'ять років і давала можливість підвищити категорію, а отже і заробітну плату.

На одній з понеділкових нарад Віктор Степанович висловив думку про встановлення премії імені Йосипа Івановича Токаря, який очолював бібліотеку упродовж 1948 – 1993 років і залишив по собі добру пам'ять для відзначення кращих у праці, яка знайшла схвалення. Пропозицію бібліотечних працівників підтримав і ректор. Виробили положення про премію, яке передбачало, що «відзначення нею подвижників бібліотечної праці має на меті підвищення іміджу бібліотечної професії, ефективності роботи, а також пошанування пам'яті визначного бібліографа-бібліотекознавця, організатора бібліотечної роботи у виші» [7, с. 344]. Була створена комісія для визначення переможця і щороку в День бібліотек відзначали одного-двох номінантів. Серед перших номінантів були провідний бібліотекар Л. П. Смолінська (2006), провідний бібліограф В. М. Пархоменко (2007), завідувачка бібліотеки рідкісних видань Н. Д. Крючкова (2009), заступник директора бібліотеки В. М. Бунда (2011), бібліотекар 2-ї категорії Л. В. Огородникова (2013). Лауреати отримували посвідчення, премію, розповідь про них з портретом обов'язково публікувалися в багатотиражній університетській газеті «Студентський меридіан».

Надзвичайно вагомою була роль директора бібліотеки в справі комп'ютеризації книгозбірні. За погодженням і фінансової підтримки ректора професора О. М. Завальнюка 2006 року придбали в Києві комп'ютерну програму «УФД. Бібліотека», київські фахівці встановили її, дали кілька уроків її використання. Почали закупляти комп'ютери, намагалися дати по два на підрозділ – один на робочий стіл бібліотекаря, другий – у зал для читача. Звичайно, ідеально було б, якби в кожному бібліотечному підрозділі був клас комп'ютерів. Але фінансові можливості університету були обмежені і тому зробити це одночасно було неможливо. Почали зі створення електронного каталогу. Кожен підрозділ прагнув внести бібліографічну

інформацію про свій фонд у комп'ютерну мережу, забезпечити читачу доступ до неї, збільшити книговидачу. Для підтримки цієї роботи створили окремий підрозділ – відділ інформаційних технологій та комп'ютерних технологій і комп'ютерного забезпечення. Усім доводилося річне завдання, розбите помісячно, на нарадах аналізували виконання цих показників, як і інших планових завдань, порівнювали результати. За два роки в електронний каталог було внесено понад 150 тисяч бібліографічних записів – третю частину активного фонду.

Паралельно накопичували фонд книг на електронних носіях. Постало питання відкриття окремого підрозділу – бібліотеки електронних видань з читальним залом. Директор використовував будь-які можливості для надання гласності проблемам бібліотеки, шукав способи їх вирішення. До ректора заходив, ґрунтовно обдумавши кожну пропозицію, зібравши переконливі аргументи. Розуміючи ситуацію, не зловживав, але настирливо відстоював інтереси бібліотеки. Олександр Михайлович жодного разу не проігнорував його звернення. Восени 2007 року був придбаний повний набір комп'ютерів, сформований штат і за участю ректора в читальному залі на четвертому поверсі центрального корпусу була урочисто відкрита бібліотека електронних видань. Досить скоро була зібрана чимала колекція різноманітної електронної літератури: підручники, навчальні посібники, монографії, хрестоматії, збірники документів, дисертації, автореферати тощо. Бібліотеку поповнювали спільними зусиллями – найбільше електронних видань щороку передавав ректор та проректори. Згодом був започаткований репозитарій електронних копій праць викладачів університету. За час ректорування професора О. М. Завальнюка, до середини 2012 року наукова бібліотека вишу вже мала електронний каталог – 240 тисяч бібліографічних описів, бібліотеку електронних видань з фондом – близько 5 тисяч документів, автоматизований облік читачів і книговидачу. Університетська бібліотека повністю відповідала часові, в якій успішно функціонував і знаходив свого читача як паперовий, так і електронний документи.

Детально вивчивши минуле бібліотеки В. С. Прокопчук

з’ясував, що вона у 1920-ті роки мала статус наукової і була філією Книжкової палати України, у числі 10 книгозбірень республіки отримувала обов’язковий примірник видань. Це налаштовувало його на розгортання з колективом бібліотеки бібліотекознавчих досліджень і повернення їй статусу наукової. Ректор університету підтримав таке прагнення директора. Для активізації цієї роботи вирішили ввести ставку вченого секретаря бібліотеки і взяти на цю посаду Л. Ф. Філінюк – людину творчу, енергійну, заповзятливу до роботи, жадібну до всього нового, перспективного. Це була важка, виснажлива праця, але яка здобула визнання наукової спільноти і спеціалістів бібліотечної справи як в нашій країні, так і в державах ближнього і дальнього зарубіжжя. Все це дало підставу ректору університету професору О. М. Завальнюку прийняти рішення про відновлення університетській бібліотеці статусу наукової, зафіксувати його в Статуті Кам’янець-Подільського національного університету, затвердженому на зборах колективу 20 лютого 2008 року. А це потягнуло за собою зміну положення про вже наукову університетську бібліотеку, затвердженого ректором, в якому на основі власного, так і досвіду інших бібліотек, були детально виписані основні напрямки наукової бібліотечної роботи.

На посаді директора В. С. Прокопчук позиціонував себе на тлі історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем наукової бібліографії, як організатор кількох міжнародних та всеукраїнських бібліотекознавчих науково-практичних конференцій, видання чотирьох випусків «Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», започаткував серію видань бібліографічних покажчиків серії «Видатні випускники університету». На 1 січня 2012 року бібліотека мала 10407 читачів, річна книговидача складала 732 тисячі документів, до електронного каталогу внесено близько 250 тисяч бібліографічних записів, фонд електронної бібліотеки склав 7 тисяч документів. В значній мірі завдяки його виключним організаторським здібностям та титанічній працездатності наукова бібліотека Кам’янець-Подільського

національного університету імені І. Огієнка перетворилася в потужний науковий та науково-краєзнавчий центр не тільки Хмельниччини, а й всієї України.

Як університетський професор Віктор Степанович продовжував вести активну науково-дослідну діяльність. Впродовж 2004 – 2009 років видав фундаментальні монографії «Під егідою Українського комітету краєзнавства», «Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.», «Інституалізація краєзнавчого руху Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.». У 2009 році за назвою останньої монографії успішно захистив у спеціалізованій вченій раді Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича докторську дисертацію (науковий консультант – академік НАН України П. Т. Тронько; офіційні опоненти – доктори історичних наук, професори О. П. Григоренко, В. М. Даниленко, В. М. Ботушанський). Водночас він виступив автором і співавтором монографій «Вища педагогічна освіта і наука України. Хмельницька область» (2010), «Дунаєвеччина: край і люди» (2013), в якій узагальнив історію цієї подільської землі та підсумував власні багаторічні дослідження краю, був співупорядником збірника документів «Кам'янець-Подільський учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни» (2010) та чимало інших видань. Значну долю зусиль забирала викладацька праця.

Вийшовши на пенсію, В. С. Прокопчук продовжує займати активну життєву позицію, щедро ділиться своїм великим життєвим і професійним досвідом з своїми колегами. Він уособлює собою кращі риси українського народу.

Список використаних джерел:

1. Історичне краєзнавство і проблеми регіональної історії Правобережної України (наукова школа) : біобібліогр. покажч. Серія: Наукові школи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. 12. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 52.

2. Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Том. 1. – Кам'янець-Подільський, 2003. – С. 732-733.

3. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX ст. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 322.

4. Григоренко О. П. Уродженці Дунаєвеччини доктори історичних наук, професори Ф. П. Шевченко і В. С. Прокопчук – видатні історики, організатори архівної справи та історико-краєзнавчих досліджень // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій : зб. науково-краєзнав. пр. – Вип. V. – Дунаївці – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 594.

5. Завальнюк О. М. Подільські науковці й освітяни: звершення в ім'я незалежної України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 312.

6. Копилов С. А. Знаний педагог, учений-історик, теоретик і практик національного краєзнавства й поділлєзнавства (професору Віктору Степановичу Прокопчуку – 75) / С. А. Копилов, В. Р. Адамський, Л. В. Баженов // Краєзнавець Хмельниччини : науково-краєзнав. зб. – Вип. 13. – Кам'янець-Подільський, 2020. – С. 188-189.

7. Прокопчук В. С. Людина і час. Спогади. – Дунаївці – Кам'янець-Подільський, 2020. – С. 344.

Лифар Оксана Петрівна,
заступник директора з наукової роботи
Хмельницької обласної бібліотеки
для дітей імені Т. Г. Шевченка

БІБЛІОТЕКУ ТВОРЯТЬ ЛЮДИ

Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка – одна з найбільших дитячих бібліотек області. Її історія починається ще з 20-х років XX століття. Сьогодні – це сучасний інформаційний, освітній, культурно-дозвіллєвий центр для дітей та їх батьків, широкий простір для креативних інновацій і спілкування. Бібліотека розвіює всі міфи та стереотипи. Її працівники – активні, модернові та творчі, не обмежують бажання користувачів, а навпаки прислухаються до їх думок та пропозицій. І так було завжди. Окремі працівники внесли значний вклад у розвиток бібліотеки. Серед них –

наполеглива, творча, професійна Тамара Опанасівна Олександрова. На початку своєї діяльності в бібліотеці вона очолила методичну службу. З великою енергією і високим професіоналізмом взялась за створення методичного кабінету і спрямувала його діяльність на надання систематичної і ефективної допомоги районним і сільським бібліотекам з питань організаційної роботи з читачами-дітьми. Це був один з перших методичних кабінетів. У практику роботи було запроваджено перспективне планування, багатоаспектне аналізування діяльності бібліотек області, організація міжобласних семінарів з працівниками Тернопільської, Вінницької та Черкаської областей.

Тамара Опанасівна – директор бібліотеки з 1967 по 1978 р. Під її керівництвом бібліотека у 1974 р. отримує нове приміщення. Завдяки творчій співпраці з групою місцевих художників, архітекторів, дизайнерів і працівників бібліотеки, був створений своєрідний інтер'єр. Запроваджено розгалужену систему методичної допомоги районним та міським бібліотекам. Створено перший в Україні відділ мистецтв та кімнату дитячої технічної творчості («кімнату казок»), яка стала перлиною бібліотеки. У 1975 р. при бібліотеці створюється клуб за інтересами «Фотон». І незабаром «кімната казок» наповнюється електронними експонатами. Під керівництвом Т. О. Олександрової запроваджується диференційована система обслуговування читачів, започатковані такі форми роботи, як прес-конференції, захист читацького формуляра. В роботу бібліотеки впроваджуються елементи дослідницької роботи, практикується випуск друкарським способом інформаційно-бібліографічних видань.

У 1978 р. бібліотека нагороджується Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України за активну роботу у вихованні дітей і підлітків, а Тамарі Опанасівні присвоюється звання «Заслужений працівник культури України».

Вмілим організатором, творчою та досвідченою особистістю була Олена Олексіївна Киричук – директор бібліотеки з 1983 по 2004 рр. В цей період докорінно змінюються підходи до організації бібліотечно-інформаційного

обслуговування дітей, розпочинаються перші кроки в інформатизації бібліотеки. Започатковується соціальне партнерство з державними та громадськими організаціями. Досвід, творчість, енергійність, вимогливість Олени Олексіївни дають можливість бібліотеці йти в ногу з часом. Творча скарбниця бібліотеки поповнюється новими нетрадиційними формами роботи. На основі діючих клубів і об'єднань створюється Студія соціальної і трудової активності читачів «Книга». Враховуючи вимоги часу, прагнення дітей до вивчення традицій, звичаїв, обрядів українського народу була організована Мала академія народознавства «Соняшник», яка згодом трансформується в читацьке об'єднання. З ініціативи О. О. Киричук започатковується обласне літературно-мистецьке свято «Іду з дитинства до Тараса», обласний конкурс юних дарувань «Кобзарики», краєзнавчо-етнографічна експедиція «Мій рідний край, моя земля». Творчим збагаченням культурно-масової роботи стали мистецька вітальня та літературна світлиця. Діти мали можливість спілкуватися з місцевими письменниками, художниками, народними умільцями.

Кардинальні зміни Олена Олексіївна провела і в організаційно-методичній роботі. Основна увага зосереджується на наукових дослідженнях та соціологічних вивченнях. Започатковано професійні навчання для сільських бібліотекарів, творчі лабораторії для заступників директорів ЦБС з питань роботи з дітьми.

На базі бібліотеки постійно проходять регіональні науково-практичні конференції та семінари, розпочинається комп'ютеризація бібліотеки. Всі знання, творчість та неспокійну душу О. О. Киричук віддала бібліотечній справі та обласній бібліотеці для дітей імені Т. Г. Шевченка.

За час роботи О. О. Киричук на посаді директора бібліотека нагороджена Дипломом ІІІ ступеня Виставки Досягнень Народного Господарства за естетичне виховання підростаючого покоління, організацію клубів (1987 р.), є дипломантом Виставки Досягнень Народного Господарства України за розвиток технічної творчості дітей, діяльність клубу «Фотон» (1988 р.), лауреат обласної премії ім. Т. Шевченка

(1993 р.), лауреат обласної премії ім. М. Смотрицького за вагомі досягнення в розвитку бібліотечної справи, популяризацію української книги, історії, культури рідного краю (2000 р.). Нагороджена кришталевим пам'ятним знаком «Серце віддаю дітям» за багаторічний досвід співпраці з Дитячим фондом України в напрямку виховання дітей, вирішення завдань їхнього соціально-правового захисту, впровадження у практику принципів гуманістичної політики і норм міжнародного права щодо захисту інтересів дитини відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини (2003 р.).

Творчий доробок Киричук О. О. неодноразово відзначався Почесними грамотами Міністерства культури і мистецтв України, обласної Ради, адміністрації. У 1987 р. Олені Олексіївні присвоєно звання «Заслужений працівник культури України». Також була нагороджена Почесною відзнакою «За досягнення у розвитку культури і мистецтв» (2003 р.).

Успішно склалась у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей імені Т. Г. Шевченка бібліотечна доля ще одного фахівця – Антоніни Миколаївни Захаренко, не дивлячись на те, що трудову діяльність вона розпочала у Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці на посаді головного бібліотекаря, де активно займалась питаннями централізації бібліотек.

У 1983 р. Антоніна Миколаївна переходить працювати в обласну бібліотеку для дітей імені Т. Г. Шевченка на посаду заступника директора з наукової роботи (до 2018 р.). На цій посаді вона проявила себе відповідальним, знаючим спеціалістом. Захаренко А. М. є автором творчих проєктів та програм, які успішно діють у бібліотеці: «Ти у світі не один», «Нове покоління Хмельниччини читає», «Моя мала Батьківщина».

Завдяки Антоніні Миколаївні у бібліотеці започатковані інноваційні форми роботи з користувачами, розширені сервісні послуги бібліотеки, розроблені програми проведення різноманітних форм підвищення фахового рівня бібліотечних працівників області: Школи професійного розвитку, творчі майстерні, семінари-тренінги, семінари-практикуми тощо.

Під її керівництвом відбулось оновлення системи методичної діяльності, спрямованої на модернізацію дитячих бібліотек області, підвищення фахового рівня, впровадження інноваційних практик та технологій бібліотечного обслуговування. З її ініціативи внесені актуальні пропозиції щодо соціологічних та наукових досліджень: здійснюється розробка програм та методик проведення регіональних соціологічних досліджень та моніторингів, забезпечується участь обласної бібліотеки у корпоративних проєктах бібліотек України: «Почитайко», «Віртуальна бібліографічна довідка», «Ключ», «Вибрані Інтернет-ресурси для дітей». Антоніна Миколаївна добре знайома з роботою дитячих бібліотек області, знає їх проблеми, завдання та досягнення. Вона – відмінний спеціаліст, комунікативна, знаюча, закохана у свою бібліотеку та бібліотечну справу.

Антоніна Миколаївна – лауреат премії імені Мелетія Смотрицького за вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи, популяризацію мови та літератури, видання змістовних інформаційно-бібліографічних видань (2011 р.), нагороджена Почесною відзнакою «За досягнення в розвитку культури і мистецтв» (2004 р.) та Почесною грамотою Верховної Ради України за «Заслуги перед українським народом» (2013 р.).

Список використаних джерел:

1. Дитячі бібліотекарі України. Сто кращих / Міністерство культури України ; Нац. бібліотека України для дітей. – Київ : Кириченко М. О., 2012. – 208 с.

2. Духовна скарбниця поколінь : історія Хмельницької обл. бібліотеки для дітей ім. Т. Г. Шевченка 1937 – 2007 рр. / Управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА ; Хмельницька обл. бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка. – Хмельницький : [б. в.], 2007. – 52 с.

Айвазян Олена Борисівна,
кандидат історичних наук,
відмінник освіти України,

ФАХІВЕЦЬ ВИСОКОГО КЛАСУ

Автоматизація давно зайняла в бібліотечній практиці основні позиції і теперішнім фахівцям вже важко уявити свою роботу без сучасних технічних засобів – копіювально-множильної техніки, комп'ютерів, програмного забезпечення, яке дозволяє здійснювати більшість бібліотечних технологічних процесів, зокрема й дистанційно (внесення документів в ЕК, редагування записів, систематизація, перевірка фонду, облік видачі документів користувачам, складання актів на списання тощо). Зрозуміло, що рівень автоматизації кожної бібліотеки багато в чому залежить від кадрового потенціалу, тобто наявності фахівців, які опікуються автоматизованою бібліотечно-інформаційною системою (АБІС) та розвивають її згідно з потребами бібліотеки.

Науковій бібліотеці Хмельницького національного університету (НБ ХНУ) в цьому питанні пощастило завдяки далекоглядності колишньої директорки бібліотеки, відмінниці освіти України Валентини Михайлівни Петрицької, яка вже на початку 90-х років минулого століття розуміла важливість комп'ютеризації бібліотеки, добивалася придбання ПК, першого програмного (ще немережевого) продукту, займалася пошуком спеціалістів, які б володіли фаховими технічними та базовими бібліотечними знаннями [3]. Саме таким фахівцем стала Валентина Олексіївна Глухенька, яка розпочала активне запровадження новітніх технологій у практику роботи університетської книгозбірні і, найголовніше, зібрала команду однодумців, які й досі ефективно працюють над розвитком можливостей бібліотеки, технологічні процеси якої весь час зазнають змін [5].

Займався запровадженням процесів автоматизації в НБ ХНУ і Юрій Валентинович Костров, який багато зробив для розвитку АБІС бібліотеки, а зараз очолює відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення (ВІТКЗ). Він не

лише власноруч створив локальну бібліотечну мережу, яку розвиває і підтримує до цього часу, але й відповідає за технічний парк книгозбірні (майже 100 одиниць – від комп'ютерів до мікрофонів та колонок, проєкторів та екранів для проведення масових заходів та ін.). Опікується він і програмними продуктами, і серверами бібліотеки, і навчанням персоналу, і багато чим іншим, що не може зробити звичайний бібліотекар.

Короткі біографічні відомості про Ю. В. Кострова вже неодноразово розміщувались у довідкових матеріалах про НБ ХНУ, публікаціях щодо розвитку автоматизації в бібліотеці [2, с. 892]. Метою цієї статті є більш докладне висвітлення ролі фахівця у створенні сучасного інформаційного середовища в бібліотеці університету та його впливу на розвиток бібліотечної справи в регіоні.

Народився Ю. В. Костров 8 січня 1970 року в м. Хмельницькому, у звичайній сім'ї інженерів – Валентина Мефодійовича і Ольги Яківни. Професія батьків не могла не вплинути на подальшу долю єдиного сина. Після закінчення Хмельницької ЗОШ № 24 навчався в ПТУ № 11, а потім – у Хмельницькому національному університеті за спеціальністю «Радіотехніка».

Трудову діяльність Юрій Валентинович розпочав у 18 років на Хмельницькому радіотехнічному заводі монтажником радіоапаратури IV розряду, де працював 10 років, доки завод не почав втрачати свої позиції, як і більшість підприємств наприкінці 90-х років минулого століття. Щоб забезпечити сім'ю (дружину і маленького сина), пішов працювати на приватне підприємство на посаду техніка-електронщика з обслуговування та ремонту електронних касових апаратів. Робота не була ані цікавою, ані високооплачуваною, ані стабільною. За оголошенням у квітні 2001 року Ю. В. Костров прийшов у бібліотеку тоді ще Технологічного університету Поділля і був прийнятий на посаду техніка у відділ автоматизації. Опинившись в абсолютно незвичному для себе бібліотечному середовищі, він за короткий час опанував специфіку роботи, виявляючи наполегливість,

завзятість і працьовитість. Працюючи на такій важливій ділянці, як автоматизація бібліотечних процесів, Юрій Валентинович зрозумів, що потрібна подальша освіта і 2003 року вступив на заочне відділення університету, після закінчення якого отримав диплом спеціаліста з радіотехніки. Поєднуючи навчання з роботою, разом із фаховими знаннями отримував практичні знання з багатофункціональної бібліотечної справи, яка поступово займала все більше місця в його житті. У 2008 році був переведений на посаду завідувача сектору технічного забезпечення, а через три роки очолив відділ інформаційного та комп'ютерного забезпечення.

У своїх спогадах тодішня директорка НБ ХНУ Валентина Петрицька так характеризувала роботу Юрія Кострова того періоду: «Про вагомий вклад у впровадження комп'ютерних технологій Юрія Валентиновича Кострова можна говорити багато. Великої подяки заслуговує ця добра, виважена і талановита людина. В його активі багато корисних справ: від технічного обслуговування нової техніки, модернізації і безкінечних ремонтів, навчання співробітників… Ми називаємо Юрія Валентиновича «швидкою допомогою» – нікому не відмовляє, робить все на найвищому професійному рівні…» [4, с. 61].

«Надійність та безперебійність», «мультизадачність», «уміння вирішувати проблеми» – так характеризують сьогодні роботу Юрія Валентиновича та його відділу колеги по роботі. І це не перебільшення, адже саме від роботи ІТ-фахівців, яких у відділі троє, залежить практично вся діяльність книгозбірні, особливо в умовах дистанційної роботи. За 20 років роботи в бібліотеці Ю. В. Кострову довелося оволодіти вміннями та навичками системного адміністратора, програміста, менеджера, маркетолога, майстра з ремонту та модернізації технічних засобів, що дозволяє швидко адаптувати нові технології в бібліотечні процеси. Зокрема, значним є внесок Ю. В. Кострова у розвиток БД власної генерації, в заснування нового сайту, адаптованого до мобільних пристроїв, в організацію дистанційної роботи бібліотеки та віддаленого обслуговування користувачів в умовах карантину COVID-19, впровадження

нових вебсервісів для розвитку систем комунікації, інформування та інших послуг.

Серед доробку Юрія Валентиновича як програміста – розробка програми друку штрих-кодів для книг та журналів, адаптація програмного забезпечення для створення репозитарію наукових публікацій викладачів ХНУ, яка впливає на імідж та рейтинг університету, зокрема й розробка і впровадження програмної підтримки роботи комп'ютерів в мережі бібліотеки, серверів бібліотеки (Web, Linux, Internet, Windows 2003, SQL Server 2005), програмних продуктів «УФД/Бібліотека», «ЛІГА: ЗАКОН», «Антиплагіарізм» тощо. Наразі Ю. В. Костров разом з представниками університету налагоджує співпрацю з Національним репозитарієм академічних текстів з метою більш повної перевірки на антиплагіат наукових робіт університету в рамках сприяння академічній доброчесності.

Варто відзначити, що Юрій Валентинович, який очолює ВІТКЗ в бібліотеці – методичному центрі бібліотек ЗВО Хмельницької області, активно сприяє запровадженню інновацій та їх підтримці в інших книгозбірнях області та міста, має наукові публікації, презентує досвід книгозбірні на науково-практичних конференціях, сприяє видавничій діяльності наукової бібліотеки, неодноразово відзначався грамотами ХНУ, Хмельницького обласного управління культури, облдержадміністрації тощо [1; 6].

Існує багато міфів про ІТ-спеціалістів, зокрема, що вони відлюдники, що для них не важливий побут і, взагалі, вони – диваки. За 20 років своєї роботи в бібліотеці Юрій Валентинович повністю спростував ці твердження. І хоч він єдиний чоловік у жіночому колективі, завжди бере активну участь у всіх колективних заходах книгозбірні, не цурається ані самодіяльності, ані туристичних подорожей, ані конкурсів. Понад 25 років надійним тилом для нього залишається сім'я – кохана дружина Тетяна Олексіївна та син Ігор, який продовжив династію інженерів і сьогодні ділиться з батьком професійними інноваціями.

Зрозуміло, що один в полі не воїн і розвитку АБІС сприяють й інші працівники відділу і бібліотечні фахівці. Вони

всі незамінні в сучасних умовах, адже молодь наразі має кращі перспективи у професійному і матеріальному зростанні, аніж в бібліотеці, особливо ІТ-фахівці. Тому і цінуємо відданість Юрія Валентиновича бібліотечній справі, діяльність якого, без перебільшення, забезпечила сучасний рівень автоматизації НБ ХНУ. У нього ще багато звершень попереду, адже технології весь час удосконалюються, тому будь-якій бібліотеці для розвитку та удосконалення бібліотечних технологій конче необхідні такі особистості та фахівці, як Юрій Валентинович Костров.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О. Б. Веб-сайт бібліотеки як засіб ефективної взаємодії з користувачем / О. Б. Айвазян, Ю. В. Костров // Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2019. – С. 12-17.

2. Костров Юрій Валентинович // Хмельницький національний університет. Історія і сучасність : наук.-пізнав. вид. Кн. 3 : 1995 – 2015 / упоряд.: Є. М. Свіргунець, П. К. Мельник. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – С. 892.

3. Петрицька В. М. Використання автоматизованих технологій в системі інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки Хмельницького державного університету / В. М. Петрицька, О. Б. Айвазян // Бібліотеки у створенні єдиного інформаційного простору Хмельниччини. – 2001. – С. 27-30.

4. Петрицька В. М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984 – 2005 рр.) // Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. статей та матеріалів. – Хмельницький, 2012. – С. 61.

5. Фоміних В. В. Захоплена своєю справою // Скарбниця знань університету (до 40-річчя бібліотеки Технологічного

університету Поділля). – Хмельницький, 2002. – С. 97-101.

6. Фоміних В. В. Система Anti-Plagiarism – запорука якісної освіти в Хмельницькому національному університеті [Електронний ресурс] / В. В. Фоміних, Ю. В. Костров // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2020. – № 25 : Академічна доброчесність та бібліотеки ЗВО. – С. 19-32. – Режим доступу : http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2020/12/Fominyh.pdf. – Назва з екрана.

Молчанова Світлана Артемівна,
завідувачка науково-методичного відділу
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

КОЛИ ЖИВЕШ БІБЛІОТЕКОЮ

Однією з найскладніших ділянок бібліотечної справи є обслуговування користувачів, яке потребує, крім вміння оперувати ресурсною базою книгозбірні, вмілого використання довідкового апарату, навичок спілкування з читачами, толерантності, терпіння, наполегливості та ще багато якостей, без яких складно працювати у відділі обслуговування – найстарішому підрозділі НБ ХНУ. За свою майже 60-річну історію процес обслуговування користувачів у бібліотеці університету зазнав значних змін, відбулася трансформація до віртуальної або дистанційної системи обслуговування. Однією з основних учасниць та ініціаторів цих змін є досвідчена фахівчиня бібліотечної справи, ветеранка книгозбірні та університету О. М. Великосельська, яка понад 35 років працює в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету (далі НБ ХНУ), слугує читачеві та книзі, завжди сповнена цікавих ідей і творчих планів.

Народилась Ольга Михайлівна Великосельська (Кохан) 11 січня 1959 року в м. Хмельницькому. Прагнення до книги та знань, відкриття нового, непізнаного були притаманні їй ще зі шкільної лави, тому після закінчення 1976 року Хмельницької спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи № 6

вступила до Ленінградського державного інституту культури ім. Н. Крупської, успішно в ньому навчалась, отримавши у 1982 р. диплом бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації. Водночас з 1977 – 1986 рр. працювала в одній з найстаріших бібліотек міста – Фундаментальній науковій бібліотеці Ленінградського технологічного інституту ім. Ленради, спочатку на посаді бібліотекаря, згодом – зав. сектору відділу навчальних абонементів. Досвід роботи в знаній бібліотеці незабаром став у нагоді молодій фахівчині, яка за сімейними обставинами повернулася до рідного міста і з серпня 1986 р. почала працювати в бібліотеці Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування (нині НБ ХНУ).

Розпочалась її трудова біографія в книгозбірні інституту з інформаційно-бібліографічного відділу, що дало змогу швидко оволодіти інформацією про фонд, запити читачів, отримати досвід в організації та проведенні інформаційних масових заходів. Під вмілим керівництвом С. Ф. Кручко Ольга Михайлівна швидко влилася в колектив і з перших днів активно включилася в роботу зі студентами та викладачами. І вже через два роки, у 1988 році, її було переведено на посаду зав. сектору суспільно-політичної літератури (СПЛ) у відділ наукової літератури, який очолювала досвідчена фахівчиня Т. К. Онищук. Це була важлива і відповідальна на той час ділянка роботи, адже запровадження таблиць ББК розпочалося саме з цього фонду, тому й очолити його довірили обізнаній, працелюбній та креативній особистості.

Навесні того ж року бібліотека отримала 9-ти поверхове приміщення площею 4666 кв. м. Ні на мить не припиняючи обслуговування читачів, працівники книгозбірні здійснили переїзд у новий бібліотечний корпус усього за 3,5 місяці. Ольга Михайлівна згадувала пізніше, що всі бібліотекарі працювали майже без вихідних, величезна робота проводилася з облаштування приміщень, зокрема й читального залу СПЛ, та створення комфортних умов для роботи читачів.

Цей час ознаменувався й гарними змінами в особистому житті О. М. Великосельської, яка вийшла заміж, народила сина і після відпустки по догляду за дитиною розпочала активну

роботу з удосконалення процесу обслуговування користувачів, кількість яких збільшувалася з року в рік. Варто зазначити, що сім'я – чоловік Сергій, син Іван та донька Зоя, яка народилася пізніше, стала надійним тилом та підтримкою для Ольги Михайлівни.

У 1994 році Хмельницький технологічний інститут (нині ХНУ) отримав новий статус – університету. У зв'язку з високим попитом суспільства на спеціалістів економічних сфер в університеті було створено факультет бізнесу та права, відкрито нові економічні спеціальності, збільшено кількість студентів на інженерно-економічному факультеті. Щоб задовольнити зростаючі інформаційні запити користувачів, за ініціативою тодішньої директорки бібліотеки В. М. Петрицької було проведено структурну реорганізацію: із відділу наукової літератури на базі сектору економічної літератури в серпні 1994 р. було створено відділ економічної літератури та права з двома читальними залами на 200 посадкових місць [9]. Завідувачкою відділу було призначено О. М. Великосельську, яким вона керувала п'ятнадцять років поспіль – з 1994 – 2009 рр.

За короткий час Ольга Михайлівна згуртувала колектив новоствореного відділу, ефективно організувала роботу секторів. Принцип «Читач – перш за все» був основним для бібліотекарів, тож першочерговим завданням було оперативне обслуговування, вивчення та якісне задоволення постійно зростаючих інформаційних запитів читачів, підвищення загальної культури обслуговування, адже саме компетентність і доброзичливість персоналу сприяють комфортності перебування користувачів у бібліотеці. У різні роки під керівництвом О. М. Великосельської у відділі працювали: завідувачки секторів Л. О. Сергеєва, І. В. Хроменкова, Н. П. Вишневська, О. З. Антонюк, В. Г. Мусевич, А. Г. Кандул; бібліотекарі Т. М. Вітюк, Г. І. Мединська, Л. М. Курганська, І. Д. Мисіна, О. Б. Казмірчук (Таланчук), Л. О. Ристєва, Н. П. Незговорова, А. О. Гогільчина та ін., які з особливим теплом згадують співпрацю під керівництвом Ольги Михайлівни. В умовах обмеженого надходження літератури та великої завантаженості

(за день обслуговувалося 200-250 читачів, а деякі журнали і книги видавалися до 40-50 разів) колектив відділу робив усе можливе, щоб якомога краще розкрити наявні ресурси, забезпечити якісне обслуговування читачів [2].

У 1996 р. з приходом у відділ В. О. Василишиної – професіоналки, людини творчої, неординарної, з багатим досвідом роботи в Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці, розпочалася багатолітня плідна проєктна діяльність Ольги Михайлівни. У співавторстві В. О. Василишиної і художниці бібліотеки Т. М. Чернишової було розроблено авторську програму «Молодий спеціаліст XXI століття», яка набула широкого резонансу в університеті і за його межами, а заходи, що проводилися в рамках програми, сприяли не лише престижу бібліотеки, але й університету загалом. Згодом у практиці роботи Ольги Михайлівни буде втілено ще не один проєкт, але цей перший став школою зі створення подальших проєктів, запровадження і презентації в університетському середовищі.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. в бібліотеці розпочався один з найцікавіших періодів – створення автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи (АБІС), і на початку XXI століття бібліотека університету опанувала та запровадила у практику інновації, які, зрозуміло, в першу чергу були спрямовані на покращення якості обслуговування читачів, зокрема пришвидшення пошуку інформації та обліку процесу обслуговування. Випробувальним майданчиком для цих інновацій став ВЕЛ, в якому на той час працювали і досвідчені бібліотекарі, і молоді фахівці, які під керівництвом О. М. Великосельської освоювали і запроваджували нові технології, досліджуючи їх вплив на стан роботи з читачами, передаючи досвід роботи з ПК іншим підрозділам книгозбірні.

Створенню електронного каталогу (ЕК) на фонд відділу, що став основою АБІС, передували ще два цікаві і невідворотні процеси – пересистематизація та рекаталогізація, адже на кінець XX століття фонд бібліотеки систематизувався за двома таблицями – УДК (технічна література) та ББК (суспільно-політична та економічна література), що призводило до

незручностей та помилок у роботі з фондом та каталогами, а також унеможливлювало якісне введення інформації в ЕК. Тому 2001 рік став початком рекаталогізації підсобних фондів відділу, роком напруженої, незвичної, але надзвичайно цікавої для персоналу роботи. Головною метою, яку поставили перед собою працівники відділу, була не швидкість і кількість введених і відредагованих назв в електронному каталозі, а якість виконаної роботи. Найбільша увага приділялася глибокому і багатоаспектному тематичному розкриттю книг, формуванню нових тематичних рубрик та економічних понять. Іноді на одне видання вводилося до 10-18 тем. Усі співробітники відділу без винятку були задіяні в цьому копіткому процесі, завершення якого цього ж року дало змогу розпочати автоматизований облік видачі документів спочатку бібліотечним працівникам, а згодом і студентам.

Отже, ВЕЛ першим в НБ ХНУ, першим на теренах області і одним із перших серед бібліотек вишів України в листопаді 2001 року розпочав експеримент з обслуговування студентів 1-х та 2-х курсів, який через три роки завершився повним переходом відділу і всієї книгозбірні на автоматизований облік видачі документів користувачам. Впровадження комп'ютерних технологій у роботу відділу суттєво покращило якість обслуговування читачів. Передовим досвідом роботи відділу економічної літератури Ольга Михайлівна неодноразово ділилась у своїх виступах на конференціях, семінарах, на сторінках друкованих видань [10].

Статистичні показники відділу того періоду, як і по всій книгозбірні, весь час зростали. Якщо у 1995 р. кількість читачів ВЕЛ становила 6669, то в 2003 р. послугами читальних залів скористалися 12324 читачі. За 8 років (з 1995 р.) книговидача зросла в 2,2 рази і у 2003 р. складала понад 415000 примірників, що становило 32 % від загальної видачі документів по бібліотеці. Отже, автоматизація значно полегшила процес обслуговування як для читачів, так і для бібліотекарів, сприяла скороченню черг.

Відділ економічної літератури під керівництвом Ольги Михайлівни вдало запровадив нові технології в обслуговуванні

користувачів з використанням у подальшому пін-кодів у читальному залі, що дозволило відмовитися від традиційних читацьких формулярів та інших паперових форм записів про видачу документів. У підсумку 2005 року відбулася консервація усіх читацьких каталогів, адже інформація про нові надходження вводилася в ЕК, а працівники навчились ефективно його використовувати.

Парадоксально, але глобальна автоматизація, розвиток інтернет-технологій, віртуальної системи обслуговування НБ ХНУ призвели до поступового зменшення традиційних відвідувачів бібліотеки, які через вебсайт книгозбірні отримали цілодобовий доступ до основних інформаційних ресурсів книгозбірні. Тому в 2009 році в бібліотеці було здійснено реорганізацію відділів обслуговування. Ольга Михайлівна, яка як досвідчений фахівець вміло поєднувала практику роботи з читачами з методичним та науковим її обґрунтуванням і забезпеченням, перейшла працювати на посаду вченого секретаря.

Проведення соціологічних досліджень, участь у науково-практичних конференціях, написання статей, розробка регламентуючої документації, проєктів, програм, а також діяльність з презентації книгозбірні на сайтах бібліотеки та університету – це складові щоденної праці вченого секретаря. Крім того, через оптимізацію структури книгозбірні, враховуючи досвід роботи О. М. Великосельської, на неї було покладено й відповідальність за просвітницький напрям роботи бібліотеки.

Професіоналізм, доброзичливість і толерантність, привітність і комунікабельність Ольги Михайлівни сприяли плідній співпраці із завідувачами кафедр, викладачами та студентами університету, кураторами академічних груп щодо організації та проведення комплексних масових заходів, зокрема, презентацій книг викладачів ХНУ, виставок наукових досягнень, «Днів кар'єри» та просвітницьких заходів. До прикладу, в рамках програми «Молодий спеціаліст XXI століття» у 2009 р. Ольгою Михайлівною було організовано презентацію наукових праць професорсько-викладацького складу інституту економіки та управління (ІЕУ). У 2010 р. вона організувала виставку

наукових досягнень студентів та молодих вчених «Від перших вершин – до наукових висот», під час якої студенти 10-ти кафедр ІЕУ презентували свої наукові успіхи та здобутки біля виставкових стендів, де були представлені їхні наукові публікації.

У 2011 році відбулася знакова подія – виставка-презентація 25-ти книг, які вийшли друком протягом 2009 – 2010 років, за участі близько 50-ти авторів кафедр ІЕУ ХНУ. Упродовж 2009 – 2011 рр. О. М. Великосельська входила до складу оргкомітету з проведення в НБ ХНУ «Днів кар'єри» в рамках програми «Молодий спеціаліст XXI століття» для студентів-випускників економічних, гуманітарних та інженерних спеціальностей. Зокрема, у 2011 році протягом листопада – грудня відбулося 5 таких заходів.

Ольга Михайлівна є також авторкою проєктів «Правова культура як фактор цілісного виховання особистості» (2008 – 2012 рр.), діючого проєкту «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету», основним принципом яких є індивідуальний підхід і увага до кожного читача, пошук нових нестандартних, інтерактивних форм популяризації книги, читання і бібліотеки серед студентів.

Активно сприяє Ольга Михайлівна творчій співпраці наукової бібліотеки з кафедрою української філології, студентським літературним театром «Глорія». За останні 10 років були започатковані інноваційні форми проведення просвітницьких заходів, як-от: «Літературно-мистецькі проєкти», «Презентація творчих студентів: поетів і театралів», «Душа, окрилена мистецтвом...»; національно-мистецькі форуми, брейн-ринги, конкурси читців, перформанси, оксфордські дебати, культурно-освітній сторітеллінг, поїздки Шевченківськими місцями, театралізовані вистави, Фестиваль патріотичного Українського Слова, літературні флешмоби та багато інших креативних проєктів. У 2020 р. започатковано новий формат проведення просвітницьких заходів в умовах пандемії COVID-19 у режимі онлайн у застосунку ZOOM та в режимі Skype-зв'язку.

Ольга Михайлівна бере активну участь у науковій роботі книгозбірні, є автором понад 20-ти фахових публікацій, розробницею Програми розвитку наукової роботи «Розвиток ресурсної бази наукової бібліотеки Хмельницького національного університету в умовах інформаційного суспільства на 2015 – 2020 роки». Своїм досвідом проведення просвітницьких та інформаційних заходів у рамках проєктів і програм Ольга Михайлівна ділиться на сторінках фахових журналів з бібліотечної справи, в матеріалах конференцій, в інформаційному бюлетені «Бібліотека в інформаційному просторі», у ЗМІ [3, 4, 5].

У 2015 – 2017 рр. Великосельська О. М. обіймала посаду завідувачки науково-методичного відділу. Згодом, сприяючи розвитку професійної кар'єри молодих спеціалістів, перейшла на посаду провідного бібліотекаря. Варто зазначити, що Ольга Михайлівна завжди займає активну життєву позицію і бере участь у суспільному житті колективу – від підготовки ювілейних заходів до участі в самодіяльності та створенні відеороликів про життя рідної книгозбірні.

За багаторічну сумлінну працю, високу професійну майстерність, вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи, забезпечення інформаційних потреб мешканців Хмельниччини О. М. Великосельська відзначалася грамотами та цінними подарунками МОН України, Хмельницької обласної ради, Хмельницької міської ради, неодноразово Хмельницького національного університету. У 2014 р. була занесена на Дошку пошани університету.

З біографій людей у подальшому складається історичний портрет того чи іншого періоду, епохи, покоління. Професія бібліотекаря дуже давня, яка в останні часи активно трансформується і покладає великі вимоги на бібліотечного працівника. Тому важливо зберігати інформацію про людей, які працювали і працюють сьогодні в бібліотечній сфері, адже їхня робота завжди потрібна суспільству, відкриваючи йому найціннішу скарбницю знань – КНИГУ, за допомогою якої із покоління в покоління, віками та тисячоліттями сіється зерно доброго, розумного, вічного. А оберігають та доносять ці знання

скромні бібліотекарі, зокрема такі особистості, як Ольга Михайлівна Великосельська.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ. (2005). – URL : http://lib.khnu.km.ua/about_library/rnetodob/byuleten.htm (дата звернення : 20.05.21).

2. Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту / редкол.: О. Б. Айвазян та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 296 с.

3. Великосельська О. М. Культурно-просвітницька робота бібліотеки як основа створення інтелектуального та культурного середовища університету. Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук; гол. ред.: О. Б. Айвазян. – Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. – URL : http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4659/1/konf_2016.pdf (дата звернення : 25.05.21).

4. Великосельська О. М. Проект популяризації книги, читання і розвитку читацької культури студентської молоді та методи та форми його реалізації в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету // Книги і бібліотеки в глобалізованому світі (до 100-річчя Подільського державного аграрно-технічного університету) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2019 р. – Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2019. – С. 90-100.

5. Великосельська О. М. Фестиваль патріотичного українського слова – дієва форма виховання сучасної молоді / О. М. Великосельська, Т. П. Коваль // Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару (Київ, 24-25 квіт. 2019 р.). – Київ : КНУКіМ, 2019. – Вип. 2. – С. 18-22.

6. До 50-річчя заснування університету : бібліогр. покажч. – URL : http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/dor/pro_HNU_NEW.htm (дата звернення : 20.05.21).

7. Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету (1967 – 1994 рр.) : зб. док. і матеріалів / упоряд.: І. Х. Ткачук, Ю. С. Земський. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 612 с.

8. Наукові публікації працівників бібліотеки ХНУ за 2001 – 2020 роки. – URL : http://lib.khnu.km.ua/aboutJibrary/naukova_robota/nauk_prac_HNU.php (дата звернення : 10.05.21).

9. Петрицька В. М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984 – 2005 рр.). Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту. – Хмельницький, 2012. – С. 42-76.

10.Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О. Б. Айвазян, К. А. Чабан. – Хмельницький, 2002. – 130 с.

Кушнір Світлана Василівна,
директор КЗ «Центральна бібліотека»
Віньковецької селищної ради

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Кожен день, у який ви не поповнили своєї освіти хоча б маленьким, але новим для вас шматком знання … вважайте безплідно і не зворотно для себе загиблим.
Костянтин Станіславський

У бібліотечній справі, як і в усіх галузях суспільного життя, у геометричній прогресії зростає кількість нової інформації, що вимагає від бібліотекаря постійного підвищення фахової компетенції та розвитку загального світогляду. Професійна підготовка бібліотекаря продовжується упродовж усієї фахової діяльності, адже це є передумовою конкурентоздатності фахівця.

Професія бібліотекаря відзначається своєю багатогранністю. Його функції стосуються бібліотечно-інформаційної, документно-комунікаційної, комунікативної, освітньої та дозвіллєвої діяльності, що дає право бібліотекарям бути лідерами серед професійних груп. Нині вони виступають в ролі консультантів, аналітиків, психологів, ньюзмейкерів, режисерів-постановників, модераторів, блогерів, технологів, порадників, викладачів, відеооператорів. Сучасний бібліотекар, насамперед, повинен володіти мистецтвом спілкування, бути компетентним у різних галузях знань. Специфічною рисою бібліотечного фахівця є знання книги. Він повинен сприймати книгу в її взаємозв'язках, а головне – представляти, кому вона призначена. Тому бібліотекар повинен постійно працювати над собою. Систематичне, організоване, послідовне читання є професійною рисою бібліотечного працівника. Професія вимагає і розвитку організаторських якостей. Бібліотекарю необхідно знати основи управління, прогнозування.

Освіта розглядається як ступеневий процес розвитку особистості (фахівця), що складається з трьох етапів: отримання фахової освіти у вищому навчальному закладі (отримання базових знань); постійне підвищення кваліфікації; самостійне навчання, що супроводжує всі етапи професійного зростання фахівця. Саме завдяки поєднанню цих етапів професійного навчання фахівець зможе бути конкурентоспроможним [1].

Сьогодні вища бібліотечно-інформаційна освіта України повною мірою не задовольняє потреб сучасних бібліотек та її користувачів. Наявна система підготовки потребує орієнтації на світові тенденції освіти та міжнародні стандарти. Нагальною є потреба вдосконалення переліку професійних компетентностей майбутнього бібліотекаря як інформаційного фахівця XXI сторіччя.

Ще одним важливим інструментом удосконалення змісту сучасної фахової освіти є ухвалена Кабінетом Міністрів України Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [2], в якій визначено пріоритети, завдання та першочергові дії для ефективного розвитку галузі, зокрема й

щодо якісного кадрового складу. Його реалізація передбачає, зокрема, актуалізацію системи знань, умінь і навичок працівників бібліотек і трансформацію системи їх безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів. Також актуальним є проєкт «Стратегія розвитку читання на 2021 – 2025 роки «Читання як життєва стратегія»» [3], що акцентує увагу на те, що однією із головних проблем є «кадрова проблема: недостатня підготовка фахівців, брак системи винагород та престижності галузі і «відтік умів» з галузей культури і книжкової сфери зокрема [3].

Ефективність роботи будь-якої бібліотеки сьогодні в більшості визначається її кадровим складом. Наведемо приклад ступеневого процесу розвитку особистості на прикладі КЗ «Центральна бібліотека» Віньковецької селищної ради.

Перший етап стосується отримання фахової освіти.

Так, всього в бібліотеках працює 29 працівників, з них 27 – бібліотечних. Віком до 35 років – 4 чол. З 27 бібліотечних працівників мають фахову освіту – 14 чол., з них базову вищу фахову – 11, вищу фахову – 3.

Працівники підвищують кваліфікацію на базі Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки за підтримки Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва, Хмельницької обласної дитячої бібліотеки ім. Т. Шевченка, беруть активну участь у Всеукраїнських та обласних конкурсах, конференціях, анкетуваннях, тренінгах, соціологічних дослідженнях, навчаннях, семінарах.

Рівень роботи бібліотек на місцях залежить від чіткої системи методичного забезпечення. Значну роль у роботі КЗ «Центральна бібліотека» Віньковецької селищної ради відіграє Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека як методичний центр. Науково-методичний відділ – це перший порадник, експерт та «швидка допомога» для бібліотекарів. Школа директорів та онлайн-клуб «Суч@сний методист» методистів бібліотек області, телефонні консультації, матеріали та презентації допомагають у роботі.

Центральна бібліотека, як методичний центр, прагне

передавати сільським бібліотекарям накопичений та запозичений досвід, організовувати численні заходи, спрямовані на підвищення фахового рівня бібліотечних працівників. Проводимо семінари, тренінги, практикуми, методичні дні. Також проводимо індивідуальні, групові та колективні навчання.

Особлива увага приділяється новопризначеним працівникам, які проходять навчання за розробленою програмою стажування. Організовуємо майданчики для продуктивного спілкування з фахових проблем здачі звітів.

Методичну роботу забезпечують усі структурні підрозділи ЦБ. До участі в ній залучаються працівники, які мають відповідний досвід роботи. Розподілено обов'язки між працівниками. Наказом директора ЦБ закріплено працівників в якості кураторів сільських бібліотек.

Упродовж року здійснюються виїзди до сільських бібліотек-філій з метою комплексного обстеження діяльності бібліотек, вивчення роботи, надання методичної і практичної допомоги, консультацій з проблемних питань. У довідках за підсумками виїздів здійснюється аналіз стану бібліотечного обслуговування і рекомендації щодо його поліпшення. Відповідні результати заслуховуються на методичній раді та раді при директорові.

Привертають увагу фахівців добірки методичних матеріалів «Методичний калейдоскоп: Досвід. Теорія. Практика», «Бібліотечному фахівцю».

З метою самовдосконалення, ознайомлення з фаховою періодикою Центральна бібліотека передплачує видання «Бібліотечна планета». За допомогою мережі Інтернет ознайомлюємось з інформацією на професійних сайтах та використовуємо у своїй роботі досвід колег з інших бібліотек України та світу.

З досвіду відомо, що бібліотекар початку XXI століття відрізняється від своїх колег 80-х рр. XX ст. підвищеним інтересом до впровадження нових технологій, вивчення та застосування в своїй роботі професійного спілкування з читачем, передачі йому бібліографічної інформації, особистій

ініціативі, творчості – словом, тим, що називається активною професійною позицією.

Це з одного боку. З іншого, той-таки досвід підтверджує зворотне. Сьогодні, в епоху комп'ютерних комунікацій, як ніколи раніше, гостро стоїть питання про збереження бібліотекарів як професійної спільноти. Сучасний бібліотекар розгублений, він сьогодні ні в чому не впевнений по-справжньому і перш за все у потрібності своєї професії.

Освоєння і постійне вдосконалення знань з інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій допомагає працівникам нашої бібліотеки конкурувати на ринку інформаційних послуг.

З цією метою започатковано цикл уроків комп'ютерної грамотності «З ІТ на ти». У рамках його реалізації проводяться такі заходи: тренінги «Планета Excel» [4], «Дизайн сучасної бібліотеки», «Сервіси «Canva» та «Prezi» у допомогу сучасному бібліотекарю», навчальний курс «Створення власного блогу на платформі «Блогер», практикуми «Основні прийоми створення презентацій та рекламної продукції». Надається методична допомога у веденні блогу, соціальних сторінок, роботі в системі ЕСМАР.

Інший важливий аспект – стрімке вдосконалення бібліотечно-інформаційних технологій, яке вимагає від бібліотечного працівника постійного саморозвитку і самоосвіти, бажано без відриву від роботи для стаціонарного або навіть заочного навчання. Отже, дистанційна освіта та онлайн-курси – це наше майбутнє [5]. Серед бібліотечних працівників широкої популярності набули вебінари, що організовані УБА, ХОУНБ, онлайн-курси «ВУМ».

Центральна бібліотека включена до Всеукраїнської мережі хабів цифрової освіти – місця, куди може завітати кожен громадянин, безкоштовно отримати доступ до платформи «Дія. Цифрова освіта» та пройти навчання з цифрової грамотності. Працівники сільських бібліотек-філій були першими учасниками тренінгів «Дія» в дії». Завдяки освітнім серіалам, пройшли фінальний тест і отримали сертифікат, що підтверджує здобуті навички [6].

Отож, бібліотека є таким закладом, робота якого неможлива без грамотного, компетентного бібліотекаря-професіонала. І чи матиме вона майбутнє, а чи залишиться пережитком минулого, залежить певною мірою від людей, які в ній працюють. Тільки безперервне навчання приводить до підвищення майстерності, саморозвитку. Знання, отримані під час навчання, дозволяють фахівцям по новому дивитися на бібліотеку, використовувати їх у розумінні складності тих завдань, які вони вирішують у своїй діяльності в сучасних умовах.

І на завершення процитую Дональда Трампа, 45-го президента США, американського бізнесмена: «Будь-які «хороші часи» – завжди результат вашої наполегливої праці та постійної самовіддачі в минулому. Те, що ви робите сьогодні, – запорука завтрашніх результатів. Якщо хочете і завтра пожинати плоди, сійте насіння кожен день» [7].

Список використаних джерел:

1. Коржик Н. Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття / Н. Коржик // Вісник Книжкової палати. – 2017. – № 6. – С. 12-15. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_53 (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Законодавство України. Верховна Рада України : офіційний вебпортал. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-р (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

3. Стратегія розвитку читання на 2021 – 2025 роки «Читання як життєва стратегія» [Електронний ресурс] // Міністерство культури та інформаційної політики : офіційний вебсайт. – Режим доступу : https://mkip.gov.ua/files/pdf/СТРАТЕГІЯ%20РОЗВИТКУ%20ЧИТАННЯ.pdf (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

4. Планета Excel [Електронний ресурс] // Центральна бібліотека Віньковецької селищної ради : офіційний вебсайт. – Режим доступу : http://vinkivci-crb.at.ua/news/tizhden_cifrovoji_gramotnosti/2021-03-26-599 (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

5. Загуменна В. Дистанційна освіта бібліотекарів у віртуальному середовищі / В. Загуменна, Т. Гранчак // Вісник Книжкової палати. – 2017. – № 6. – С. 45-47. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_14 (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

6. #Тиждень_Цифрової_Грамотності [Електронний ресурс] // Центральна бібліотека Віньковецької селищної ради : офіційний вебсайт. – Режим доступу : http://vinkivci-crb.at.ua/news/tizhden_cifrovoji_gramotnosti/2021-03-26-599 (дата звернення : 30.06.2021). – Назва з екрана.

7. 21 цитата відомих людей про минуле і майбутнє [Електронний ресурс] // BIZUA. ORG. – Режим доступу : https://bizua.org/544/21-citata-vidomix-lyudej-pro-minule-i-majbutnye (дата звернення : 22.07.2019). – Назва з екрана.

Зоріна Наталія Євгенівна,
науковий співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Володіння сучасною науковою термінологією є важливим чинником професіоналізму фахівців бібліотечно-інформаційної галузі, а формування термінологічної культури – обов'язковим складником їх професійної підготовки. У зв'язку з трансформаціями, яких сьогодні зазнає бібліотечно-інформаційна сфера діяльності, питання термінологічної компетентності бібліотечних працівників постає як одне з

особливо актуальних. Реформування бібліотечної галузі в умовах інформатизації, активне впровадження інформаційних технологій і засобів у процеси бібліотечної роботи, переорієнтування діяльності бібліотек на електронне середовище, а також вплив процесів глобалізації, інтеграції та міжнародної співпраці на стан бібліотечно-інформаційної сфери в Україні – усе це призвело до певних змін у термінології й поповнення галузевої термінології новими термінами [2, 4]. У таких умовах для фахівців бібліотечної галузі безперервний професійний розвиток, постійне підвищення рівня кваліфікації, професійне удосконалення й самовдосконалення, зокрема й у тому, що стосується формування їх термінологічної культури, є не тільки актуальним, але й конче необхідним чинником їх професіоналізму і конкурентоспроможності.

Термін «компетентність» в останні десятиліття міцно увійшов до професійної лексики науковців. Питання формування професійної компетентності набуває все більшої актуальності в умовах постійно зростаючої потреби у висококваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних фахівцях. Поняття «професійна компетентність» визначають як сукупність фізичних та інтелектуальних якостей і властивостей, потрібних фахівцю для здійснення професійної діяльності [3]. Актуальною проблемою сучасної професійної освіти є формування культури професійного мовлення фахівців, їх професійно-комунікативної компетентності, одним із найважливіших компонентів якої є термінологічна компетентність.

Поняття «професійно-комунікативна компетентність» розуміють як здатність самостійно, вільно й успішно використовувати знання, сформовані вміння й навички у професійній діяльності, зокрема комунікативній. Формування професійно-комунікативної компетентності у всіх її аспектах передбачає не тільки постійне засвоєння нових знань, зокрема і фахової термінології, але й їх обов’язкове практичне застосування, набуття досвіду професійної комунікації [1].

Поняття «професійно-термінологічна компетентність» визначають як досконале знання фахової термінології і вільне

володіння нею на високому професійному рівні, здатність коректно й доречно використовувати термінологію у професійному спілкуванні, у виробничій і науковій діяльності, в усному й писемному професійному мовленні відповідно до нормативних вимог.

Формування термінологічної компетентності передбачає також наявність стійкої позитивної мотивації до постійного професійного розвитку й саморозвитку, зокрема вдосконалення професійного мовлення з використанням фахової лексики. Професійна комунікація у виробничій та науковій діяльності потребує глибокого розуміння змісту і сутності використовуваних термінів, точності й коректності використання спеціальної фахової термінології. Отже, можемо з упевненістю сказати, що термінологічна компетентність є однією з найголовніших професійних характеристик і обов'язковим складником професіоналізму фахівців бібліотечної галузі. Формування термінологічної компетентності актуально як для навчальної діяльності майбутніх бібліотечних фахівців, так і для професійної та наукової діяльності фахівців галузі.

Професійна підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців неможлива без якісної мовнотермінологічної підготовки, що передбачає опанування фаховою термінологією і досконале володіння нею. Спеціальні галузеві терміни становлять понад 60 % професійної лексики фахівця, решту посідає загальнонаукова термінологія та загальновживані лексеми [5].

У науковій літературі питанню формування термінологічної культури фахівців різних галузей приділено достатньо уваги, розглянуто різні методи і засоби її формування. Особливе місце у процесі мовно-професійної підготовки належить фаховим термінологічним словникам. Формування системи загальних і професійних знань майбутнього фахівця починається саме з оволодіння науковою фаховою термінологією, навчання професійного мовлення [3, 5]. Сформовані під час навчання уміння і навички роботи з довідковими виданнями і словниками спеціальної термінології

стануть для майбутнього фахівця важливим чинником його подальшого професійного розвитку і самовдосконалення. Термінологічні словники відіграють важливу роль у формуванні термінологічної грамотності працівників будь-якої сфери діяльності, у тому числі й бібліотечно-інформаційної. Використання галузевих термінологічних словників у навчальній, професійній, науково-дослідницькій діяльності сприяє формуванню, розширенню й збагаченню активного лексичного запасу фахової термінології, допомагає як майбутнім, так і вже працюючим фахівцям розвивати й удосконалювати культуру професійного мовлення, підвищувати свій рівень володіння професійною термінологією. Крім того, використання словників є ефективним засобом стимулювання й активізації професійного саморозвитку. Звернення до термінологічних словників і довідкових видань доцільно при опрацюванні наукової літератури, написанні наукових текстів, підготовці виступів з фахової тематики тощо.

Питання сучасної термінології, розвитку понятійного апарату бібліотекознавства та бібліографознавства займають важливе місце у наукових дослідженнях Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Так, у 2012 р. фахівцями бібліотеки було підготовлено тлумачний термінологічний словник «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології», який містить близько 1700 основних термінів, уживаних на позначення процесів створення, формування, зберігання, використання та поширення інформаційних ресурсів у суспільстві. Під час виконання наукового дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» (2020 – 2022; наук. керівник – Л. О. Пономаренко, канд. наук. із соц. комунікацій) актуалізовано проблему створення довідкового видання «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник». Метою створення Словника було виявити, зібрати та систематизувати термінологію понятєвого апарату інформаційної, бібліотечно-інформаційної сфери України, зокрема того її напряму, що стосується процесу каталогізування документів. Каталогізація є одним з найбільш

важливих і розвинутих напрямів бібліотечно-бібліографічної діяльності й охоплює сукупність процесів, що забезпечують створення та функціювання бібліотечних каталогів. Термінологія сучасної каталогізації поєднує у собі практичний досвід багатьох поколінь каталогізаторів і термінологію суміжних галузей знань. Починаючи з другої половини XX ст. термінологія наукового опрацювання документів, передусім каталогізації й систематизації, зазнала відчутних змін, істотно оновилася й збагатилася значною кількістю нових термінів, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних технологій, сучасних методів каталогізування [2].

У процесі роботи над цим Словником постали певні питання, пов'язані з тими змінами, які відбуваються у бібліотечно-інформаційній сфері, зокрема у термінології каталогізації. Термінологія будь-якої галузі науки має відповідати сучасному рівню її розвитку, отже цілком зрозуміло, що реформування бібліотечно-інформаційної галузі призводить до перегляду деяких вже сформованих термінів і формування нових термінів і терміносистем. Змістове наповнення кожного терміна впливає на зміст процесів, дій, засобів, методів тощо, які описані за допомогою цих термінів, тож зрозуміло, що точне й чітке визначення термінів є важливим чинником їх правильного розуміння і застосування.

Словник містить понад 470 словникових статей термінів із визначеннями, зазначенням англомовних еквівалентів, а також покажчики українських і англійських термінів. До Словника увійшли терміни та визначення із законів України, що регулюють відносини: в інформаційній, бібліотечно-інформаційній сфері; національних та державних стандартів України; міждержавних стандартів, прийнятих Держстандартом України з бібліотечної справи, інформаційної та видавничої діяльності. Крім того Словник містить терміни з документів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA), які представляють термінологію RDA. Міжнародний стандарт «Опис та доступ до ресурсу» (Resource Description and Access – RDA), призначений для електронного середовища, є

нині найвідомішим у зарубіжному бібліотекознавстві, він активно впроваджується у бібліотеках європейських країн. В Україні впровадження стандарту RDA поки що в перспективі й потребує вирішення низки проблем, як суто технічних (наявність програмного і технологічного забезпечення процесу каталогізування), так і питань перепідготовки бібліотечних фахівців до переходу роботи бібліотек на новий стандарт.

Словник «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник» уже представлений на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Сподіваємось, він зацікавить бібліотечних фахівців. Словник розрахований на працівників бібліотек та інших інформаційних установ, пов'язаних із бібліотечно-інформаційною діяльністю. Він може бути корисним для широкого кола користувачів, зокрема для наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів і тих, хто досліджує проблематику цієї галузі, а також для студентів закладів вищої освіти й коледжів, які навчаються за інформаційно-бібліотечними та іншими гуманітарними напрямами підготовки.

Список використаних джерел:

1. Денищич Т. А. Роль термінологічної компетентності у становленні майбутнього фахівця. – URL : https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp161/denishhich_t.a..pdf (дата звернення : 20.05.2021).

2. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 8. – С. 1-4.

3. Зозуля С. М. Формування термінологічної компетентності бібліотечних працівників у контексті інноваційного розвитку галузевої освіти // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. – 2012. Вип. 3. Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України: стан та перспективи. – С. 255-263.

4. Солоденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку : монографія / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : 2010. – 204 с.

5. Стасюк Т. В. Мовно-професійна – компетентність / термінологічна компетентність у розрізі соціолінгвістики // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2014. Вип. 15. – С. 153-161.

IV. БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Шаран Оксана Ігорівна,
завідувачка відділу краєзнавчої літератури
Івано-Франківської обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. І. Франка

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. І. ФРАНКА: КРАЄЗНАВЧІ ПРОЄКТИ ТА ІННОВАЦІЇ

Зацікавлення мешканців краю документами з історії Прикарпаття, актуальність краєзнавчих досліджень та їх популяризація визначає роботу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка в галузі бібліотечного краєзнавства.

Ключовим пріоритетом нового часу, базовим інструментом інноваційного менеджменту сьогодні є проєктний розвиток бібліотечних установ, до якого активно долучилася і головна книгозбірня Івано-Франківщини. Адже проєктна діяльність – це можливість надати користувачам нову інформацію, запровадити сучасні послуги, розширити коло партнерів бібліотеки.

Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка вже втілила і сьогодні реалізує чимало цікавих краєзнавчих проєктів.

Серед них – проєкт «Назустріч улюбленому письменнику», що реалізується обласною бібліотекою спільно з громадською організацією «Поступовий гурт франківців» для ознайомлення галичан із сучасною літературою краю, її популяризації, а також здійснення своєрідного зрізу знань читачів про письменників Івано-Франківщини та їхню творчість.

Читацька активність дозволила фахівцям книгозбірні промоніторити літературні уподобання мешканців Івано-Франківщини. Серед улюблених письменників прикарпатців

було обрано десять найбільш популярних: Ольгу Деркачову, Тараса Прохаська, Євгена Барана, Марію Ткачівську, Юрія Андруховича, Степана Процюка, Ольгу Слоньовську, Марію Вайно, Галину Петросаняк і Тетяну Малярчук, з яких і розпочато проєкт.

Методика його реалізації така: у бібліотеках чи навчальних закладах краю усі охочі відповідають на десять запитань анкети, присвячених життю і творчості письменника, а в подарунок отримують книжкову закладку з художнім фото та біографією улюбленого автора. У випадку правильної відповіді на усі запитання респондента запрошують на затишний вечір-зустріч з письменником, під час якого він одержує в подарунок книги з автографом автора. На сьогодні в рамках проєкту вже відбулося вісім таких зустрічей читачів з прикарпатськими майстрами слова.

Партнерами проєкту, окрім ГО «Поступовий гурт франківців», виступили видавництва «Лілея-НВ» (м. Івано-Франківськ) та «DISCURSUS» (с. Брустури, Косівський район), які дарують переможцям книги, Івано-Франківська обласна організація Національної спілки фотохудожників України, що створює світлини письменників (у студії, біля улюбленого місця в Івано-Франківську і в робочій атмосфері) та забезпечує супровід заходів якісними фото, ресторація «Світлиця Муляревих», в стінах якої відбуваються зустрічі читачів з улюбленими авторами, а також профком студентів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, що допомагає розповсюджувати анкети серед мешканців міста [2, с. 28].

Попереду ще дві зустрічі в рамках проєкту – з письменницями Ольгою Слоньовською і Тетяною Малярчук. І вони, як і попередні, обов'язково будуть цікавими, насиченими та пізнавальними для шанувальників літератури рідного краю.

Вдалим був старт ще одного літературного проєкту ІФОУНБ ім. І. Франка «На творчій хвилі Прикарпаття», що має на меті розвиток у всіх зацікавлених літературних здібностей і талантів, створення та популяризацію якісної літератури, пропагування культури читання. Перша зустріч проєкту «Мій

настрій – моє натхнення» була присвячена дев'яти людським настроям та їх проявам в літературній творчості. Другий захід «Мистецтво любити – найбільше мистецтво» розкривав настрій: «Любов», його вияви та специфіку функціонування в творчості українських письменників та, власне, в творах молодих та творчих учасників літературного проєкту. Кожна з наступних зустрічей за допомогою гостей проєкту – відомих прикарпатських літераторів, а також практикуючих психологів знайомитиме учасників з можливостями розкриття людських настроїв у літературній творчості. Модераторами заходів виступають відомий літературний критик, літературознавець, есеїст, голова Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка Євген Баран та молода прикарпатська поетеса, бібліотекарка Ірина Фотуйма.

Також реалізується в обласній бібліотеці літературно-мистецький проєкт «Без сім'ї та свого роду немає нації, народу», що передбачає проведення зустрічей з відомими родинами Івано-Франківщини. Його метою є ближче знайомство місцевої громади з життям та творчою діяльністю видатних сімей краю, виховання в учасників заходів патріотизму, любові до рідної землі, розвиток їхніх талантів та здібностей, а також формування християнських цінностей, серед яких сім'я та родина відіграють основну роль. В рамках проєкту вже відбулися зустрічі із івано-франківським подружжям поетів – Ольгою Бреславською та Романом Бойчуком, із засновником музичного гурту «Полюс» Андрієм Василюком та його родиною, а також з сім'єю заслуженого артиста України, провідного актора Івано-Франківського національного обласного музично-драматичного театру ім. І Франка Олексія Гнатковського.

Заслуговує на увагу і проєкт «Моя нова поліція: громадська підтримка реформи Національної поліції», що мав на меті вибудувати плідну співпрацю між поліцією та громадськістю шляхом організації їхніх зустрічей на базі бібліотек та інших публічних платформ. В ІФОУНБ ім. І. Франка для ближчого знайомства мешканців краю з патрульними поліцейськими було організовано: представлення

поліцейського екіпажу, під час якого всі бажаючі мали унікальну можливість безпосередньо познайомитися з поліцейським автомобілем, внутрішнім устаткуванням салону та його спеціальним оснащенням; захід «Жіноче обличчя поліції», що відбувся у формі «живої бібліотеки», де «книгами» були представниці прекрасної половини патрульної поліції; «правовий театр», під час якого учасники моделювали складні життєві ситуації і вчилися юридично правильно у них поводитися, спілкуватися з патрульними та бути відповідальними громадянами; «Подорож країною дорожніх знаків» для молодших школярів та «Найпоширеніші види підліткового цькування у сучасному суспільстві» для старшокласників. Завдяки активній участі в програмі «ПОЛІС» ІФОУНБ ім. І. Франка виграла 13 мольбертів з творами київських художників Олени Старанчук та Олега Грищенка, що втілюють у собі ідеї взаємодії різних державних структур з громадянами України заради ефективних змін у суспільстві, та які були презентованими громадськості за участі митців.

З метою популяризації відомостей про рідний край бібліотека активно співпрацює з Івано-Франківськими обласними організаціями Національних спілок краєзнавців, письменників, журналістів України, обласним осередком Наукового товариства ім. Т. Шевченка, обласним товариством «Просвіта», громадськими організаціями, культурно-мистецькими установами, закладами вищої освіти міста.

Так, в рамках співпраці з обласною організацією Національної спілки краєзнавців України головна бібліотека краю підготувала дайджест «Прикарпатське краєзнавство в діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка» [6], презентувала масштабну виставку «Широкий світ малої батьківщини» – 358 книжкових видань, присвячених історії населених пунктів Прикарпаття, щороку проводить засідання історико-краєзнавчої творчої лабораторії «Івано-Франківщина історична» для студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під керівництвом члена НСКУ, кандидата історичних наук Андрія

Королька. Під час цих засідань студенти знайомляться з діяльністю відділу краєзнавчої літератури, книгами та періодикою, які утворюють його фонди, отримують інформацію про структуру краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату, вчаться самостійно працювати з топографічною картотекою зведеного краєзнавчого каталогу, яка є джерелом відомостей про населені пункти Івано-Франківської області. Історико-краєзнавча лабораторія дає змогу майбутнім історикам поглибити знання про свій рідний край, що, безумовно, стануть в нагоді при їхньому подальшому навчанні та написанні досліджень з історії населених пунктів Прикарпаття.

Фахівці книгозбірні є частими дописувачами до регіонального науково-методичного альманаху обласної організації Національної спілки краєзнавців України «Краєзнавець Прикарпаття», де вміщують свої публікації про краєзнавчу діяльність бібліотеки, окремих краєзнавців області, представляють бібліографію до знаменних і пам'ятних дат з питань краєзнавства тощо. 2018 року колектив ІФОУНБ ім. І. Франка став лауреатом обласної премії імені Володимира Полєка в галузі краєзнавства [3, с. 91].

У співпраці з обласною організацією Національної спілки письменників України і Товариством письменників і журналістів ім. І. Франка головна книгозбірня Прикарпаття популяризує творчість івано-франківських майстрів слова, організовуючи зустрічі з письменниками (В. Качканом, О. Деркачовою, М. Ткачівською, О. Слоньовською, Я. Ткачівським, Є. Бараном, М. Вайно, Н. Стефурак, М. Микицей, І. Гавриловичем, В. Бабієм, М. Аронцем і багатьма іншими) та презентації їхнього літературного доробку. У бібліотеці постійно відбуваються презентації нових випусків Всеукраїнського літературно-художнього і громадсько-політичного журналу «Перевал». Щороку в ІФОУНБ ім. І. Франка відбувається підбиття підсумків конкурсу «Найкраща книжка Прикарпаття» з врученням дипломів його лавреатам. Бібліотека часто долучається до різноманітних заходів, організованих обласною організацією НСПУ, які є важливими подіями в культурному житті Івано-Франківська. Так,

бібліотечні фахівці були задіяні в організації ювілейного творчого вечора-концерту «Пригадай собі волошки…», що відбувся в обласній філармонії з нагоди 60-літнього ювілею відомого прикарпатського письменника, заступника голови НСПУ Ярослава Ткачівського; урочистостей до 90-річчя відомого українського поета, перекладача, літературного критика, Героя України Дмитра Павличка; у відзначенні 150-річчя від дня народження Василя Стефаника на батьківщині видатного новеліста, у с. Русів на Снятинщині. А багатогранна співпраця з прикарпатськими майстрами пера висвітлена у виданні ОУНБ ім. І. Франка «Письменники і бібліотека: грані співпраці» [5].

Одним з напрямків співпраці з Івано-Франківською ОДА є участь книгозбірні у фестивалі-презентації сучасної друкованої продукції «Сторінками української книги», що відбувається щороку у фортечній галереї «Бастіон» з нагоди відзначення Дня української писемності і мови та визначних і пам'ятних дат краю, де бібліотека представляє учасникам дійства краєзнавчі новинки зі своїх фондів [7, с. 8].

А завдяки партнерству з ГО «Громадський інститут аналітики» працівники ІФОУНБ ім. І. Франка є постійними учасниками щорічних Франкових читань біля пам'ятника Каменяреві в обласному центрі.

Різноманіття краєзнавчої діяльності обласної книгозбірні висвітлено у видавничому проєкті – дайджесті «Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка: краєзнавчі орієнтири», який вийшов друком до 80-річчя ІФОУНБ ім. І. Франка 2020 року [4].

Не можна не згадати, що підготовлений працівниками відділу краєзнавчої літератури бібліографічний покажчик «УГКЦ. Історія. Відродження. Ісповідники віри», презентація якого відбулася в ОУНБ ім. І. Франка за участю Архієпископа та Митрополита Івано-Франківського УГКЦ Кир Володимира Війтишина, священників, науковців та громадськості міста, отримав диплом *3-го ступеня ІІІ Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» у номінації «Збірник біобібліографічних матеріалів».* Бібліографічний покажчик,

який було видано з нагоди 30-ліття виходу УГКЦ з підпілля, представляє наукову (а це монографії, дослідження, матеріали конференцій, збірники, статті) та науково-популярну літературу даної тематики з фондів бібліотеки.

Легко та швидко поширювати краєзнавчу інформацію дозволяє створена у соціальній мережі Facebook сторінка ІФОУНБ ім. І. Франка «Краєзнавча платформа», на якій двічі чи тричі на тиждень з'являються нові дописи про краєзнавчі скарби з фондів бібліотеки. Здійснює промоцію краєзнавчих видань і мультимедійна бібліотечна продукція, яка значно покращує рівень сприйняття користувачами необхідної інформації: мультимедійні презентації, відеоролики («Місто, яке я люблю» для участі в однойменному конкурсі ОТБ «Галичина», «24 знакові особистості: творчість київського скульптора, нашого земляка Данила Книшука»), «Василь Стефаник: наближення», серіальний віртуальний флешбук «Пізнай скарби отчої землі» (який знайомить з книгами, присвяченими історії міст і сіл Прикарпаття) та ін.

Також сприяють популяризації краєзнавчих ресурсів бібліотеки сформовані у її фондах колекції з власних зібрань краєзнавців П. Арсенича, В. Морозюка, В. Карого, Л. Вардзарука, а також авторський книжковий фонд академіка, доктора історичних наук В. Грабовецького [1], які викликають чималий інтерес дослідників краю та користуються великим попитом серед користувачів книгозбірні.

Розмаїття напрямів, форм та методів поширення краєзнавчої інформації в ІФОУНБ ім. І. Франка спрямовані, перш за все, на формування у користувачів книгозбірні національної самосвідомості, виховання патріотизму, прищеплення любові до рідного краю, щоб кожен читач зміг відкрити для себе красу та неповторність батьківської землі – чарівної Івано-Франківщини.

Список використаних джерел:

1. Бабій Л. Книжкова колекція академіка Володимира Грабовецького в Івано-Франківській ОУНБ ім. І. Франка як джерело для краєзнавчих досліджень / Л. Бабій // Участь

бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 листоп. 2019 р. / М-во культури, молоді та спорту України; Нац. іст. б-ка України; НСКУ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2019. – С. 31-37.

2. Бабій Л. «Назустріч улюбленому письменнику» – візитівка проєктної діяльності Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка / Л. Бабій // Бібліотечний форум. – 2020. – № 1. – С. 28-30.

3. Горбань Г. Обласна краєзнавча відзнака — колективу Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка / Г. Горбань // Участь бібліотек у збереженні культурної спадщини та відновленні історичної пам'яті народу : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 листоп. 2019 р. / М-во культури, молоді та спорту України; Нац. іст. б-ка України; НСКУ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2019. – С. 91-96.

4. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка: краєзнавчі орієнтири : дайджест / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; від. краєзнав. літ. ; уклад.: О. Шаран, М. Качорак, С. Джоголик ; ред. Г. Горбань ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2020. – 114 с.

5. Письменники і бібліотека: грані співпраці / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; уклад. О. Шерстій ; ред. Г. Горбань ; авт. вступ. ст. та відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ, 2016. – 100 с.

6. Прикарпатське краєзнавство в діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; уклад.: О. Шерстій, М. Гривнак ; ред. Г. Горбань ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ, 2016. – 52 с.

7. Шаран О. Популяризуємо українську книгу: Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка на фестивалі-презентації «Сторінками української книги» / О. Шаран // Бібліотечна планета. – 2020. – № 4. – С. 8-10.

Тарчевська Віра Борисівна,
заступник директора Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ЮНАЦТВА: ПРАЦЮЄМО В СУЧАСНОМУ ФОРМАТІ

Бібліотеки для юнацтва, молоді – спеціалізовані бібліотеки універсального характеру, котрі відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5.02.1993 (доповнення від 23.03.2004) обслуговують підлітків та молодь від 15 до 35 років та всіх, хто цікавиться та опікується проблемами молоді. Мережа юнацьких бібліотек в Україні почала формуватись в 1975 році, після заснування Державної бібліотеки України для юнацтва, згідно з наказом Міністерства культури УРСР від 17 березня 1975 р., яка й стала координатором зі створення та розбудови системи бібліотек для юнацтва в усіх обласних центрах.

Творча біографія Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва починається 25 лютого 1977 року, коли обласною радою було прийнято рішення № 48-р про її створення. Книгозбірня стала однією з перших спеціалізованих бібліотек для юнацтва в Україні, що здійснює бібліотечно-бібліографічне, довідково-інформаційне обслуговування молодих користувачів, фахівців з питань виховання, освіти, соціальної адаптації та організації дозвілля молодого покоління, популяризує читання, сприяє реалізації творчих здібностей молодого покоління, є територією вільного доступу до інформації, комфорту, спілкування та яскравих подій.

За 44 роки діяльності колектив бібліотеки сформував універсальний інформаційний потенціал, на традиційних та електронних носіях, здатний задовольнити будь-які запити користувачів, автоматизовано всі бібліотечні процеси – від замовлення видань до документовидачі. Постійним пошуком креативних форм спілкування з користувачем заклад набув іміджу справжнього молодіжного інтелектуально-творчого

центру. Підтвердженням цьому є і кількісні показники: фонд бібліотеки, універсальний за змістом, налічує 200 тис. примірників; щорічно обслуговується понад 30 тисяч користувачів, яким видається понад 500 тис. видань. Число відвідувань – понад 180 тисяч на рік. Книгозбірня щороку отримує понад 100 тис. грн від додаткових платних послуг.

Кожен період розвитку бібліотеки характеризується своїми досягненнями, актуальними за змістом і формами методами комунікації з користувачем, що відповідають запитам молоді і вимогам часу.

Якщо брати до уваги теорію поколінь, яку створили американські вчені Нейл Хоув і Вільям Штраус в 1991 році, то перші читачі нашої бібліотеки належали до покоління X – гарно поінформованого про все в світі, надзвичайно самостійного та цілеспрямованого, а нинішні – до покоління – Z. Це діти інтернету та сучасних технологій, вони відрізняються своєю неймовірною багатозадачністю та креативністю, вміють знаходити рішення зі складних ситуацій та розв'язувати найскладніші задачі. Але вони не соціалізовані, не здатні працювати в команді, мало інтегровані в суспільство. Тому й завдання бібліотеки по обслуговуванню цих радикально різних поколінь молоді – різняться. І ті форми роботи з юнацтвом, які були ефективними та актуальними в 80-і – 90-і роки, нині потребують переосмислення, наповнення новим інноваційним змістом сучасного формату.

Бібліотечні зали в 80-і були переповнені молодими читачами, адже книга, періодика були чи не єдиними джерелами знань для покоління X. Наші постійні читачі в той час – це ті, що здобували освіту, обирали свій фах, планували і створювали сім'ю. Їх легко було організувати, бо бібліотека була одним з найвідвідуваніших культурних закладів. Саме тоді бібліотекарі разом з читацьким активом почали втілювати в практику найбільш нові та прогресивні форми роботи з юнацтвом. Актуальними на той період були сімейний клуб «Райдуга», клуби за інтересами профорієнтаційного спрямування «Орієнтир» та «Пізнай себе». Йдучи назустріч побажанням молоді, ми першими в Україні почали організовувати в

бібліотеці тематичні молодіжні дискотеки, вечори інтернаціональної дружби за участю студентів-іноземців. Слід згадати і такий важливий напрямок роботи бібліотеки в 80-і роки, як культурне шефство над молодими будівельниками Хмельницької АЕС. Бібліотечні здобутки в царині обслуговування юнацтва в 1984 році відзначені Дипломом ВДНГ України.

Економічний занепад 90-х особливо боляче вдарив по молоді. Молодіжна бібліотека і тут підставила плече своїм читачам. Ми перестали бути лише інформаційним центром, розширивши свої функції в напрямку соціальної адаптації та соціального захисту підростаючого покоління. Спільно з міським управлінням молоді і спорту в 1992 році ми створили при бібліотеці загальноміську службу телефону довіри 0-50, куди за допомогою могли звернутися цілодобово ті, хто потрапив в скруту чи потребував інформаційної підтримки або психологічної допомоги. В 1991 році в нашій бібліотеці з'явився перший комп'ютерний клас, де фахівці, поряд з комп'ютерними іграми, надавали молодим читачам можливість освоювати ази нових технологій, які незабаром стрімко ввірвалися в наше життя.

Змінився і формат патріотичного виховання, адже зі здобуттям Україною незалежності, гостро постала потреба національного відродження, вивчення історії, звичаїв, культури, літератури незалежної держави нової доби. Здатність колективу бібліотеки миттєво реагувати на зміни в суспільному житті допомогла перебудувати роботу з молоддю в нове русло. При бібліотеці в 1996 році відкривається перша в Україні студія іконопису «NIKOS» під керівництвом художника Миколи Бенедищука, що сприяла духовному розвитку молоді, бібліотечні вечорниці в народознавчому форматі стали популярними не лише в навчальних закладах, а й у військових частинах, гуртожитках вузів та професійно-технічних училищ. Театр української книги, кіноклуб, студія «Дебют» для обдарованої молоді, школа молодого підприємця, юридичний всеобуч – нові на той час форми роботи, що приваблювали молодь. Одними з перших серед бібліотек України для юнацтва

ми почали впроваджувати платні послуги, що дало можливість під час економічної кризи поповнювати фонди, здійснювати підписку періодики, забезпечувати виробничі процеси.

21 століття спонукало нас до визначення орієнтирів якісного обслуговування юнацтва на засадах створення простору для творчості, використання креативних форм обслуговування, впровадження інноваційних проектів у партнерстві з широким колом соціальних інституцій та організацій. Надзвичайно швидко відбуваються еволюційні процеси, на які треба було оперативно реагувати, аби не випасти з поля зору інтересів молоді.

У новому тисячолітті з'явився інтернет. Він зайшов у повсякденне життя абсолютно всіх. Насамперед молоді. Оновлення формату роботи бібліотеки в нових реаліях передбачало перехід до автоматизації технологічних процесів, забезпечення вільного і безперешкодного доступу користувачів до ресурсів інтернет, сприяння цифровій грамотності молодого читача.

Актуальною стала проєктна діяльність, адже без грантової підтримки забезпечити технологічне оснащення бібліотеки було б неможливим. Так, за сприяння Програми доступу та навчання Інтернет (ІАТР) від IREX в 2001 р. в обласній юнацькій бібліотеці відкрито перший в області інтернет-центр, в 2013 р. – бібліотека стала переможцем 4-го раунду конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернет» в рамках програми «Бібліоміст». В результаті отримано 10 комп'ютерів та багатофункціональний копіювальний пристрій. Впродовж 2001 – 2007 років колективом завершено автоматизацію всіх бібліотечних процесів від замовлення книг – до документовидачі на базі автоматизованої програмної системи вітчизняного виробника Українського фондового дому «УФД. Бібліотека».

В сучасних реаліях бібліотека намагається виробити новий формат обслуговування юнацтва, працювати в інноваційному руслі, впроваджувати нові форми роботи для популяризації книги і читання, сприяти соціальній адаптації

молоді та розвитку її творчого потенціалу, реалізовуючи засади державної молодіжної політики.

Поштовхом до активізації нових форм комунікації з читачем юнацького віку стала «Національна молодіжна стратегія до 2030 року» затверджена Указом Президента України в березні 2021 року. Основними пріоритетами Стратегії є:

- безпека – підвищення безпечності середовища і посилення життєстійкості молоді;

- здоров'я – формування навичок здорового способу життя, розвиток та збереження фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни;

- спроможність – залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей;

- інтегрованість – підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу.

Сучасний формат роботи юнацької книгозбірні передбачає реалізацію визначених Стратегією пріоритетів інноваційними формами і методами бібліотечної роботи. Стрімкий розвиток технологій та зміна стереотипів сприяють трансформації бібліотеки з книгозбірні до простору для освіти, науки, співпраці, спілкування і дозвілля.

В останнє десятиліття бібліотечні фахівці реалізовують багато проектів, завдяки яким ми залучаємо молодь до бібліотеки не лише, як читачів, а й як учасників різноманітних подій, які надають молодому поколінню унікальну можливість саморозвитку, розширення власних можливостей і долучення до суспільного і молодіжного життя міста і області.

«Бібліотека – там, де молодь», «Читай, формат немає значення» – ось основні принципи, які ми втілюємо в життя, як в стінах бібліотеки, так і поза ними.

Найбільш вдалими ми вважаємо проєкти, реалізовані спільно з ГО «Молодь за краще майбутнє» та за підтримки міжнародних та українських партнерів. Серед них: проєкт по взаємодії громади і поліції «Активність починається з тебе»;

проєкт «ПОЛіС» від IREX; проєкт від Британської Ради «Активні громадяни». За підтримки Хмельницького міського управління молоді і спорту в бібліотеці реалізовано новий проєкт «Школа волонтерів». В партнерстві з міським управлінням екології та контролю за благоустроєм міста триває молодіжний екологічний проєкт «Eko Travel». Впродовж п'яти років на основі угод з військовими частинами міста реалізовується проєкт для читачів-юнаків «Військовий на один день», мета якого познайомити майбутніх воїнів з військовою службою безпосередньо на базі військової частини, сприяти патріотичному вихованню, формувати в молоді здатність і готовність до захисту Вітчизни.

Як показує досвід роботи нашої бібліотеки, популярними в молодіжній читацькій аудиторії є інтерактивні, діалогові та ігрові форми спілкування. Саме тому ми переорієнтували роботу читальної зали на організацію масових заходів у форматі тренінгів. Це актуальна форма роботи, яка передбачає контакт і взаємодію з читачем з метою набуття ним нових вмінь і навичок. Тематика тренінгів, які проводять фахівці бібліотеки з залученням партнерів, торкається важливих питань сьогодення: булінгу, гендерної рівності, толерантності, згуртування учнівського чи студентського колективу, медіа-грамотності, тайм-менеджменту, розвитку комунікативних навичок, лідерських якостей, методів подолання стресу. Тренінг, як форма роботи, передбачає невелику кількість учасників, що важливо під час карантинних обмежень, а також можливе використання інтернет-платформ для занять в режимі онлайн.

Одним із стратегічних завдань бібліотеки, з потужним інформаційним потенціалом спеціалізованого відділу мистецтв, є створення необхідних умов для формування творчої особистості, реалізації її природних задатків та індивідуальних здібностей. Серед найбільш продуктивних і ефективних форм дозвіллєвої творчості є залучення читачів до опанування нетрадиційними образотворчими техніками. Впродовж шести останніх років на базі відділу мистецтв бібліотеки функціонує гілка Центру анімаційних мистецтв – Перша професійна студія пісочної анімації. Її керівник – Оксана Мергут розробила

ефективну методику проведення уроків пісочної анімації в позашкільній діяльності, навчає дітей за авторською програмою. Юні художники відкривають для себе не тільки світ пісочної анімації, але й турецького ремесла ебру, світлової графіки, малювання шоколадом та багато іншого.

Не секрет, що для покоління цифрової епохи соціальні мережі стали платформою, де можна знайти однодумців, подискутувати про злободенні проблеми, отримати доступ до свіжої інформації, повідомити про цікаву подію, долучитися до гурту людей зі схожими інтересами. А тому бібліотека стала активним гравцем в таких популярних мережах як Facebook, Інстаграм, Twitter, ТІкТок, де можна оперативно повідомляти читачів про нові книжкові надходження, про заплановані події, запрошувати на презентації, поширювати дописи спільнот, котрі так чи інакше причетні до видавничої справи, літературних подій, оголошувати про цікаві акції та конкурси, ділитися досвідом з колегами, популяризувати власні інформаційні продукти. Особливо активізувалась ця робота під час карантину, що дало можливість бібліотеці бути на постійному зв'язку з своїми читачами.

Зміни читацьких смаків, вплив все більшої комп'ютеризації на суспільство та інші виклики часу у Хмельницькій обласній бібліотеці для юнацтва відстежують та враховують. Творчий колектив бібліотеки вмотивований і надалі шукати нові форми і методи роботи з молоддю, змінювати формат спілкування з користувачами та розширювати спектр своїх послуг відповідно нових реалій.

Список використаних джерел:

1. Національна молодіжна стратегія до 2030 року / Указ Президента України від 12 березня 2021 року // Урядовий кур'єр. – 2021. – 16 берез. (№ 50). – С. 7.

2. Молодіжні простори в бібліотеках : посібник [Електронний ресурс] Громадський простір (сайт). – Режим доступу : https://www.prostir.ua/?library=posibnyk-molodizhni-prostory-v-bibliotekah. – Дата звернення : 24.06.2021. – Мова укр.

3. Бібліотеки для юнацтва в демократичному суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 17-19 жовт. 2007 р. – Хмельницький, 2007. – 184 с. – (Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва).

4. Чверть століття в світі юності і книги : матеріали наук.-практ. конф. Ч. 1. – Хмельницький, 2002. – 84 с. – (Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва).

Кісельова Олена Миколаївна,
завідувачка науково-методичного відділу
Кіровоградської обласної бібліотеки
для юнацтва ім. Є. Маланюка

МОТИВАЦІЯ ЧИТАННЯ ЮНАЦТВА ТА МОЛОДІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток Інтернету, комп'ютеризації і різноманітних ґаджетів поклав початок епохи в історії людства, яку назвали цифровою. Сьогодні читачі юнацької бібліотеки – покоління центеніалів, яке народилося з девайсом в руках і зростає в цифровому всесвіті, серед смартфонів, планшетів, комп'ютерів, віртуальної і доповненої реальностей, має зовсім інші принципи і навики доступу і сприйняття інформації. Вони виросли в епоху, коли в день виходить по мільйону новин, а повідомлення можна доставити за секунду. Це покоління молодих читачів, у яких поняття реальність/віртуальність щоденно співіснують як дві частини одного цілого. В них більше можливостей, більше завдань, захоплень, уподобань, надзвичайний темп життя. Для того, щоб ефективно взаємодіяти з молоддю, потрібно розуміти її мотиваційні чинники, способи мислення, особливості сприйняття інформаційного матеріалу в умовах постійного використання нею цифрових технологій і цифрових пристроїв.

Соціальні веб-комунікації в системі «читач – бібліотека» відбуваються через сайт бібліотеки та соціальні мережі.

Саме тому існує потреба більшої присутності бібліотек для юнацтва у просторі електронних комунікацій. Бібліотеки мають бути в центрі виконання відповідальних завдань,

створення ефективно-якісної ресурсної системи освітньо-інформаційного забезпечення; у вирішенні питання мотивації читання і формування літературних смаків/уподобань) «нового» читача покоління Z, у т. ч. через оригінальне інтернет-представництво, соціальні мережі, промоційні заходи тощо.

Аби довести цифровий контент інформаційно-освітніх ресурсів до високого рівня зручності і доступності для покоління, яке тяжіє до відвідування бібліотеки насамперед віртуально, Кіровоградська бібліотека для юнацтва ім. Є. Маланюка створила і постійно працює над поповненням «Електронної бібліотеки» https://lib.kr.ua/?page_id=21054. Ресурс (станом на сьогодні) складається з 73 примірників документів цифрового формату. Унікальність цього інформаційного масиву в його виданнях, адже кожний матеріал, пов'язаний з Кіровоградщиною, – живий документ епохи і людської свідомості.

Розширити можливість доступу до краєзнавчих матеріалів допомагає розділ «Краєзнавство» веб-сайту бібліотеки (https://lib.kr.ua/), який містить інформацію про письменників-лауреатів обласної літературної премії імені Євгена Маланюка та повні тексти їх творів https://lib.kr.ua/?page_id=649 (з дотриманням Закону України «Про авторське право і суміжні права»); статті з історії краю та про видатних людей Кіровоградщини https://lib.kr.ua/?page_id=24466; сторінки «Кіровоградщина в роки Другої Світової війни» https://lib.kr.ua/ww2/, «Герої АТО/ООС» (містить персоналії 186 героїв) https://lib.kr.ua/?page_id=362 та ін.

В електронному безкоштовному доступі на сайті бібліотеки є сторінка «Євген Маланюк» https://lib.kr.ua/?page_id=21954 з розділами: «Життєвий і творчий шлях», «Бібліографічні ресурси», «Увічнення пам'яті». Крім ознайомлення з біографією видатного поета та бібліографією, віртуальні користувачі можуть використовувати інформацію з циклу радіопрограм, записаних в рамках літературно-краєзнавчого проекту «Україна – муза болю, гніву, боротьби», реалізованого спільно з інформаційним партнером ТО Обласне

радіо «Скіфія-центр» Кіровоградської філії Національної телерадіокомпанії України до 120-річчя від дня народження Є. Маланюка, а також вірші у виконанні молоді Кіровоградщини, записані в рамках проведення обласного Тижня поетичного читання «Мандри в пошуках України» https://lib.kr.ua/?page_id=22549.

Оперативну комунікацію з онлайн-аудиторією щодо нових надходжень книг, запланованих заходів, поширення корисної багатоаспектної інформації, Інтернет-опитувань, які надають зворотний зв'язок, а також цікаві рекомендації та відгуки мережевих користувачів набуваємо в соціальних мережах.

Саме завдяки рекламі на нові книги в постійних рубриках «Увага! Нова книга!» та «Нові надходження» бібліотека нерідко знаходить нових читачів. Зокрема, рубрика «Увага! Нова книга!» представляє найновішу літературу найрізноманітніших жанрів і авторів. Тут можна знайти як художню, так і наукову або спеціалізовану літературу з бібліографічним описом та анотацією про те, чим ця книга може зацікавити читача. Рубрика «Нові надходження» презентує списки видань (з бібліографічним описом), які надійшли на бібліотечні полиці протягом місяця.

Транслювати інформацію про книги і читання поколінню з «кліповим мисленням» допомагають форми з аудіовізуальними засобами – буктрейлери. Привернути увагу до тексту за допомогою комбінованих медіа елементів, викликати захоплення, зацікавлення та сильні емоції – головна мета команди бібліотекарів, яка вже багато років працює для молоді, що читає, і яку намагаються мотивувати, створюючи неймовірні візуалізації https://lib.kr.ua/?page_id=15534. Буктрейлери з циклу «Бібліотекарі радять прочитати» яскраво і образно розповідають як про книги, які вже встигли викликати інтерес у літературному світі, так і про ті, які нещодавно з'явилися на книжкових полицях. 33 відеороботи представляють різножанрові твори, які змушують думати, шукати відповіді, приймати розумні рішення і знаходити правильні моральні орієнтири в найскладніших життєвих обставинах. Роботи

відеоформату візуалізують зміст книги, інформують, інтригують та водночас розважають читачів-тінейджерів різних рівнів читацької культури.

Прочитати книгу і порівняти її з гучною екранізацією – окреме естетичне задоволення. Тож, саме задля цього задоволення започатковано цикл відеопрезентацій «Читай книгу – дивись фільм!». Фільм і книга створюють абсолютно різні образи, сприймаються теж по-різному завдяки творчій подачі. Читаючи твір, юний читач має можливість познайомитися з героєм справжнім, таким, яким його задумав автор, створювати власні образи. Екранізація дозволяє подивитися вже на знайомий сюжет очима режисера і зробити для себе безліч відкриттів, помітити те, що раніше не привернуло уваги.

Також молодий читач 21 століття хоче бачити в книгах себе, свій світ – світ сучасних підлітків з проблемами, негараздами, непорозумінням і велику радість від їх вирішення. Добірка книг у рубриці «Історії дорослішання» спрямована на психологічну підтримку в таких підліткових проблемах, як стосунки з батьками, з однокласниками, пошуки своєї особистості, перше кохання, нові друзі та вороги, вирішення своєї долі. Ці книги не просто розважають, а й стають добрими друзями серед юнаків і дівчат.

Вдосконалити якість інформаційного обслуговування користувачів, ширше розкрити інформаційні ресурси бібліотеки, надати доступ до наявного у фондах великого ресурсу культурних, духовно-ціннісних надбань дозволяють віртуальні виставки https://lib.kr.ua/?page_id=14118.

Пізнавальними, змістовними, інформативними є виставки присвячені знаменним датам, ювілеям, подіям та окремим темам з історії, науки і культури Кіровоградщини. Експозиції книг, журналів, художніх альбомів та інших документів із зібрань КОБЮ ім. Є. Маланюка розкривають багатство фондів бібліотеки, дозволяють ознайомитись з літературою з різних галузей знань.

Актуальними, динамічними та надзвичайно популярними і яскравими є віртуальні виставки творів українських і світових письменників. Експозиція «Парад книг

англомовних письменників» акумулює видання мовою оригіналу, твори англійських класиків та сучасників; відображає досягнення англомовної літератури, починаючи з епохи Відродження і до сьогодення.

Для того, щоб заощадити час на поширенні інформації про найближчі заходи та події, залучити більше користувачів, популяризувати новинки літератури бібліотекарі Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Є. Маланюка створили програмного бібліотечного асистента https://www.facebook.com/lib.kr.ua/.

Нині чат-боти стали важливим інструментом для установ різного типу і бібліотек зокрема. Майже будь-який сервіс стає доступним завдяки чат-ботам: автоматичні питання, відповіді, консультації у зручному месенджері та ін.

Розглянувши усі етапи проєктування бота, бібліотекарі з'ясували як автоматизувати левову частину рутинних завдань, створивши канал комунікації, який дозволить підтримувати безконтактну взаємодію з користувачем.

Завдяки впровадженню новітніх технологій реалізуються найнеймовірніші проєкти.

На допомогу навчальному процесу, для учасників ЗНО 2020 бібліотекарі підготували проєкт «Готуємось до ЗНО разом». У форматі відеопрезентацій було створено і в мережі Інтернет представлено широкому загалу три випуски матеріалів з історії України: «Історія України: образотворче мистецтво XIX ст.», «Історія України. Образотворче мистецтво XX ст.» та «Історія України: Пам'ятки архітектури XVII – XVIII ст.».

Відкриття і відвідування цікавих об'єктів і культурних пам'яток онлайн забезпечують віртуальні подорожі, екскурсії, прогулянки. Досліджування колекцій творів мистецтва по всьому світу в найдрібніших деталях дають відчути ефект занурення, присутності в музеї, що є дуже ефективним способом залучення уваги користувачів Інтернету до реально існуючого об'єкту. За допомогою цікавих фактів та подій зі світу культури, інформації про біографії видатних письменників та художників, літературних і мистецьких цікавинок, добірки інтерактивних застосунків, які містять текстовий та мультимедійний контент

бібліотекарі створили віртуальні мандрівки найбільшими музеями світу.

Для взаємодії з віртуальними користувачами бібліотекарі застосовують челенджі, літературні інтернет-марафони, стріми, флешмоби, майстер-класи та інші корисні розваги.

Цікаво і змістовно проведено онлайн майстер-клас зі створення анімаційних театральних вистав засобами програмування Scratch «Запрошуємо на прем'єру». В рамках заходу учасники познайомилися з особливостями мовного середовища Scratch, пройшли реєстрацію scratch.mit.edu, організували віртуальний майданчик для спільного спілкування, опанували використання можливих анімацій стандартного набору персонажів, навчилися створювати діалоги між героями.

Бібліотекарі активно підтримують талановиту молодь міста і області. Як в стінах книгозбірні, так і на платформі Zoom відбуваються засідання клубів, зокрема: хобі-клубу «Happy-майстерня», літературного «Ліра».

У форматі відеоконференцій зустрічаються і спілкуються учасники літературного клубу «Ліра». Під керівництвом Олександра Косенка, члена Кіровоградської обласної організації Національної спілки письменників України, молодь області ділиться враженнями про прочитані книги, а також отримує відгуки на власну творчість.

Багато років в бібліотеці діяв розмовний клуб «SpeakUp» за участі волонтерів Корпусу миру, які допомагали користувачам покращувати свої навички в спілкуванні англійською мовою. На жаль, карантин змінив звичний спосіб проведення. Аби не залишати користувачів без мовної практики бібліотека продовжила зустрічі в онлайн форматі, які транслюються із США один раз на тиждень разом із співведучим клубу Джефом Шліпером.

Проведення онлайн-засідань дозволяє мати більше учасників та ширше географічне покриття.

Інтегрувати Інтернет-ресурси в бібліотечні процеси, тим самим підвищити мотивацію «зацифрованого» покоління до читання, допомагають електронні online-розваги. За допомогою

сервісу Learning Apps, що дозволяє створювати інтерактивні вправи, створено вікторини, ігрові завдання за книгами, кросворди, різноманітні конкурси тощо. Додаток web 2.0 дозволяє зробити не просто розважальний контент для ігор, а наповнити їх цікавими змістовними питаннями, відповідаючи на які користувачі розвивають лідерські якості, швидкість мислення, зацікавленість до інформації, теми, книги…

Цифрова епоха, безумовно, принесла нам багато позитиву. За невеликий проміжок часу ми винайшли чимало нетрадиційних засобів та способів комунікації з читачами-центеніалами, але абсолютно не знаємо, як вони вплинуть на майбутнє, в тому числі на життя та рівень грамотності молодого покоління.

Черноус Валентина Юхимівна,
директор Хмельницької обласної бібліотеки
для дітей імені Т. Г. Шевченка,
заслужений працівник культури України

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ СЕРЕД ДІТЕЙ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Читання сучасних дітей та підлітків у цифрову епоху динамічне і різноманітне. Вони використовують як паперові ресурси, так і електронні. Можна стверджувати тільки одне – сучасне покоління дітей і підлітків читає.

Дослідження сучасних читацьких практик підтверджує факт звернення дітей до книги як електронної, так і традиційної. Хмельницька обласна бібліотека імені Т. Г.Шевченка бере активну участь у соціологічних дослідженнях як у власних, так і за програмою НБУ для дітей:

– «Книга. Бібліотека. Читацька компетентність» (2017 р.);

– «Книга року – 2019»;

– «Незадоволений читацький попит на літературу для дітей у спеціалізованих бібліотеках України для дітей» (2020 р.) та інші.

Різноманітні дослідження дозволяють зробити висновки

щодо ставлення підлітків до читання:

– читають для задоволення – 63 % респондентів;

– читання – одне з найулюбленіших занять – 43 %;

– не погодились з тим, що читання – марна трата часу – 84 %.

Вироблені звички:

– читання кожного дня – 29 %;

– раз у тиждень – 10 %;

– декілька разів на тиждень – 42 %;

– інколи – 11 %.

А формат читання сучасних користувачів-дітей такий:

– паперові носії – 63 %;

– паперові та електронні носії – 34 %;

– тільки цифрові – 3 %.

Не секрет, що діти і підлітки активно використовують Інтернет. Але для яких цілей? Це також підтверджують дослідження:

– 97 % – користуються Інтернетом;

– 53 % – для спілкування;

– 67 % – для навчання у школі;

– 26 % – для читання книг.

До проблеми дитячого читання долучається і Український інститут книги, який ставить завдання дослідити читання як інструмент побудови власного життя, досягнення успіху, духовного розвитку. Це – про читання без примусу, читання якого потребують люди.

Вперше в історії України буде проведено кількісне і якісне опитування дітей на тему читання. Адже якщо людина не любить читати з дитинства, навряд чи вона захопиться цим у дорослому віці.

Тому підтримка читання з раннього віку – пріоритетне завдання дитячої бібліотеки. Для найменших відвідувачів в обласній бібліотеці для дітей імені Т. Г. Шевченка започатковано відеопроєкти «Казкова п’ятниця», літній проєкт «Казковірус», «Читання в парку», літні читання «Літо з книгою», сімейний вікенд, дні сімейного спілкування. Такий формат дозволяє задовольнити потреби на книгу дошкільників

та молодших школярів. Водночас, це популяризує книгу та читання серед дітей та їх батьків.

Щодо традиційного читання, то Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Книгоманія» збирає найбільше учасників. З 2005 р. у ньому взяло участь 82 391 читач бібліотек області.

«Лідер читання» – Всеукраїнський конкурс, який розпочато з 2018 р. НБУ для дітей. І за цей період у ньому взяли участь 8406 читачів-дітей.

Ці факти свідчать про деякі переваги читання паперової книги. Адже учасники конкурсів ведуть щоденники читання, пишуть відгуки, беруть участь у різноманітних проєктах з підтримки читання.

Підтримка читання здійснюється і на сайті ХОБД імені Т. Г. Шевченка. Тут є створена електронна бібліотека, де є повнотекстові дані:

– «Письменники Хмельниччини – дітям» (2014 р.);
– «Літературна карта Поділля» (2016 р.);
– «Шевченкіана» (2015 р.).

А у 2015 р. бібліотека стала переможцем Всеукраїнського конкурсу «Підтримка читання на сайті».

Інтерактивні ресурси, які представлені на сайті бібліотеки, рекламують книги письменників Хмельниччини та книги сучасних авторів для дітей. Серед них – книги В. Горбатюка, Л. Савчук, Н. Шмурикової-Гаврилюк, О. Радушинської, К. Штанко, С. Гридіна, А. Бачинського, Й. Ягелло та багато інших.

Тематичні блоги обласної бібліотеки «Бібліогід», «Арт-територія», «Family простір» та «Цікаво.com», сторінки у соцмережах Фейсбук та Інстаграм інформують користувачів про нові надходження та цікаві активності, що відбуваються в бібліотеці.

Залучення сучасної дитини до книжки та читання у динамічному середовищі стає більш віртуальним та мультимедійним, тому техніки промоції читання мають удосконалюватися.

Бібліотека є учасником багатьох Всеукраїнських проєктів: «Почитайко», «КЛЮЧ», «Вибрані Інтернет-ресурси

для дітей та батьків», де зібрано кращі твори українських письменників та представлено кращий контент інформаційних ресурсів.

Бібліотека використовує сучасні майданчики для просування книги: інноваційні креативні зони «Покоління ZET», «Сімейна бібліопарковка», «Арт-територія», «Прес-бар».

Здійснюється інформаційна реклама ресурсів, інтелектуальної продукції та послуг бібліотеки. До послуг читачів відео про користування електронним каталогом, КЗД (картотека знаменних та пам'ятних дат) на сайті бібліотеки, веб-проєкт «Формування читацької компетентності дітей» – серія веб-уроків.

Бібліотека є «Офіційним хабом цифрової освіти» та проводить навчання інформаційним технологіям серед користувачів.

Отож, для просування книги і читання серед дітей бібліотека має бути присутня в тих «місцях», де збираються діти: соціальні мережі, місця відпочинку та дозвілля.

Список використаних джерел:

1. Петренко О. Б. Реалії читацьких практик українських дітей в епоху цифрової культури / О. Б. Петренко // Сучасна дитяча книга і читання в епоху цифрової культури : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару / Нац. б-ка України для дітей [Електронний ресурс]. – Київ, 2020. – С. 18-21. – Режим доступу : https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/595#page/4/mode/2up – Електрон. версія друк. вид. – Назва з екрана. – Дата звернення : 25.06.2021 р.

2. Полікарпова Л. П. Промоція дитячого читання через призму діяльності IBBY і Національної секції / Л. П. Полікарпова // Сучасна дитяча книга і читання в епоху цифрової культури : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару / Нац. б-ка України для дітей [Електронний ресурс]. – Київ, 2020. – С. 7-12. – Режим доступу : https://chl.kiev.ua/MBM/Book/View/595#page/4/mode/2up – Електрон. версія друк. вид. – Назва з екрана. – Дата звернення : 25.06.2021 р.

Осадчук Людмила Анатоліївна,
завідувачка бібліотеки Кам'янець-Подільського фахового коледжу культури і мистецтв

СОЦІОКУЛЬТУРНА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МИСТЕЦТВА ОСВІТИ

Сучасні заклади освіти не можуть існувати без бібліотеки – повноцінно укомплектованої документним фондом, матеріально оснащеної, комфортно обладнаної та комп'ютеризованої. Бібліотеки сьогодні є інформаційними та духовними центрами навчальних закладів.

Бібліотека коледжу є невід'ємною складовою освітнього процесу, важливим його підрозділом, осередком просвітницького, духовного та інтелектуального збагачення, центром, який формує інформаційний простір закладу. Фонд бібліотеки складає 33 тис. документів, в структурі – абонемент, читальний зал та бібліотечний пункт в гуртожитку.

Соціокультурна діяльність бібліотеки сприяє задоволенню і розвитку інформаційних потреб і запитів викладачів та студентів, зростанню кола пізнавальних читацьких інтересів, проведенню дозвілля, допомагає залученню нових користувачів до бібліотеки, здійснює рекламу бібліотеці та створює її імідж. Щоб бути ефективною, вона носить систематичний, оперативний та випереджальний характер. У своїй роботі бібліотекарі використовують як традиційні, так й інноваційні форми роботи. Сьогодні на перший план виходять активні форми та методи роботи, які змушують користувача мислити, відстоювати свою точку зору, зокрема: «Фахові періодичні видання – джерело професійної компетентності», *прес-калейдоскоп*; «Чай із ароматом книги та кіно», *дегустація*; «Україна – територія гідності та свободи», *інформаційна година*; «Соборна мати Україна – одна на всіх як оберіг», *година державності;* «СНІД – чума XXI століття», *цикл просвітницьких заходів;* «Бібліотечний калейдоскоп», «Хто за свободу вийшов проти смерті, тому немає смерті на землі»,

година пам'яті, присвячена Героям Небесної Сотні, «І кожна мить, як вічність дива», *година дозвілля присвячена дню Святого Валентина*; «Герої не вмирають», *година історичної пам'яті*. Це – сукупність методів, форм та прийомів усного, наочного, аудіовізуального і комп'ютерного просування інформації в системі бібліотечного обслуговування.

Цікаві, творчі зустрічі, які традиційно проводяться в бібліотеці, запам'ятаються на довго користувачам з Миколою Луковим – членом спілки письменників України, заслуженим діячем мистецтв, поетом, Василем Горбатюком – подільським письменником, директором Хмельницького обласного літературного музею, головою обласної організації Національної Спілки письменників України, Сергієм Пантюком – секретарем НСПУ по роботі з молоддю, лауреатом Міжнародних та Всеукраїнських літературних конкурсів, Оксаною Почапською – поетесою, членом НСПУ та НСЖУ, Олегом Будзеєм – краєзнавцем, журналістом; Віталієм Нечитайлом – істориком, письменником, доктором історичних наук, членом НСПУ, Володимиром Іващенком – поетом, заслуженим працівником культури України, Віталієм Міхалевським – членом Національної спілки письменників України та презентації книг: Олега Будзея «Вулицями Кам'янця-Подільського», Ніни Латюк «Босоніж по стерні», Людмили Калашникової «Низький вам уклін», Анатолія Мартинюка «Диригентська діяльність Миколи Олексійчука в контексті музичної культури Поділля другої половини XX початку XXI століття», Миколи Мачківського «Древо триєдине», Микити Годованця «Я кремень», Миколи Чирського «Емаль». Проводячи соціокультурні заходи, бібліотека задовільняє потреби в освіті та самоосвіті, сприяє професійному вдосконаленню, розширенню світогляду, духовному та естетичному розвитку студентів.

На базі бібліотеки з 1992 року активно діє клуб любителів поезії «Душі криниця», керівник – Владика Л. І. На засіданнях клубу для студентів відкривається чарівний світ книги та поезії. На засіданнях проводяться зустрічі з поетами та студентами. Головна мета клубу – об'єднати не тільки тих, хто

любить поезію, але і тих, хто робить перші спроби писати власні вірші. В поетичному клубі шліфували свою поетичну майстерність Юля Брух, Наталія Щесняк, Анжела Куверіна, Світлана Гончарова, та багато інших. Не залишили байдужими присутніх відкриті засідання клубу: «Поезія – духовність щонайвища», «Жінка. Весна. Кохання», «О, зупинись, чудова мить…», «Шевченко – великий і вічний» до дня народження Т. Шевченка, «На струнах Кобзаревої душі», «Поетичні грані Ніни Латюк», «Співець свободи і братерства», *до 160-річчя від дня народження І. Я. Франка*, «Невмируще слово Кобзаря», «О, зупинись чудова мить…», *до дня святого Валентина*, «Він був поет, заспраглий неба», читання поезій Василя Стуса, «Дерево триєдине», презентація книги М. Мачківського.

Організовуючи книжкові виставки, бібліотека розкриває та популяризує свій фонд, інформує про знаменні та пам'ятні події, ювілеї, виховує інтерес читачів до літератури різної тематики та сприяє різноманітному дозвіллю. Палітра традиційних книжкових виставок цікава та вирізняється новизною і оригінальністю: «Передайте нащадкам наш скарб – рідну мову», «Творці подільського краю», «Слово Шевченкове – слово України», «Мова – життя духовного основа», «Училище культури – колиска талантів», «Національна символіка – атрибути державності», «Золоті ключі краю: звичаї, традиції», «На струнах Кобзаревої душі», «Скорботна пам'ять 33-го», «Одна єдина в моїм серці Україна», «Свічка пам'яті нетлінна», «У барвах слова, музики, душі», «Українське кіно: роки, події, звершення», «Чи знаєш ти світе, як сиво ридає полин», «Герої не вмирають», «Культура – душа народу», «У звичаях, традиціях, обрядах, живе народу праведна душа», «Чари рідного краю», «Біблія – священна книга християн», «Кам'янець-Подільському коледжу культури і мистецтв – 90 років», »Жити за законами держави», «В єдності сила народу», «Україна – серце Європи», «Краю мій, моя земля», «День знань: новий формат», «COLORS OF EUROEAN LANGUAGES», «Магія пензля», «Українці – нація героїв», «Студент звучить гордо», «Кулею обірване життя», «Вишиванка – роду мого оберіг».

Важливого значення сьогодні набувають нетрадиційні

виставки. Для створення привабливого, цілісного образу книжково-ілюстративної виставки, крім книг, періодичних видань на полицях розміщується різноманітний ілюстративний матеріал, аксесуари, змістовно пов'язані з проблематикою і доповнюючи її у вигляді фону. Вдало поєднуються на виставці-інсталяції документи, графічні матеріали, ілюстрації, фотографії, композиції з квітів, зразки декоративно-прикладного мистецтва, що відповідають темі виставки: «Новий рік крокує – свято нам дарує», «Студент – майбутнє твоє, Україно!» до Дня студента, «Професія – дарувати людям свято», «Будь сучасним! Читай українською!», «У барвах слова, музики, душі» до Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва, «Освітня траєкторія». Серед інноваційних виставок – віртуальні, які бібліотека представляє на сайті коледжу та у соціальних мережах, зокрема: «Світ періодики: знання та інформація», виставка періодичних видань, які отримує бібліотека, «Календар знаменних і пам'ятних дат», «У бібліотеці коледжу – нові надходження», список видань.

Бібліотека спільно з викладачами бібліотечних дисциплін провела обласні семінари та школи професійної майстерності: «Бібліотеки навчальних закладів у створенні єдиного інформаційного простору: початок і перспективи», «Вузівські бібліотеки в навчально-виховному процесі: досвід, проблеми і перспективи» (1999); «Управління бібліотекою: нові вимоги та тенденції» (2003); «Бібліотека ВНЗ як центр інформаційної підтримки навчально-виховного процесу» (2009); «Сучасні аспекти діяльності шкільних бібліотек» (2009); «Організація та управління змінами у бібліотеці в умовах інформатизації та соціально-економічних перетворень» (2010); «Національно-патріотичне виховання студентської молоді: створення та реалізація ефективної виховної системи» (2016); «Впровадження УДК та академічної доброчесності в практику роботи публічних бібліотек» (2018); «Публічна бібліотека на шляху змін: напрями діяльності», «Організація діяльності бібліотек в умовах адміністративної реформи» (2019).

Бібліотека коледжу є базою передового досвіду для бібліотек навчальних закладів міста. На базі коледжу створене

та активно діє методоб'єднання завідуючих бібліотеками передвищих фахових закладів міста, яким керує Осадчук Людмила Анатоліївна. Для учасників методоб'єднання проведені засідання: «Бібліотека навчального закладу в ситуації економічних та культурних змін»; «Навчальна бібліотека в умовах звуження доступу до інформації», «Зміст, завдання і пріоритетні напрями діяльності бібліотек навчальних закладів в сучасних умовах»; «Бібліотека навчального закладу в системі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури»; «Якісна освіта – головна вимога сучасності»; «Якісна освіта – запорука самореалізації особистості»; «Бібліотека на допомогу кураторам груп», а також проведені спільні професійні діалоги заступників директорів з виховної роботи та завідуючих бібліотеками навчальних закладів області: «Інформаційні технології навчання та виховання – запорука забезпечення якості освіти», «Система виховання у ВНЗ І-ІІ р.а. як фактор цілісного виховання особистості», «Національно-патріотичне виховання студентів засобами книги та бібліотеки», «Сучасні тенденції розвитку бібліотек навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти».

Бібліотекарі об'єднання мають змогу консультуватися у фахівців бібліотеки та викладачів бібліотечних дисциплін з питань, які цікавлять їх та обмінюватися досвідом. Неодноразово надавали методичну допомогу, ознайомлювали з регламентуючою документацією та проводили практичні заняття з питань збереження книжкового фонду, відбору видань для списання та систематизація за таблицями УДК, створення та наповнення бібліотечної сторінки на сайті навчального закладу та інші. Отже, бібліотека коледжу є координуючим, а не контролюючим органом міського об'єднання, його дискусійним та консультаційним центром. Варто зазначити, що бібліотечні працівники також постійно беруть участь у семінарах, нарадах, конференціях та засіданнях з питань бібліотечної справи, які сприяють підвищенню якості, майстерності, ефективності та результативності їх роботи.

Бібліотека намагається весь час дивувати своїх користувачів цікавими виставками-інсталяціями, заходами,

оформленням інтер'єру, матеріалами, які бібліотекарі розміщують на вебсайті коледжу, Facebook та інших соціальних мережах. Свої творчі справи бібліотека представляє в портфоліо, тобто досьє її успіхів, тека з документами, серед яких: програми конференцій, плани засідань методоб'єднань, сценарії соціокультурних заходів, прес-релізи, фоторепортажі, матеріали з історії бібліотеки, грамоти, подяки та відзнаки.

Бібліотека нашого навчального закладу – це світ нових можливостей. Гарний настрій, радість і усмішка на обличчях користувачів, тепла та дружня атмосфера завжди панують у нашому бібліотечному середовищі.

Для більшості студентства бібліотека стала «другою домівкою», де тебе завжди вітають посмішкою, де ти можеш з користю провести час, відпочити чи підготуватись до занять, скористатися комп'ютером та безкоштовним Wi-Fi. Наші користувачі знають, що бібліотека коледжу – це затишок, безмежний інформаційний простір та їхня зона комфорту.

Популяризації та рекламі бібліотеки й забезпеченню користувачів інформацією про її діяльність сприяє не тільки функціонування сторінки на web-сайті коледжу, а й створення власної сторінки бібліотеки у соціальних мережах (Google+, Facebook група Бібліотека КПККіМ) та рекламування на них як основних, так і інноваційних форм обслуговування користувачів. Систематичні запрошення до перегляду книжкових виставок та соціокультурні заходи, а також фотозвіти про вже проведені заходи сприяють просуванню новітніх послуг бібліотеки та підвищенню її іміджу.

Якщо людині подобається її робота, це добре, а коли її робота потрібна людям – це щастя. Не можна сказати, що праця бібліотекаря непомітна, а якщо подумати – вона незамінна як будь-яка добра справа.

Працівники бібліотеки є носіями не тільки традиційної бібліотечно-бібліографічної культури, а й опановують новітні інформаційні технології, удосконалюють свої психолого-педагогічні знання та уміння. Кожен викладач коледжу знає, що бібліотекою йому завжди буде надано допомогу в підвищенні професійного рівня та оволодінні прийомами і методами

інформаційно-бібліографічної культури. Бібліотекарі постійно проходять атестацію та курси підвищення кваліфікації, адже для того, щоб навчати інших, необхідно самим бути завжди у пошуку нових знань та компетентностей.

Бібліотека коледжу – це не тільки книжковий фонд, тематичні полиці, виставки, соціокультурні заходи, це – фахівці, люди, які відповідають рівню завдань, що стоять перед вищою школою. Створюють комфортні умови для отримання викладачами та студентами необхідної інформації, модернізують бібліотеку і пишуть історію закладу, не втрачаючи оптимізму. Пройдений шлях – важливий і значний, сьогодення – цікаве та насичене творчими справами і проєктами, майбутнє за тими, хто любить свою професію, людей і свій навчальний заклад!

Список використаних джерел:

1. Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв : [сайт]. – URL : http://kpkkim.km.ua/.

2. Кам'янець-Подільський фаховий коледж культури і мистецтв : facebook. – URL : https://www.facebook.com/Камянець-Подільський-фаховий-коледж-культури-і-мистецтв-244488618897668/timeline/.

Венгрова Тетяна Юріївна,
завідувач методично-бібліографічного відділу
Центральної публічної бібліотеки
централізованої бібліотечної системи
Хмельницької міської територіальної громади

СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ БІБЛІОТЕК ЦБС ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Шляхом задоволення запитів громади бібліотеки проходять адаптивну трансформацію. Вони перетворюються на багатофункціональні простори та розвиваються до рівня справжніх центрів своїх спільнот. Прослідкувати цей процес

можна через аналіз впроваджених бібліотеками ЦБС Хмельницької міської територіальної громади соціальних ініціатив.

Будь-яка соціальна ініціатива найперше покликана покращити життя суспільства, озвучити та розв'язати певну проблему. Можна виокремити декілька соціальних ініціатив ЦБС Хмельницької міської ТГ, які виявилися найбільш успішними.

«SMALL-TOWN – у бібліотеці»

У зв'язку з тим, що у Південно-Західному мікрорайоні міста навчається і проживає багато школярів, та навіть попри те, що тут діє велика кількість гуртків за інтересами, на місцевому рівні існує проблема зайнятості дітей та підлітків у вільний від навчання час. Бібліотека-філія № 10 ім. Д. М. Брилінського запропонувала створити загальнодоступний, безплатний, пізнавально-інформаційний центр спілкування, комфортний і максимально зручний для відвідувачів, у якому в користувачів буде можливість відпочити та реалізувати культурно-освітні, дозвіллєві, інтелектуальні потреби та ідеї.

У 2019 році відповідний проєкт книгозбірні «SMALL-TOWN у бібліотеці» під № 29 взяв участь у конкурсі громадських ініціатив «Бюджет участі». Авторкою і координаторкою проєкту стала бібліотекарка книгозбірні, працівниця абонементу 5-9-х класів Ганна Слободян. Завдяки активному голосуванню та неабиякій підтримці хмельничан проєкт здобув перемогу.

20 серпня 2020 року у бібліотеці-філії № 10 ім. Д. М. Брилінського відбулося урочисте відкриття простору «SMALL TOWN в бібліотеці: сучасна дитяча мрія».

Шляхом зонування втілено ідею бібліотечного простору нового формату. Він тепер складається з трьох зон: *Biblio-game, Zone Wi-Fi, Biblio-cinema.* Закуплено технічне обладнання: 2 ноутбуки, 2 комп'ютери, 1 телевізор, 1 кольоровий принтер, 1 ігрова приставка *SONY Play Station 4 Slim,* 1 *Wi-Fi* роутер. Також придбано 8 настільних ігор, 25 книг з доповненою реальністю, бібліотечні меблі, диван та килим. У такий спосіб оновлено інтер'єр бібліотеки.

Завдяки реалізації проєкту користувачі переглядають та обговорюють фільми, самостійно створюють презентації, відеосюжети, слухають музику, мають можливість брати участь у культурних заходах і забавах, які тепер більш комфортні та технічно забезпечені, адже мультимедійний супровід допомагає краще запам'ятовувати, сприймати і робить заходи насиченішими. Користувачі активно проводять у бібліотеці вільний час. Це сприяє організації дозвілля, навчанню дітей та молоді мікрорайону.

З 21 серпня 2020 року бібліотечний простір відвідали 273 користувачі, за цей же період книговидача книг з доповненою реальністю складає 406 примірників, настільними іграми скористалися 265 користувачів.

Проєкт «Читаємо польською»

29 березня 2021 року бібліотеці-філії № 10 ім. Д. М. Брилінського подарували близько 500 книг польською мовою. Книги розподілили між усіма бібліотеками-філіями Хмельницької міської територіальної громади. Серед отриманих видань: художня література, енциклопедії, різноманітні збірники, словники як для дітей, так і для дорослих.

До фонду бібліотеки-філії № 10 надійшло 120 примірників таких книг. Вони допомагають читачам різних вікових категорій вивчити польську або ж поглибити знання цієї мови.

Бібліотеці отримати книги польською мовою допоміг її активний волонтер Вадим Басистий. Він є провідним експертом з міжнародних проєктів та програм офісу міжнародних зв'язків Хмельницького національного університету. Спільно з друзями з Польщі Віталієм Корочанським та Анною Садовською-Корочанською, яка працює вихователем, він організував акцію зі збору книг у Початковій школі № 205 міста Варшави (Республіка Польща).

Безплатно доставити книги допомогла компанія *Meest Express* та її працівники.

Для бібліотеки цей проєкт, що мав чудовий результат, став хорошим досвідом міжнародної співпраці.

Проєкт «Насіннєві бібліотеки»

Влітку 2020 року бібліотека-філія № 6 Хмельницької міської централізованої бібліотечної системи доєдналася до проєкту «Насіннєві бібліотеки». Метою проєкту є поширення світового досвіду та запровадження нового комплексного виду бібліотечних послуг для громад України та поширення практики насіннєвих обмінів та освітніх програм зі збереження локального біорізноманіття при бібліотеках України.

Бібліотека-філія № 6 розташована у приватному секторі (мікрорайон Лезневе). З 2011 року тут працює група за інтересами «Диво-врожаї». Проєкт «Насіннєві бібліотеки» відразу зацікавив мешканців мікрорайону. Вони погодилися надавати бібліотеці зразки власноруч зібраного насіння різноманітних овочевих культур, квітів, лікарських рослин. Насіння тут сортують, запаковують у паперові пакетики, підписують (назва рослини, хто надав насіння, рік збору). За час діяльності проєкту у бібліотеці створили власний банк насіння, який налічує понад сто різноманітних сортів овочевих, квіткових культур, лікарських рослин.

Мобільний консультативний центр з цифрової освіти

Останні роки характеризуються широким розповсюдженням мобільних пристроїв, зокрема смартфонів і планшетів, з можливістю виходу в Інтернет. Сучасні мобільні пристрої мають досить потужний функціонал і забезпечують можливість користуватися різноманітними сервісами та застосунками. Але не всі знають, як саме використовувати свій пристрій для вирішення питань та який застосунок потрібно завантажити чи на який сайт необхідно зайти, щоб розв’язати ту чи іншу проблему.

У 2021 році згідно з програмою «Нова лінія культурних змін» на базі бібліотеки-філії № 11 створили Мобільний консультативний центр з цифрової освіти. Він дає можливість навчати цифровій грамотності та посилювати обізнаність населення щодо ефективного користування мобільними пристроями. Бібліотекарі навчають різні категорії населення, як спілкуватися, шукати інформацію, отримувати державні послуги, займатися самоосвітою за допомогою мобільних

пристроїв.

Робота бібліотеки у цьому напряму має й інклюзивну складову. Бібліотекарі налаштовують смартфони для слабозорих, що не тільки допомагає останнім користуватися пристроєм як телефоном, а й надає візуальну допомогу для розв'язання інших проблем (наприклад, за допомогою застосунку *Sullivan+*).

Зараз є велика кількість різноманітних навчальних комп'ютерних курсів. Але не всі, особливо старшого віку люди, мають фінансову можливість для відвідування таких. Тому відкриття у бібліотеці консультативного центру надало можливість кожному мешканцю відчути себе важливим і бути корисним для громади та міста.

Задля повноцінного функціонування Мобільного консультативного центру з цифрової освіти працівниками бібліотеки:

– розроблено програму роботи даного центру;

– оформлено виставку-адвайзер «Корисні мобільні додатки для кожного»;

– ведеться «Зошит обліку звернень до Мобільного консультативного центру»;

– створена і поповнюється корисними матеріалами тематична тека «Мобільний консультативний центр з цифрової освіти».

Виставка-адвайзер «Корисні мобільні додатки для кожного» складається з наступних розділів: «Що таке мобільні додатки та які вони бувають?», «Соціальні мережі та месенджери», «Інтернет-банкінг», «Мобільні додатки на кожен день».

Від початку роботи центру було надано 26 консультацій, серед яких можна виокремити такі: завантаження та встановлення на смартфон різноманітних мобільних застосунків із *Play Market*; роз'яснення, як користуватися чат-ботом *7104.ua* у вайбері; допомога у передачі показників лічильників через швидкі повідомлення; демонстрація функцій мобільних застосунків «Пенсійний фонд України» та «Medics» тощо. Усі звернення зафіксовано в спеціальному зошиті обліку.

Для користувачів центру було створено вебліографічний список «Онлайн-курси з підвищення комп'ютерної грамотності» та рекомендаційний список літератури «Мобільні додатки для людей з інвалідністю».

Інформаційний центр електронних послуг

Задля зручності користувачів та впровадження в життя засобів, котрі роблять повсякденність набагато простішою, у бібліотеці-філії № 8 було створено Інформаційний центр електронних послуг. Його основні функції:

– онлайн-зв'язок з органами влади;

– електронний доступ до адміністративних послуг;

– користування електронними ресурсами та базами даних бібліотеки;

– доступ до мережі Інтернет;

– сканування, ксерокопіювання та друк документів.

Оскільки дані можливості мають попит серед населення, тому й популярність центру швидко росте. Користувачі оцінили його зручність і почали рекомендувати своїм знайомим скористатися новими можливостями, які надає книгозбірня.

Робота в центрі здійснюється індивідуально та в групах. Так, для прикладу, поєднуючи інформування про послуги е-урядування та презентуючи роботу сайту міської ради, було проведено ряд групових тренінгів для людей пенсійного віку мікрорайону Озерна. На цих заняттях учасники вчилися підключати смс-інформування Пенсійного фонду, створювати особистий кабінет на сайті Верховної Ради України. У разі виникнення труднощів здійснювалися індивідуальні консультації. Найбільш популярні питання на заняттях: онлайн-запис до лікаря, купівля квитків онлайн, пошук роботи в Україні та за кордоном.

Враховуючи реалії карантинних обмежень, 2020 став роком пошуку нових методів реалізації звичної роботи безпосередньо в умовах впровадження державної програми **«Дія. Цифрова освіта»**. Так для налагодження безперебійного зв'язку з користувачами було створено вайбер-групу «Інформаційний центр». За допомогою цього месенджеру відбувалися групові та індивідуальні консультації з ряду питань.

Користувачі, не виходячи з дому, вивчали можливості різних онлайн-сервісів. Серед них: оплата комунальних послуг за допомогою відповідного особистого кабінету, користування власними коштами онлайн, засоби протидії кібербулінгу, нові мобільні застосунки та оперативне інформування щодо можливостей зв'язку з представниками міської ради. Актуальність та потрібність даної спільноти і її роботи в онлайн-форматі підтверджувалися продуктивним діалогом між учасниками й працівниками книгозбірні.

Зараз Інформаційний центр продовжує свою роботу в офлайн- та онлайн-режимах. Жителі мікрорайону можуть особисто завітати до книгозбірні для розв'язання проблем, пов'язаних з адміністративною, правовою сферами, новими урядовими програмами, або ж проконсультуватися з тих чи інших питань онлайн.

Бібліотеки ЦБС Хмельницької міської громади демонструють усвідомлення цінності соціальної відповідальності задля зростання індивідуального й суспільного добробуту в країні. Це свідчить про активне включення бібліотек до сфери інтересів громадськості, водночас змінюється традиційне сприйняття книгозбірень користувачами. У процесі розширення асортименту сервісів бібліотеки громади формують свій позитивний інформаційний образ.

Список використаних джерел:

1. Відкриття «Інформаційного центру електронних послуг» [Електронний ресурс] // ЦБС Хмельницької міської територіальної громади : [офіційний вебсайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : https://cutt.ly/XmGNPAB, публічний (дата звернення 1.07.2021 р.). – Назва з екрана.

2. «SMALL TOWN в бібліотеці: сучасна дитяча мрія» : у бібліотеці-філії для дітей презентували проєкт Бюджету участі [Електронний ресурс] // Хмельницька міська рада : [офіційний вебсайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : https://cutt.ly/XmFrN3A, публічний (дата звернення 1.07.2021 р.). – Назва з екрана.

3. Миськевич Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад / Т. Миськевич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 57-69.

4. Проєкт «Насіннєві бібліотеки» [Електронний ресурс] // ЦБС Хмельницької міської територіальної громади : [офіційний вебсайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : https://cutt.ly/0mGNyM7, публічний (дата звернення 1.07.2021 р.). – Назва з екрана.

5. Читаємо польською! [Електронний ресурс] // ЦБС Хмельницької міської територіальної громади : [офіційний вебсайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : https://cutt.ly/ZmGC07r, публічний (дата звернення 1.07.2021 р.). – Назва з екрана.

Сінькова Світлана Володимирівна,
заступник директора з основної та маркетингової діяльності, краєзнавчої роботи Центральної публічної бібліотеки централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади

УКРАЇНСЬКИМ СЛОВОМ ОБ'ЄДНАНІ…

Більшість форм краєзнавчої роботи публічних бібліотек на вимогу часу змінюються, стають більш яскравими й ефективними, наближеними до людей, адже завжди проходять за участю громадських об'єднань та місцевих жителів.

З успіхом проводяться літературні свята, презентації книг, зустрічі з різними читацькими аудиторіями.

У вересневі дні, коли хмельничани святкують День рідного міста, відбувається міський літературний фестиваль «Слово єднає!». Його метою є сприяння розвитку літературної, журналістської та інших видів колективної і авторської творчості задля популяризації міста Хмельницького, підсилення впливу авторського українського мистецтва в середовищах естетичного виховання дітей і молоді.

Ідея заснування фестивалю виникла в центральній публічній бібліотеці Хмельницької міської територіальної громади під час проведення посередництвом скайп-зв'язку спільних заходів з містом-побратимом Хмельницького Старобільськом. Задум виявився на часі, знайшов підтримку серед працівників бібліотечної системи та міського управління культури і туризму. Тож зустріч переросла у фестиваль. Він проходить за повної фінансової підтримки Хмельницької міської ради й організаційної підтримки управління культури та туризму, за виконавчої та організаційної участі Централізованої бібліотечної системи. Понад тисяча хмельничан та гостей міста, шанувальників українського художнього слова, беруть участь у творчих зустрічах з авторами та мистецькими колективами, у майстер-класах для молодих літераторів та журналістів, онлайн-марафонах, концертно-виставкових дійствах, що проходять у книгозбірнях Централізованої бібліотечної системи.

У рамках фестивалю протягом двох тижнів у бібліотеках відбувається літературний марафон хмельницьких авторів, літоб'єднань Хмельницького та області, міст-побратимів. Постійними учасниками та співорганізаторами заходів є літературні об'єднання та організації міста, мистецькі колективи, а саме: відділення Національних спілок письменників та журналістів України, Хмельницька міська літературна спілка «Поділля», Хмельницький обласний осередок Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України», Хмельницькі обласне та міське об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, Хмельницький обласний літературний музей, монотеатр «КУТ», музичні школи міста.

Щороку літературна програма фестивалю насичена цікавими новинками. У 2015 в рамках фестивальних заходів відбулася творча зустріч з поетом Миколою Сичовим та бібліотекаркою Іриною Сичовою з міста-побратима Старобільська (Луганська область); у 2016 році незабутнім для всіх учасників став концерт авторської пісні, в якому взяли участь народний артист Володимир Смотритель, барди – Леонід Мазур, Віра та Юрій Найди, дует «Божоле» у складі Лідії

Яцкової та Ніни Щербатої, а також Ігор Білий, Сергій Білецький, Олександр Кобзаренко. У 2017 році найбільш яскравою подією фестивалю були літературні читання **«Молодий дебют»**. У цей час фестиваль набрав обертів, став відомим не тільки в місті Хмельницькому, але і за його межами. У «Молодому дебюті» взяв участь тринадцятирічний Олександр Пшеничний із смт Чорний Острів (Хмельницька область). Він був наймолодшим учасником фестивалю і презентував власні твори, які написав у жанрі фантастики. Також на літературні читання завітали гості з Вінницької області, поети-початківці Марія Шулима та Олег Ратніков. Подія засвідчила, що покоління, яке ввійшло в літературу на початку XXI століття, творить сучасне молодіжне чтиво. Молоді письменники вчать читати, вчитуватися, захоплюватися читанням, любити українську книжку.

Традиційно завершальна частина фестивалю, який збирає біля себе чимало поціновувачів українського художнього слова, відбувається у сквері ім. Т. Шевченка. Окрім поетичних читань, хмельничани та гості міста переглядають книжкову виставку **«Подільської землі сини і доньки»**, відвідують автограф-сесії, презентації книговидавців міста Хмельницького.

У 2018 у всіх міських бібліотеках проходив літературний марафон «Читай українською». Він стартував у центральній публічній бібліотеці та тривав протягом двох тижнів у всіх бібліотеках-філіях. Відбувалися презентації літературних новинок та зустрічі з місцевими літераторами. Було влаштовано близько тридцяти заходів, учасниками яких стали понад 100 літераторів та майже 800 глядачів – шанувальників української літератури.

До програми марафону входили презентації альманахів Хмельницької обласної організації НСПУ «Південний Буг», часопису «Літературна громада» Хмельницької міської літературної спілки «Поділля», альманаху «Медобори» Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України». Вони видані за програмою «Читай українською».

Надруковано біобібліографічні покажчики «Лауреати

міської премії ім. М. Орловського», «Лауреати міської премії ім. Б. Хмельницького».

За підсумками трьох фестивальних років у 2018 було видано літературно-публіцистичний альманах «Слово єднає!». Збором матеріалів, а згодом і підготовкою представлення такого займалися бібліотекарі ЦБС. Презентація відбулася у сквері ім. Т. Шевченка в день святкування Дня міста Хмельницького. До видання увійшли твори літераторів, які брали участь у фестивальних заходах. А їх понад сто. Альманах передав дружну творчу атмосферу фестивалю та став запорукою наступних літературних зустрічей.

У четверте фестиваль зазвучав у 2019 році. Набувши нового формату, він став наймасштабнішим за всі попередні роки. Розпочався у центральній книгозбірні міста з брифінгу очільників міських літературних спілок, представників галузі культури, бібліотекарів, ЗМІ. Відкрили фестиваль вихованці зразкового театру-студії «Чарівна скринька» Хмельницької дитячої школи мистецтв літературно-музичною імпрезою «Українським словом об'єднані…». Її підготували за літературними творами, які увійшли до першого випуску альманаху «Слово єднає!».

Другий день фестивалю відзначився кластером літературних новинок у бібліохабі центральної публічної бібліотеки. Протягом цілого дня погодинно автори презентували свої книжкові новинки: **Любов Сердунич** з книгою «Без чого не буває дня?», **Лідія Яцкова** з книгою «Вертаю з розлуки», поет **Ростислав Балема** зі збіркою «Наш вічний Майдан», **Іван Михайловський** з новою збіркою «Роздуми про Шевченка», **Анатолій Ненцінський** презентував книгу «А було це й справді так…» та **Марія Дем'янюк** з книгою для дітей «Небесна чудасія». Такий формат подія отримала вперше. Кластер літературних новинок – це форма роботи, яка виявилася дуже вдалою. За один презентаційний день представлено розмаїття місцевої сучасної літератури, висвітлено основні письменницькі тенденції та особливості читацького смаку. Тут кожен автор та кожна книга отримали свого читача.

Яскравою та непересічною подією для міста

Хмельницького стала участь у літературному фестивалі відомого графіка, майстра каліграфії, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Василя Яковича Чебаника (м. Київ) з презентацією проєкту «Графіка української мови» та майстер-класом. Метою його проєкту є повернення графіки літер до справжньої допетровської кирилиці. Віднайшовши в архівах українську абетку, майстер на її основі створив сучасний шрифт «Рутенія». Презентація пройшла в онлайн-форматі. Її організували міські бібліотеки Києва та Хмельницького.

Особливу увагу приділено також інклюзивній літературі. Участь у фестивалі взяли письменниці з м. Києва – Мар'яна Лелик (переможниця літературного конкурсу «Коронація слова – 2018») та українська письменниця Олена Осмоловська (організаторка та координаторка соціально-гуманітарного проєкту «Створення єдиної бази інклюзивної літератури»). Ця література переважно для дітей, тому презентації відбулися у бібліотеці-філії № 12 (центральна публічна дитяча книгозбірня) та бібліотеці Хмельницького ліцею № 15 ім. О. Співачука.

До фестивальних заходів доєдналися кращі читачі міських бібліотек, переможці Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Книгоманія». Для юних книгоманів у бібліотеці-філії № 8 ім. І. Іова організували читацьку конференцію «Як викликати дитячу книгозалежність: лайфхаки від суперчитачів» та майстерню читання «Читай та DIY з Юлією Онофрійчук», суперчитачкою м. Хмельницького.

Надзвичайно цінною у рамках літературного свята була організована центральною бібліотекою грандіозна для міста за своїм перебігом подія – ток-шоу «Якою повинна бути книга 21 століття». Тут обговорювали питання, що цікавлять як письменників, так і читачів: якою має бути книга 21 століття; які теми в сучасній українській літературі заслуговують на висвітлення; якій книзі надає перевагу сучасний читач – електронній чи паперовій; на що звертає увагу сучасний читач при виборі книги для прочитання; які читацькі уподобання сучасних читачів.

Активному обговоренню та жвавій дискусії сприяв перегляд відеоопитування, яке напередодні провели серед

читачів міських бібліотек-філій. Воно допомогло реальніше оцінити ситуацію щодо сучасних читацьких уподобань та літературного інтересу. У ток-шоу взяли участь освітяни, літератори-початківці, знані автори з Хмельниччини, спеціальні гості, найактивніші читачі міських бібліотек.

Фестиваль 2019 року об'єднав не тільки літераторів України, а й цілі області, найперше ті, де протікає річка Південний Буг (починається недалеко від Хмельницького, протікає по Вінницькій, Кіровоградській, Миколаївській, Одеській областях). У центральній публічній бібліотеці відбулася презентація літературно-публіцистичного альманаху «Південний Буг», № 4. Захід став одним із циклу представлення колективних видань у рамках Хмельницького літературного фестивалю «Слово єднає!». Презентація вперше проводилася одночасно в трьох областях – Хмельницькій міській центральній бібліотеці, Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва, Миколаївській центральній міській бібліотеці ім. М. П. Кропивницького. Спілкування організували через скайп-зв'язок, у бібліотеках Вінниці й Миколаєва були присутніми автори публікацій «Південного Бугу», № 4.

Фестиваль згуртував літераторів-початківців та знаних авторів з Хмельниччини, інших куточків України та сусідніх держав. Серед запрошених: Мирослав Дочинець (м. Мукачево), Василь Шкляр, брати Капранови (м. Київ), Міхась Скобла (Республіка Білорусь), Ірина Федорчук, Віктор Крупка, Сергій Головатюк (м. Вінниця), Людмила Ромен (м. Суми), Лора Підгірна (м. Кам'янець-Подільський), Ірина та Микола Сичови (м. Старобільськ), Ольга Дужак (м. Вінниця), Дара Корній (м. Львів), Наталка Михно (м. Теребовля), Григорій Половинко (м. Луганськ), Марія Чумарна (м. Львів), Людмила Ромен (м. Суми).

У центральній публічній бібліотеці Хмельницького **у вересні 2020** представили другий випуск літературно-публіцистичного альманаху **«Слово єднає!»**. Презентацію влаштували у режимі ZOOM-конференції. У творчому віртуальному колі об'єдналися учасники з близько **50** локацій у

різних містах та містечках України. Це Хмельницький, Київ, Суми, Старобільськ, Кам'янець-Подільський, Одеса та інші.

Учасниками літературного заходу стали письменники, чиї твори увійшли до альманаху, творчі колективи (Сумська літературна студія «Літера», поетичний клуб «Роса» ХНУ), публічні бібліотеки та книгозбірні, що діють при навчальних закладах (бібліотека імені Лесі Українки міста Києва, книгозбірні Сум, Старобільська, Нової Ушиці), працівники культури та й просто поціновувачі сучасної літератури.

Другий випуск альманаху **«Слово єднає!»** об'єднав **137 авторів** (у першому їх було 115). Він, як і перший, є віддзеркаленням однойменного Хмельницького міського літературного фестивалю «Слово єднає!», який відбувається у рамках святкування Дня міста Хмельницького напередодні Всеукраїнського дня бібліотек. Часовими межами фестивалю спочатку були чотири дні, а тепер, як засвідчує проведення фестивалю у 2019 році, це вже ціла двотижнева програма, яка поєднує різноманітні літературні події та заходи. Тож фестиваль росте, набуваючи навіть міжнародного рівня.

Фестиваль «Слово єднає!» сприяв прийняттю міської Програми підтримки книговидання місцевих авторів та популяризації української книги у м. Хмельницькому на 2018 – 2020 роки «Читай українською» (затверджена рішенням дев'ятнадцятої сесії Хмельницької міської ради **№ 25 від 27.12.2017 р.**). Головною метою такої було: створення сприятливих умов для розвитку книговидавничої справи та книгорозповсюдження, задоволення потреб містян у книжковій продукції, поширення різноманітної інформації про місто Хмельницький, популяризація культурної спадщини, формування позитивного і привабливого іміджу міста, а також підтримка сучасних авторів і видавців, забезпечення громади міста соціально важливою книжковою продукцією, промоція української книги, розвиток і підтримка читацької культури.

У 2018 році за Програмою підтримки книговидання місцевих авторів та популяризації української книги у м. Хмельницькому на 2018 – 2020 роки «Читай українською» було видано 70 назв книг (9260 примірників). Бібліотеки міста

поповнилися 2358 примірниками літератури. Міська програма «Читай українською» отримала позитивну оцінку від учасників обласного громадського форуму «За українську мову».

Промоція книговидання та читання у місті Хмельницькому продовжується. Тому рішенням другої сесії Хмельницької міської ради від 23.12.2020 р. № 31 була затверджена Програма підтримки книговидання та читацької культури у Хмельницькій міській територіальній громаді на 2021 – 2025 роки «#Щодня читай українською». **Програма розрахована на п'ять років, її мета – популяризація української книги, зокрема видань хмельницьких авторів, розширення читацької аудиторії, підтримка міських бібліотек і якісне поповнення фондів книгозбірень.**

Отже, Програма «#ЩодняЧитай українською» продовжує напрацьоване та створюватиме умови для формування читацької культури, підвищення культурного, професійного та інтелектуального рівня мешканців громади.

Список використаних джерел:

1. «Слово єднає!» : літ.-публіц. альманах. № 1, 2018 / Хмельниц. міськрада; Управління культури і туризму; Хмельниц. міська ЦБС ; [редкол.: В. А. Захар'єв [та ін.] ; відп. за вип. Т. С. Козицька ; ред.-уклад. : Т. С. Козицька, В. Ц. Міхалевський]. – Хмельницький : Цюпак А. А., 2018. – 312 с.

2. «Слово єднає!» : літ.-публіц. альманах. № 2, 2020 / Хмельниц. міськрада, Управління культури і туризму; Хмельниц. міська ЦБС ; [редкол. В. А. Захар'єв [та ін.] ; відп. за вип. Т. С. Козицька ; ред.-уклад.: Т. С. Козицька, В. Ц. Міхалевський]. – Житомир : Євенок О. О., 2020. – 316 с.

3. Хмельницька міська централізована бібліотечна система пам'яті [Електронний ресурс] : офіц. вебсайт / Хмельницька міська централізована бібліотечна система пам'яті. – Електрон. дані. – Хмельницький. [2021]. – Режим доступу : https://www.cbs.km.ua/ (дата звернення : 04.06.2021). – Назва з екрана.

Кальніцька Ірина Євгенівна,
директор КЗ «Ізяславська центральна бібліотека»
Ізяславської міської ради

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ В БІБЛІОТЕКАХ ІЗЯСЛАВЩИНИ

Сьогодні бібліотека не просто забезпечує доступ до необхідної інформації, а й є важливим соціокультурним інститутом, серед основних завдань якого є формування світогляду, сприяння інтелектуальному та морально естетичному зростанню суспільства та врешті підвищення рівня життя представників різних соціальних груп.

Робота бібліотек Ізяславської ТГ є багатоплановою, включає різні напрями довідково-інформаційної, інформаційно-просвітницької, пізнавальної, культурно-виховної, комунікативно-організаційної, практично-дієвої, розважальної, естетичної, творчої. Деякі форми роботи книгозбірні, такі як проведення екскурсій, виставок, презентацій, перекликаються з подібними інших соціальних інституцій (шкіл, музею, дитячих садків, будинку творчості дітей та юнацтва). Проте, безперечно, бібліотека володіє компетенцією адаптувати й популяризувати досягнення культури і науки людської цивілізації усім бажаючим. І це потрібно робити на достойному рівні, зберігаючи науково обґрунтований підхід. Адже, медіа-простір України останнім часом все більше інформує про «трансформацію бібліотек у соціокультурні, дозвіллєві центри, а за бібліотеками закріплюється статус більш соціального, освітнього, інформаційно-культурного закладу, центру міжособистісного спілкування і змістовного проведення дозвілля.

Інноваційна діяльність перш за все передбачає розвиток і творчість, але не варто забувати, що її метою є збереження та поширення усталених культурних, етичних і естетичних цінностей, тому впровадження інновацій вимагає також відповідальності та прогнозування можливих наслідків нововведень. Оскільки важливою складовою соціокультурної діяльності бібліотеки є боротьба за увагу користувачів, успішне

впровадження інноваційних форм роботи передбачає актуальність, творчий підхід, застосування новітніх технологій та нетрадиційні, оригінальні назви, оформлення, заходи тощо.

Соціокультурна діяльність бібліотек – це усі види діяльності установи, спрямовані на формування ціннісних орієнтацій особистості, розвиток читацької культури, дослідження фондів бібліотеки, створення привабливого іміджу книгозбірні, а також комунікації, які виникають в процесі такої діяльності. Сьогоднішня соціокультурна діяльність книгозбірні частково успадкувала форми і методи роботи з попередніх історичних періодів свого існування, а також освоїла нові стратегії роботи. До класичних форм соціокультурної діяльності віднесемо всі напрями виставкової роботи, проведення конференцій, круглих столів, семінарів, лекцій, тематичних вечорів, презентацій книг, книжкових викладок, вікторин, екскурсій, зустрічей з видатними особистостями, письменниками та митцями.

Основними новітніми інноваційними формами і методами соціокультурної роботи бібліотек є: участь в суспільно важливих культурних проєктах, поширенні інформації про діяльність установи через усі можливі засоби масової інформації та засоби комунікації, реклама бібліотеки також слугує позитивному іміджу бібліотеки та формує надійну репутацію серед громадськості Ізяславської ТГ. Задля промоції книги та читання, набули більшої популярності форми роботи у форматі відео, створюються бібліотечні онлайн-продукти за допомогою нових онлайн-сервісів, таких як Canva, InShot, ФотоШоуPRO, Calameo та ін. Це дозволяє користувачам акцентувати увагу на найцікавіших документах, адже такі форми роботи мають необмежений термін експонування, дистанційного перегляду в мережі Інтернет. А особливо вони стали актуальними під час пандемії COVID-19. Більш ширше стали використовувати в своїй роботі онлайн-платформу Zoom. Впровадження даних напрямків роботи слугує підвищенню іміджу бібліотек, рівня інформаційної культури та комп’ютерної грамотності користувачів і бібліотекарів.

Завдяки проєкту «Бібліоміст» частина бібліотек

отримали сучасне технічне обладнання, що дало змогу запровадити ряд важливих ініціатив, спрямованих на реальне покращення життя громадян. Досвід та реалізація даного проєкту показав, що насправді існує дуже багато бажаючих, котрі прагнуть учитися, культурно проводити своє дозвілля протягом усього життя. На сьогоднішній день діє освітня онлайн-платформа з цифрової грамотності українців «Дія. Цифрова освіта», яка має на меті навчити цифрової грамотності 6 млн українців. Працівники Ізяславської ТГ активно долучились до курсу цифровізації, бібліотекарі отримали сертифікати, які підтверджують їхні навики комп'ютерної грамотності у цифровому світі. Продовжують навчати усіх бажаючих, проводять курси комп'ютерної грамотності. Отже, бібліотека сьогодні – це платформа для навчання, місце для спілкування, місце, де допоможуть кожному.

Нещодавно Ізяславська ЦБ стала переможцем розіграшу передплати журналу «Вічний мандрівник», серед бібліотек-переможців в рамках акції «Нова сторінка» народного депутата України Євгенії Кравчук. Це було своєрідним поштовхом усвідомленого застосування нововведень та стимулювання професійної активності працівників. Інноваційно з нагоди Міжнародного дня захисту дітей Ізяславська ЦБ розпочала проєкт «В гості казка мандрувала». Мета проєкту: популяризація читання, розвиток інтонаційної виразності та імітаційних здібностей, популяризація казок, поглиблення знань дітей про казку, як вид усної та писемної творчості. Реалізовуємо щорічний бібліотечний велокрос «Стежками В. І. Кравчука». Мета даного проєкту: вшанування пам'яті заслуженого працівника культури України, члена Національної спілки письменників України, Почесного громадянина міста Ізяслав, поета, гумориста, композитора, нашого земляка. А також з кожним наступним роком залучити до бібліотечного велокросу більшу кількість поціновувачів творчості Василя Івановича Кравчука.

Популярними серед відвідувачів нашої книгозбірні стали зустрічі з відомими людьми. Нещодавно відбулась літературна зустріч з Лорою Підгірною, українською письменницею,

журналісткою, сценаристкою, громадською діячкою, авторкою проєкту «Літературний туризм». Представила широкому загалу свій цикл українських історично-авантюрних, пригодницьких романів про українського Джеймса Бонда – контррозвідника УНР, Марка Шведа. А також роман, що став лауреатом Міжнародного конкурсу «Коронація слова – 2017» – «Омбре. Над темрявою і світлом». Зустріч пройшла в теплій невимушеній атмосфері. Надовго запам'яталася творча зустріч з поетом рідного краю Михайлом Гримаком.

Сьогодення вимагає від бібліотек постійного пошуку нових ідей і форм роботи. Бути корисними і цікавими населенню своєї громади, стати більш відкритими, запропонувати нові послуги, залучити різні вікові категорії до співпраці – головне завдання бібліотек.

Не можемо не згадати про культурологічний проєкт «Це моя Україна…». У ході реалізації проєкту публікувались інформаційно-візуальні матеріали про кожну із областей України, Автономну республіку Крим, міста Київ та Севастополь. Ізяславська центральна бібліотека долучилась до проєкту, і в свою чергу висвітлювала матеріали про видатних письменників, поетів та гумористів, які прославили українську землю. Реалізувавши даний проєкт, ми зрозуміли, що ми команда і спільно зможемо втілити ще багато цікавих та креативних ідей.

Цікаво та творчо реалізували культурологічний проєкт «Чудеса України». Висвітлювали документи з фондів книгозбірень задля популяризації вітчизняного туризму. Ілюстровані книжкові виставки організовувались на різних локаціях, супроводжувались відеосюжетами. Це дало змогу ще більше згуртувати працівників і зосередитись на ідеї втілення проєкту. Звичайно це сподобалось і користувачам і громаді.

Сьогодні ми спробували себе в малому інфраструктурному гранті від House of Europe – програма, що фінансується Європейським Союзом. Ми подали заявку і очікуємо позитивного результату від грантодавачів. Наразі важливою була і є проєктна діяльність бібліотек з метою інвестування додаткових коштів на якісне задоволення потреб

населення в інформації, покращенні матеріальної бази бібліотечних закладів.

Систематично відбувається обмін досвідом науково-методичної роботи, а також спілкування за круглими столами, де бібліотекарі набувають практичних навичок формування стратегічного плану налагодження каналів комунікації з представниками влади, спонсорами, ЗМІ, які в свою чергу є невід'ємною частиною ефективної комунікаційної стратегії бібліотеки. Адже бібліотека буде цікавою громаді тільки тоді, якщо стане помітною серед інших соціальних установ, активно позиціонуватиме себе в інфраструктурі свого населеного пункту та за його межами. А бібліотекарі – це професіонали-винахідники, які не просто люблять книги, вони майстерно передають цю любов іншим людям та роблять їх читачами, які в свою чергу можуть самовиражатись та вгамовувати свій інформаційний голод, відчувати себе вільно, вчитися і самовдосконалюватися.

Отже, бібліотека сьогодні повинна бути в постійному творчому пошуку, щоб завжди бути у тренді, вміти імпонувати читачеві, повноцінно та якісно задовольняти його інформаційні запити.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук.-практ. конф. / Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : ПП Стрихар А. М., 2019. – 184 с.

2. Вилегжаніна Т. Трансформація функцій бібліотек у реаліях сьогодення // Бібліотечна планета. – 2018. – № 1. – С. 4.

3. Здановська В. Національна кампанія з цифрової грамотності // Бібліотечна планета. – 2020. – № 1. – С. 37.

4. Федорченко Н. Соціокультурна діяльність Богуславської ЦРБ // Бібліотечна планета. – 2018. – № 1. – С. 23.

Заєць Валентина Петрівна,
провідний бібліотекар відділу обслуговування
центральної бібліотеки Полонської міської ради
Полонської міської ОТГ

ОНЛАЙН-ФОРМАТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РОБОТИ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

В зв'язку з пандемією COVID-19 українське суспільство опинилося на порозі карантинних обмежень. З березня 2020 року центральна бібліотека Полонської міської ради Полонської міської ОТГ призупинила роботу з обслуговування користувачів. Пандемія змусила терміново переглянути умови та напрямки соціокультурної роботи та канали взаємодії з користувачами. Фахівці центральної бібліотеки спрямували свої зусилля на розвиток та надання онлайнових сервісів. Насамперед, бібліотека долучилася до інформування читачів про пандемію, розмістивши на своєму сайті та сторінках соцмереж рекомендації щодо захисту від коронавірусу, телефони гарячих ліній для консультацій.

Поступово робота бібліотеки налагодилась за планом, перейшовши на терени віртуального простору. В соціальній мережі Facebook репрезентувалися буктрейлери, відеоуроки, відеоекскурсії, онлайн-презентації. Так, на сайті центральної бібліотеки (http://polonne-crb.at.ua/), каналі Youtube з'явились відеопрезентації, відеоогляди, віртуальні екскурсії, відео-мозаїки. Жителі нашої громади та користувачі соціальних мереж переглянули онлайн-інформер «Її благословив Господь» (до 90-річчя від дня народження Ліни Костенко), відеоальманах «Самородок землі Полонської» (110-річчя від дня народження З. Розмаріна), слайд-подорож «Огорнемо дітей любов'ю», інтернет-мандрівка «Українська мова хай звучить». До ювілейних дат поетів та письменників готувалися ювілейні відеоряди: «Титан української поезії» (П. Тичина); «Василю Стефанику – 150».

У тифлостудії «Окуляр» відбулася онлайн-конференція членів організації УТОС «Проблеми та перспективи діяльності УТОС».

До річниці Революції Гідності підготовлено відеомікс «Хроніка Майдану» та слайд-репортаж «Майдан: літопис болю і подвигу».

Для молодіжної аудиторії проведено відеоперегляд «Через Крути у майбутнє», відеоурок «Фрукти. Овочі. Здоров'я».

В рамках засідання юридичного консультпункту «Азбука права» проведено відеоурок «В країні Закону», велнес «Наркотики – шлях у безодню», годину довіри «Домашнє насильство» (в онлайн-форматі на платформі ZOOM), онлайн-повідомлення «Особливості кримінальної відповідальності молоді». Спільно з історичним музеєм із залученням членів клубу «Краєзнавець» проведено відеомандрівку «Ніч у музеї». На бібліотечній сторінці Facebook постійно ведеться рубрика «Цей день в календарі». До 1025-річчя першої згадки м. Полонне започаткована рубрика «Відомі люди нашого краю».

Протягом карантину активізувалась робота онлайн-читальні. В ній прочитано понад 30 творів українських письменників: В. Стуса, І. Рибчинського, С. Талан, Н. Фіалко, Т. Шевченка, Н. Гербіш, А. Кузьменко, Л.Костенко, Л. Дашвар та інші. До 150-річчя від дня народження Лесі Українки проведено онлайн-конкурс читання поезії Лесі Українки серед читачів Полонської ОТГ «Нехай мої співи лунають», підготовлено відеоролики – уривок з драми «Одержима» та «Лист до Мержинського». Долучилися до обласного літературного свята «Горить зоря її поезії над краєм» на платформі ZOOM. Взяли участь в молодіжному онлайн-челенджі «Лесина весна».

В онлайн-режимі велася промоція книг, отриманих від Українського інституту книги за Державною програмою: відеоогляд «Український BEST», відеопрезентація «Славетні земляки», відеоряд «Жіночі долі на сторінках книг». Створено онлайн-групу «Спілкуймось» у соціальній мережі Facebook. Мета створення групи – інформація та анонси подій соціокультурного життя громади з подальшим обговоренням та коментарями.

Не залишилася поза увагою робота клубів за інтересами.

З членами літературно-мистецької вітальні «Полонь» в онлайн-форматі проведено: театралізоване читання вистави Неди Нежданої «І все-таки я тебе зраджу», відеопрезентацію «Наш земляк – Перец Маркіш», відеопрезентацію книги Світлани Дупелич «Мереживо снів» – на платформі ZOOM.

Користувачі нашої бібліотеки підтримали акцію #1день1одна книга. Протягом 10 днів в мережі з'являлася назва прочитаної книги. Робота бібліотеки тривала і в телефонному режимі. Працівники повідомляли користувачів про нові надходження літератури, поширюючи інформацію за допомогою інтернет-сервісів «Messenger» та «Viber». З метою промоції новинок літератури на сайті центральної бібліотеки створена сторінка «Книжкова мозаїка».

При послабленні карантинних обмежень запроваджено послугу «Книга через вікно». Видача документів проводилась з дотриманням всіх карантинних вимог. Книги, отримані від користувачів, відносились на обсервацію у відведене місце.

Пандемія COVID-19 дала поштовх для оновлення діяльності бібліотек, осучаснення їх послуг та спонукала до активних дій в онлайн-режимі, а для працівників центральної бібліотеки – багато нових знань, навичок, які можна продемонструвати для користувачів, а ще – це випробування на затребуваність та професіоналізм.

Омельчук Марія Леонідівна,
директор Публічної бібліотеки Нетішинської міської територіальної громади

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ

Основою інформаційної культури людини є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, а головне – досконале вміння орієнтуватися в безмежному сучасному світі інформації.

Бібліотеки виступають основними зберігачами інформаційних ресурсів та виконують функції у наданні доступу до інформації, формують навички роботи з різними джерелами

інформації. Їм належить особливе місце у формуванні інформаційної культури, саме вони є координаційними центрами з виховання інформаційної грамотності особистості.

Компонентами формування інформаційної культури є бібліотечно-бібліографічні знання, культура читання, комп'ютерна грамотність.

Головним фактором у визначенні ролі бібліотеки в справі підвищення інформаційної культури особистості є той великий інформаційний потенціал, який закладений в об'ємі та характері фондів, різноманітному за видами, формами, змістом; ДБА, який включає фонд довідково-бібліографічних посібників, електронні та карткові каталоги; накопичений досвід довідково-бібліографічного обслуговування різних категорій користувачів; використання в роботі новітніх інформаційних технологій.

Дуже важливим є момент одночасного підвищення інформаційної культури і тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Бібліотекарі працюють над підвищенням інформаційної культури, постійно підвищують свою кваліфікацію шляхом проходження курсів з підвищення кваліфікації в режимі онлайн на різних український платформах, самостійно ознайомлюються з фаховою методичною літературою.

Центральна публічна бібліотека та бібліотеки-філії беруть участь у семінарах, вебінарах, навчаннях, які організовує та проводить Українська бібліотечна асоціація, Український інститут книги та Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека.

У 2021 році бібліотекарі активно долучилися до участі у проєкті «Дія. Цифрова освіта». Чимало з них вже отримали сертифікати, які засвідчують здобуття базового, середнього та високого рівнів знань з цифрової грамотності. Надалі у бібліотеці організовуватимуться для користувачів курси, на яких вони, за допомогою бібліотекарів, матимуть змогу безкоштовно навчатися на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності.

Бібліотеки КЗ «Публічна бібліотека» приділяють велику увагу організації інформаційної підготовки своїх користувачів. Традиційно вони проводять із користувачами бібліотечно-

бібліографічні уроки з метою навчання їх самостійному пошуку інформації за допомогою системи каталогів та картотек і бібліографічних посібників. Із впровадженням автоматизації на заняттях використовуються не тільки традиційні, але й електронні джерела інформації. На цьому етапі все більшого значення набуває освітня функція бібліотеки, спрямована на популяризацію інформаційних ресурсів та навчання користувачів.

Не менш важливу роль у формуванні інформаційної культури користувача відіграють масові інформаційні заходи, які проводяться у центральній публічній бібліотеці: День фахівця, День спеціаліста, День інформації, День абітурієнта тощо. Головне місце відводиться детальному огляду електронних ресурсів бібліотеки, пошуку фахової інформації в мережі Інтернет.

На сьогоднішній день інформаційна культура користувача є одним з найважливіших показників рівня освіченості, тому навчання в цьому напрямку – одне з першочергових завдань бібліотек. Таким чином, бібліотеки стають не тільки інформаційними, але й освітніми центрами.

На часі у бібліотеках КЗ «Публічна бібліотека Нетішинської міської ТГ» впроваджуються та популяризуються бібліотечно-інформаційні ресурси, створюються нові масиви власних електронних продуктів, використовується широкий спектр технологій інформаційного пошуку та забезпечення оперативного доступу до інформації.

Формування інформаційної культури користувачів є одним з пріоритетних напрямків діяльності Центру інформаційно-бібліографічного обслуговування.

Зорієнтувати користувача в інформаційному просторі допомагає формування та поповнення довідково-бібліографічного апарату бібліотек, який включає як традиційні каталоги і картотеки, так і електронні ресурси: бібліографічні бази даних електронного каталогу; повнотекстові та бібліографічні БД «Аналітика», «Краєзнавство», електронні версії статей краєзнавчого спрямування; електронні версії творів місцевих авторів; власні інформаційно-бібліографічні та

краєзнавчі видання, представлені у електронному вигляді на сайті бібліотеки та оптичних дисках; вебліографічні списки різної тематики; електронні ресурси на придбаних CD-дисках.

Орієнтуватися в інформаційних ресурсах мережі Інтернет допомагають тематичні анотовані путівники по сайтах та вебогляди. Тематичні вебогляди сайтів є досить популярними серед користувачів центральної публічної бібліотеки та значно доповнюють ресурси бібліотеки («Електронні бібліотеки», «Найцікавіші бібліотеки світу», «Сайти органів влади», «Юридичні сайти, портали, ресурси», «Самоосвіта в Інтернет», «Туризм – це обрії нової України» та ін.).

Значна увага приділяється інформаційній підготовці користувачів та зводиться не лише до навчання основ бібліотечно-бібліографічних знань та прийомам раціональної роботи з книгою, а й навчання алгоритмам інформаційного пошуку, ліквідації комп'ютерної безграмотності, засвоєнню інформаційно-комунікаційних технологій.

Проводяться бібліотечні, інтерактивні уроки, бесіди: «Шляхи інформаційного пошуку», «Електронні сервіси бібліотеки», «Медіаграмотність», «Розвиток книгодрукування в Україні», «Хто про все нам розповість?» (енциклопедичні видання); «Довідкова література – твій вірний помічник», «Періодичні видання – провідник у світі інформації», «Пошук інформації в мережі Інтернет», «Електронні періодичні видання», «Бережіть книги!» та ін.

Для юних користувачів бібліотек проводяться web-мандрівки «Подорожуємо електронними бібліотеками».

Комплексною формою роботи з підвищення інформаційно-бібліографічної культури користувачів бібліотек є Дні бібліографії: «Бібліогід для всіх», «Бібліографічний лабіринт», «За книгою – в електронний світ», «Бібліотека для всіх» та ін. При проведенні Днів бібліографії використовуються різноманітні усні та наочні форми роботи з підвищення інформаційно-бібліографічної культури читачів: виставки-перегляди, бесіди про окремі видання, огляди бібліографічних посібників, бібліографічні консультації, уроки з інформаційної культури, бібліографічні ігри, конкурси, вікторини, бібліотечні

плакати, мультимедіа.

Сформувати інформаційну культуру у пошуку необхідної інформації допомагають тренінги та практикуми «Робота з інформацією», «Краєзнавчі бібліографічні бази даних: пошук інформації».

Підвищити рівень медіаграмотності користувачів, розвинути вміння працювати з інформацією, як з традиційними ресурсами, так і електронними допомагають тренінги «Медіаграмотність в бібліотеці», в ході яких розглядаються компетентності та розвивається критичне ставлення до інформації.

Центром інформаційно-бібліографічного обслуговування видано вебліографічний путівник «Кращі українські ресурси з медіаграмотності».

На базі Інформаційного пункту електронних послуг проводяться уроки-практикуми, тренінги щодо оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями та інструментами е-урядування, надаються консультації та практична допомога у використанні е-послуг.

За допомогою онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» користувачі бібліотеки підвищують рівень цифрової грамотності та проходять тестування з таких компетентностей: «Основи комп'ютерної грамотності», «Інформаційна грамотність, уміння працювати з даними», «Безпека у цифровому середовищі» та ін.

Процес формування інформаційної культури користувачів потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою.

На період карантинних заходів бібліотеки КЗ «Публічна бібліотека Нетішинської міської ТГ» розширили діапазон послуг та ресурсів, які можна отримати віддалено – онлайн чи по телефону. Основний акцент був направлений на інформаційну підтримку, яка здійснювалася в дистанційному режимі. Користувачі мали можливість звернутися і отримати інформацію по телефону чи на електронну пошту.

У бібліотеках-філіях здійснюється масове та індивідуальне бібліографічне інформування користувачів про нові надходження з правових питань, соціального захисту, пенсійного забезпечення, історії, літературознавства, краєзнавства тощо. Особлива увага приділяється інформуванню користувачів бібліотеки та жителів громади про нові надходження видань від Українського інституту книги за державною програмою «Українська книга». Щорічно готуються анотовані інформаційні бюлетені нових надходжень за «Державною програмою», проводяться огляди літератури за темами: «Новинки літератури», «Книги за державною програмою» ін.

Велика увага приділялася розширенню та удосконаленню інформаційних послуг і рекламі нових електронних сервісів е-урядування.

У бібліотеках щорічно проводиться анкетування користувачів «Вивчення потреб користувачів». Метою якого є вивчення думки користувачів про бібліотечно-інформаційні послуги, мотиви їхніх звернень до бібліотеки, визначення шляхів удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування, вивчення якості обслуговування, оцінка роботи книгозбірні, а також окреслення пріоритетів розвитку бібліотеки на майбутнє.

Бібліотеки міста обслуговують користувачів різних категорій: соціально-незахищені верстви населення, люди з особливими потребами, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та ін. Одним з головних завдань бібліотек є допомога цим людям у розумінні цінності та життєвої необхідності книги і знань для формування світогляду, визначення місця в житті та впевненості у власних силах і можливостях. В обслуговуванні таких користувачів працівники бібліотек віддають перевагу, перш за все, індивідуальному підходу, що обов'язково передбачає двобічну спільну роботу в процесі спілкування. Важливо не тільки запропонувати потрібну книгу, а й підтримати бесіду на будь-яку тему, що цікавить читача. Для таких людей проводять години спілкування «Зрілість – це наша юність з мудрими очима», «З надією у майбутнє», годину духовності «З добром,

турботою, повагою», зустрічі «Бібліотека – відкритий світ інформації» та ін.

Просуваючи книгу та читання, бібліотекарі постійно вивчають думку користувачів про літературу, виявляють їх уподобання. Задля популяризації бібліотечних ресурсів та читання проводились Дні відкритих дверей, екскурсії та різноманітні бібліотечні акції, під час яких розповсюджувалася іміджева продукція бібліотеки.

У центральній публічній бібліотеці оформлені постійно діючі книжкові виставки: «Письменники-ювіляри 2021 року», «Багато знаю, бо читаю», представлено хіт-парад книг онлайн «Супердетектив», «Молоде обличчя читаючої країни».

Просуванню книги й читання присвячено чимало обласних конкурсів, серед яких найбільш значущими є щорічне свято для юних читачів «Тиждень дитячого та юнацького читання», Всеукраїнський конкурс «Лідер читання».

Уже стало традицією кожного року проводити цикл заходів «літні читання». Бібліотеки проводять читання на природі у парковій зоні, популяризуючи книги, журнали та бібліотеку. Проводилися огляди літератури «Літературний етнокруїз», огляди періодичних видань «Журнально-газетний зорепад», інформаційні хвилинки «Читаю я, читає вся моя сім'я», літературні читання під відкритим небом «Від лірики до детективу». Організовувалися: День творчості «Цікаві речі руками нашої малечі», піар-акція «Читаємо скрізь!», бібліопікнік «Веселися, грай і книги читай», book-ланч «Меню для книгоїда», літературні жмурки «Серпантин казок» та ін.

Центр регіональної інформації (ЦРІ) та Пункт доступу громадян (ПДГ), що діють при центральній публічній бібліотеці, надають користувачам бібліотеки та членам громади можливість вільного доступу до інформаційних ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування. Для забезпечення інформаційних потреб користувачів готувались інформаційні бюлетені нових надходжень, бібліографічні списки літератури з питань децентралізації місцевих органів влади, списки рішень та розпоряджень Нетішинської міської ради, інформаційні бюлетені нових надходжень, бібліографічні

списки літератури, надавались довідки з правових питань: «Зміни у законодавстві», «Про ринок землі», «Про нові правила надання житлових субсидій та пільг на житлово-комунальні послуги», «Монетизація пільг», «Про пільги військовослужбовців та їхніх сімей», «Усе про пільги, права, землю, житло та гроші для військовослужбовців, учасників АТО та їхніх родин».

Сьогодні від інформації, її оперативного надходження та використання залежить якість життя. Люди думають та діють в залежності від того, якою інформацією вони володіють, саме тому визначальними факторами інформаційного суспільства є освіта та наука.

Роль сучасної бібліотеки підвищується у багато разів. Необхідно підготувати користувачів до життя в суспільстві, де накопичення інформаційних масивів йде дуже швидкими темпами. Успішно впоратися з цією роботою можна лише при умові активного використання сучасних новітніх технологій, які важливо використовувати вміло і оптимально. Виховуючи інформаційну культуру, бібліотеки перетворюються у центри інтелектуального розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Бичко О. М. Формування інформаційної культури користувачів в бібліотеці ВНЗ [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Хмельницького національного університету. – Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/Buleten05/bul5_2.htm. – Назва з екрана.

2. Білоус В. С. Іформаційна культура та культура читання як складова професіоналізму сучасного бібліотекаря : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Севастополь, 19-21 трав. 2009 р. / Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Севастопольський нац. тех. ун-т [Електронний ресурс] // Бібліотека Вінницького Державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. – Режим доступу : http://library.vspu.edu.ua/repozitarij/repozit/texti/vidanna_bibliot/bilous_inform%20kultura%20chitannja%20jk%20skladova%20profes

%20suchas%20bibliot.htm. – Назва з екрана.

3. Інформаційна культура: динаміка розвитку у пошуках вірної стратегії [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України для дітей. – Режим доступу : https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=5784. – Назва з екрана.

4. Інформаційний звіт про діяльність бібліотеки КЗ «Публічна бібліотека Нетішинської міської територіальної громади за 2020 рік». – Нетішин, 2020. – 51 с.

Собченко Ганна Федорівна,
провідний методист Летичівської публічної бібліотеки

БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО: НАПРЯМИ І ФОРМИ

Рідний край. Для кожної людини немає дорожчого місця на землі.

Духовне багатство народу – від любові до рідного краю, рідного слова, невмирущих його традицій, обрядів, народних оберегів та ремесел, творчості та насамперед його історії. Це ті цілющі джерела, від яких рід наш, мудрість наша, краса наша, душа і сила. Краєзнавство – важливий засіб забезпечення нерозривного зв'язку минулого і сучасного. Бібліотечних працівників завжди хвилювали питання збереження нашої історії та духовності, тому вони прагнуть донести громаді той довгий та тернистий шлях, що пройшов наш народ, осмислити в яких історичних умовах беріг та береже він свою самобутню культуру та духовність.

Краєзнавство по праву називають малою історією Батьківщини тому, що починається воно від історії кожного маленького населеного пункту.

В умовах розвитку громад бібліотечне краєзнавство наповнюється новим змістом, розкриваються невідомі сторінки історії краю, відновлюються, шануються традиційні та впроваджуються нові форми та методи краєзнавчої роботи.

Краєзнавчий книжковий фонд бібліотек Летичівської громади постійно поповнюється і на початок року становив

14057 примірників, з них 9968 примірників у сільських бібліотеках. Маємо 80 примірників цінних краєзнавчих видань.

Летичівська публічна бібліотека є центром краєзнавчої роботи в громаді. Основними її напрямками є формування фонду краєзнавчих документів та робота з популяризації краєзнавчих видань. Щоб краще відобразити історію та життя громади, кожна з бібліотек збирає відомості про історію села, життя її мешканців. Це суттєво підвищує якість та доповнює склад краєзнавчих видань. З часом накопичуються матеріали проведених краєзнавчих оглядів, конкурсів, пошукових експедицій, які сприяли вивченню історії громад. Як наслідок бібліотеки мають Історії сіл, Книги Пам'яті, Книги Скорботи, Історії бібліотек, ряд закладів вже оформили Історії сільських святинь. Всі зібрані матеріали дбайливо оформляються в альбоми, що постійно доповнюються спогадами, новими відкриттями і є гордістю кожної бібліотеки, адже несуть відомості про участь односельчан у Другій світовій війні, дітей війни, вивезених на роботи до Німеччини, в'язнів концтаборів, учасників бойових дій на територіях інших держав, працівників тилу, учасників Майдану, АТО/ООС, Чорнобильської трагедії тощо. Збираються такі матеріали в краєзнавчих кімнатах та кутках, їх робота видається як передовий досвід діяльності для розвитку громад.

В зв'язку з карантинними обмеженнями бібліотеки виносять та висвітлюють свою роботу в соціальних мережах. Для цього широко використовують зібрані краєзнавчі матеріали.

Так працівники культури Летичівської ОТГ працювали над втіленням в життя відеопрезентацій сільських закладів культури у рамках фестивалю «Ти не зникнеш із карти, наше рідне село». З цікавістю слідкували наші земляки за новими публікаціями у Фейсбук. На огляд громадськості свої роботи представили працівники культури усіх старостинських округів. Відеопрезентації підготовлено і про села, що не мають закладів культури.

Скільки тепла, любові та поваги до історії, природи та жителів своїх сіл вкладено у проєкти. Цікаві розповіді супроводжують давні і сучасні світлини, чуйні поетичні рядки

та музичний супровід.

Схвальні відгуки та подяки отримують працівники культури від земляків, особливо тих, що знаходяться далеко від рідного села, в якому пройшли їх роки дитинства та юності. Переглянувши дані публікації вони ніби побували вдома, походили рідними стежками та зустрілися із земляками. Це і є найкращою нагородою творцям відеопрезентацій.

Слід відмітити велику роботу публічної бібліотеки у створенні власних краєзнавчих електронних ресурсів. Це ряд роликів та відеороликів, виставок різного жанру, присвячених державним святам та святам народного календаря, виставок-присвят до знаменних річниць визначних історичних, літературних та краєзнавчих діячів, знаменних пам'ятних дат. Вдалося нам започаткувати електронні рубрики «Літературна палітра Летичівщини», де можна знайти матеріал про життя та діяльність наших літературних діячів: Володимира Вовкодава, Михайла Стрельбицького, Анелію Корженівську, Петра Грабового, Сергія Вознюка, Марію Бабійчук, В'ячеслава Сторожука, В'ячеслава Міхеєва, Володимира Борисова та інших. Цікаві рубрики «Славетні українці», «Нові назви Летичівських вулиць», «Вічна пам'ять», про летичівців – героїв АТО/ООС, матеріали проєкту «Читачі рекомендують прочитати», «Летичівщина туристична», «Історія сіл Летичівщини».

Всі ці матеріали знайдете на наших сайтах та сторінках в соціальних мережах.

Постійної уваги надаємо співпраці та популяризації творчості дослідників-краєзнавців. Їх твори набувають особливого значення для висвітлення історії нашого краю, маловідомих її сторінок.

У видавництві ФОП А. Цюпак у 2020 році побачило світ документально-публіцистичне видання «Слава героям!», упорядником якого став наш бібліограф-краєзнавець Володимир Борисов, присвячене 75-річчю перемоги над німецьким нацизмом та 5-річчю оборони Донецького аеропорту від путінських рашистів. Це нова творча перемога Володимира Борисова. Презентація видання відбулась в онлайн-режимі.

Слід детальніше зупинитися на подвижницькій дослідницькій праці Володимира Володимировича, відомого не тільки в нашому краї, якому за порівняно короткий термін вдалося вивчити, дослідити, упорядкувати та видати цілий ряд книг, які стосуються історії краю та його жителів. Цінним є те, що в своїх творах він піднімає довго замовчувані, невідомі та актуальні теми історії нашого краю. Плідними стали й останні роки. 2016 рік приніс Володимиру Володимировичу вагоме досягнення у творчості. В цьому році побачило світ його документально-публіцистичне видання «У полум'ї війни… Летичівщина в роки Другої світової війни». На 556 сторінках книги розповідається про бойові дії на теренах нашого краю періоду радянсько-німецької війни 1941 – 1945 років, показано трагічну долю оборонців Летичівського укріп району та «остарбайтерів», масове винищення мирного населення – Холокост єврейського народу, боротьбу українських підпільників-націоналістів і діяльність радянського підпілля та партизанських загонів, возвеличується мужність і героїзм захисників рідної землі та трудовий подвиг працівників тилу. Розповіді доповнюються архівними документами. Книга вражає історичними довідками, а ще тим, що довелося пережити людям. В кінці 2017 року вийшло в світ документально-публіцистичне видання «Без вини винуваті». Це книга про сплановані і безпричинні жертви насильства злочинної влади періоду політичних репресій. Має 450 сторінок, з яких читачі дізнаються про трагічну долю тих, хто потрапив під криваву косу сталінських репресій, хто страждав і вмирав від третього за рахунком голодомору в 1946 – 1947 роках. На презентації книги, що відбувалась до Дня пам'яті жертв політичних репресій, зібралися ті, чиї рідні пройшли пекло більшовицького режиму. Це були бентежні спогади про ті чорні часи. За ініціативою Володимира Борисова встановлено пам'ятні знаки на могилах українського підпільника В. Зубенка, який загинув у бою з німецькими нацистами в с. Білецьке весною 1943 року та радянським військовополоненим, які померли від голоду та ран у Летичівському концтаборі, меморіальної плити підпільникам ОУН Летичівської округи в парку Слави Летичева.

Досліджуються і реєструються все нові пам'ятні місця, пов'язані з трагедіями війни, голодоморів та репресій. Дослідження Володимира Борисова відкрили нові імена і події та становлять історичну цінність. Він удостоєний звання Почесного краєзнавця України.

Цього року до Всеукраїнського дня краєзнавства зроблено огляд нових краєзнавчих видань наших земляків Володимира Борисова, Світлани Коржик, Івана Федоришина та Володимира Новака, відбулася також урочиста подія.

Відзначено Грамотою Президії Хмельницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України Борисова Володимира Володимировича, Почесного краєзнавця України, за вагомий особистий внесок у розбудову бібліотечного краєзнавства, створення книг та публікацій з історії Летичівщини у 2017 – 2021 роках. Від Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації також вручено Диплом обласного читацького рейтингу «Краща книга Хмельниччини – 2020» у номінації «Наукове та науково-популярне видання» за книгу «Слава Героям!».

Відзнаки вручила Володимиру Володимировичу голова Летичівської регіональної спілки краєзнавців України Світлана Анатоліївна Коржик, творчий доробок якої також поповнився новими виданнями досліджень «Летичів і Летичівщина у вирі української революції 1917 – 1921 років» та «Стежками невідомого Летичева: єврейське минуле». Світлана Анатоліївна плідно працює як краєзнавець, бере участь у наукових краєзнавчих конференціях, її статті та дослідження друкуються в наукових збірниках та періодичних виданнях, видала ряд методичних матеріалів, є співробітником Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», який святкує в цьому році 20-річчя створення заповідника, 50-річчя відкриття музею в Меджибізькій фортеці, створення першої експозиції, 435-річчя Святомиколаївської замкової церкви, 875-річчя першої писемної згадки про Меджибіж. В червні тут відбулося грандіозне дійство – свято міста, репортаж знайдете в місцевому часописі «Летичівська газета». Світлана Анатоліївна педагог та

професіонал, що має три вищі освіти, чудова людина, з якою легко працювати. Ще творчо співпрацюємо з місцевими організаціями. Активно співпрацюємо з головою ветеранської організації відділу внутрішніх справ Скрипником М. В., головою районної ради організації ветеранів України Чекердою Г. П., місцевими школами. Вони беруть активну участь у проведенні соціокультурних заходів. Проводиться дослідницька робота. Так, Галина Петрівна зібрала матеріал про летичівців, удостоєних ордена Слави та інших бойових нагород. Виданий він під назвою «Сяйво ветеранських нагород». Вийшла з друку її праця «Жертви фашизму» про вшанування пам'яті уродженців Летичівщини, які загинули в роки війни з фашизмом, партизанів, підпільників, військовополонених та жертв цивільного населення. У зборі матеріалів книги брали участь усі голови первинних ветеранських організацій сіл громади, використовувались матеріали зібрані в бібліотеках. Побачила світ її книга «Твої будівничі, Летичівщино». Це розповідь про знаних людей, колишніх керівників підприємств та колгоспів району, які забезпечували його економічний розвиток, виконували плани державних замовлень, створювали умови для покращення життєвого рівня людей. Презентація книги зібрала їх в залі бібліотеки. Спільно підтримуємо творчих своїх земляків. Так, допомогли у виданні збірки поезії «Мамина криниця» голові сільського ветеранського осередку Надії Марущак, провели її презентацію. Спільно практикуємо вітання з ювілейними датами старожилів громади за формою свята у дворі. 10 червня вітали з 85-річчям від дня народження Володимира Петровича Румена, самобутнього поета-гумориста села Прилужне, який все трудове життя працював на ниві культури. «Прилужнянський пересмішник» – під такою назвою в публічній бібліотеці підготували персональну викладку матеріалів про життя та літературну творчість гумориста, підготували матеріал в «Летичівську газету».

Слід відмітити педагогів з села Голосків, його патріотів-краєзнавців Івана Федоришина та Володимира Новака, яким вдалося дослідити, зібрати та видати історію села Голосків. На 315 сторінках книги дослідження більш ніж 500-літньої історії

села, його жителів, що пережили багато випробувань та трагічних моментів, разом з тим досягали певних успіхів у житті та праці.

З настанням можливостей комп'ютерних технологій активізувалась видавнича діяльність. Це окрема сторінка накопичення краєзнавчих матеріалів. Видаємо окремі та серійні видання, такі як «Твої люди, Летичівщино», «Ювілейна довідка», «На допомогу бібліотекарю», щорічники «Календарі знаменних і пам'ятних дат Летичівщини» та «Бібліотеки Летичівщини на сторінках преси». Вже видано 38 видань «Інформаційного вісника», 24 видання краєзнавчого всеобучу «Серцем доторкнись історії рідного краю», перший випуск якого значиться 2007 роком. Видаємо історичні, хронологічні довідки. Дані матеріали присвячені історичним подіям та постатям, героям сучасності, видатним уродженцям нашого краю, літературним діячам, народним умільцям, туристичним місцям, чорним сторінкам історії нашого краю тощо.

Настав час «збирати каміння». Людська пам'ять здатна зберегти і відтворити минуле. Краєзнавчі соціокультурні заходи, презентації творів наших краєзнавців-дослідників дуже емоційно впливають на їх відвідувачів, згуртовують людей у плані впорядкування могил, пошуку місць поховань, відновлення місцевих святинь, вшанування земляків, що загинули або захищають нас в зоні АТО/ООС. В Летичеві відкрито пам'ятники «Загиблим Героям за незалежність України», «Воїнам інтернаціоналістам – жертвам війни в Афганістані», «Учасникам ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС». В маленькому селі Варенка, за ініціативи активу села, відкрито пам'ятний знак жертвам сталінських репресій. Це хрест та меморіальна плита з 24-ма прізвищами репресованих. В багатьох громадах відбудовано знищені свого часу місцеві святині. Бібліотеки проводять роботу по написанню історії сільського храму. Вже оформлені вони в селах Бохни, Попівці, Греченці, Ялинівка. Гарними формами масової, дозвіллєвої роботи стали свята та празники села. Досвід їх проведення вдосконалюється з кожним роком. В минулому році пандемія порушила плани їх проведення, а цього року вже йде підготовка

до свят в ряді населених пунктів, де діють заклади культури. Перші пройдуть на свято Івана Купала. Такі заходи полюбились нашим землякам. Вони стають святом однієї родини. Крім вшанування жителів села організовуються народні гуляння з українськими стравами та традиціями, що об'єднує громаду. Слід сказати, що з часу організації громад практикуються проведення загальногромадських заходів, учасниками яких є всі старостинські округи. Відбуваються вони в центрі громади і присвячуються державним та народним святам, організовуються акції та флешмоби. Найближчим часом планується проведення Дня міста.

Історія Летичева пов'язана з легендарним ім'ям Устима Кармалюка. Тут місце його вічного спочинку та бронзовий пам'ятник роботи В. І. Зноби, відкритий у 1974 році.

Написано багато історичних та літературних творів, присвячених герою. Вести їх популяризацію вже стало традицією наших бібліотек, проводяться заходи як в бібліотеках, так і для прикладу в Летичеві пам'ятають проведення Всеукраїнського фестивалю народної творчості, присвяченого Устиму Кармалюку «Вільний орле, Кармалюче, почуй Україну».

Новий час несе нову історію. В зв'язку з відомими подіями на Сході України в бібліотеках збираються матеріали та проводиться робота з метою героїзації наших земляків, оформлено книжково-ілюстративні виставки та стенди, виставки-інсталяції, оформляються альбоми. Так, для прикладу, Голенищівська сільська бібліотека, бібліотекар Тимчишина О. Т. виготовила Книгу Пам'яті, присвячену земляку-"кіборгу" Руслану Присяжнюку, з активом села проведено мітинг та відкрито меморіальну дошку герою. В Летичеві проживають батьки Героя України, Народного Героя України, кіборга Івана Зубкова. Мама Антоніна Петрівна та батько Іван Іванович Зубкові часті гості бібліотеки. Вшановуємо їх та запрошуємо на виховні заходи.

Напрацьовано гарний досвід вшанування учасників АТО закладами культури Гречинецького, Сусловецького, Чаплянського, Голенищівського старостатів. 2017 рік приніс на

Летичівщину ще одну чорну звістку про загибель 20-річного Майданюка Якова Олександровича із села Сахни, який разом із своїм батьком за контрактом служили у 3-му механізованому батальйоні Збройних сил України. За ініціативи активу сіл та місцевих волонтерів організовуються для своїх захисників вечори-зустрічі та вечори зустріч-зблизька, вшановуються солдатські матері, організовуються адресні допомоги для окремих захисників. Продовжується волонтерська діяльність з метою допомоги воїнам АТО. Вона здійснюється під керівництвом громадської організації «Волонтери Летичівщини» за підтримки працівників культури. Кошти та продукти збираємо усією громадою.

Вручаються нагороди підведених підсумків конкурсу на кращий учнівський волонтерський загін, підсумки якого проводимо спільно з ветеранською організацією та школами.

В практиці роботи ряду закладів – вітання ювілярів старожилів, багатодітних матерів, проведення свят у дворі. Гарний досвід таких вітань в закладах культури Гречинецького та Сусловецького старостинських округів.

Прагнемо інтегрування бібліотек в сферу туризму. З цією метою вивчаємо досвід роботи бібліотек в цій галузі. Маємо свої напрацювання. Зокрема розробили туристичні маршрути та створили Інтернет-ресурс «Летичівщина туристична». В бібліотеках створюються куточки туристичних можливостей «Бібліотека і туристичний світ», «Туристичний інформаційний центр», де збираються матеріали, світлини про туристичні місця, природничі та заповідні зони, досвід впровадження зеленого туризму. Для жителів та гостей Летичева цікаві краєзнавчі екскурсії проводить краєзнавець Володимир Борисов. Брали участь у проєктах «Вода – джерело життя» та «Таємниці України для тебе», готували матеріали до «Інтерактивної карти бібліотек Хмельниччини» тощо.

Краєзнавчій діяльності немає меж. Є задуми дослідити і описати долю людей, що були вигнанцями свого краю, хоч творили його історію, на черзі дослідження історії малих сіл, що зникли чи зникають з карти Летичівщини, природи краю, його історичних місць та пам’яток, походження і значення їх

географічних назв. Є мрія видати окремими виданнями «Історію культури Летичівщини», «Весілля – свято на все довкілля», «Хорошії гості у мене», про гостинність українців, «Просимо на квіточку», в сім'ї народжується дитина та ряду матеріалів, що знаходяться в папках та теках методичного відділу.

Список використаних джерел:

1. Бібліотеки Летичівщини на сторінках преси у 2020 році : (бібліографічний список літератури). Вип 13. – Летичів : Публічна бібліотека, 2020. – 2 с.
2. Бібліотеки Летичіщини на сторінках преси у 2019 році : (бібліографічний список літератури). Вип. 12. – Летичів : Публічна бібліотека, 2019. – 2 с.
3. Бібліотечні послуги та їх роль у розвитку громад. З досвіду роботи сільського бібліотекаря села Грушківці. – Летичів : ЦРБ, 2019. – 6 с.
4. Борисов В. Без вини винуваті / В. Борисов. – Хмельницький : ФОП Крисюк С. Г., 2017. – 450 с.
5. Борисов В. У полум'ї війни… (Летичівщина в роки Другої світової війни) / В. Борисов. – Хмельницький : ФОП Крисюк С. Г., 2016 – 556 с.
6. Коржик С. А. Летичів та Летичівщина у вирі революції 1917 – 1921 рр. / С. Коржик. – Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2019. – 91 с.
7. Коржик С. А. Стежками невідомого Летичева: єврейське минуле / С. Коржик. – Хмельницький : ФОП Петришин Г. М. – 2019. – 85 с.
8. Матеріали експертно-діагностичних аналізів та моніторингів бібліотек району у 2019 – 2020 рр.
9. Планово-звітна документація бібліотек району.
10. Слава Героям! / Б. Володимирів; автор-упоряд. Б. Володимирів. – 2-ге вид. – Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2020. – 134 с.
11. Федоришин І. А. Голосків на перехресті шляхів і віків. Історія села Голосків Летичівського району. До 525-ї річниці першої писемної згадки про Голосків / І. Федоришин, В. Новак. – Хмельницький : ФОП Крисюк С. Г., 2020. – 315 с.

12. Чекерда Г. Жертви фашизму. Вшанування пам'яті уродженців Летичівщини, які загинули в роки війни з фашизмом в 1941 – 1945 роках / Г. Чекерда. – Летичів : НВФ «Синтез», 2016. – 65 с.

13. Чекерда Г. Твої будівничі, Летичівщино / Г. Чекерда. – Хмельницький : ФОП Крисюк С. Г., 2018. – 115 с.

Панасюк Людмила Василівна,
завідувачка публічною бібліотекою
Антонінської селищної територіальної громади

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ АНТОНІНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРУ КРАЄЗНАВЧИХ ІННОВАЦІЙ

З давніх-давен у людини виникає бажання розкрити таємниці минулого, дослідити історію, проникнути в сутність явищ, речей, назв, кожна з яких немовби запрошує прочитати її неповторну і приховану віками історію, кличе відгадати покриту нашаруваннями сторіч істину.

Відомий український поет В. Симоненко, звертаючись до сучасника, закликав: «В океані рідного народу, відкривай духовні острови». Такими духовними островами в житті українців завжди були традиції та звичаї. Вони вироблялися протягом багатьох століть і є складовою частиною не лише історії нашого народу, а й сьогодення. Значною мірою народні традиції та звичаї визначають витоки українського народу, ті риси духовного і матеріального життя, якими ми вирізняємося з-поміж інших народів.

Українці, як одна з найдавніших націй у світі, мають багаті й своєрідні народні традиції та звичаї. Завдяки їм вони відомі у світі як працьовиті, помірковані, щирі, гостинні й дотепні люди, з багатою мистецькою фантазією та витонченим смаком, великим потягом до знань, шанобливим ставленням до свого родоводу та близьких і зневажливим – до безбатченків, тобто тих, хто забуває звичаї свого народу.

Але перш ніж звертатися до культурно-побутової

спадщини українців, слід усвідомити, яка різниця існує між звичаєм та традицією. Якщо звичай – це форма поведінки, прийнята певною суспільною групою, то традиція є передачею від одного покоління до іншого того, що є змістом народної культури (звичаїв, поглядів, вірувань, способів мислення й виховання, морально-етичних норм тощо) і визнається суспільно важливим як для сучасного, так і для майбутнього народу.

Наше завдання на сьогодні відродити ці традиції та звичаї, виховати наше покоління на цих догматах суспільства.

Сьогодні Антоніни – це невід'ємна частина нашої духовності, важливий засіб забезпечення нерозривного зв'язку минулого нашого краю з українською і польською історією, а бібліотека – це ключ до її розкриття.

Вже багато років селище і його люди привертають до себе увагу краєзнавців, художників, архітекторів та дослідників, істориків та мистецтвознавців через свій колорит, архітектуру та заворожуючу красу. Воно славиться своєю дивовижною культурною спадщиною, яка дісталася від попередніх власників і поєднується з відомими шляхетними родами Любомирських, Мальчевських, Сангушків, Потоцьких.

Однією із складових частин національного виховання підростаючого покоління є краєзнавча робота Антонінської публічної бібліотеки, яка спрямована на донесення кожній віковій групі читачів в найдоступнішій формі відомостей про їх рідний край, його традиції, народні обряди, інформацію про відомих вихідців краю.

Бібліотека є центр краєзнавчих інновацій. Історія її сягає глибини віків. Адже Антонінська книгозбірня закладена у 1868 році родиною графів Потоцьких і на той час була однією з найбільших приватних зібрань такого типу у Польщі. Після громадянської війни розгорнула роботу сільбуд і хата-читальня, а на початку Другої світової війни жителів селища почала обслуговувати бібліотека.

Поглибленню знань про свій край бібліотека сприяє через організацію у бібліотеці краєзнавчих куточків з побутовими речами та читацьких об'єднань за інтересами. У

1981 році створено любительський клуб «Друзі книги», у 1989 році – клуб за інтересами «Доброта». Продовжуючи традиції, у 2008 році створено краєзнавчий клуб за інтересами «Джерельце». Клуб почав працювати за тематичною програмою «Бібліотека – центр краєзнавчих інновацій». Мета програми: популяризація бібліотеки шляхом включення її до туристичного маршруту регіону; створення бібліотекою туристичного маршруту «Пізнай світ з бібліотекою»; формування національної свідомості, любові до рідного краю засобами краєзнавчих матеріалів; вивчення та збір матеріалів етнографічного характеру.

Краєзнавча конференція, яка була проведена в с. Антоніни у 2008 році спілкою краєзнавців Волині, на чолі з Миколою Кострицею, обласних, районних та краєзнавців нашого краю, спонукала нас продовжити цю нелегку, але добру справу. Після цієї події Антонінська бібліотека обрала новий напрямок роботи для патріотичного виховання читачів через створення краєзнавчого клубу «Джерельце». До клубу входить 15 здобувачів освіти молодших, середніх та старших класів Антонінського ліцею, а також вчителі.

У 2019 році дві бібліотеки було реорганізовано у публічну бібліотеку (рішення п’ятнадцятої позачергової сесії селищної ради сьомого скликання № 11 від 15.05.2019 р. за погодженням Міністерства культури, молоді та спорту України). Структура бібліотеки включає два відділи: для дітей і для дорослих.

При закладі постійно та активно продовжує функціонувати клуб за інтересами «Джерельце», у рамках якого проводяться вечори, зустрічі, літературні вікторини, літературно-музичні калейдоскопи, квести тощо.

У напрямку вивчення краєзнавства, національно-патріотичного виховання та розвитку туристичного потенціалу громади у бібліотеці створено етнографічний куточок, в якому знаходяться речі побуту, одяг та посуд, зібрано матеріали краєзнавчого характеру в тематичних папках: «Історія села», «Автограф на згадку», «Наші славні земляки». У бібліотеці облаштовані локації на різні теми: «Час читання»,

«Єврокуточок», «Зупинись та придивись» тощо.

Працівники бібліотеки стають співавторами та входять до групи по написанні проєктів, беруть участь у засіданнях освітніх платформ, семінарах, вебінарах, пов'язаних з розвитком галузі культури місцевого та обласних рівнів.

Систематично проводяться соціокультурні заходи, літературні ранки-зустрічі з відомими місцевими поетами, такими, як М. Коломієць, не забуваємо про поетів нашого краю, яких вже з нами немає, це – К. Куян та В. Булаєнко, приймаємо участь у обласних Магерівських читаннях. Дехто з читачів після таких зустрічей спробували самі писати вірші, дехто навіть не здогадувався, що поряд з ними живуть такі цікаві особистості.

Тісний зв'язок підтримується з Антонінським ліцеєм, Антонінською спеціалізованою школою-інтернатом, органами місцевого самоврядування. Разом забезпечуємо реалізацію цільової соціальної програми «Молодь Антонінської громади» та програми розвитку мистецтва та охорони культурної спадщини в Антонінській селищній раді на 2018 – 2022 роки.

В рамках розвитку відносин у галузі культури та відновлення архітектурних пам'яток Антонін, збереження історичної та культурної спадщини працюємо з польськими партнерами, а саме: Ряшівською Політехнікою ім. Ігнація Лукасевича, співробітниками музею-замку в м. Ланьцуті мистецтвознавцем Тересою Багінською-Журавською та архітектором-дизайнером Вжеславом Журавським. Мали зустрічі з закордонними гостями з музею-замку «Ланцут» (це родинне помістя графів Потоцьких). Тереса Журавська (працівник музею) власними силами і коштами у квітні 2016 року провела у м. Варшаві виставку фотодокументів про палацово-парковий комплекс Антоніни, а далі люб'язно передала її у подарунок селищу Антоніни. У вересні 2019 року відбувся візит студентів Ряшівської Політехніки, які проводили інвентаризацію будівель історично-архітектурного комплексу селища. Здобувачі освіти і вчителі Антонінського ліцею, жителі, представники органів місцевого самоврядування у стінах бібліотеки мали можливість познайомитися та поспілкуватися зі студентами та асистентами, почути особливості роботи їхнього

дослідження, побачити результати наполегливої праці.

У бібліотеці було організовано зустріч з американським волонтером-журналістом Мареком Тодоровським, який переймається відродженням та реставрацією архітектурних пам'яток в с. Антоніни. Під час зустрічі він поділився своїми враженнями, адже сам кілька років був бібліотекарем в одному із університетів Америки. В квітні 2017 року приймали гостей польської гміни м. Варшава та учасників семінару завідувачів районних відділів культури.

Підтримуємо професійні зв'язки з науковими працівниками архітектурного заповідника «Самчики». Підтримуємо ділові зв'язки з краєзнавцями: Хмельницького національного університету Журбою Ігорем Євгеновичем та Дячком Валерієм Анатолійовичем; вчителем історії із м. Красилова Гжимайлом Юрієм Дем'яновичем.

Бібліотека також проводить пошукові експедиції, налагодилася співпраця з міжнародними партнерами. Так, пан Володимир Шейнер з м. Вроцлав допомагав протягом кількох років у перекладі документів про с. Антоніни з польської мови. Бібліотека в свою чергу допомогла у пошуку інформації про його родичів, які служили в графа Потоцького (прадід був головним конюхом на стайні), а пізніше у 30-х роках родина була вислана до Казахстану.

Частим гостем нашої бібліотеки є Руслан Гарник – голова польської громадської організації м. Красилова. Він допомагає у перекладі документів з польської мови, подарував 500 штук буклетів про архітектурний комплекс Антоніни польською мовою та майже сімдесят книг різної тематики польською мовою.

Намагаючись зберегти та відновити історичну спадщину, котра дійшла до наших днів, у вересні 2018 року в селищі Антоніни відбулося відкриття «Музею Потоцьких», яке організувала Антонінська громада спільно з Генеральним консулом Республіки Польща у м. Вінниця Дам'яном Цярцінським та представником роду Потоцьких графом Яном Романом, сином Марка Потоцького, правнуком Юзефа – останнього графа Антонін. Відкриття музею – це ще один крок

до розвитку туризму, вивчення краєзнавства та нашої історії в цілому. Експозиція музею складається з фотокопій листівок, збережених знімків та описів зображень, що розповідають про роки панування Юзефа та Гелени Потоцьких на Антонівській землі.

Працівники бібліотеки долучилися до співпраці в напрямку відновлення та збереження історичної спадщини. Близько року вище зазначені матеріали зберігалися, вивчалися та готувалися до виставки.

Антоніни ваблять своєю історією та незвичайною архітектурою, краєзнавці та мистецтвознавці цікавляться садибою і її власниками. Серед них куратор проєкту «Навколо одного образу. Портрет Хелени Потоцької з Радзивіллів авторства Мойсея Лейбовського» Оксана ЛОБКО. Даний живописний твір став предметом масштабних досліджень кандидата історичних наук Оксани ЛОБКО. Її захоплення темою історії відомих польських родин, тривала наукова робота з атрибуції твору зробили можливою його повноцінну художню, історичну, наукову репрезентацію. Тепер ці матеріали експонуються у «Музеї Потоцьких». Виставка «Навколо одного образу. Портрет Хелени Потоцької з Радзивіллів авторства Мойсея Лейбовського» є путівником, який допомагає самостійно провести екскурс історією однієї родини, зазирнути за завісу нашої спільної історії, доторкнутись до великої культурної та духовної спадщини. Головна ідея авторки – показати через одну картину-портрет, написану 1903 року, неймовірну історію людей, які були пов'язані не лише родинними зв'язками, обов'язками чи територіальною приналежністю, а й залученістю в історію кількох країн: Польщі, Франції, Німеччини, Іспанії, Білорусі та України. Водночас, це спроба наблизити нас до постаті основної героїні Хелени Августи Потоцької уродженої Радзивілл, зображеної в шафрановій сукні з намистом [3, с. 14-17].

Сьогодні «Музей Потоцьких» активно працює у напрямку збору експонатів та поповнення музейної експозиції. Місцева влада, Антонінська публічна бібліотека працює над тим, аби спонукати жителів селища активно долучитися до

цього процесу.

Для кращого засвоєння матеріалу у бібліотеці проводяться предметні дні «Хто не знає свого минулого – той не вартий свого майбутнього» на допомогу вивченню історії рідного краю. З грудня 2015 року учасники гуртка «Джерельце» проводять екскурсій по селищу та околицям для усіх бажаючих.

Бібліотека є беззаперечним центром культурного і духовного життя Антонінської селищної територіальної громади, її освітньо-інформаційним осередком, що сприяє вирішенню цілого ряду актуальних проблем соціокультурної сфери: вихованню всебічно розвиненого підростаючого покоління та розвитку талановитої молоді; підтримці малозабезпечених верств населення; завдяки новітнім технологіям стає доступною і комфортною для отримання послуг людям з обмеженими можливостями та похилого віку; сприяє згуртованості громади через налагодження комунікативних зв'язків та підвищення рівня її культурного і духовного життя; зміцнення довіри населення до влади шляхом налагодження співпраці між органами місцевого самоврядування та громадськістю. На сьогодні, до послуг користувачів бібліотеки інтерактивне персональне та диференційне обслуговування, комп'ютеризовані робочі місця, організація різноманітних форумів та майстер-класів.

Антонінська публічна бібліотека за допомогою книги і бібліотечного інформування сприяє громадському, патріотичному вихованню читачів, розширенню їх кругозору, прищеплення любові до вивчення історичних традицій, культурного надбання, відродження забутих оберегів рідної землі.

Список використаних джерел:

1. Багінська-Журавська Тереса. Антоніни. – Ланцут : Arteks, 2017. – 68 с. : іл.

2. Лобко О. Навколо одного образу / О. Лобко; мист. стаття «Тепле сяйво очей і візії Всесвіту» К. Кудрявцева. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. – 60 с., іл.

ЗМІСТ

ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІД:

Лабазюк В. О., *голови Хмельницької обласної ради*.....3

Михайлової І. Г., *директора Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації*..... 5

Бруй О. М., *президентки ВГО Українська бібліотечна асоціація, кандидатки наук з соціальних комунікацій, директорки Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка*..... 6

І. ХМЕЛЬНИЦЬКА ОУНБ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Розколупа Н. І. Обласні універсальні наукові бібліотеки як центральні бібліотеки регіонів..... 7

Чабан К. А. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека: від історії до сьогодення.....11

Баворовська О. О. Кваліфіковані кадри – запорука ефективної діяльності бібліотеки.....18

Маковська В. В. Проєктна діяльність як креативний чинник трансформації наукової бібліотеки.....24

Синиця Н. М. Форуми бібліотекарів Хмельниччини як засіб комунікації, представлення досягнень та нових ідей.... 30

Лавренчук І. О. Бібліотечний фонд : проблеми формування та збереження на сучасному етапі (з досвіду роботи Хмельницької ОУНБ)..... 40

Шеін О. М. Електронні краєзнавчі ресурси як спосіб популяризації краєзнавчої інформації..... 46

Співак Г. Г. Автореферати дисертацій у фондах Хмельницької ОУНБ..... 48

Гуменюк А. М. Науково-дослідна робота наукової бібліотеки як один з головних чинників формування інформаційно розвиненого суспільства.....55

Босюк Г. А. Творче партнерство як фактор успіху роботи відділу виробничої літератури.....61

Філіпенко З. В. Соціальна місія – правова освіта.....73

Семенюк Л. П. Соціальні мережі як культурно-просвітницький ресурс бібліотеки..... 80

Ярмолюк А. Г. Сучасний бібліографічний потенціал наукової бібліотеки.....85

Пасічник В. В. Підвищення кваліфікації працівників методичних служб публічних бібліотек області: роль Хмельницької ОУНБ..... 95

ІІ. БІБЛІОТЕКА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Волошінська Н. О., Михайлова О. В. Електронний ресурс «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» – актуальний сервіс на допомогу краєзнавчій роботі бібліотек України.....103

Марченко О. І. Колекція кириличних видань Національної історичної бібліотеки України та її дослідження..... 109

Погорілець О. Г., Западенко І. В. Заснування бібліотеки у Меджибізькому училищі Адама Чарторийського: свідчать документи (1818 – 1819 рр.)..... 114

Павлюк О. Я. Історичні аспекти розвитку бібліотеки коледжу: події, факти, особливості.....122

Прокопчук В. С., Айвазян О. Б. Репресії 1920-1930-х років у бібліотечній справі.....134

Хоптяр Ю. А. Бібліотечна справа на Ярмолинеччині (ХХ ст. – поч. ХХІ ст.).....154

Берека В. Є. Місце бібліотечної установи в формуванні культурно-освітнього рівня сільського населення (1944 – 1950 рр.)..... 164

Дитинник Л. В. Ювілейний рік діяльності бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.....169

Валігура І. М. Фонд відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: історична доля і сучасний стан..... 178

Антонюк О. Ю. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в історико-краєзнавчих дослідженнях науковця Сергія Гальчака.....187

ІІІ. БІБЛІОТЕЧНІ КАДРИ ТА ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ

Прокопчук В. С. Один з творців фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету..... 195

Григоренко О. П., Григоренко В. В. Доктор історичних наук, професор Віктор Прокопчук – директор наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка..... 210

Лифар О. П. Бібліотеку творять люди.....218

Айвазян О. Б. Фахівець високого класу.....223

Молчанова С. А. Коли живеш бібліотекою.....228

Кушнір С. В. Підвищення професійної компетентності бібліотекаря як складова успішної діяльності бібліотеки..... 237

Зоріна Н. Є. Термінологічна компетентність працівників освітянських бібліотек як обов'язковий складник професійної культури..... 243

IV. БІБЛІОТЕЧНІ ІННОВАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Шаран О. І. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка: краєзнавчі проєкти та інновації.....250

Тарчевська В. Б. Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва: працюємо в сучасному форматі.....258

Кісельова О. М. Мотивація читання юнацтва та молоді в епоху цифровізації..... 265

Черноус В. Ю. Популяризація книги та читання серед дітей у цифрову епоху.....271

Осадчук Л. А. Соціокультурна робота бібліотеки коледжу в умовах реформування мистецтва освіти.....275

Венгрова Т. Ю. Соціальні ініціативи бібліотек ЦБС Хмельницької міської територіальної громади..... 281

Сінькова С. В. Українським словом об'єднані... 288

Кальніцька І. Є. Культурологічні ініціативи в бібліотеках Ізяславщини..... 296

Заєць В. П. Онлайн-формат соціокультурної роботи публічної бібліотеки.....301

Омельчук М. Л. Формування інформаційної культури та компетенції користувачів..... 303

Собченко Г. Ф. Бібліотечне краєзнавство: напрями і форми..... 311

Панасюк Л. В. Організація роботи Антонінської публічної бібліотеки як центру краєзнавчих інновацій.....321

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення

Збірник доповідей і повідомлень
науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 29 вересня 2021 року)

Відповідальна за випуск:
Чабан К. А.

Комп'ютерне опрацювання, правка:
Шмаль Т. А., Дорош В. Ю.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 20,9.
Наклад 100. Зам. № 0135.

Видавець
ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"»
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 063 101 22 33

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК №7412 від 27.07.2021 р.

Друк та палітурні роботи ФОП О.О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 063 101 22 33, e-mail: bookovych@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.